

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM

Rendészettudományi Doktori Iskola

Lukács Dalma:

**Az illegális műkincskereskedelem elleni küzdelem olasz modellje
- a nemzetközi rendszer tükrében, párhuzamban a magyar struktúrával-**

Doktori (PhD) értekezéstervezet

Témavezető:

Dr. habil. Varga János ny. hőr. ezredes

.....

Társtémavezető:

Dr. Szabó Andrea püőr. ezredes

.....

Budapest, 2022

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	4
1.1. A kutatási probléma azonosítása és a kutatás aktualizálása	5
1.2. Szakirodalmi áttekintés	19
1.3. Elméleti keret.....	31
1.3.1. Kulcsszó-módszer.....	31
1.3.2. Homo oeconomicus	32
1.4. Kutatási célok, hipotézis és kutatómódszertan.....	34
1.4.1. Kutatási célok	35
1.4.2. Hipotézis	36
1.4.3. Kutatási módszerek.....	37
2. A 21. századi globális kihívások és lehetőségek	40
2.1. Bevezetés.....	40
2.2. Nemzetközi kihívások	40
2.2.1. Háborús övezetek nagy kulturális örökséggel, kapcsolódás a szervezett bűnözéshez, a terrorizmushoz és a pénzmosáshoz.....	40
2.2.2. A kereskedelem anomáliái	48
2.2.2.1. A műtárgykerkedelem kialakulása	49
2.2.2.2. A szárazföldi-, légi- és vízi kereskedelem.....	55
2.2.2.3. Az online kereskedelem.....	58
2.3. Nemzetközi küzdelem az illegális műkincskereskedelemmel szemben.....	63
2.3.1. Az UNESCO	63
2.3.2. Az UNODC és a SHERLOC adatbázis.....	65
2.3.3. A WCO.....	72
2.3.4. Az ICOM.....	74
2.3.5. Az FBI- Art Theft.....	75
2.3.6. Az Interpol, a WOA és az ID-Art.....	76
2.3.7. Az adatbázis jellemzői és a tárgyleírás	79
2.3.8. Az illegális műtárgykerkedelem elleni nemzetközi küzdelem nehézségei	86
2.4. A 21. századi technológia az illegális műtárgykerkedelem ellen	90

2.4.1. Mesterséges intelligencia.....	91
2.4.2. A 3D nyomtatás	94
2.4.3. A 3D szkennelés és modellezés.....	97
2.4.4. Közösségi média.....	102
2.7. A fejezet összefoglalása, következtetések.....	104
3. Olaszország és a Vatikánvárosi Állam.....	109
3.1. Bevezetés.....	109
3.2. Guardia di Finanza	110
3.3. Carabinieri TPC.....	115
3.3.1. Szervezeti felépítés.....	115
3.3.2. A szervezet tevékenységi köre	119
3.3.3. Kommunikáció	126
3.3.4. Leonardo.....	133
3.3.5. iTPC	151
3.4. Kulturális Minisztérium.....	156
3.5. Vallási tárgyak.....	160
3.5.1. Kultúra Pápai Tanácsa	164
3.5.2. BeWeB.....	166
3.6. A fejezet összefoglalása, következtetések.....	171
4. Magyarország	175
4.1. Bevezetés.....	175
4.2. Rendőrség.....	177
4.3. NEBEK.....	192
4.4. Nemzeti Adó- és Vámhivatal	207
4.5. A Miniszterelnökség és az Egységes Műtárgytár.....	215
4.6. A fejezet összefoglalása, következtetések.....	227
5. Összegzés: A kutatás eredményei	232
5.1. A kutatás eredményei	232
5.2. Új tudományos eredmények	246
5.3. Ajánlások.....	248
5.3.1. Ajánlások nemzetközi szinten.....	248
5.3.2. Ajánlások Olaszországra vonatkozóan.....	249

5.3.3. Ajánlások Magyarországra vonatkozóan	249
Felhasznált irodalom	251
A szerző témával kapcsolatban megjelent publikációi	266

„Egy nemzet addig él, amíg a kultúrája életben van.”¹

A Kabuli Nemzeti Múzeum felirata

1. Bevezetés

A Kabuli Nemzeti Múzeumnál fellelhető idézet bár rövid, azonban annál mélyebb és tartalmasabb a mondanivalója. A háborús övezetekben, (az elmúlt időszakban, főként a Közel-Keleten) a kulturális javak egy részét ellopták,² majd a fekete piacon értékesítették,³ míg ugyancsak nagy részét a műemlékeknek megsemmisítették.⁴ Ennek hatására angolul írták meg ezt feliratot, hogy széles körben elterjedjen az üzenet: a nemzet és a kultúra egybefonódott. A kultúra ápolása, megőrzése és megóvása elengedhetetlen minden nemzet számára. Az emberiség kialakulása óta számos probléma lépett fel, amely arra sarkalta a népeket, hogy mind nemzeti, mind nemzetközi kulturális örökségeikért fellépjen és megvédje azokat. Disszertációmban ezen kulturális javakkal kapcsolatba hozható különböző jellegű összefüggéseket az illegális műtárgykereskedelem és a 21. század fókuszában vizsgálom meg, illetve ezen kihívásokra keresem a lehetséges megoldásokat és válaszokat Olaszország, valamint Magyarország eszközrendszerében.

Alap, illetve mesterszakos diplomámat régészetből szereztem. A képzés során kirajzolódott, hogy a kulturális örökségvédelem témakörét szeretném tanulmányozni. Az örökségvédelemen belül elkülöníthetünk tárgyi és immateriális kulturális javakat.⁵ A tárgyi,

¹ Saját fordítás. Eredeti szöveg: „A nation stays alive when its culture stays alive.”

² Alex Barker: Looting, the Antiquities Trade, and Competing Valuations of the Past. *In Annual Review of Anthropology* 47(1). 2018. 455- 474.

³ Leila Amineddoleh: The role of museums in the trade of black market cultural heritage property. *In: Art Antiquity and Law*, 18 (2). 2013. 227-228.

⁴ Gill Stein: The War- Ravaged Cultural Heritage of Afghanistan: An Overview of Projects of Assessment, Mitigation, and Preservation. *in Near Eastern Archaeology* 78(3). 2015. 189.

⁵ Immateriális kulturális javak fogalma: „Egyezmény a szellemi kulturális örökség védelméről” UNESCO 2003. szeptember 29.-október 17, Párizs. I. Általános rendelkezések 2. cikk. 1-2.: „1. „szellemi kulturális örökség”: olyan szokás, ábrázolás, kifejezési forma, tudás, készség - valamint az ezekkel összefüggő eszköz, tárgy, műalkotás és kulturális színhely -, amelyet közösségek, csoportok, esetenként egyének kulturális örökségük részeként elismernek. Ez a nemzedékről nemzedékre hagyományozódó szellemi kulturális örökség - amelyet a közösségek, csoportok a környezetükre, a természettel való kapcsolatukra és a történelmükre adott válaszként állandóan újratehermenek - az identitás és a folytonosság érzését nyújtja számukra, ily módon segítve elő a kulturális sokszínűség és emberi kreativitás tiszteletét.”

„2. Az 1. pontban meghatározott szellemi kulturális örökség többek között az alábbi területeken nyilvánul meg:

- a) szóbeli hagyományok és kifejezési formák, beleértve a nyelvet is, mint a szellemi kulturális örökség hordozóját, b) előadóművészetek,
- c) társadalmi szokások, rítusok és ünnepi események,
- d) a természetre és a világegyetemre vonatkozó ismeretek és gyakorlatok,
- e) hagyományos kézművesség.”

A tárgyi kulturális javak fogalma: lásd 6. lábjegyzet.

kézzel fogható örökség két csoportra tagolható: ingó és ingatlan kulturális javakra,⁶ amelyek közül a disszertációban az előbbit vizsgálom. Ez az interdiszciplináris kutatási terület több különböző „szemüvegen keresztül vizsgálható”, mint például, jogi, közigazgatási vagy éppen kriminológiai szempontból. A régészeti ismereteim mellett, egy másik társadalomtudományi területtel, a rendészettudománnyal kívánom egy új, kettős „szemüvegen” keresztül vizsgálni az illegális műtárgykereskedelem jelenségét. Ehhez társítottam a fotótechnikai tanulmányaim során megszerzett tudásom, amelyet szintén beépítettem a tanulmányba. Fontosnak tartottam, hogy hazánkban releváns, hasznos témakörrel foglalkozzak, melyhez a nemzetközi összevetéshez Olaszországot választottam. Mind az olasz nyelvismeretem, mind a korábbi tanulmányaim hozzájárultak ahhoz, hogy Olaszországot, mint nemzetközi példát vizsgáljam részletesebben. Eltérő területi és jogi tulajdonságai vannak a górcső alá vett két országnak, mely nem teszi lehetővé, hogy egy szinten vizsgáljam, illetve összehasonlítsam a két országot, így inkább külön-külön nemzeti, illetve egy általános, nemzetközi képet és ezekre vonatkozó ajánlásokat kívántam megfogalmazni.

1.1. A kutatási probléma azonosítása és a kutatás aktualizálása

Az illegális műtárgykereskedelem egy olyan nemzetközi probléma, amely rengeteg nehézséggel és megoldatlan problémával néz szembe. A jelenség többrétű, kapcsolódik többek között az illegális ásatásokhoz, lopásokhoz, szervezett bűnözéshez, fegyveres konfliktushoz és a terrorizmushoz, a pénzmosáshoz, valamint a feketepiacokhoz egyaránt. Ezen sokrétűség okozza többek között a kulturális javak illegális kereskedelmének meghatározását, azonosításának és megfékezésének nehézségét. Továbbá az illegális műtárgykereskedelem egyik legnagyobb problémája, hogy a látens bűnözéssel⁷ kell szembenézni, amit elősegít a műtárgyak hiányos leltározása, az illegális ásatások mértéke, valamint az oktatás és a

⁶ A kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelméről szóló 1954. évi május 14-én aláírt hágai Egyezmény megerősítéséről szóló rendelet 1. fejezet 1. cikk a) bekezdése taglalja az ingó és ingatlan kulturális javakat. „A népek kulturális örökségére nézve nagy jelentőségű ingó vagy ingatlan javak, amilyenek az építészeti, művészeti vagy történeti emlékek, egyháziak, vagy világiak, a régészeti lelőhelyek, oly épületcsoportok, amelyeknek meglevő összességéhez történeti vagy művészeti érdek fűződik, művészeti alkotások, kéziratok, könyvek és más művészeti, történeti vagy régészeti érdekű tárgyak, mint tudományos gyűjtemények, jelentős könyvgyűjtemények, levéltárak, vagy a fent meghatározott javak utánképzései;”

⁷ Látens bűnözés: a latin „latentia”, lappangás szóból kialakult megnevezés, amely a teljes és az ismert bűnözés különbségét adja. Lényegében az össz-bűnözésnek a bűnüldöző és igazságszolgáltató szervek tudomására nem jutó, számukra ismeretlenül maradt része. Rendészettudományi Szaklexikon. Dialóg Campus. Budapest, 2019. 364. https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/14690/743_Rendesztudomanyi_Szaklexikon_e.pdf?sequence=1 (2020.04.16.)

technológia hiánya. Ezen túl, számolni kell azzal a ténnyel is, hogy a leletek szállítása nem olyan feltűnő, mint a kábítószer vagy egyéb csempészeti tárgy. A leleteket több kisebb részben is szállíthatják, a festményeket a keretből kivéve összehajtva, míg a kisebb tárgyakat külön becsomagolva is elrejtethetik a jármű egyes részeiben, vagy csak a csomagtartóban a ruháik között. Kevésbé foglalkoztatja a szakembereket és a közmédiát ez a jelenség, aminek az egyik oka az lehet, hogy az emberekben úgy élhet, mint egy különleges rétegbűncselekmény, ami a társadalom egészére nem jelent veszélyt.⁸ Azonban ezen tárgyak értéke jelentős, mind materiális, mind eszmei téren.

A kutatás elvégzéséhez szükségszerűnek láttam három fogalom meghatározását: az érték, az illegális műtárgykereskedelem és a kulturális javak kifejezéseket, ugyanis az elemzések során visszatérő motívumok lesznek.

A kulturális javak kapcsán eszmei értékükből adódóan pótolhatatlan tárgyakról beszélhetünk, ezért, ahogy Rechnitzer János fogalmazott a műtárgyakról: „az értékét nem az anyaguk, nem elsősorban a materiális jellegük határozza meg, hanem az eszmei tartalom, ami a szépségben ölt testet”⁹ Az értéket a szakértők határozzák meg (forgalmi árak és egyéb tényezők alapján), azonban az aukciósházakban ettől eltérő értékek is mutatkozhatnak egy-egy árverés során. Njideka Akunyili Crosby nigériai művész Bush Babies című festménye 2017-ben 3 375 000 amerikai dollárért kelt el, ami jelen árfolyamban közel 1,1 milliárd forintnak felel meg.¹⁰ Egy 18. századi, Quing dinasztiaiból származó, körülbelül 41 cm nagyságú kínai váza kikiáltási ára 800 ezer dollár volt, majd másfél óra licitálás után végül 58,9 millió amerikai dollárért kelt el, amely mai árfolyamban több, mint 19 milliárd forintnak felel meg.¹¹ A piaci árak azonban folyamatosan változhatnak, amelyet befolyásolhat a társadalmi változás, háború, média vagy az információ, amit a tárgyról tudunk: pontos keletkezés, anyaghasználat, művész vagy az előző tulajdonosok. Utóbbira jó példa egy 17. századi perzsa szőnyeg, amelyet áron alul, 900 euróért (körülbelül 317 ezer forintért) hirdettek meg Augsburgban, mindaddig, míg a Christie’s London egyik munkatársának kutatásai során fény derült arra, hogy a szőnyeg Béhague francia műgyűjtő

⁸ Virág Judit Kata: Az illegális műkincskereskedelem nemzetközi vonatkozásai- különös tekintettel a fegyveres konfliktusok okozta speciális körülményekre. In: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. XIII. 2012. 197.

⁹ Rechnitzer János: (Mű)gyűjteni, de hogyan? Régió Art Kiadó, Győr, 2002. 129.

¹⁰ Sotheby’s aukciós ház honlapja: <https://www.sothebys.com/en/articles/new-world-records-for-nigerian-art-ahead-of-lagos-valuation-days> (2020.04.16.)

¹¹ John F. Burns: Qing Dynasty Relic Yields Record Price at Auction. In: New York Times, 2010. november 12. <https://www.nytimes.com/2010/11/13/world/europe/13vase.html> (2020.04.16.)

tulajdonában állt egyszer, így a tárgy értéke is megváltozott, végül 6,2 millió fontért kelt el (2,5 milliárd forintért).¹²

Mit is jelent tehát az érték? Egy szubjektív fogalom, amelyet befolyásolhat számos tényező. A magyar nyelv értelmező szótára szerint egy kiemelkedő sajátosság, amit a társadalom és az egyén ítél meg a kultúra és a társadalmi élet szempontjából becses javaknál.¹³ Már a római korban Marcus Tullius Cicero a Gaius Verres elleni büntetőeljárás során olyan vétkeket hozott fel, mint Szicília kifosztása, ahol ingatlan javak tekintetében három kategória is megjelenik: *res sacra* (szent), *res publicae* (nyilvános) és *res privatae* (magán), amik közül Verrest mindegyikben bűnösnek találták.¹⁴ Így az értéket több csoportba lehet osztani: materiális vagy immateriális, illetve kulturális javakat tekintve vallási, társadalmi és privát értékre egyaránt.

Az érték a nemzetközi és olasz fejezetben is feltűnik majd a műtárgyak összegének elemzése kapcsán.

Az illegális műtárgykereskedelem fogalmi meghatározásával kevesen foglalkoztak, a szakirodalomban csupán evidenciaként használják a kifejezést. Manapság a Közel-Keleten történő fegyveres konfliktusok hatására sok ember ezzel a cselekménytípussal azonosítja az illegális műtárgykereskedelmet, így a szakirodalomban is ezt a témát boncolva jelennek meg tanulmányok az illegális műtárgykereskedelem kapcsán. Ha a kulturális javak védelmét vesszük figyelembe, akkor a közigazgatási jog az, amelyhez nyúlhatunk, azonban a szervezett bűnözés és a cselekmények társadalomra értendő veszélyének súlya a büntetőjog szabályozása között lehet fel.¹⁵ Szabó Annamária Eszter a közigazgatásjog és a kulturális javak kapcsolatát vizsgálta. Megemlíti, hogy a kulturális joghoz tartozik az oktatás, közművelődés, művészeti-, tudományos élet szabadságához való jog.¹⁶ Véleménye szerint az oktatást és a kulturális ügyeket érinti a kulturális igazgatás, amin belül található a kulturális

¹² Anne Laure Bandle: *The Sale of Misattributed Artworks and Antiques at Auction*. Edward Elgar Publishing, Northampton, 2016. 18.

¹³ A magyar nyelv értelmező szótára. Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézet (szerk.). 1959-1962. Akadémia Kiadó. In: <https://mek.oszk.hu/adatbazis/magyar-nyelv-ertelmezo-szotara/elolap.php> (2020.04.17)

¹⁴ Ivan Lindsay: *The History of Loot and Stolen Art from Antiquity until the Present Day*. Unicorn Publishing Group, London, 2014. 49.

¹⁵ Kármán Gabriella: *Az illegális műtárgy-kereskedelem a büntetőjog-gyakorlatban Magyarországon*. In: *Kriminológiai Tanulmányok* 56. Budapest, 2019. 48.

¹⁶ Szabó Annamária Eszter: *A kulturális örökség joga*. Bíbor Kiadó. 2013, 68.

örökségvédelem területe is.¹⁷ A büntetőjog vonatkozásában Kármán Gabriella vizsgálta a kulturális örökségvédelmet. A magyar viszonylatban leggyakrabban orgazdaság, lopás, sikkasztás, rongálás, szerzői jogok megsértése és jogtalan elsajátítás azok a bűncselekmények, amik kulturális javakkal kapcsolatban leggyakrabban fordulnak elő.¹⁸ Korábban a Btk. 379. §-a taglalta az orgazdaságot, amely 2021. januártól 1-től a 2020. évi XLIII. törvény 59. § c)-d) hatályon kívül helyezte.

Sikkasztás alatt azt a cselekményt értjük, amikor valakire rábízott idegen dolgot illegálisan eltulajdonít vagy úgy rendelkezik vele, mintha a sajátja lenne.¹⁹ A büntetés vétsége miatt két, három, 1-5, 2-8, 5-10 évig terjedő szabadságvesztés szabható ki. Két évig terjedő szabadságvesztés jár, ha a kisebb értékre vagy szabálysértési értékre követik el a sikkasztást, továbbá, ha ezt bünszövetségben, közveszély helyszínén vagy üzletszerűen követik el.²⁰ Három évig terjedő szabadságvesztés akkor jár, ha az elkövető nagyobb értékre követi el a sikkasztást, valamint akkor, ha védett kulturális javak körébe tartozó tárgyra vagy régészeti leletre követik el.²¹ A jelentős és nagyobb értékre elkövetett sikkasztás, illetve az idős és fogyatékos személy sérelmére elkövetett sikkasztás esetén egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés járhat.²² Különösen nagy értékre elkövetett sikkasztás esetén 2-8 év között²³ és különösen jelentős értékre pedig öt és tíz év közötti szabadságvesztés is járhat.²⁴

Rongálás akkor következik be, ha megsemmisítik vagy megrongálják a műtárgyakat, amivel kárt okoznak.²⁵ Egy évig terjedő szabadságvesztés jár, ha kisebb vagy szabálysértési értékhatárt meg nem haladó kárt okozó rongálás történik falfirkával vagy ha az elkövető bünszövetkezetben dolgozik.²⁶ Három évig terjedő szabadságvesztés jár, ha a rongálás nagyobb kárt okoz vagy ha az elkövető védett műtárgyat, műemléket, régészeti leletet vagy lelőhelyet, vallási tárgyat, templomot vagy temetkezési helyet rongál meg az elkövető.²⁷ Egytől öt évig terjedő szabadságvesztés jár ha a rongálás jelentős kárt okoz vagy ha védett kulturális javakat semmisítenek meg, esetleg robbanóanyaggal vagy robbanószerrel követik el

¹⁷ Szabó Annamária Eszter: A kulturális örökség joga. Bíbor Kiadó. 2013, 26.

¹⁸ Lukács Dalma: A kulturális javak védelmének rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5. 115.

¹⁹ 2012. évi C. Törvény. 372. § (1).

²⁰ 2012. évi C. Törvény. 372. § (2).

²¹ 2012. évi C. Törvény. 372. § (3).

²² 2012. évi C. Törvény. 372. § (4).

²³ 2012. évi C. Törvény. 372. § (5) a).

²⁴ 2012. évi C. Törvény. 372. § (6) a).

²⁵ 2012. évi C. Törvény. 371. § (1).

²⁶ 2012. évi C. Törvény. 371. § (2).

²⁷ 2012. évi C. Törvény. 371. § (3).

a rongálást.²⁸ A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel jár, ha a rongálás különösen nagy kárt okoz.²⁹ Ha azonban különösen jelentős kár éri a tárgyat vagy épületet rongálás során, akkor öt évtől tízig terjedhet a szabadságvesztés.³⁰

A következő bűncselekmény kategória a lopás, amely akkor következik be, ha idegen dolgot azért vesznek el másától, hogy jogtalanul tulajdonítsák el.³¹ Ha kisebb vagy szabálysértési értékre követik el a lopást, esetleg bünszövetkezetben, üzletszerűen, dolog elleni erőszakkal, zsebtolvajlás útján köz- magánirat vagy készpénz helyettesítő fizetési eszköz egyidejű elvételével, helyiségbe megtévesztéssel, a tulajdonos tudta nélkül, hamis vagy lopott kulcs használatával követik el, akkor két évig terjedő szabadságvesztés szabható ki.³² Ha a lopást nagyobb értékre, védett kulturális javakra, régészeti leletre, vallási tárgyra, temetkezési helyen, nemesfémre történő kisebb értékű lopás történik, akkor három évig terjedő szabadságvesztés is kiszabható.³³ Egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés jár, ha a lopást jelentős értékre követik el.³⁴ Különösen nagy értékű lopás vagy jelentős értékre elkövetett lopás (védett kulturális javakra, régészeti leletre, vallási tárgyra, temetkezési helyre) esetén két évtől nyolc évig is terjedhet a szabadságvesztés.³⁵ Különösen jelentős értékű lopás vagy különösen nagy értékre elkövetett lopás (védett kulturális javakra, régészeti leletre, vallási tárgyra, temetkezési helyre) esetén öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés is járhat.³⁶

Jogtalan elsajátítás: „378. § (1) Aki

a) a talált idegen dolgot eltulajdonítja, vagy nyolc napon belül a hatóságnak vagy annak, aki elvesztette, nem adja át, illetve

b) a véletlenül vagy tévedésből hozzá került idegen dolgot eltulajdonítja, vagy nyolc napon belül nem adja vissza,

vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évig terjedő szabadságvesztés, ha a jogtalan elsajátítást védett kulturális javak körébe tartozó tárgyra vagy régészeti leletre követik el.”³⁷

²⁸ 2012. évi C. Törvény. 371. § (4).

²⁹ 2012. évi C. Törvény. 371. § (5).

³⁰ 2012. évi C. Törvény. 371. § (6).

³¹ 2012. évi C. Törvény. 371. § (1).

³² 2012. évi C. Törvény. 371. § (2).

³³ 2012. évi C. Törvény. 371. § (3).

³⁴ 2012. évi C. Törvény. 371. § (4) a).

³⁵ 2012. évi C. Törvény. 371. § (5).

³⁶ 2012. évi C. Törvény. 371. § (5).

³⁷ 2012. évi C. Törvény. 378. §

Végül a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése maradt. „385. § (1) Aki másnak vagy másoknak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait vagyoni hátrányt okozva megsérti, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a szerzői jogról szóló törvény szerint a magáncélú másolásra tekintettel a szerzőt, illetve a kapcsolódó jogi jogosultat megillető üreshordozó díj, illetve reprográfiai díj megfizetését elmulasztja.

(3) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértését nagyobb vagyoni hátrányt okozva követik el.

(4) Ha a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértését

a) jelentős vagyoni hátrányt okozva követik el, a büntetés büntett miatt egy évtől öt évig,

b) különösen nagy vagyoni hátrányt okozva követik el, a büntetés két évtől nyolc évig,

c) különösen jelentős vagyoni hátrányt okozva követik el, a büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés.

(5) Nem valósítja meg az (1) bekezdés szerinti bűncselekményt, aki másnak vagy másoknak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait többszörözéssel vagy lehívásra történő hozzáférhetővé tétellel sérti meg, feltéve, hogy a cselekmény jövedelemszerzés célját közvetve sem szolgálja.”³⁸

Kármán Gabriella empirikus kutatásának (62. ábra) eredményeként 83%-a az ügyeknek lopásból, védett kulturális javakkal való visszaélés 13%, 2 százalék orgazdaság, valamint 1-1 % költségvetési csalásból és rablásból ered.³⁹

A közigazgatási és a büntetőjog rövid elemzése után a nemzetközi joggal kapcsolatos szabályozás figyelembevételére is elkerülhetetlen, amelyet Vadász Vanda vizsgált. 2018. január 1-től lépett hatályba a Nemzetközi Magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény⁴⁰, amely gondoskodik arról, hogy a jóhiszemű vevő és az állam is védve legyen.⁴¹ Többek között azzal éri el a Kódex, hogy szétválasztja azt a helyzetet, amikor az állam szabályait megsértve visznek ki külföldre egy tárgyat és azt, amikor magánszemélytől ellopott műtárgyat visznek ki

³⁸ 2012. évi C. Törvény. 385. §

³⁹ Kármán Gabriella: Az illegális műtárgy-kereskedelem a büntetőjog-gyakorlatban Magyarországon. In: Kriminológiai Tanulmányok 56. Budapest, 2019. 54.

⁴⁰ Továbbiakban: Kódex.

⁴¹ Vadász Vanda: A kulturális javakkal kapcsolatos jogvitákra irányadó jog a magyar jogrendszerben. In: Jogi melléklet 2020/3-4. 37-38.

külföldre.⁴² „46. § (1) Ha egy állam által kulturális javai közé tartozónak tekintett dolog olyan módon hagyja el az állam területét, amely a saját joga szerint a kivitel időpontjában jogellenes, akkor az állam által érvényesített tulajdonjogi igényre az igényt érvényesítő állam választása szerint ennek az államnak a jogát vagy annak a másik államnak a jogát kell alkalmazni, amelynek területén az adott dolog a tulajdonjogi igény elbírálásának időpontjában van.

(2) Ha annak az államnak a joga, amely a jogellenesen elvitt dolgot a kulturális javai közé tartozónak tekinti, nem nyújt védelmet a jóhiszemű birtokosnak, e személy igényelheti az azon állam joga szerinti védelmet, amelynek területén az adott dolog a tulajdonjogi igény elbírálásának időpontjában van.”⁴³

„47. § (1) Az eredeti tulajdonos birtokából jogellenesen kikerült dologra vonatkozó tulajdonjogi igényre az eredeti tulajdonos választása szerint annak az államnak a joga alkalmazandó, amelynek területén az eltűnése időpontjában a dolog volt, vagy amelynek területén a tulajdonjogi igény elbírálásának időpontjában a dolog van.

(2) Ha annak az államnak a joga, amelynek területén eltűnése időpontjában a dolog feküdt, nem nyújt védelmet a jóhiszemű birtokosnak, e személy igényelheti az annak az államnak a joga szerinti védelmet, amelynek területén az adott dolog a tulajdonjogi igény elbírálásának időpontjában van.”⁴⁴

Vadász Vanda szerint a nemzetközi jogi sokszínűségben az egységes kulturális javak fogalom meghatározás nem tud jelenleg létrejönni, többek között a műtárgypiac súlya és egyedi alakulása miatt sem, amelyre megoldásként többek között a belső szabályozók holisztikus szemléletű megújítását javasolja.⁴⁵ Továbbá a Seuso kincs esetét vizsgálva említést tett arról is, hogy az eltulajdonított kulturális javak csupán kis százaléka kerül visszaszolgáltatásra az eredeti tulajdonoshoz.⁴⁶

Kármán Gabriella megközelítése szerint a kulturális javak védelmére létrehozott tényállások lehetnek háborús bűncselekmények (védett tulajdon elleni támadás), közigazgatás

⁴² Vadász Vanda: A kulturális javakkal kapcsolatos jogvitákra irányadó jog a magyar jogrendszerben. In: Jogi melléklet 2020/3-4. 37.

⁴³ 2017. évi XXVIII. 46. §

⁴⁴ 2017. évi XXVIII. 47. §

⁴⁵ Vadász Vanda: A kulturális javak fogalma. In: Polgári jog. 11-12/2020. In: <https://jogaszvilag.hu/szakma/vadasz-vanda-a-kulturalis-javak-jogi-fogalma/> (2021.04.05.)

⁴⁶ Vadász Vanda: A Seuso eset tanulságai a jogellenesen külföldre vitt kulturális javak visszaszolgáltatása kapcsán. Magyar Jog 2017/64. 46.

rendje ellen irányuló bűncselekmények (védett kulturális javakkal való visszaélés, illetve rongálás), valamint a vagyon rendje elleni bűncselekmények (rongálás, sikkasztás, lopás, jogtalan elsajátítás, orgazdaság).⁴⁷ A nemzetközi jogi megközelítés jegyében az UNESCO és az UNIDROIT egyezményekre hivatkozik, amiben megjelenik a kulturális javak jogtalan behozatala, kivitele, haszonszerzés céljából, továbbá jogtalan átruházás, lopás és a tárgyak jogtalan feltárása valamint megsemmisítése.⁴⁸ Megemlíti, hogy az illegális műtárgykereskedelmet sokszor azonosítják a külföldön történő műtárgyeladásokkal, azonban országon belül is maradhatnak a tárgyak.⁴⁹ Az országon belüli és a külföldi eladásokat a magyar fejezeten belül a restitúciós ügyeknél vizsgálom. A „Nordic Research” az illegális műtárgykereskedelmet a kulturális örökség elleni bűncselekményei közé sorolja, valamint részselekményeiként fogalmazza meg a lopásokat, illegális régészeti feltárásokat, a kulturális javak illegális eltávolítását, illetve az ezekből származó kereskedelmet.⁵⁰ A 2021. évi CXXV. törvény iktatta be az Európa Tanács kulturális örökséggel kapcsolatos bűncselekményekről szóló egyezményét, amelyet Nikózában, 2017. május 19-én kötöttek. Ebben említést tesznek az anyagi büntetőjog fejezeten belül az illegális műtárgykereskedelemmel kapcsolatba hozható anomáliákról:

- lopás és a jogellenes eltulajdonítás egyéb fajtái,⁵¹
- jogellenes feltárás és eltávolítás;⁵²
- illegális behozatal;⁵³
- illegális kivitel;⁵⁴
- megszerzés;⁵⁵
- forgalomba hozatal;⁵⁶
- okmányok meghamisítása;⁵⁷

⁴⁷ Kármán Gabriella: Az illegális műtárgy-kereskedelem a büntetőjog-gyakorlatban Magyarországon. In: Kriminológiai Tanulmányok 56. Budapest, 2019. 49.

⁴⁸ Kriminológiai Tanulmányok 56. Budapest, 2019. 51.

⁴⁹ Kármán Gabriella: Az illegális műtárgy-kereskedelem a büntetőjog-gyakorlatban Magyarországon. In: Kriminológiai Tanulmányok 56. Budapest, 2019. 52.

⁵⁰ Lars Korsell, Göran Hedlund, Sofia Elwér, Daniel Vesterhav, Anita Heber: Cultural Heritage Crime: The Nordic Research. The Swedish National Council for Crime Prevention, Information and Publication

https://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f1800024778/1371914734096/2006_2_cultural_heritage_crime_nordic_dimension.pdf (2022.01.18.); Kármán Gabriella: Az illegális műtárgy-kereskedelem a büntetőjog-gyakorlatban Magyarországon. In: Kriminológiai Tanulmányok 56. Budapest, 2019. 52.

⁵¹ 2021. évi CXXV. tv.3. cikk.

⁵² 2021. évi CXXV. tv.4. cikk.

⁵³ 2021. évi CXXV. tv.5. cikk.

⁵⁴ 2021. évi CXXV. tv.6. cikk.

⁵⁵ 2021. évi CXXV. tv.7. cikk.

⁵⁶ 2021. évi CXXV. tv.8. cikk.

- megsemmisítés és rongálás.⁵⁸

Ezek alapján már körvonalazható az illegális műtárgykereskedelem kiléte, amely véleményem szerint olyan nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt megjelenő probléma, amely különböző bűncselekményekhez kapcsolódhat. Ezek közé sorolhatjuk a lopást, rongálást, illetve sikkasztást, jogtalan elsajátítást, a kulturális javak elleni támadást, jogtalan átruházást, okmányok hamisítását, valamint a vámköteles áruk engedély nélküli kivitelét és behozatalát haszonszerzés céljából. Az illegális ásatáshoz (amely szintén összefüggésbe állítható az illegális műtárgykereskedelemmel) egy speciális elkövetési forma is társul, az engedély nélküli feltárás. Ide tartozik még az engedélytől eltérően vagy bejelentés nélkül használt fémkereső berendezés használata is, amely szabálysértésnek minősül.⁵⁹ Az illegális fémkeresés gyakran végződik illegális ásatással, amennyiben a fémdetektoros régészeti korú vagy későbbi, történelmi szempontból fontos leletet talál és azt kiemeli eredeti helyéről.

Az adatbázisok nem tartalmazzák illegális műtárgykereskedelemmel kapcsolatos adatokat, így a bekezdésben megfogalmazott bűncselekmények, elkövetési formák és szabálysértések vizsgálatát alkalmaztam a kutatás során. Ezek közül is a lopás és az engedély nélküli kivitel fedezhető fel legnagyobb számban az elemzések során.

A fogalom meghatározása után fontos körüljárni, hogy melyek azok a tárgyak, amelyek az illegális műtárgykereskedelem során felbukkanhatnak.

A kulturális javak, jószágok, vagy a köztudatban szélesebb körben elterjedt, (néha) helytelenül szinonimaként használt, a műkincsek és a műtárgyak fogalmának meghatározásához több eszközhöz is nyúlok. A kulturális javak körébe tartoznak ingó és ingatlan egyedek is, így nem minden esetben tekinthetjük a műtárgyakat szinonimáknak, hiszen ezek a kulturális javaknak csupán egy szelete. Úgy is körülírhatjuk a jelenséget, hogy nem minden kulturális jószág műtárgy, de minden műtárgy kulturális jószág. Elsőként vizsgáljuk meg a szó jogi értelmezését. A kulturális javak olyan természet vagy ember alkotta tárgyak, amelyek meghatározzák vagy hozzájárulnak a nemzet, az emberiség és a történelem kialakulásához, megismeréséhez vagy jelleméhez.⁶⁰ A kulturális javak közé sorolhatjuk az írásos, képi, de még a hangrögzített emlékeket is, így többek között a régészeti leletek,

⁵⁷ 2021. évi CXXV. tv.9. cikk.

⁵⁸ 2021. évi CXXV. tv.10. cikk.

⁵⁹ Szabs. tv. 187/A §.

⁶⁰ A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 7. § 10. bekezdés.

képzőművészeti alkotások, fossziliák és könyvek ide sorolhatók.⁶¹ A kulturális javak fogalom részéhez tartozó művészeti alkotásokként tartjuk számon azokat az eredeti és korlátozott számban a művész által gyártott műalkotásokat, melyek a képzőművészet (festmény, szobor, metszet stb.), iparművészet (szőnyeg, üvegtárgy, kerámia stb.), illetve a fotóművészet területén jelennek meg.⁶²

A műtárgyak kapcsán lehetőség van a védetté nyilvánításra, mely miniszteri rendelet útján jöhet létre és egészen addig tart, amíg a tárgy nem sérül, nem kerül külföldre vagy egy tárgyegyüttes értékes darabja valamilyen oknál fogva kikerül a leletegyüttesből.⁶³ A Miniszterelnökséghez tartozó Műtárgyfelügyeleti Hatósági Főosztály feladatkörébe tartozik többek között a kulturális javak védetté nyilvánítása, megszüntetése és az engedélyek kiadása.⁶⁴ Restitúciós eljárásokat szintén folytat a Főosztály. A restitúció kifejezés alatt a kulturális javak eredeti tulajdonosának birtokába történő visszakerülését nevezzük, ami jogellenes úton került ki az országból és amelyet az állam vagy a tulajdonos is igyekezhethet visszaszerezni.⁶⁵ Az illegális műtárgykereskedelem során eltulajdonított, majd megtalált tárgyak „hazajuttatása” is a restitúciós eljárásoknak köszönhető.

Azonban ahhoz, hogy pontosabban megértsük, mik is azok a kulturális javak, milyen tárgyak tartoznak ebbe a kategóriába és hogyan alakultak ki, elengedhetetlen, hogy megvizsgáljuk az emberiség fejlődését, valamint viszonyát és kapcsolatát a tárgyakkal. Fontos, hogy megértsük, mi motiválta a különböző korszakok emberét, hogy alkotson és az milyen hatással lettek ezek a tárgyak a kultúra és a generációk fejlődésére. Az emberiség kialakulásának hosszú folyamata az alsó paleolitikumban kezdődött, amikor már ismerték a tüzet, majd a középső paleolitikum emberének már volt a túlvilágról egy elképzelése, melyet a temetkezések támasztanak alá, míg végül a felső paleolitikumban megjelent a korszak művészete barlangrajzok és kisplasztika formájában.⁶⁶⁶⁷ Utóbbi csontból, kőből és agyagból

⁶¹ U.o.; 1957. évi 14. törvényerejű rendelet a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme.

⁶² A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény E § (2).

⁶³ 2001. évi LXIV. törvény I. Általános rendelkezések 46. §, u.o. 50. §

⁶⁴ Lukács Dalma: Régészeti lelőhelyek rendészeti védelme. In: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIX. Pécs, 2017. 94.

⁶⁵ Vadász Vanda: Értékek, érdekek és jogok viadala, avagy a kulturális javak visszaszolgáltatását célzó eljárások nemzetközi magánjogi sajátosságai. Doktori értekezés. Budapest, 2021. 52. In: <https://docplayer.hu/218713608-Vadasz-vanda-doktori-ertekezés.html> (2022.01.28.)

⁶⁶ Magyarországon az alsó paleolitikum körülbelül Kr.e. 500.000-100.000, középső paleolitikum kb 36.000-ig, míg a felső paleolitikum kb. 10.000-ig tartott. Kronológiai tábla: T. Biró K. adatai alapján szerkesztette: Vaday A. Magyar régészet az ezredfordulón. Teleki László Alapítvány. Budapest, 2003. 474.

⁶⁷ T. Biró Katalin: Az ember megjelenése Magyarországon. In: Magyar régészet az ezredfordulón. Teleki László Alapítvány. Budapest, 2003. 77.

is készítették. De ha visszatérünk a kezdetekhez, akkor megfigyelhetjük, hogy a mindennapi élethez szükséges eszközök gyártása volt a legfőbb motiváció, amely az emberben legelsőként kialakult. Ezekhez követ, fát és agyagot is használtak. Felhasználták őket a vadászathoz és az élelem feldolgozásához egyaránt. Később megjelent a kagyló, amelyből ékszereket is készítettek. Magyarországon például Mogyorósbánya-Újfalusi-dombok lelőhelyen vélhetően három darab emberi kéz által megmunkált, lyukakkal díszített kagylót találtak, melyeken fűrészelés és kaparás nyomát is felfedezték, amik alapján feltételezhető, hogy nyakláncként használhatták őket.⁶⁸

William McGrew a csimpánzok kultúráját vizsgálva megállapította, hogy a fa, valamint a kőből készült eszközhasználatuk nagyon hasonló, csaknem megegyezik az ősemberek által gyártott eszközökkel.⁶⁹ Adam Kuper szerint csak akkor beszélhetünk kultúráról, ha a tudást, hitet, tradíciókat művészetet, technológiát vagy az ideológiákat is számba vesszük.⁷⁰ Az állati kultúrában természetesen mind nem jelenik meg, azonban érdekes eredményre jutott William McGrew. Ha az állatok is képesek tárgyakat alkotni, méghozzá olyan szinten, hogy az összetéveszthető az ember alkotta kulturális javakkal, akkor az állati eredetű tárgyakat milyen kategóriába sorolhatjuk? A jogszabály szerint a „*Kulturális javak*: az élettelen és élő természet keletkezésének, fejlődésének, az emberiség, a magyar nemzet, Magyarország történelmének kiemelkedő és jellemző tárgyi, képi, hangrögzített, írásos emlékei és egyéb bizonyítékai – az ingatlanok kivételével -, valamint a művészeti alkotások.”⁷¹ Tehát, az élettelen és élő természet keletkezésének, fejlődésének fontos emlékei. Az élettelen természethez köthetők az ásványok és egyéb kőzetek, míg az élő természethez az emberiség előtti korszak maradványai, fossziliái tartozhatnak. A jogszabályban ezután következik az emberiség és a nemzet kiemelkedő tárgyai. Azonban, ha az élő természet fejlődését vesszük figyelembe, akkor az a csimpánzok által gyártott eszközök szintén beleillhetnek a kulturális javak kategóriájába. Antropológiai és régészeti szemszögből vizsgálva fontos párhuzamokat vonhatnak a kutatók az őskori népek eszközhasználatával kapcsolatban, így ezek a tárgyak az emberiség kialakulásához, illetve ennek mélyebb megismeréséhez is hozzájárulhatnak. Ezen a gondolatmeneten haladva azonban újabb

⁶⁸ András Markó, Alfréd Dulai, Viola Dobosi: ‘...Finding a smoother pebble or prettier shell than ordinary’- Non-utilitarian artefacts in the Upper Palaeolithic- A case study from Mogyorósbánya (Transdunibia, Hungary). In: Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, (69).2018. 241; 243. Fig. 11. 1-3.

⁶⁹ William McGrew: Chimpanzee material culture. Cambridge: University, 1992.; Colin Renfrew- Paul Bahn: Régészet elmélet, módszer, gyakorlat. Osiris Kiadó. Budapest, 2005. 297.

⁷⁰ Adam Kuper: Culture. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1999.

⁷¹ A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 7. § 10. bekezdés.

kérdésbe ütközünk: kulturális javak kategóriába tartozik-e minden tárgy, amit az állatok készítenek, vagy csak azok, amik szorosan az emberiség fejlődéséhez és kutatásához köthetők? Hova sorolhatók azok a festmények, amiket állatok készítenek? Létezik az a jelenség, miszerint állatkertben és fogságban tartott állatokat festésre tanítják, amelyeket később meg lehet vásárolni, így piacra kerülnek. Itt sok szempont felmerül: az ember és állat közötti viszony, mennyire betanított alkotás készül, valamint az állatjogok is érvénybe lépnek. A BBC egy interjúban az elefántok alkotta képeket mutatta be, mint műremekeket, amiket modern művészeti múzeumokban lehetne kiállítani, azonban a felvételeken jól látszik, hogy az idomított állatokat a gondozók irányítják a fülüknél fogva az ecsetvonások közben, így megalkotva a képet.⁷² Congo a csimpánz azonban idomár nélkül festett az 1950-es években, melyet Desmond Morris dokumentált.⁷³ Képei közül számos a Mayor Galleryben többször is ki lett állítva, illetve 2005-ben 3 festménye több, mint 25 ezer dollárért (körülbelül 8,5 millió forintért) kelt el a Bonhami aukción Londonban, még Warhol és Renoir képei árban elmaradtak Congo képeitől.⁷⁴ Az állatok képei így a legnagyobb művészekkel együtt kerültek kiállításra, valamint az aukción is elkelnek a festményeik, melyből arra lehet következtetni, hogy kereslet van irántuk. Az etikus körülmények között készült, állat által alkotott műalkotások így véleményem szerint a kulturális javak körébe sorolhatók.

Az ősemberek művészetéhez visszakapcsolódva, a vadászati eszközök és ékszerek után meg kell említeni a Dél-Franciaországban és az Észak-Spanyolországban fellelhető barlangfestményeket, ahol létrával, illetve állvánnyal festettek növényi és állati kötőanyagokat használva.⁷⁵ A festészet mellett megjelentek a terrakotta szobrok is, amelyek közül találunk olyan példányokat, amelyeket szándékosan túlhevítettek, így megrepesztve azokat egy speciális szertartáshoz.⁷⁶ A rituálé és a hitvilág megjelenése fontos fordulópontja az emberiségnek, hiszen a vallási tárgyak megjelenése és gyűjtése mind a mai napig él. A vallási tárgyak és helyek tisztelete már az ókorban is megmutatkozott, hiszen a rómaiak amikor lerohanták Albát, egy órán belül több, mint 400 év munkáját pusztították el, kivéve a templomokat, amik érintetlenek maradtak.⁷⁷ Bár ezek az épületek az állam tulajdonát képezték és a törvényeik nem tiltották, hogy megsemmisítsék ezeket háborús célok

⁷² BBC Earth videó: <https://www.youtube.com/watch?v=UoCvLIIdXS8U> (20220.04.18)

⁷³ Desmond Morris: *The Artistic Ape. Three million years of art.* Red Lemon Press. London, 2013. 29,37.

⁷⁴ Jane C. Desmond: *Can Animals make art?* In: Julie A. Smith, Robert W. Mitchell (szerk.): *Experiencing Animal Minds: An Anthology of Animal-Human Encounters.* Columbia University Press. New York, 2012.100.

⁷⁵ Colin Renfrew- Paul Bahn: *Régészet elmélet, módszer, gyakorlat.* Osiris Kiadó. Budapest, 2005. 310.

⁷⁶ U.o. 319.

⁷⁷ Titus Livius: *Roman History.* 1. könyv. William Durell & co. George Forman, Printer. New York, 1836. 52.

következményeként, mégis Polybius is kifejtette, hogy nem is járulnak hozzá a nagyobb győzelemhez, ha templomokat, szobrokat és műemlékeket tesznek tönkre, sőt egyenesen brutális és örült cselekedetnek írja le ezt a tevékenységet.⁷⁸ Nem sokkal később, a kereszténység megjelenésével, valamint üldözésükkel kialakulnak a mártírok. Tárgyaikat, illetve haláluk után testük részeit is szent és védelmező funkcióval ruházták fel a hívők, melyeket magukkal vittek a migráció során, valamint út közben ajándékoztak is belőle darabokat, melynek eredménye, hogy például a sisciai pannoniai püspök, Quirinus ereklyéi Rómában és Aquileában is megtalálhatóak.⁷⁹ A vallás és a hit így már őskori terrakotta szobroktól kezdve, a görög és római vallási ereklyéken át a kereszténységig széles körben elterjedt. A tárgyaknak és a vallási objektumoknak egyaránt túlvilági hatalmat tulajdonítanak, tisztelték és megbecsülték azokat. Vallási indíttatásból azonban nem csak a tárgyak védelmére, de elpusztításukra is ismerünk példákat, melyek közül talán legfrissebb a Közel-Keleten történő műtárgyak pusztítása. Az emberiség kialakulásától kezdve így jelen vannak az alkotások, ezek kereskedelme, valamint ezen kulturális jószágok ellen elkövetett bűncselekmények, amelyek a különböző történelmi korszakokon keresztül eltérően alakultak és formálódtak, míg végül elérték a mostani állapotukat.

A modern kor adta lehetőség előnye, hogy a technológia gyors és nagy léptékben fejlődik, amellyel még a rendészeti szervek nem képesek tartani a lépést fejlesztések terén. Ennek számos oka lehet: pénzügyi, szakemberek hiánya (akik az új technológiai lehetőségeket bevezetik, illetve kezelik), de a szervezet gondolkodásmódja is befolyásolhatja ezt. Azonban a technológia fejlődésével új ágak és lehetőségek nyílnak meg mind a rendészeti, mind a civil szférában. Korábban a fényképezőgépek által alkotott képeket megkérdőjelezték, hogy művészeti alkotásnak minősíthető-e, ha nem saját kezűleg készíti a művész a képet, hanem egy gép segítségével. A 21. század már művészetnek és kulturális örökségnek tekinti a fotográfia lenyomatait, de ezen alapokon elindulva a számítógép, illetve egyéb masinák által készített alkotások is felmerülnek, mint új típusú kulturális javak. A mesterséges intelligencia és algoritmusok alkotta képeket kiállítják, valamint aukciókon is lehetőség van arra, hogy megvásároljuk őket. A Christie's, egy algoritmus alkotta festménysorozatot mutatott be, melyek közül Edmond Belamy portróját 432 500 dollárért

⁷⁸ Hugo Grotius: *On the Law of War and Peace*. Batoche Books. Kitchener, 2001. 326-327.

⁷⁹ Nagy Levente: *Pannóniai városok, mártírok, ereklyék. Négy szenvedéstörténet helyszínei nyomában*. Kronosz Kiadó. Pécs, 2012. p.98-100.

értékesítették, amely több, mint 140 millió forintot jelent.⁸⁰ Az állatok alkotta műalkotásokhoz hasonlóan, itt is megmutatkozik a piac igénye ezekre a típusú tárgyakra egyaránt. A kulturális javak pontos megfogalmazására, illetve új típusú kategóriák és tárgyak bevezetésére lenne szükség. Ennek oka, hogy a műtárgyvédelem alapköve a fogalmak tisztázása, mely a jogszabályban is megjelenik, hiszen ez alapján tudnak eljárni a kulturális javak védelme tekintetében.

A fogalmi elemzés után hasznosnak tartom tisztázni, hogy mi történik, ha valaki kulturális javak körébe tartozó tárgyat talál és mi a teendő vele? Ha a lelőhely még nincs nyilvántartásban, és a helyi hatóságnak vagy múzeumnak átnyújtja a megtaláló a leletet, akkor miniszteri elismerés illeti, amelyet oklevéllel vagy ezen felül pénzbeli honorálás, amelyet a miniszter határoz meg, figyelembe véve a szakértői véleményt.⁸¹ Sajnálatos módon a pénzügyi díjazás gyakran elmarad, amely hozzájárul az illegális kereskedelem növekedéséhez, ugyanis az embereknek jobban megéri online vagy bolhapiacra eladni a régészeti leleteket, mint beszolgáltatni az állam részére.⁸² A Carabinieri TPC munkatársaival folytatott beszélgetések során azonban nem csupán anyagi vonzatára világítottak rá, hanem az állam kötelezettségeire is. Ha minden föld alatti vagy vizek mélyén rejlő régészeti lelet az állam tulajdona,⁸³ akkor az állam felelőssége ezek feltárása, legyen szó anyagi vagy szakmai részről.

A műtárgyvédelem tekintetében így az elsődleges akadály a fogalom pontos meghatározása, a 21. század adta lehetőségek tekintetében. Kutatásom során kevés magyarországi szakirodalommal találkoztam, amely a rendészet tekintetében vizsgálja a jelenséget. Nemzetközi tekintetben a szakirodalmak kisebb témakörökre összpontosítva dolgozzák fel az egyes részterületeket, amelyet disszertációmban kutatok. Magyarországon a Rendőrség, a Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ (továbbiakban NEBEK), a Nemzeti Adó- és Vámhivatal és a Forster Központ jogutódjai azok, melyek szerves részét képezik a kulturális javak intézményes védelmének. Olaszország ilyen tekintetben speciálisabb, hiszen a Carabinieriin belül egy speciális örökségvédelmi egységük van, amely

⁸⁰ Christie's honlapja: <https://www.christies.com/features/A-collaboration-between-two-artists-one-human-one-a-machine-9332-1.aspx> (2020.04.19.)

⁸¹ 13/2015. (III. 11.) 12 § (2); 13/2015. (III. 11.) 12 § (7). a-b.; Lukács Dalma: Régészeti lelőhelyek rendészeti védelme. In: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIX. Pécs, 2017. 94.

⁸² Lukács Dalma: Régészeti lelőhelyek rendészeti védelme. In: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIX. Pécs, 2017. 94.

⁸³ Magyarországon is ez a törvény, amit a 2001. évi LXIV. törvény 8. § (1) rögzít.

mellett a Guardia di Finanza is megemlítendő. Olaszország mellett a Vatikánvárosi Állam, illetve a két ország együttműködése is kiemelkedő az örökségvédelem tekintetében.

1.2. Szakirodalmi áttekintés

A szakirodalmi áttekintésben tudományometriai eszközökhöz nyúltam. A Scopus, valamint a Magyar Tudományos Művek Tára⁸⁴ adta a szakirodalom alapját. Az adatbázisokban a kulturális javak és az illegális műtárgykereskedelem megjelenését vizsgáltam nemzetközi, valamint hazai szinten. A Scopus, a legnagyobb adatbázis, amely nemzetközileg indexált szakirodalmakat, valamint ezek metaadatait tartalmazza.⁸⁵ A cultural property⁸⁶ szakkifejezés volt az első, amelyre rákerestem a Scopus adatbázisban. Az itt rögzített adatok között nagy számban volt orvosi, valamint egészségügyi témában találat, melyet a pontosabb eredmény érdekében kiszűrtem. Az intervallumra való tekintettel csupán 2019-ig kértem le adatokat, ugyanis a 2020-as évre vonatkozóan nem tudtam egész éves adatokkal dolgozni az egyetemi jogviszony megszűnését követően. Összesen 1531 darab dokumentumot jelenített meg a rendszer a szűrésekkel együttesen. A legkorábbi releváns szakirodalom, amely az adatbázisban megtalálható volt, 1959-ben íródott és a Szent Ninian-szigetek kelta fémmegmunkálásáról, valamint a leletek helyreállításának és megőrzésének problémáit és nehézségeit fejtik ki benne (1. ábra).⁸⁷ Több, mint egy évtized után, 1972-ben jelenik meg a kulturális javak védelméről írt cikk az Art Journalben, ahol Richard M. Nixon egykori amerikai elnöknek címzett levél és válaszevél olvasható. Itt, az 1954-es Hágai Egyezményben szereplő fegyveres konfliktusok esetén való helyes eljárást taglalja az irat, amelyet Anna Coffin Hanson szerint az amerikai hadsereg megszegett.⁸⁸ Irving Pfeffer ugyanebben az évben egy új szemlélettel közelítette meg a kulturális javakat. Kockázatelemzéssel vizsgálta a képzőművészeti értékek megjelenését a piacon, amely növekvő terjedésében egy gazdasági katasztrófát jósolt meg.⁸⁹ A nemzetközi szakirodalomban

⁸⁴ Továbbiakban MTMT

⁸⁵ Bányász Péter, Bóta Bettina, Csaba Zágon: A social engineering jelentette veszélyek napjainkban. In: Biztonság, szolgáltatás, fejlesztés, avagy új irányok a bevételi hatóságok működésében. 2019.14.

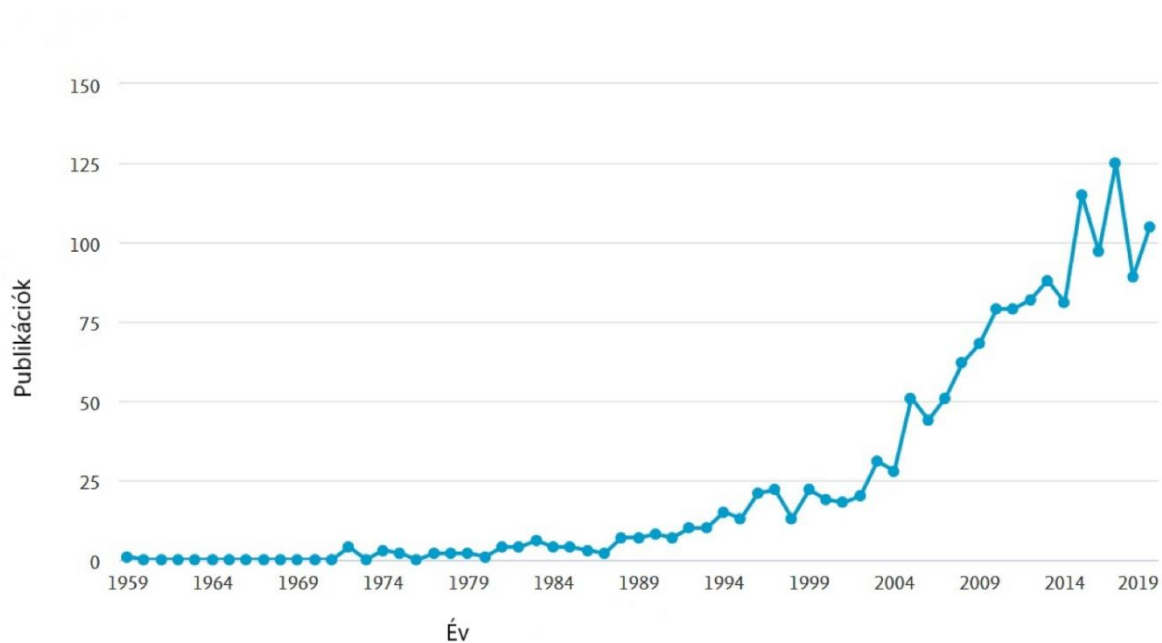
⁸⁶ Magyarul csupán többesszámban tudjuk lefordítani. Jelentése: kulturális javak.

⁸⁷ A. C. O'Dell, R. B. K. Stevenson, T. N. Brown, H. J. Plenderleith and R. L. S. Bruce-Mitford: The St Ninian's Isle Silver Hoard. In: *Antiquity*. 33 (132) 1959. 241-268.

⁸⁸ Protection of Cultural Property. In: *Art Journal*. 31 (4). 1972. 488.

⁸⁹ Irving Pfeffer: Fine Art: A Problem in Risk Management. In: *California Management Review*. 15 (2). 1972. 117-12.

a kulturális javak terminológiája az 1988-as évtől indult növekedésnek, majd 2017-ben tetőzött 125 darab tudományos közleménnyel.

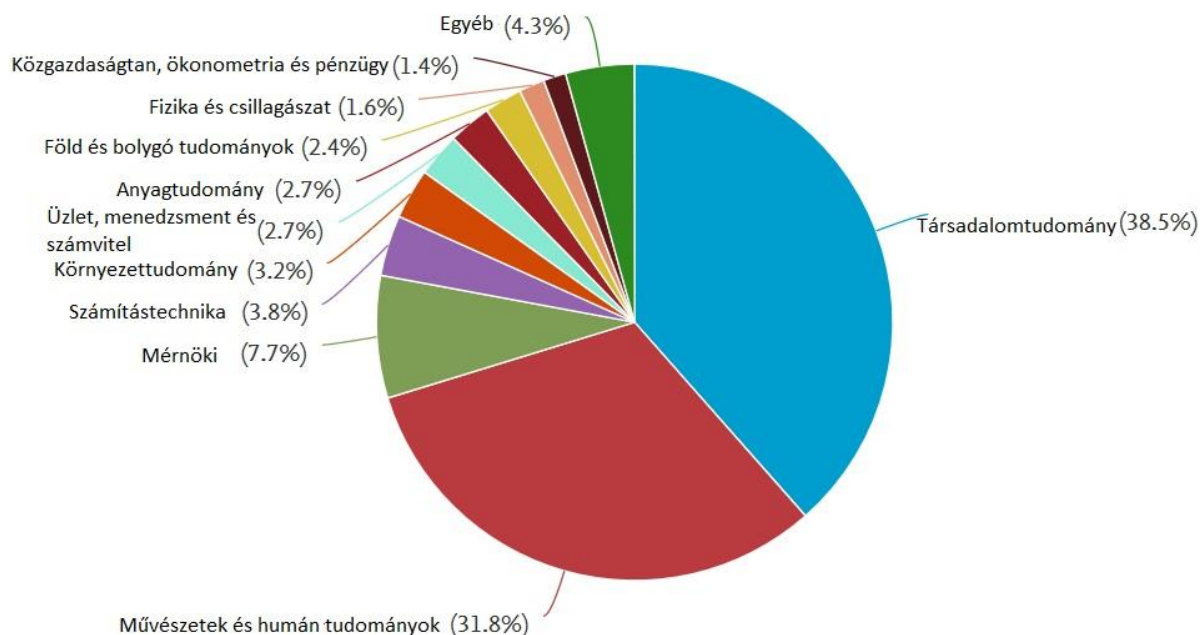

1. ábra: A „cultural property” kifejezés megjelenése a nemzetközi tudományos publikációkban
(Forrás: Scopus, saját szerkesztés)

A témaköröket tekintve széles tudományterületeken kezdtek el foglalkozni kulturális javak tekintetében (2. ábra). Legnagyobb számban, 38,5% publikációval a társadalomtudomány, majd 31,8 %-kal, az indexált nemzetközi szakirodalommal a művészetek és humán tudományok területén foglalkoztak kulturális javakkal. Bár meglepőnek tűnhet néhány tudományterület, mint például a Föld tudomány, mégis, ha közelebbről megvizsgáljuk a szakirodalmat, könnyebben megérthetjük. Ebbe a kategóriába sorolható például Yu Fukuda 2019-ben megjelent cikke, amelyben a természeti katasztrófák utáni háromdimenziós méréseket vizsgálja immateriális kulturális javak tekintetében. Kiemeli a kulturális javak háromdimenziós digitalizációjának, majd az adatbázisban való rögzítésének fontosságát, melyet a 2011. évi Kelet-Japán földrengés és árvíz vonatkozásában fejt ki.⁹⁰

⁹⁰ Yu Fukuda: Three-dimensional measurement for revitalization of intangible cultural properties after disasters. Journal of Disaster Research. 14(9). 2019. 1329-1335.

A kulturális javak megoszlása tudományterületenként

2. ábra. A kulturális javak kifejezés megjelenésének megoszlása tudományterületenként.
(Forrás: Scopus, saját készítés)

A kulturális javak keresést tovább szűkítettem az „illicit trafficking” kifejezésre, vagyis az illegális kereskedelemre, melynek eredményeként 99 publikációra szűkült a keresés. Hugues de Varine 1983-as publikációja a legrégebbi tanulmány a 99 publikáció közül, mely az illegális műtárgykereskedelemmel foglalkozik (3. ábra). Művében kifejti, hogy a múzeumi szakemberek milyen módon járulnak hozzá az illegális kereskedelemhez, továbbá boncolgatja a szegény országokból gazdag országokba áramló műtárgyak helyzetét.⁹¹ 1985-ben jelent meg a következő cikk, amelyben az International Foundation for Art Research (IFAR) által készített lopott tárgyakból alkottak egy listát, ahol a tárgyakról rövid leírás után feljegyzeték, hogy mikor és honnan tűntek el, illetve ahol készült, ott fotót is mellékeltek.⁹² Öt évvel később, 1990-ben szintén egyetlen darab nemzetközileg indexált publikáció jelent meg, amely

⁹¹ Hugues de Varine: The rape and plunder of cultures: An aspect of the deterioration of the terms of cultural trade between nations. In: Museum International. 35 (3). 1983. 152-158.

⁹² Ismeretlen szerző: Booty! (a digest from Stolen Art Alert). In: Museum International. 37(1). 1982. 52-60.

J. Chatelain az illegális műtárgykereskedelem nemzetközi egyezményeiről készítette.⁹³ Egy évvel később, 1991-ben Anastasia Strati a nemzetközi joggal foglalkozó szaklapban a víz alatti kulturális örökségről írt⁹⁴, míg ugyanebben az évben Anne McC. Sullivan jogi és diplomácia szempontjából elemzi a kulturális javakat.⁹⁵ A 2000-es évekig a jogi terület dominál, valamint megjelenik a lokális szemlélet. Eddig általánosságban, kisebb tudományterületeken keresztül vizsgálták a kulturális javakat, azonban Clemency Chase Coggins már az Egyesült Államok jogi szabályozását vizsgálta kulturális javak kapcsán,⁹⁶ valamint Jody Patt az amerikai kulturális javak védelmének helyzetét és megújításának szükségességéről ír.⁹⁷

Hugues de Varine után a 2003-ban foglalkoztak a múzeumi szakemberek jelentőségéről az illegális műtárgykereskedelem kapcsán. A tanulmányban a nem nyugati kulturális javak védelmét mutatja be egy észak-afrikai szobor útján keresztül egészen Amerikáig. Az amerikai jogi, etikai és nemzetközi megállapodások mellett itt emelik ki először az oktatás fontosságát a kulturális javak illegális kereskedelmének megfékezése érdekében.⁹⁸ Véleményem szerint mind a szakemberek, mind a civil lakosság oktatása fontos pillére az örökségvédelemnek, amely meglepően későn került tudományos publikáció formájában megemlékezésre. Az Object ID egy 1997-ben megalkotott adatbázis, amely azért jött létre, hogy a kulturális javak illegális kereskedelmét megfékezzék és amelyhez a jól dokumentált adatok elengedhetetlenek. Az adatbázis nem nyilvános, összesen 18 szervezetnek van jogosultsága arra, hogy betekintést nyerjen, köztük az Interpolnak és az olasz Carabinierinek, 2004-ben pedig csatlakozott az UNESCO és az ICOMOS is a szervezetek közé.⁹⁹ Az Object ID részletesebb elemzésére az olasz és a magyar fejezetekben kerül sor.

⁹³ J. Chatelain: International conventions on illicit traffic in cultural property. In: International Criminal Police Review. 45 (425). 1990. 9-14.

⁹⁴ Anastasia Strati: Deep seabed cultural property and the common heritage of mankind. In: International and Comparative Law Quarterly. 40 (4). 1991. 859-894.

⁹⁵ Anne McC. Sullivan: Law and diplomacy in cultural property matters. In: Museum Management and Curatorship. 10 (3). 1991. 219-243.

⁹⁶ Clemency Chase Coggins: United States Cultural Property Legislation: Observation of a Combatant. In: International Journal of Cultural Property. 7 (1). 1998. 52-68.

⁹⁷ Jody Patt: The need to revamp current domestic protection for cultural property. In: Northwestern University Law Review. 96(3). 2002. 1207-1237.

⁹⁸ Monica L. Udvardy, Linda L. Giles, John B. Mitsanze: The Transatlantic Trade in African Ancestors: Mijikenda Memorial Statues (Vigango) and the Ethics of Collecting and Curating Non-Western Cultural Property. American Anthropologist 105(3). 2003. 566-580.

⁹⁹ Kelly Elisabeth Yasaitis: Object ID: A model of global collaboration. In: Museum Management and Curatorship. 20(1). 2005. 21-39

A 2001-es afganisztáni és a 2003-as iraki konfliktusnak egészen 2006-ig nincs is lenyomata a nemzetközileg indexált szakirodalmak között, míg 2006 után kis számban ugyan, de jelennek meg tanulmányok a témában.¹⁰⁰ Németh Erik újszerű megközelítést eszközölt, amely a Scopus általi listában elsőként vizsgálta a képzőművészet és a kulturális örökség helyszíneinek taktikai és stratégiai jelentőségének felmérését a nemzeti és regionális biztonság szempontjából.¹⁰¹ A taktikai szempont mellett megjelent a fényképek jelentősége az örökségvédelemben, amely a kulturális javak azonosításának alapját szolgálja.¹⁰²

2012 és 2015 között emelkedés mutatható ki tudományos publikációk terén a témában. 2015-ben 13 dokumentum jelent meg, amely az illegális műkinskereskedelem témával összeköthető. Előtérbe kerülnek egyes felderített ügyek esettanulmányok formájában,¹⁰³ valamint a nemzetközi szakirodalomban a Carabinieri műkinscvédelmi osztályának munkája is elkezdett kiemelkedni.¹⁰⁴ A 2011-es szíriai fegyveres konfliktusok okozta kulturális javak megsemmisülése, illetve illegális kereskedelmükről és helyreállításukról 2015-ben jelent meg a Scopus adatbázisban két publikáció is.¹⁰⁵ A nagyobb háborús események után megfigyelhető, hogy csupán pár év múlva jelenik meg reflektálás a nemzetközi szakirodalomban. Ennek oka lehet a cikkek átfutási ideje is, valamint a téma iránti érdektelenség is egyaránt. A 2015-ös évet követően csökkenés figyelhető meg a tanulmányok számát tekintve, majd 2018-ban a 10 évvel korábbi, 1 darabszamos publikációra esett vissza a statisztika. 2019-ben újra növekedés indult, bár a korábbi évekhez képest új téma nem jelentkezett.

¹⁰⁰ Roger O'Keefe: *The Protection of Cultural Property in Armed Conflict*. Cambridge University Press, 2006.; Derek Fincham: Rejecting Renvoi for Movable Cultural Property: *The Islamic Republic of Iran v. Denyse Berend*. *International Journal of Cultural Property* .14(1). 2007. 111-120.; Robert Mrljić: *Unesco and the protection of cultural property in the event of armed conflict*. In: *Zbornik Pravnog Fakulteta u Zagrebu*.59(4). 2009. 785-822.

¹⁰¹ Erik Nemeth: *Conflict art: Scholars develop the tactical value of cultural patrimony*. In: *Cambridge Review of International Affairs*. 23(2). 2010. 299-323.; Erik Nemeth: *Collecting cultural intelligence: The tactical value of cultural property*. In: *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*. 24(2). 2011. 217-238.

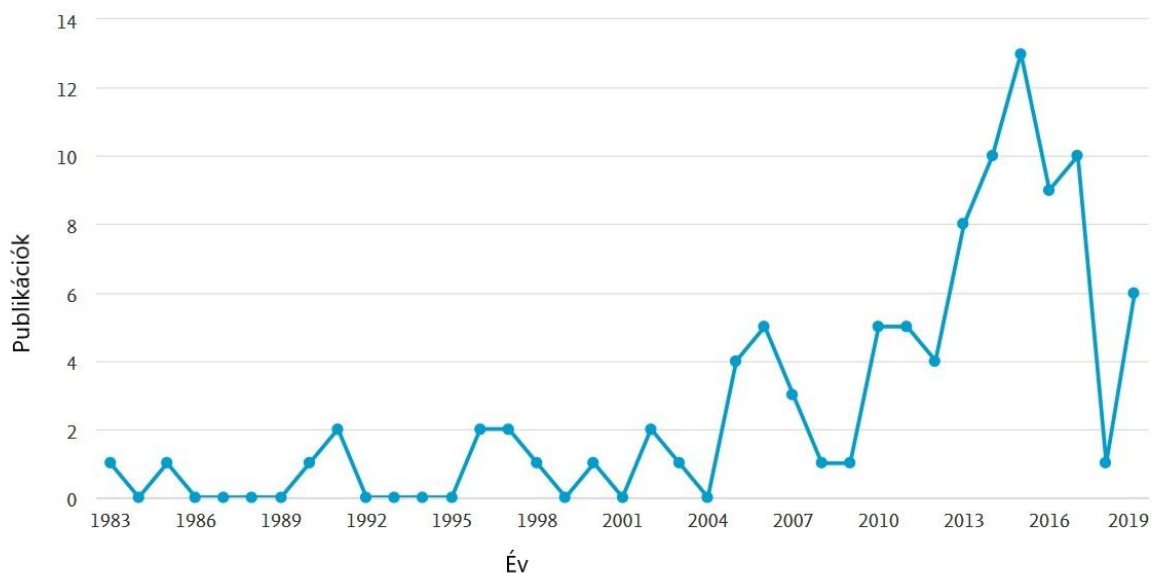
¹⁰² Eleanor Mattern: *The Role of Photography in the Protection, Identification, and Recovery of Cultural Heritage*. In: *International Journal of Cultural Property* .19(2). 2012. 133-151.

¹⁰³ Marie Cornu: *About sacred cultural property: The Hopi masks case*. In: *International Journal of Cultural Property*. 2013. 20(4). 451-466.; Bruce P. Montgomery: *Rescue or Return: The Fate of the Iraqi Jewish Archive*. In: *International Journal of Cultural Property* .20(2). 2013. 175-200.

¹⁰⁴ Mark Durney: *Reevaluating Art Crime's Famous Figures*. In: *International Journal of Cultural Property*.20(2). 2013. 221-232.

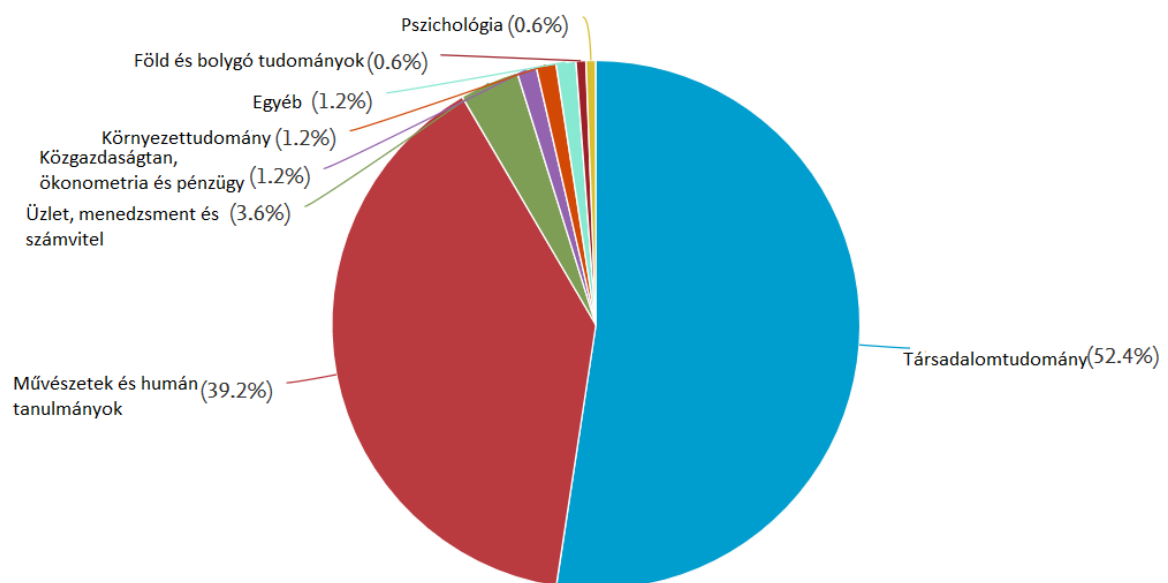
¹⁰⁵ Derek Fincham: *The syrian conflict and the proposed "protect and preserve international cultural property act"*. In: *Santander Art and Culture Law Review*. 2015(2). 63-82. ; Neil Brodie: *Syria and its Regional Neighbors: A Case of Cultural Property Protection Policy Failure?* In: *International Journal of Cultural Property*. 22(2-3). 2015. 317-335.

Megállapítható tehát, hogy az illegális műtárgykereskedelem téma és kifejezés megjelenése a nemzetközi indexált szakirodalomban 1983-tól kezdve 2010-ig kisebb nagyobb kiugrásokkal (3. ábra), de elvétve jelent meg, majd 2015-ben tetőzött. Kezdetben a múzeum felelőssége és fontossága volt a központban, majd az adatbázis és az adatok fontossága, míg végül az egyezmények és a jogi témák kerültek előtérbe. A Köze-Keleten történt háborúzások következtében lassan megjelent a fegyveres konfliktusok okozta problémák felvetése, valamint ezek jogi és egyezményi rendszere mellett a dokumentáció fontossága, továbbá a kulturális javak taktikai szempontból való vizsgálata. Az egyetemes, általános vizsgálatból indultak ki, majd megjelent a „befelé fordulás”, az országok elkezdtek először magukat, majd egymást megfigyelni és dokumentálni mindezt a műtárgyvédelem terén. Később, az országok megfigyelése mellett nekiálltak még kisebb témákra koncentrálni, a műtárgyakra. Kiragadtak egy tetszőleges felderített tárgyat, melyről esettanulmány formájában értekeztek. A „befelé fordult” országok között legnagyobb részben az Egyesült Államokat figyelhetjük meg, de Svédország, Anglia, Új-Zéland és Ausztrália is megjelenik (5. ábra). A „kifelé tekintés” legfőbb célpontja Vietnám, Afrika, és a fegyveres konfliktusok következménye miatt Irak, Szíria és Afganisztán.

3. ábra: A kulturális javak illegális kereskedelme (illicit trafficking of cultural property) kifejezés megjelenése a nemzetközi tudományos publikációkban
(Forrás: Scopus, saját szerkesztés)

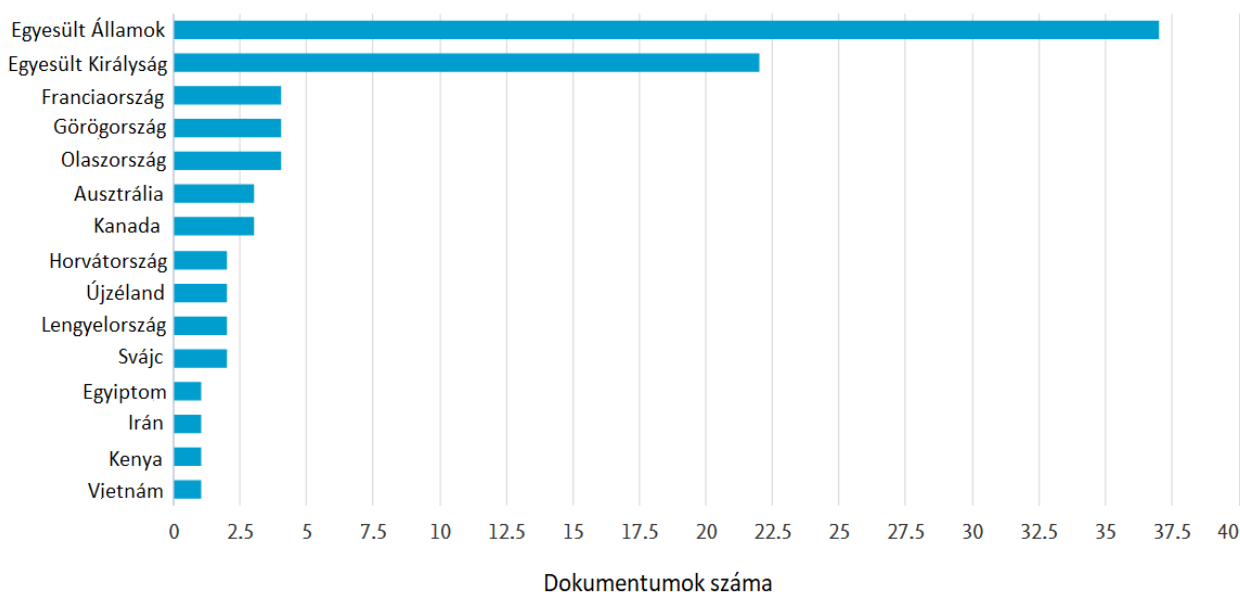
A tudományterületenként való előfordulása hasonló az illegális műtárgykereskedelem kifejezésnek és a kulturális javaknak is (4. ábra). Most is számos témakört és területet ölel magába a kutatási terület, azonban a pszichológia területe előtérbe került. A társadalomtudomány sokkal nagyobb százalékban van jelen, mint a „kulturális javak” kifejezés keresésénél, köszönhetően a jogi tanulmányoknak. Második helyen, ugyancsak nagy számban találhatóak meg a művészeti és humán tanulmányok. A fizika, anyagtudomány, mérnöki és számítástechnikai kategóriák azonban itt már nem fordulnak elő. Ezért is fontos együtt vizsgálni a két fogalmat, hiszen a háromdimenziós digitalizációs és a technológiai újítások nagyban hozzájárulnak az illegális műtárgykereskedelem megfékezéséhez, nem csupán az örökségvédelemhez és a rekonstrukcióhoz. Disszertációmban a számítástechnikai tudományterületből mindenképpen szeretnék hasznosítani elemeket, amelyek a nemzetközi szakirodalomból még hiányoznak.

4. ábra: A kulturális javak illegális kereskedelme kifejezés megjelenésének megoszlása tudományterületenként.
(Forrás: Scopus, saját készítés)

Az 5. ábrán 15 ország látható, melyek szerepelnek egy-egy tanulmányban vagy köthetők valamilyen módon az adott tanulmányhoz. A tizenöt ország mellett nem fért fel a listára, de Belgium, Brazília, Németország, Izrael, Hollandia, Norvégia, Portugália, Dél-

Afrika és Zimbabwe egy publikációval képviseli magát, míg a meghatározhatatlan kategóriába 12 publikáció került. Magyarország sajnálatos módon nem található a publikációk között. Legnagyobb számban az Egyesült Államok, valamint az Egyesült Királyság, mint nagyhatalmak kerültek az élre. Olaszország a franciákkal és a görögökkel együtt a lista harmadik helyén helyezkednek el. Olaszország véleményem szerint az anyanyelvi különbségek miatt is kerülhetett a háttérbe, hiszen angolul kevesebb publikáció jelenik meg egy másik nyelven beszélő országban.

5. ábra: Dokumentumok száma ország vagy terület szerint.
(Forrás: Scopus, saját készítés)

A hazai szakirodalom kutatását az MTMT adatbázis alapján készítettem el a Scopus-féle kutatás alapján szintén a 2019-es év végéig. A „kulturális javak” és a „cultural property” kifejezéseket együttesen megvizsgáltam, amely alapján 40 hazai szakirodalomra érkezett találat. Ezekből 35 darab magyar és öt darab angol nyelvű publikáció szerepel az MTMT adatbázisban (6. ábra). 1978-ban készült el az első, magyarul íródott publikáció, amely a kulturális javak védelmével kapcsolatban íródott Szabadváry Ferenc tollából.¹⁰⁶ Marjanucz László 15 évvel később, 1993-ban Szeged vonatkozásában jelentette meg cikkét, amiben az 1944-es zsidó lakások műtárgybegyűjtésekről ír.¹⁰⁷ 1995-ben két tanulmányt jelzett a

¹⁰⁶ Szabadváry Ferenc: A kulturális javak biztonságáról. In: Múzeumi Közlemények. 1978. 80-82.

¹⁰⁷ Marjanucz László: Értettek ahhoz, mi a jó kép: Tárgyi kultúra és művelődési szokások Szegeden a beszolgáltatott zsidó javak tükrében. In: Szeged: A város folyóirata: Várostartörténeti és kulturális magazin. 1993. 35-37.

rendszer, melyből egyik a kötet, a másik pedig egy tanulmány belőle. A kötet¹⁰⁸ a kulturális javak védelméről szól rendkívüli állapot idején, míg Déry Attila egy fejezet erejéig a szobrok és műemlékek védelmét dolgozza fel.¹⁰⁹ A 2000-es évektől az illegális műtárgykereskedelem gazdasági¹¹⁰ és jogi vizsgálata is megkezdődött. Kármán Gabriella, Kiss Anna és Kriston László első ízben büntetőjogi kérdésekkel vizsgálta a kulturális javak illegális kereskedelmét.¹¹¹ Kármán Gabriellával és Farkas Krisztinával részt vettünk egy közös kutatásban, melynek eredményeként 2018-ban és 2019-ben is születtek publikációk büntetőjogi és rendészeti szemszögből Magyarország és Olaszország tekintetében.¹¹² Nemzetközi jog területen kezdetben Szabó Annamária Eszter¹¹³ végzett kutatást kulturális javak kapcsán,¹¹⁴ majd később Szabó Sarolta és Vadász Vanda¹¹⁵, utóbbi a Seuso esetet is vizsgálta cikkeiben magyar, illetve angol nyelven. A jog mellett képviselteti magát Puskás

¹⁰⁸ Sipos Enikő, Gál István (szerk.): Ajánlás a kulturális javak megóvásához rendkívüli körülmények között. Magyar Nemzeti Múzeum. Budapest, 1995.

¹⁰⁹ Déry Attila: A műemlék épületek és köztéri szobrok védelmének lehetőségei rendkívüli állapot körülményei között. In: Sipos Enikő, Gál István (szerk.): Ajánlás a kulturális javak megóvásához rendkívüli körülmények között. Magyar Nemzeti Múzeum. Budapest, 1995. 76-80.

¹¹⁰ Constantinovits Milán: *A kulturális javak nemzetközi piaca – nemzetközi kereskedelme* In: Daubner, Katalin; Horváth, Sándor; Petró, Katalin (szerk.) Kultúra-gazdaságtani tanulmányok. Aula Kiadó. Budapest, 2000. 209-221.

¹¹¹ Kármán Gabriella, Kiss Anna, Kriston László: *A kulturális javak védelmének jogi eszközei (Különös tekintettel a büntetőjogi kérdésekre)*. Kriminológiai Tanulmányok. 2001. 337-356.

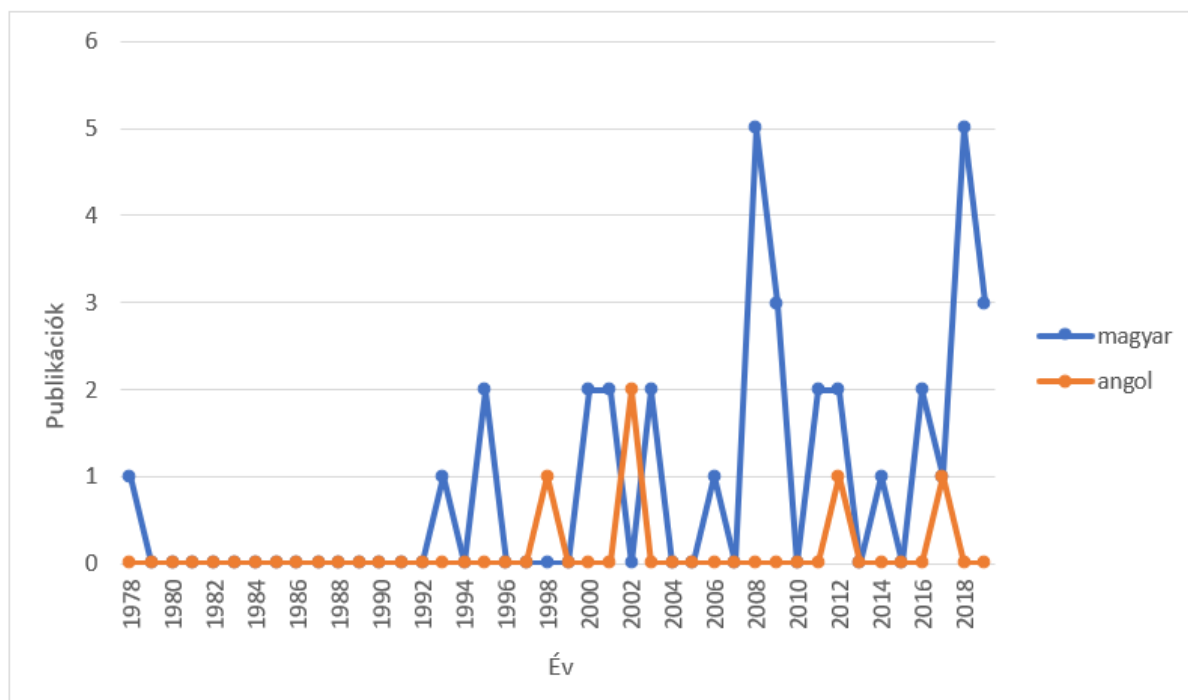
¹¹² Farkas Krisztina: *A kulturális javak büntetőjogi védelmének büntetőjogi megközelítése Olaszországban*. In: Kriminológiai Tanulmányok. 2019. 69-87.; Lukács Dalma: *A kulturális javak védelmének rendészeti eszközrendszere Magyarországon*. In: Magyar Rendészet. 2018/5. 113-123.; Farkas Krisztina: *A kulturális javak nemzetközi szintű büntetőjogi védelmének perspektívája*. In: Ügyészek lapja. 2018/25. 19-30.; Lukács Dalma: *Kulturális javak védelmi típusai Magyarországon*. In: Belügyi szemle. 2018/12. 120-133.

¹¹³ Szabó Sarolta: *A kulturális javak (és a lopott dolgok) speciális védelme az új nemzetközi magánjogi törvényben*. In: Berke Barna, Nemessányi Zoltán (szerk.): *Az új nemzetközi magánjogi törvény alapjai: Kodifikációs előtanulmányok*. Hvg Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2016. 160-172.; Szabó Sarolta: *A kulturális javakkal kapcsolatos restitúciós perek és a külföldi állammal szembeni végrehajtás: a Chabad v. Orosz Föderáció ügy tanulságai*. In: Fekete Balázs, Horváthy Balázs, Kreiszig Brigitta (szerk.): *A világ mi magunk vagyunk...: Liber Amicorum Imre Vörös*. Budapest, 2014. 462-477.

¹¹⁴ Szabó Annamária Eszter: *A kulturális javak védelmével összefüggő jogi szabályozás értékelése* In: Veres, László (szerk.) *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*. Miskolc, 2009. 380-393.; Szabó Annamária Eszter: *Az ingó kulturális javak nemzetközi védelme és annak árnyoldalai*. In: *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*. 2008/ 26. 449-464.; Szabó Annamária Eszter: *Az ingó kulturális javak védelme, különös tekintettel az illegális műtárgy-kereskedelemre*. In: *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*. 2006/ 24. 329-348.

¹¹⁵ Vadász Vanda: *A Seuso eset tanulságai a jogellenesen külföldre vitt kulturális javak visszaszolgáltatása kapcsán*. In: *Magyar Jog*. 2017/ 64. 38-47.; Vadász Vanda: *Lessons of Sevso Vase- Restitution Challenges of the Illegally Exported Cultural Property*. In: Marcel Szabó: *Petra Lea Láncoš, Réka Varga (szerk.): Hungarian Yearbook of International Law and European Law 2016*. The Hague, Hollandia: Eleven International Publishing, 2017. 39-58.; Vadász Vanda: *A jogellenesen külföldre vitt kulturális javak visszaszolgáltatása Nagy-Britanniában*. In: *Pogácsás Anett, Szilágyi Pál, Lános Petra, Kovács Krisztián (szerk.): 'De lege ferenda': Válogatott tanulmányok jogi hallgatók tollából*. Tehetségpont. Budapest, 2016. 437-451.

Anna által a hadtudományi „szemüveg”,¹¹⁶ valamint Hudák Krisztina által számos, mint például a régészeti vagy a rendészettudományi „szemüveg”, azonban az MTMT keresőmotoros szűrése által a kulturális javak keresőszó kapcsán egy találat született, amely a vámszakma fejlesztési lehetőségét taglalja.¹¹⁷ Két témakört érdemes kiemelni, melyről még nem esett szó a publikációk kapcsán. Az első, a fiatal korúak segítése a kulturális javak hozzáférésehez,¹¹⁸ míg a második téma a kulturális javak digitalizációja.¹¹⁹

6. ábra: A kulturális javak és a cultural property kifejezés megjelenése a hazai tudományos publikációkban (Forrás: MTMT, saját szerkesztés)

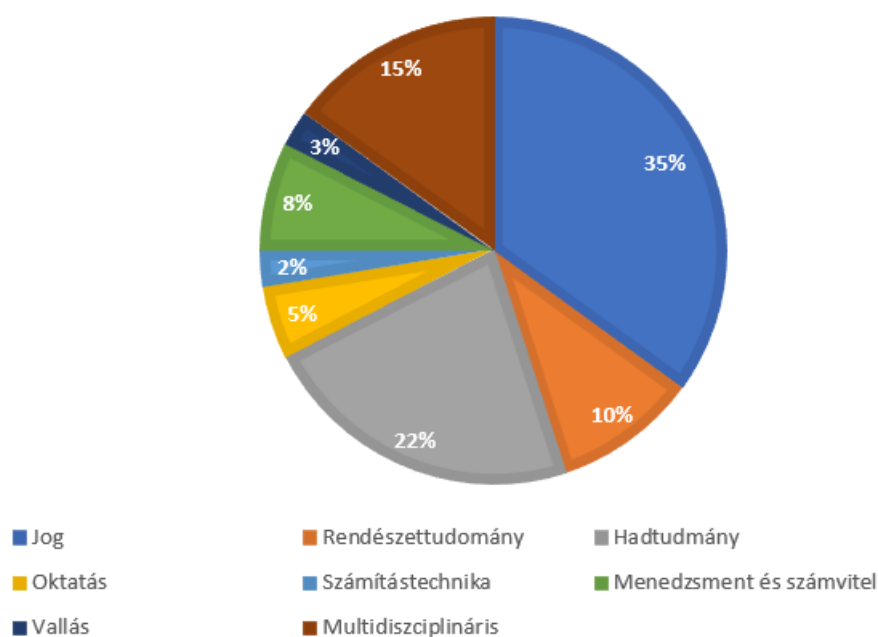
¹¹⁶ Puskás Anna: Kulturális javak ellen elkövetett támadások a közösségi média által közvetített terrorpropagandában. In: Felderítő szemle 2019/18. 161-178.; Puskás Anna: A kulturális javak fegyveres konfliktusokban való védelmének eszközei nemzetközi szinten. In: Hadtudományi Szemle 96/1. 2018. 427-439.; Puskás Anna: A kulturális javak pusztítása Maliban és a nemzetközi válaszreakciók. In: Hadtudomány. 2018/ 28. 49-63.

¹¹⁷ Hudák Krisztina: A vámszakmai munka szerepe és fejlesztési lehetőségei a kulturális javak védelme érdekében. In: Czene- Polgár Viktória, Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes (szerk.): Innováció, elektronizáció, tudásmenedzsment. Budapest, 2018. 131-149.

¹¹⁸ Alpár Vera: Accessibility of cultural values for children & youth: Az érzékeny és sérülékeny társadalmi rétegek- Különösen a gyerekek és fiatalok segítése a kulturális javak hozzáférésehez. Budapest, Nemzetközi Gyerekművelő Szolgálat. 2012.; Czettel Antónia Mária: A pedagógus új funkciója, megújuló szerepei az eszmények, értékek, kulturális javak átadása kapcsán, különös tekintettel a művészeti iskolákban tanuló 14-16 éves tanulók körében. 2018.

¹¹⁹ Rózsa Dávid: Kulturális javak Virtuáliában: A közgyűjtemények és a digitális tér. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. 2012/ 21. 33-36.

A kevés elemszám miatt a korábbi tudományterületi elosztást tovább bontottam, hogy pontosabb képet kapjunk a magyarországi publikációkból készült elemzésnél (7. ábra). A tudományterületeket megvizsgálva jól látható, hogy a jogi témában íródott cikkek találhatóak legnagyobb számban kulturális javak kapcsán, egészen pontosan 35 százalékát teszi ki az összes tanulmánynak, amelyet a hadtudomány követ 22 százalékkal, majd a multidiszciplináris terület 15 százalékkal és csak ezután következik a tanulmányok 10 százaléka a rendészettudomány területe. Ezután elenyésző százalékokkal következik a menedzsment és számvitel, az oktatás, majd a vallás és végül a számítástechnika területe.

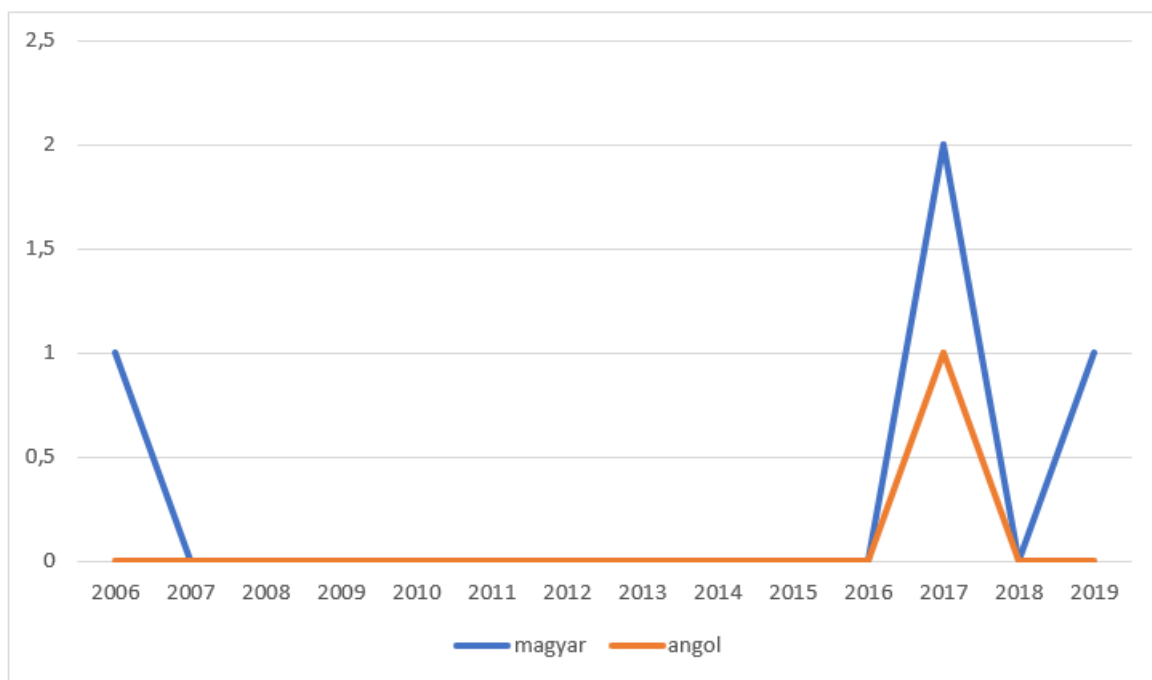

7. ábra: A kulturális javak kifejezés megjelenésének megoszlása tudományterületenként.
(Forrás: MTMT, saját készítés)

Az illegális műtárgykereskedelem, a kulturális javak illegális kereskedelme, valamint ezek angol megfelelője alapján mindösszesen öt darab találat született az MTMT adatbázisban (8. ábra). Ebből egy darab angol nyelvű absztrakt, amely 2019-ben jelent meg kötetben,¹²⁰ egy Cardiffban tartott előadásom kapcsán. A legkorábbi, 2006-os Szabó Annamária Eszter publikációja, mely már a kulturális javak keresés kapcsán is előkerült. Ezután 2017-ben három tanulmány jelent meg, amelyből egy a már említett angol absztrakt, valamint a

¹²⁰ Lukács Dalma: The current situation and development opportunities of the illicit trade of cultural property in Hungary. In: University of Cardiff (szerk): Challenging 'Crime' and 'Crime Control' in Contemporary Europe. 2017. 179. <https://www.esc-eurocrim.org/images/esc/files/Cardiff/Book-of-abstracts---EuroCrim2017.pdf> (2020.05.05)

korábban már szintén feltüntetett vámszakami munka fejlesztése, illetve konzulensemmel, Varga Jánossal közösen írt tanulmány is ebben az évben jelent meg, ahol a Schengeni Információs rendszert vettük górcső alá az illegális műtárgykereskedelem vonatkozásában.¹²¹ A 2019-ben kiadott ismeretterjesztő régészeti kiadványt Felföldi Szabolcs szerkesztette,¹²² amely kimondottan az illegális műtárgykereskedelemre helyezi a hangsúlyt és amelyben szintén megjelent írásom a rendészeti lelőhelyek védelme kapcsán.¹²³

8. ábra: A kulturális javak illegális kereskedelme és az illegális műtárgykereskedelem magyar, valamint angol kifejezés megjelenése a hazai tudományos publikációkban
(Forrás: MTMT, saját szerkesztés)

A kulturális javak illegális kereskedelme több tudományterületen átívelő fogalom, mely a hazai kutatásban még kevésbé van jelen. Nemzetközi szinten szépen kirajzolódik a téma iránti tudományterületek és nézőpontok változása: miként kezdenek a múzeum fontosságától a saját országukra, majd egyes eltulajdonított tárgyakra, illetve külföldi országokra reflektálni a kutatók. A 2018-as év mind nemzetközi, mind hazai publikációk terén hatalmas visszaesést mutat illegális műtárgykereskedelem kapcsán. Ebben az évben azonban a kulturális javak témakört számos oldalról közelítették meg: többek között

¹²¹ Varga János, Lukács Dalma: A Schengeni Információs Rendszer lehetőségei az illegális műkincskereskedelem elleni fellépésben. In: Határrendészeti tanulmányok. 2017/14. 42-52.

¹²² Felföldi Szabolcs: Illegális műkincs-kereskedelem. In: Határtalan régészet. 2019/4.

¹²³ Lukács Dalma: Régészeti lelőhelyek rendészeti védelme. In: Felföldi Szabolcs (Szerk.): Illegális műkincskereskedelem. In: Határtalan régészet. 2019/4. 36-39.

pedagógiai, jogi, illetve hadtudományi „szemüvegen keresztül”, amely bár örökségvédelemmel kapcsolatos, mégsem kimondottan illegális műtárgykereskedéssel foglalkozik.

1.3. Elméleti keret

Az elméleti keretem két paradigmára építettem fel. Az első, amely már korábban említésre került a fogalmak fontossága, valamint ezek viszonya a társadalommal, illetve a második a közgazdaság emberképe, a homo oeconomicus, aki a saját igényeit követve racionális döntéseivel a maximális haszonra törekszik.

1.3.1. Kulcsszó-módszer

Raymond Williams a 20. század egyik nagy filozófusa, szociológusa és kultúranropológusa, kinek elméletei marxista alapokra épültek. Gondolatai a kultúra értelmezéséről merőben eltérnek, a korábbi, materialista elemeken nyugvó megközelítésektől, hiszen egy történelmi-társadalmi síkra helyezi azokat. Véleménye szerint a kultúra mai értelmében vett meghatározása az angol közegben az ipari forradalom idején csiszolódott és alakult ki.¹²⁴ Kezdetben a művészeteket emberi attribútumként fogalmazták meg, egyfajta készségnek, amely mára a kreativitást és a képzelőerőt vonja magával.¹²⁵ Míg korábban egy bizonyos társadalmi rétegben irodalommal, zenével foglalkozó, tanult osztály tartozhatott a művészek közé, az ipari forradalommal más értelmet nyert a szó, az elképzelt igazságot, önkifejezést bemutató és megalkotó emberre helyeződött át a hangsúly.¹²⁶ A kultúra szó elemzésénél Raymond Williams kiemeli, hogy az ipari forradalom előtt természeti növekedés, valamint az emberi képzés folyamatára használták a szót, míg a 19. században egy olyan hobbiként és cselekvésként jellemezték, amely az emberi tökéletességet kutatja, egy intellektuális folyamatot fejez ki a társadalmon belül.¹²⁷ A későbbiekben a jelentés tovább formálódott és az élet minden területére kihatott: tárgyi, intellektuális és spirituális értelemben

¹²⁴ Raymond Williams: *Culture & Society, 1780-1950*. Columbia University Press. New York, 1960. 1-12.

¹²⁵ Raymond Williams: *Culture & Society, 1780-1950*. Columbia University Press. New York, 1960. XIII.

¹²⁶ Raymond Williams: *Culture & Society, 1780-1950*. Columbia University Press. New York, 1960. XIV.

¹²⁷ Raymond Williams: *Culture & Society, 1780-1950*. Columbia University Press. New York, 1960. XV.

is használták a kultúra kifejezést.¹²⁸ A kultúra szó folyamatos változásának előidézéséhez hozzájárult a szociális, gazdasági és politikai élet egyaránt.¹²⁹

Raymond Williams gondolatai a kultúra, művészet és egyéb szavak megteremtéséhez és más megvilágításból való vizsgálatához beleillik a disszertációm gondolatmenetébe, hiszen nem csupán kulcsfontosságú meghatározni egy-egy fogalmat, de azt különböző aspektusokból érdemes megfigyelni. Ahogy az angol kutató is vallja, nem lehet egy adott szót, mint például a kultúrát minden történelmi periódusra ugyanabban az értelemben ráhúzni, hiszen a különböző társadalmi, politikai és gazdasági folyamatok alakítják azt. Az ő általa megfogalmazott szóhasználatot így a 21. században szintén tovább kell elemezni és értelmezni, hiszen ahogy felvettem a nem emberi kéz által, például mesterséges intelligencia segítségével készült tárgyak szintén helyet kapnak a kulturális tárgyak, illetve a kultúra egy-egy szegmensként.

A fogalmak meghatározása fontos a bűnmegelőzés és a hatékony fellépés érdekében, hiszen az adatbázisokban kutatva számos eltérést fedeztem fel a fogalmak hiánya miatt. Ennek eredményeként fals adatokat és duplikálásokat is találhatunk egy-egy adatbázisban, hiszen a fogalmak tisztázatlansága miatt egy tárgy több kategóriába is belekerülhet, így az összesített tárgyak száma sem az eredetit adja vissza. Ezekhez a fogalmakat nemzetközi szinten egységesíteni kellene mind a rendészeti, mind a civil szférában, hogy egy egységesen, egyszerűen és jól kezelhető felületet biztosítsunk a nemzetközi műkincsvédelem számára.

1.3.2. Homo Oeconomicus

A kulcsszó-módszernél már felmerült, hogy a társadalom a politika és a gazdaság is befolyásolhatja a kultúra fogalmának meghatározását. Jelen embertípusnál ezek háttérbe szorulnak és az önös érdek, valamint a haszon az, ami előtérbe kerül.

A homo oeconomicus a neoklasszikus közgazdaságtan egyik elméletének embere, akinél a cél a profit maximalizálása, miközben másokat nem vesz figyelembe a cselekedetei során.¹³⁰ A közgazdaságtan mellett számos tudományág foglalkozott a homo oeconomicussal,

¹²⁸ Raymond Williams: *Culture & Society, 1780-1950*. Columbia University Press. New York, 1960. 1-18.

¹²⁹ Raymond Williams: *Culture & Society, 1780-1950*. Columbia University Press. New York, 1960. XV.

¹³⁰ Boda Zsolt: *Homo Politicus, avagy egy politikai cselekvés- és motivációelmélet vázlatja*. Politikatudományi Szemle. 2012. (4). 54.

mint a pszichológia, az antropológia, a politológia vagy a történelem.¹³¹ A kriminológián belül Gönczöl Katalin, Kerecsi Klára, Korinek László és Lévy Miklós által szerkesztett *Kriminológia-szakkriminológia* című műben a racionális gondolkodás elméletét és a bűnelkövetők motivációját vetették össze. Leírják, hogy a vagyon elleni bűncselekményt elkövetők számára a vállalt kockázat és az esetleges büntetés kisebb, mint a remélt haszon, így a „véték volna kihagyni” elv alapján járnak el.¹³² Ebben az esetben, az elkövető az önös céljait figyelembe véve, illetve a tulajdonos anyagi kárait háttérbe helyezve cselekszik a lopás során. A későbbi fejezetekben az Interpol adatbázisa alapján készített -Magyarországra vonatkozó- statisztikáimat veszem górcső alá, ami alapján kijelenthetjük, hogy legtöbb esetben, pontosan 85%-ban magántulajdonban lévő ingatlanokból loptak el műtárgyakat.¹³³ Míg a múzeumok és galériák a megfelelő berendezéssel védik a tárgyakat, addig a magántulajdonban lévő lakások csekélyebb biztonsági felszereléssel rendelkeznek. Az elkövető mérlegeli a helyzetet, felméri a terepet és tudatosan tulajdonít el műtárgyakat. Az illegális ásatásokból származó leletek különböző lépcsőfokainál szintén megfigyelhető a homo oeconomicus jelenség. Az illegális ásatók tudatosan tulajdonítják el a kulturális javakat, a gazdasági és jogi következmények ellenére is, illetve a megrendelők és felvásárlók is szintén tudatosan járnak el.¹³⁴

Ha Magyarország egészét vizsgáljuk meg a homo oeconomicus jelenség szempontjából, akkor megállapíthatjuk, hogy jelenleg a kulturális örökség nem hoz a legrövidebb időn belül nagy hasznot az államnak olyan kiaknázatlan lehetőségek miatt, mint például az oktatás (civil és rendészeti egyaránt) vagy a turizmus. A műtárgyak védelme a fent említett okok miatt nem elsődleges az államnak, illetve egy másik tényező is közbe játszik, miszerint a magántulajdonban lévő ingatlanokból lopnak el Magyarországról legtöbb esetben kulturális javakat. Ezen utóbbi ok azt eredményezi, hogy az állam számára nem lesz feltűnő a veszteség, így nem is lép fel ellene kellő mértékben. Ezek alapján elmondhatjuk, hogy a „homo oeconomicus” jelző nem illik az állam szabályozására a műtárgyak védelme kapcsán,

¹³¹ Dante A. Urbina, Alberto Ruiz- Villaverde: A Critical Review of Homo Economicus from five Approaches. *The American Journal of Economics and Sociology*. 2019. volume 78 (1). 63.

¹³² Gönczöl Katalin, Kerecsi Klára, Korinek László, Lévy Miklós (szerk.) (2016). *Kriminológia - szakkriminológia*. Wolters Kluwer Kft. Budapest, 2006. 59.

¹³³ Lukács Dalma: Műtárgylopások Magyarországon a Psyche project tükrében. Haza Szolgálatában konferenciakötet. 2019. 141.

¹³⁴ Természetesen létezik a kulturális javak illegális kereskedelmének egy olyan fázisa is, ahol a műtárgyak piacra kerülésével legális kereskedelem útján (például múzeumi árverés) során jutnak hozzá a műgyűjtők egy-egy tárgyhoz, melynél nem feltétlenül vannak tisztában a tárgy eredetével, hiszen hamis papírokkal igazolhatják a tárgyak eredetét.

azonban ez hozzájárul ahhoz, hogy a bűnelkövetők ezt a viselkedési formát műtárgylopásoknál alkalmazni tudják.

1.4 Kutatási célok, hipotézis és kutatómódszertan

A kutatásom során egyre inkább kiéleződtek azok a pontok, amelyek nélkülözhetetlenek lennének nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt. Ezeket a disszertációba fűzve kutattam, hogy egy hiánypótló tudományos mű keletkezzen. Kezdetben nehézségnek tűnt civil kutatóként a rendészeti közegben érvényesülni, ám számos területen készséggel fogadtak és segítettek kutatásom. Ugyanakkor többször felszínre tört, hogy nem feltétlenül van rálátásuk egymás munkájára, így pontatlan leírásokat adtak az interjúk során. Szintén nehezítette a kutatás előremenetelét a szakirodalom feldolgozásánál már bemutatott hazai publikációk hiányosságai, valamint a tudományos művek csekély száma ezen területen. Ezen felül több olyan dokumentumot is kaptam, amely nagyban hozzájárulna a disszertációm sikerességéhez, azonban minősített adat lévén nem használhattam fel a kutatáshoz. Számos esetben ütköztem falakba továbbá, ahol „nem fontos témaként” említették a műtárgyvédelmet, azon belül is az illegális műkincskereskedelem témakörét. Ennek egyik velejárója a látencia is, amelyről korábban már szó esett. Ha a rendészeti szervek nem tartják fontosnak az illegális műtárgykereskedelem megfékezését és nincs is elég szaktudásuk hozzá, akkor az államhatárokon való ellenőrzések során se lesz pontos a szűrés,¹³⁵ valamint az adatok sem kerülnek megfelelően rögzítésre, ami statisztikai pontatlanságot okoz, továbbá a már említett látenciát. A technológiai fejlesztések elengedhetetlenek lennének ahhoz, hogy a szaktudás hiányát és a látenciát ellensúlyozzuk. A kutatásom során talán az egyik legnehezebb pont civilként a terminus technicus elsajátítása volt magyar, angol és olasz nyelven egyaránt. Angolul a konferenciákon való eredmények prezentálásához kellett megtanulnom az egyes kifejezéseket, míg az interjúk során az olasz nyelv került előtérbe. Olaszországban az idegen nyelveket kevésbé beszélik, így a saját anyanyelvükön kellett a tanulmányutak során kommunikálnom a rendészeti szakemberekkel. Tanulmányútjaim alatt, pontosítanom kellett továbbá a kutatásomat is, hiszen Olaszországban egységesen gondolkodtam, azonban hamar

¹³⁵ A pontatlan szűréshez nem csupán a motiváció és az oktatás hiánya járul hozzá, hanem a technológia fejletlensége is.

kiderült, hogy a Vatikáni Államot, mint saját műtárgyvédelmi egységekkel rendelkező, önálló államot szintén be kell, hogy mutassam a disszertáció során, elkülönítve Olaszországtól.

1.4.1 Kutatási célok

Kutatásom fő célja, hogy megvizsgáljam Olaszország módszereit és eszközeit az illegális műtárgykereskedelem elleni fellépés terén, továbbá, hogy ezekből olyan pontokat emeljek ki, amely Magyarországon hasznosítható lenne, hogy növeljük a kulturális örökségvédelem hatékonyságát. A szervezeti felépítés mellett a 21. század adta lehetőségek felkutatása és felhasználható pontjainak megfogalmazása szintén célom a hatékonyabb rendszer megteremtéséhez. Célom egy olyan adatbázis kereteinek meghatározása, amely a mindennapjainkban használt technológiai vázra épülve, egységes nemzetközi használatra alkalmas újítás lenne. Ezek mellett a fogalmak tisztázását is fontosnak tartom, mint az illegális műtárgykereskedelem megfékezésének mérföldkővét, hiszen pontos meghatározás nélkül nem tudunk sem jogszabályt megfogalmazni, sem adatokat létrehozni, elemezni és értelmezni.

Négy kérdést fogalmaztam meg, melyekre felfűztem a disszertáció vázát. Ezek körülölelik a 21. század kihívásait, az olasz és magyar rendszert a kulturális örökségvédelem tekintetében, valamint a technológiai fejlesztéseket.

- Milyen biztonsági kihívásokat rejt a kulturális javak illegális kereskedelme a 21. században?
- Melyek azok a szervezeti megoldások és jó gyakorlatok, amelyek sikeressé tették Olaszországot az illegális műtárgykereskedelem megfékezésében?
- Milyen hatékonysággal valósul meg a kulturális javak védelme Magyarországon, különös tekintettel az alkalmazott eszközökre és módszerekre?
- Melyek azok a tudományos elméletek és információtechnológiai alkalmazások, amelyek felhasználhatóak a magyar és az egyetemes kulturális javak hatékony védelméhez?

1.4.2. Hipotézis

A kutatási kérdésekhez kapcsolódóan három hipotézist fogalmaztam meg, amelyek szintén a dolgozat gerincét adják.

- 1) A kulturális javak védelmi problémájának megértése és megoldása mindig az adott korban jelentkező biztonsági kihívások pontos ismeretében, s a kihívások hatékony kezelésével az adott kor társadalmi, tudományos és technikai színvonalának megfelelő komplex problémamegoldásokkal lehetséges. Ezek kritikus eleme a lopott műtárgyak nemzetközileg egységes adatbázisának létrehozása.

A szakirodalom általános következtetése a műtárgyvédelem kapcsán, hogy szükséges lenne egy mindenki által használt, egységes adatbázis létrehozása, hiszen míg az olasz rendszer által felállított adatbázisok képesek képek összehasonlítására, addig számos ország nem is rendelkezik lopott tárgyak adatbázisával. Mi is lenne egy ilyen adatbázis megalkotásának a feltétele? Alkalmazhatóak lennének -e a tökéletes adatbázis pontjai minden nemzetre lebontva? A legnagyobb probléma forrása, hogy a nemzetek között eltérőek a jogi szabályozások, a történelmi korszakolások, a mértékegységek és még az időszámítás is.

- 2) Megállapíthatóak azok a műtárgytípusok, amelyek a legkelendőbbek a kulturális javak illegális kereskedelme során, így ajánlásokat tehetünk a konkrét tárgy típusok koncentrált védelmére. Az olaszországi és magyar tárgy típusok megoszlására következtethetünk az európai lopott műtárgytípusok arányaiból.

Véleményem szerint a műtárgykereskedelemben is fellelhetőek különböző időszakok, amikor egy bizonyos tárgy típus „divatosabbá” válik, így ezek meghatározásával a rendészeti szervek koncentráltabban járhatnak el. Az Interpol által 2020-ban kiadott lopott tárgyakat tartalmazó jelentés számos adatot tartalmaz, többek között a lopott tárgyak típusait kontinensekre lebontva. Véleményem szerint, az egységes Európai tárgy típusok megoszlása részarányosan megegyezik az Olaszországról és Magyarországról eltulajdonított tárgyak típusaival.

- 3) A korszerű információtechnológiai alkalmazások Magyarországon is megteremtik a lehetőséget olyan adatbázis és eszköz létrehozásának, amely a kulturális javak védelmének minden releváns területén alkalmazható. Súlyponti területnek tekinthető a nemzeti örökségvédelem hatékonyságának fejlesztése és a határon átnyúló illegális műkincskereskedelem elleni fellépés.

A 21. század adta lehetőségek jelenleg még kiaknázatlanok mind az adatbázis, mind a tárgyak azonosítása és felkutatása terén. Ezek elméleti alapjainak letétele, valamint a meglévő eszközök modernizálása, illetve ezekhez való javaslattelemek fontos szerepet kapnak a disszertáció új tudományos eredményeinél.

1.4.3. Kutatási módszerek

Disszertációm típusa szerint alkalmazott kutatás, hiszen a cél új tudás és szakértelem megszerzése, valamint új eljárás és technológia létrehozása a továbbfejlesztések elősegítéséhez.¹³⁶ Kezdetben felderítő kutatást végeztem, hiszen a hazai csekély szakirodalom mellett szükséges volt újabb információkat gyűjteni, majd ezek után magyarázó kutatást¹³⁷ folytattam, ahol ok- okozati összefüggéseket is vizsgáltam. Idődimenzió szempontjából keresztmetszeti vizsgálatokról beszélhetünk, hiszen nem hosszabb időszakot ölel fel a kutatás, hanem egy „keresztmetszetet”, a jelenlegi helyzetet vázolja fel.¹³⁸ Kutatásom során a kvalitatív módszertant alkalmaztam. Az illegális műtárgykereskedelem, ahogy korábban is írtam egy interdiszciplináris terület, így igyekeztem több aspektusból vizsgálni a kérdéskört. A kezdeti stádiumban a nemzeti és nemzetközi szakirodalom felkutatása és feldolgozása történt meg, amelyekből elemzéseket készítettem periódusokra és témakörökre lebontva. A hazai levéltárak és könyvtárak mellett Olaszországban és a Vatikán területén is kutattam, mely közül a Vatikáni Titkos Levéltár és a Carabinieri TPC könyvtára emelendő ki leginkább. A Vatikáni Titkos Levéltár, azaz Archivio Segreto Vaticanoba való látogatáshoz már

¹³⁶ A tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról szóló 2014. évi LXXVI. törvény 3. § 2.

¹³⁷ Héra Gábor, Ligeti György: Módszertan. A társadalmi jelenségek kutatása. Osiris Kiadó. Budapest, 2014. 45-46.

¹³⁸ Héra Gábor, Ligeti György: Módszertan. A társadalmi jelenségek kutatása. Osiris Kiadó. Budapest, 2014. 47.

hónapokkal korábban kutatási tervet kell leadni, megjelölni, hogy milyen dokumentumokat szeretnénk megvizsgálni, valamint engedélyeket kérni.

A téma újdonsága és a hazai szakirodalom hiányában a következő mérföldkő a hazai rendészeti szervek és munkásságuk megismerése volt interjúk és megfigyelés alapján. A Nemzeti Nyomozó Iroda Műkincsvédelmi Alosztálya és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal különböző szervezeti egységei voltak segítségemre, továbbá betekintést nyerhettem a határon átlépő forgalom ellenőrzésének minden pontjába és a lefoglalt műtárgyak kezelésének folyamatába.

Külföldön tanulmányutakra az Új Nemzeti Kiválósági Ösztöndíj, a Campus Mundi, Nemzet Fiatal tehetségeiért ösztöndíj és a KÖFOP (Közigazgatás- és Közszolgáltatás-Fejlesztési Operatív Program) kutatóműhely keretén belül volt lehetőségem. Ezen utak során Rómában, a Carabinieri TPC két épületében is a személyzeti, csoport és műveleti részlegen is megfigyelést és interjúkat készítettem, majd a Guardia di Finanza Servizio Centrale Investigazione Criminalità Organizzata-nál (Központi Szervezett Bűnügyi Nyomozó Szervezeténél). Később a Vatikánvárosi Államban az Olasz Püspöki Konferencia, a Kultúra Pápai Tanácsa, valamint a Commissione Permanente per la Tutela dei Monumenti Storici ed Artistici della Santa Sede (a Szentszék történelmi és művészeti emlékeivel foglalkozó állandó bizottság) állt rendelkezésemre.

A megfigyelés mellett félig strukturált interjúkat készítettem az államhatáron, illetve a felsorolt hazai és külföldi rendészeti szervekkel. Az interjúk előtt vázlatot készítettem, majd a beszélgetéseket magnón rögzítettem és később jegyzeteltem csak le. Fontosnak tartottam, hogy legyen egy kerete a beszélgetéseknek, a főbb pontokra összpontosítsunk, ugyanakkor lényeges volt számomra az is, hogy legyen lehetőség egyes esetekben eltérni a kérdésektől és bővebb kifejtést alkalmazni.

Az interjúk után az adatbázisok elemzése következett. A legelső adatbázis, amelyet megvizsgáltam a Carabinieri TPC Leonardo nevezetű adatbázisa volt, valamint ennek a mobilapplikációs verziója, az iTPC. Ezeknek főként a szerkezeti és technológiai kialakításai voltak, amiket hasznosítani tudtam a disszertáció során. Következő körben a BSR, az EMT és az Interpol Works of Art nevezetű adatbázisát vizsgáltam az újítás előtt és után, amelyről majd a későbbi fejezetekben bővebben kitérek. A WOA új adatbázishoz való hozzáférés engedélyköteles, melyet egy évre igényelhetnek a kutatók. Ebben az időszakban a

Magyarországról ellopott kulturális javakat gyűjtöttem ki, majd készítettem egy Excel táblázatot, amelybe az ellopott tárgyak helyét (város neve és helyszín típusa), korszakát, típusát (festmény, szobor, stb.), művészt, anyagát és méreteit. Ezekből különböző diagrammokat készítettem a könnyebb elemzés céljából, valamint GIS¹³⁹, azaz térinformatika alkalmazásával úgynevezett „bűnözési térképezést” készítettem, mely a kriminálstatisztikai adatok térképre vetítése,¹⁴⁰ mely új megvilágításból mutathat meg egy-egy összefüggést vagy tényezőt. Ehhez a QGIS alkalmazást használtam. Az elkészült Excel táblázatokot importáltam a programba, majd különböző kategóriákat elemezve térképeket készítettem. Ezekon kötelező feltüntetni a jelmagyarázatot, a láb mértéket, illetve a címet, hogy mit is ábrázol az adott térkép. Az elkészült és értelmezett térinformatikai adatokat Magyarország kapcsán elemzem majd egy későbbi fejezetben.

A műtárgyakat tartalmazó adatbázisok mellett megvizsgáltam, majd elemzéseket készítettem a SHERLOC adatbázis információiból, amely eltér az előzőekben ismertetett adatoktól, ugyanis itt nem a tárgyak típusait figyeltem meg, hanem az eseteket nemzetközi szinten: milyen jogi következményekkel jártak a műtárgyak eltulajdonítása, milyen országok vettek részt az illegális műtárgykereskedelemben az adatbázis információi alapján, melyik években történtek az esetek, milyen jogrendszer alapján hoztak döntést, illetve a bírósági eljárások helyszínét is megvizsgáltam.

Az EMT mellett a 2014 és 2020 közötti magyar restitúciós ügyeket is elemeztem, amelyekből fontos következtetéseket vontam le az illegális műtárgykereskedelem kapcsán.

Az illegális műtárgykereskedelem egy másik platformját, az online árusítást is megfigyeltem az eBay oldal tükrében, hogy melyek azok a tárgyak, melyek a legkelendőbbek a piacon, illetve milyen értékben próbálják értékesíteni ezeket.

Továbbá fontosnak tartottam a személyleírás és a régészeti ismereteim alapján megvizsgálni és kidolgozni azt a szempontrendszert, amely segít a műtárgyak digitalizációjában, meghatározásában és kategorizálásában, hogy a régészeti szervek számára egyszerű felületen és átlátható pontok alapján tudjanak tárgyleírást készíteni, valamint adatokat elemezni és értelmezni műtárgyak tekintetében.

¹³⁹ Geography Information System

¹⁴⁰ Mátyás Szabolcs: A bűnelemzés kartográfiai lehetőségei- avagy a bűnözési térképek alkalmazása a mindennapi rendőri munka során. In: Pro Publico Bono. 2017/2. 165-167.

2. A 21. századi globális kihívások és lehetőségek

2.1. Bevezetés

A disszertáció három alappillérenek egyike a mai nemzetközi áttekintés, amely ismerteti a mindennapi és új típusú kihívásokat, megoldásokat, illetve kiaknázatlan lehetőségeket. Az illegális műtárgykereskedelem jellemzően egy nemzetközi jelenség és ez adja a felderítés nehézségét is. A kulturális javak illegális kereskedelmének nemzetközi jellemzői ebben a fejezetben rajzolódnak ki, többek között az adatbázisok adataiból és elemzéseiből. A fejezet célja, hogy bemutassa azon nemzetközi szerveket, melyek részt vesznek az illegális műtárgykereskedelem megfékezésében, továbbá olyan elemzések ismertetése, melyek adatbázisok és korábbi kutatások alapján rávilágítanak a globális problémákra, például a jogi kiskapukra. A statisztikákon túl, a fegyveres konfliktusok, a kereskedelem és a technológia témakörein keresztül kívánom ismertetni, hogy a 21. században milyen lehetőségek rejlenek és mik azok, amiket egy kis csavarral nem is olyan távoli jövőben kamatoztatni lehetne a rendészeti szervek számára.

2.2. Nemzetközi kihívások

A nemzetközi kihívások alfejezetben két témakört járok körül: a háborús övezeteket, a terrorizmus, szervezett bűnözés és a pénzmosás témakörét röviden, valamint a kereskedelem anomáliáit. Utóbbi keretén belül ismertetem a műtárgykereskedelem kialakulásának fontosabb mérföldköveit, valamint a illegális műtárgykereskedelem vízi, légi, szárazföldi útvonalait vizsgálom, végül az online kereskedelemre térek ki, ahol az eBAY-en fellelhető antik tárgyakat elemzem.

2.2.1. Háborús övezetek nagy kulturális örökséggel, kapcsolódás a szervezett bűnözéshez, a terrorizmushoz és a pénzmosáshoz

A fejezetben szereplő jelenségek nem képezik szerves részét a disszertációnak, teljeskörű kidolgozásuk terjedelmes lenne, így röviden ismertetem a háborús övezetek, a

terrorizmus, a szervezett bűnözés és a pénzmosás témakörét, illetve ezek kapcsolódási pontjait.

A háborús övezetek kulturális javainak védelme a hadviselő felek feladatai közé tartozik, azonban röviden szükségszerűnek tartom elemezni a főbb jogi irányelveket. A történelem során egymást követték a fegyveres konfliktusok, amelyek elősegítették a zsákmányszerzést és a fosztogatást. Ez a folyamat a műtárgyak vándorlásának egyik folyamata. Az emberiség megjelenése óta kialakult a kereskedelem, az ajándékozás és a migráció általi tárgyak költöztetése. Ezen mozzanatok legális formának tekinthetők, míg felmerül a kérdés, hogy a zsákmányszerzés valójában törvénybe ütköző cselekedet-e vagy sem. Természetesen nézőpont kérdése, hiszen akiktől elvették a tárgyakat, azok számára törvénytelen folyamat következett be, míg a zsákmányoló megérdemelt dicsőségnek, presztízs tárgynak tudhatja be, amely a háború győztesét automatikusan megilleti. Bár a zsákmányolóban ez a gondolatmenet megfogalmazódhat, hiszen az evolúció és a történelem során megszokott tevékenységi folyamatról beszélhetünk, azonban cselekedetének nem merülhet fel a jogszerűsége napjainkban. A zsákmányolásra tökéletes példa a Kr.u. 70-ben történt Jeruzsálem kifosztása,¹⁴¹ ahol a Heródes által építtetett templomot kifosztották, majd Rómában diadalmenetet tartva presztízs tárgyakként vonultatták végig az elcsent tárgyakat. Ezt a menetet örökíti meg a Kr.u. 81-re elkészült Titus diadalíve, ahol feltűnik az a menóra, amely a fosztogatás után szimbólumává vált a zsidó közösségnek.

Ha a XXI. században történt volna ez az incidens, akkor a kulturális javak megkíméléséről szóló 1954-es Hágai Egyezmény rendelkezése lépett volna hatályba, miszerint: *„A Magas Szerződő Felek ezenfelül kötelezik magukat, hogy megtiltanak, megelőznek és szükség esetén megszüntetnek a kulturális javak ellen irányuló minden lopást, fosztogatást, valamint bármilyen alakban megnyilvánuló eltulajdonítást, továbbá ezen javak ellen irányuló minden rongáló tevékenységet. Ugyancsak tartózkodni fognak a más Magas Szerződő Fél területén levő ingó kulturális javak igénybevételétől.”*¹⁴²

A kulturális javak védelmét fegyveres konfliktusok idején szabályozza a LOAC¹⁴³, amelyet hadijogként is ismerünk, valamint nemzetközi humanitárius jogként egyaránt.¹⁴⁴ A már említett 1954-es Hágai Egyezmény, valamint az első és második kiegészítő jegyzőkönyve

¹⁴¹ Iosephus Flavius: A zsidók története. Ford.: Révay József. Európa Kiadó. Budapest, 1980.; Iosephus Flavius: A zsidó háború. Ford.: Révay József. Budapest, Gondolat Kiadó. 1964. 5. kiadás.

¹⁴² 1957.évi 14. törvényerejű rendelet. 1. fejezet, 4. cikk. (3).

¹⁴³ The law of armed conflict. Fordítás: Fegyveres konfliktusok joga

¹⁴⁴ International Humanitarian Law- IHL.

tartalmazza a védelemre vonatkozó általános szabályokat (kulturális javak fogalmi meghatározását, megóvásukat, megjelölésüket, valamint a megszállás alatt szükséges tevékenységeket)¹⁴⁵, a különleges védelem alatt álló tárgyak kezelését¹⁴⁶ vagy a szállításukat¹⁴⁷ és azok jelölését.¹⁴⁸ Az 1949-es Genfi Egyezmény és az 1977-es jegyzőkönyv néhány pontja röviden kitér az örökségvédelemre¹⁴⁹, főleg az objektumok védelmére. Az ingatlan kulturális örökség védelme kiemelkedőbbnek tűnhet a fegyveres konfliktusok kapcsán létrejött egyezmények tükrében, mint az ingó örökség, ugyanis az épületek pusztítása, valamint ezek katonai célú felhasználása is előtérbe kerül. Lehetősége van a nemzeteknek az UNESCO felé kérvényt benyújtani *„a területén levő egyes óvóhelyeknek, műemlékközpontoknak vagy más ingatlan kulturális javaknak a jegyzékbe való felvétele iránt. Ezekben a kérelmekben meg kell jelölni ezeknek a javaknak a fekvését és bizonyítani kell, hogy a javak megfelelnek az Egyezmény 8. Cikkében előírt feltételeknek.”*¹⁵⁰

A nemzetközi nyomozás nehézségei kapcsán felmerült a szervezett bűnözés és a terrorizmus szerepe az illegális műtárgykereskedelemben, melyet az elmúlt években Szíriában és Irakban történő kulturális örökség helyzete is alátámaszt. Szíriában a fegyveres konfliktusok során sérült a múzeumi infrastruktúra, mint például Aleppóban és Bosraban, műemlékeket használtak fel katonai célokra, mint az aleppói citadellát, valamint múzeumokat fosztottak ki és rongáltak meg, amelyeket videóra rögzítve propaganda célokra használnak fel.¹⁵¹ Az Interpol 2005-s konferenciáján a terrorizmus finanszírozása került terítékre, ahol a drog- és fegyverkereskedelem után a harmadik helyen említik az illegális műkincskereskedelmet, amely a médiába csupán azután jelent meg, miután az Iszlám Állam¹⁵² (továbbiakban: ISIS) videókra vette a folyamatos műkincsrombolásokat.¹⁵³ Ezekben a médiafelvételeken kulturális javakat rongálnak, valamint semmisítenek meg többek között kalapácsokkal és robbanószerekkel. Cselekedeteiket vallási nézeteik mögé bújtatják, azonban ezekkel a propaganda eszközökkel csupán a piaci értéküket nyomták fel az iraki és szíriai

¹⁴⁵ 1957.évi 14. törvényerejű rendelet. 1 fejezet.

¹⁴⁶ 1957.évi 14. törvényerejű rendelet. 2 fejezet.

¹⁴⁷ 1957.évi 14. törvényerejű rendelet. 3 fejezet.

¹⁴⁸ 1957.évi 14. törvényerejű rendelet. 5 fejezet.

¹⁴⁹ 1898. évi törvény erejű rendelet 3. fejezet.53.cikk; 5. fejezet, 2. cím. 85. cikk.

¹⁵⁰ 1957.évi 14. törvényerejű rendelet. 2 fejezet, 13. cikk.

¹⁵¹ Polina Levina Mahnad: Protecting cultural property in Syria: New opportunities for States to enhance compliance with international law? International Review of the Red Cross (2017), 99 (3), 1055.

¹⁵² Islamic State of Iraq and Syria

¹⁵³ Besenyei Fruzsina Tünde: A nemzetközi kulturális örökség- és műkincsvédelem terrorizmus általi fenyegetettsége az Iszlám Állam példáján keresztül. In: Diskurzus. 5. évf. különszám. 8.

műtárgyaknak, melyekkel elárasztották a világot. Hudák Krisztina 2017-ben megjelent tanulmánya szerint az ISIS napi bevétele műtárgyakból hárommillió dollár és messzi távolságokra elér a fekete piaci kereskedelmük, hiszen Norvégiában is Közel-keleti tárgyakba botlottak a múzeumi szakemberek.¹⁵⁴ Ezzel igazolható, hogy a terrorizmus és a szervezett bűnözés összeér ezen a ponton, hiszen a terrorszervezetek önfenntartóak, finanszírozásukra a műtárgyakat fekete piacon értékesítik a szervezett bűnözői csoportokkal.

Az ISIS/Dáisi általi rombolásokra az Európai Parlament 2015. április 30-án egy állásfoglalást adott ki, amelyben:

- „*felszólítja az EU-t és a tagállamokat, hogy dolgozzanak ki olyan figyelemfelkeltő kampányokat, amelyek eltántorítják az embereket a háborús övezetektől és tiltott kereskedelemről származó kulturális javak adásvételétől;*
- *felszólítja a tagállamokat, hogy a háborús övezetektől származó kulturális javak tiltott kereskedelme elleni küzdelem során tegyék meg a szükséges lépéseket az egyetemeken, a kutatással foglalkozó testületeken és a kulturális intézmények többek között etikai kódexek révén történő bevonása érdekében.*”¹⁵⁵

Ezen túl, támogatást kértek az ICOM által létrehozott kritikusan veszélyeztetett leletek jegyzékének terjesztésében, amely a műgyűjtők, a múzeumok, az aukciósházak és a rendészeti szakemberek számára nyújt segítséget, hogy megfékezzék a kulturális javak illegális kereskedelmét.¹⁵⁶

1970 előtt az óriási méreteket öltő külföldi ásatások, majd az ezekből származó leletek elszállítása nyomán számtalan tárgyat kebeleztek be, majd exportálták jogtalanul, majd ezeket a visszaéléseket az 1970-ben született UNESCO Egyezmény megalkotásával új szintre emelték. Szabályozzák a kulturális javak importját, valamint exportját, továbbá a tárgyak tulajdonjogának jogtalan átruházását. Itt kapcsolódik ez a pont a fegyveres konfliktusok területéhez, ugyanis: „*Jogtalanul minősül a kulturális javak kivitele és tulajdonjogának átruházása, ha az közvetlenül vagy közvetve valamely országnak egy külhatalom által történt elfoglalása folytán előállt kényszer következtében ment végbe.*”

Megállapítható, hogy a háborús övezetek és a műkincsek védelme, valamint fogalma az elmúlt évtizedben átalakult, hiszen nem csupán a katonai célokra használt kulturális javak

¹⁵⁴ Hudák Krisztina: Illegális műkincs-kereskedelem nemzetközi trendek, rendészeti intézkedések és a jövő perspektívái. In: Magyar Rendészet 2017/1. 68.

¹⁵⁵ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-0179_HU.html (2022.01.25.)

¹⁵⁶ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-0179_HU.html (2022.01.25.)

védelme merül fel ilyenkor, hanem önkéntelenül is összemósódott a fegyveres konfliktusok és a műkincsek kapcsán a terrorizmus fogalma is. Ez főként az új típusú terrorizmus keleten folytatott akcióinak köszönhető, amikor az ISIS a kulturális javakat pusztítani kezdte. Természetesen minden fogalom és asszociáció az aktuális politikai, szociológiai, gazdasági és társadalmi helyzetet mutatja, mely a 21. századra így formálódott.

A szervezett bűnözés fogalmát gyakran összefüggésbe hozzák nemzetközi szinten a kulturális javak kifosztásával, illetve ennek illegális kereskedelmével. Az ENSZ Közgyűlése 1998-ban már kifejtette, hogy szükség lenne egy szervezett bűnözés ellen fellépő egyezmény kidolgozására, amit végül 2000. decemberében Palermóban írtak alá az Egyesült Nemzetek szervezésében.¹⁵⁷ Az egyezmény törvénybe iktatása Magyarországon 2006-ban történt meg, amelyben egy szervezett bűnözői csoport nemzetközi jellegű tevékenységére vonatkozóan hoztak szabályozásokat.¹⁵⁸ A törvény megfogalmazása szerint, a szervezett bűnözői csoport *„bizonyos ideig fennálló, három vagy több főből álló strukturált csoport, amely összehangoltan működik egy vagy több, a jelen Egyezményben meghatározott súlyos bűncselekmény elkövetése céljából, közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve”*.¹⁵⁹ A szervezett bűnözés meghatározása bűnüldözési körökben vitatott,¹⁶⁰ egyesek például csak a „maffia típusú” szervezetekre korlátozzák a fogalom használatát, azonban az egyezményben szélesebb körben, három vagy több főből álló csoportot említ, akik akár több bűncselekménytípust is elkövetnek nem csupán egyszeri alkalommal.¹⁶¹ Az egyezmény nem tér ki a kulturális javakra, amit az UNODC többször is jelez, majd tevékenységüknek köszönhetően végül 2010-ben egy listát hoztak létre a Palermo Egyezmény tagállamai számára, amelyre a kulturális javak mellett többek között a kiberbűnözés, a kalózkodás és a környezeti bűnözés is felkerült.¹⁶²

¹⁵⁷ Greg Borgstede: Cultural Property, the Palermo Convention, and Transnational Organized Crime. In: International Journal of Cultural Property (2014) 21. 283.

¹⁵⁸ 2006. évi CII. törvény 4. cikk.

¹⁵⁹ 2006. évi CI. törvény 2. cikk. a)

¹⁶⁰ Jessica Dietzler: On 'Organized Crime' in the illicit Antiquities Trade: Moving Beyond the Definitional Debate. In: Trends in Organized Crime 16. no3. (2013.) 329-342.; James O. Finckener: Problems of Definitions: What is Organized Crime? In: Trends in Organized Crime 8. no3. (2005) 63-68.; Greg Borgstede: Cultural Property, the Palermo Convention, and Transnational Organized Crime. In: International Journal of Cultural Property (2014) 21. 283.

¹⁶¹ Greg Borgstede: Cultural Property, the Palermo Convention, and Transnational Organized Crime. In: International Journal of Cultural Property (2014) 21. 283.

¹⁶² Greg Borgstede: Cultural Property, the Palermo Convention, and Transnational Organized Crime. In: International Journal of Cultural Property (2014) 21. 284.

Nemzetközi szinten több jeles együttműködés és összehangolt akció is megfigyelhető, amelyek közül az egyik a Pandora Operation, amely az Európai Unió tagországaiban 2016. november 7-11 között zajlott.¹⁶³ A szervezett bűnözés ellen irányuló akció során rajtaütés jellegű házkutatásokat végeztek, amely eredményeként Cipruson 44 házkutatás során 1383 darab műtárgyat és 13 fémkereső műszert foglaltak le, míg Bulgáriában 984 darab műtárgyat találtak a négy nap alatt.¹⁶⁴

Az illegális műtárgykereskedelem fogalmának meghatározásánál az UNODC és az UNESCO is említést tesz az illegális feltárásokról, mint a kulturális javak illegális kereskedelmének egyik bűncselekménytípusáról. A lelőhelyek felkutatása több eszköz segítségével is létrejöhet, ilyen például a drón vagy a fémdetektor.¹⁶⁵ Fontos megemlíteni, hogy előzetes helyismerettel kell rendelkezniük az illegális ásatóknak, hiszen sokan már specifikusan, az adott korszakra jellemző tárgyak után kutatnak. Vannak hobbiásatók, akik csupán a felfedezés öröme miatt kutatnak és a helyi múzeumokkal együttműködve tevékenykednek. Sajnos ellenpéldákat is ismerünk, amikor a hobbi ásatás kezdeti fázisként jelenik meg, majd innentől kezdve már egyre rendszeresebben, egyre specifikusabban keresnek rá egy-egy tárgycsoportra, mígnem már a megtalált tárgyakat kereskedelmi útvonalon kívánják kamatoztatni. Marc Balcells kutatása az olasz jogellenes feltárásokra fókuszál, amelyben kifejti, hogy bár az illegális ásatók egy szervezett csoportként működnek, mégsem lehet a szervezett bűnözéshez kötni a munkásságukat Olaszországban.¹⁶⁶ Hipotéziséhez a már említett James Finckauer tanulmányt tünteti fel, ahol a szervezett bűnözőkről négy kritériumot olvashatunk: a bűnözői kifinomultságot, a struktúrát, az önazonosságot (egyenruha vagy tetoválás) és a hírnév hatalmát.¹⁶⁷ Ezt a tanulmányt úgy vetíti át a kulturális javak illegális ásatására, miszerint nem szükséges rendelkezniük semmilyen speciális technológiai tudással az eljárás során, valamint kutatása során semmilyen csoport önazonosságára utaló ruha vagy tetoválás nem található meg náluk. Mangai Natarajan és

¹⁶³ Hudák Krisztina: Illegális műkincs-kereskedelem nemzetközi trendek, rendészeti intézkedések és a jövő perspektívái. In: Magyar Rendészet 2017/1. 73.

¹⁶⁴ Hudák Krisztina: Illegális műkincs-kereskedelem nemzetközi trendek, rendészeti intézkedések és a jövő perspektívái. In: Magyar Rendészet 2017/1. 73.

¹⁶⁵ Lukács Dalma: Régészeti lelőhelyek rendészeti védelme. In: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIX. (HU ISSN 1589-1674) Pécs, 2017. 93-99.

¹⁶⁶ Marc Balcells Magrans: Contemporary Archaeological Looting: A Criminological Analysis of Italian Tomb Robbers. CUNY Academic Works. (2018) 218.

¹⁶⁷ James O. Finckauer: Problems of Definitions: What is Organized Crime? In: Trends in Organized Crime 8. no3. (2005) 63-68.

Mathieu Bellanger 1998-as cikkében¹⁶⁸ a strukturális szervezést vette alapul. A tanulmányból, amely a drogokkal kapcsolatos csempészetéről írt, arra a következtetésre jutott, hogy a sírablók egy csoportként működnek, valamint családi vállalkozásban, hiszen ők adják tovább tudásuk egymásnak és így nem társulnak a szervezett bűnözői csoportokhoz. Azon érvel egyet értek, hogy az illegális ásatóknak nem feltétlenül van egyenruhájuk vagy megkülönböztetett jelzésük, például tetoválásuk. Amíg kicsiben „úzik ezt a mesterséget”, addig családi, valamint baráti körben végzik a tevékenységet és az internet adta lehetőségek miatt tudnak egy-egy tárgyat értékesíteni. Azonban, ha már nagyobb mértékben, szervezeten végzik a munkájukat, elengedhetetlen, hogy olyan ismeretségi köre legyen, amellyel akár Olaszországból például Amerikába juttathatja az adott tárgyat a potenciális felvevőkörnek. Ismernie kell a tárgyköröket, valamint azokat a személyeket szerte a világban, akik megvásárolnák. Ezért szükségük van egy idő után összekötőkre, akik ezeket a hézagokat kitöltik. Innentől kezdve pedig elkerülhetetlen, hogy a szervezett bűnözés egy speciális ágáról ne beszéljünk.

A már említett terrorizmus, szervezett bűnözés és műtárgykereskedelem összefonódása mellé egy újabb pillér is megemlíthető, amely lehetővé teszi a folyamatot, az pedig a pénzmosás. Magyarországon, a 2017. évi LIII. törvény (továbbiakban Pmt), mely a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozásának megelőzéséről és megakadályozásáról szól. De mit is értünk pontosan a pénzmosás alatt? Olyan folyamatot, melynek célja, hogy az illegálisan megszerzett vagyont látszólag legálisan juttassa be a gazdasági vérkeringésbe, esetleg ezen vagyon létezését vagy forrását elrejtse.¹⁶⁹ A „*vagyon*”: *mindennemű vagyoni eszköz, beleértve az anyagi vagy eszmei, ingó vagy ingatlan, materiális vagy immateriális javakat, valamint bármilyen formájú olyan jogi dokumentum vagy okirat, ideértve az elektronikus és digitális is, amely bizonyítja az ilyen vagyoni eszközökhöz fűződő jogcímet vagy bennük lévő érdekeltséget.*¹⁷⁰

A legális kereskedelembé való áramlás legegyszerűbb formája az aukciósházak, galériák és múzeumok használata, mert sok esetben nem visszakereshető a tárgyak tulajdonosa, köszönhetően annak, hogy a többszöri értékesítés után még nehezebb

¹⁶⁸ Mangai Natarajan-Mathieu Belanger: Varieties of drug trafficking organizations: A typology of cases prosecuted in New York City. *Journal of Drug Issues*, 28, 1005-1025.

¹⁶⁹ Jacsó Judit: A pénzmosás. In: Farkas Ákos (szerk.): *Fejezetek az európai büntetőjogból*. Miskolc, 2017. 117.

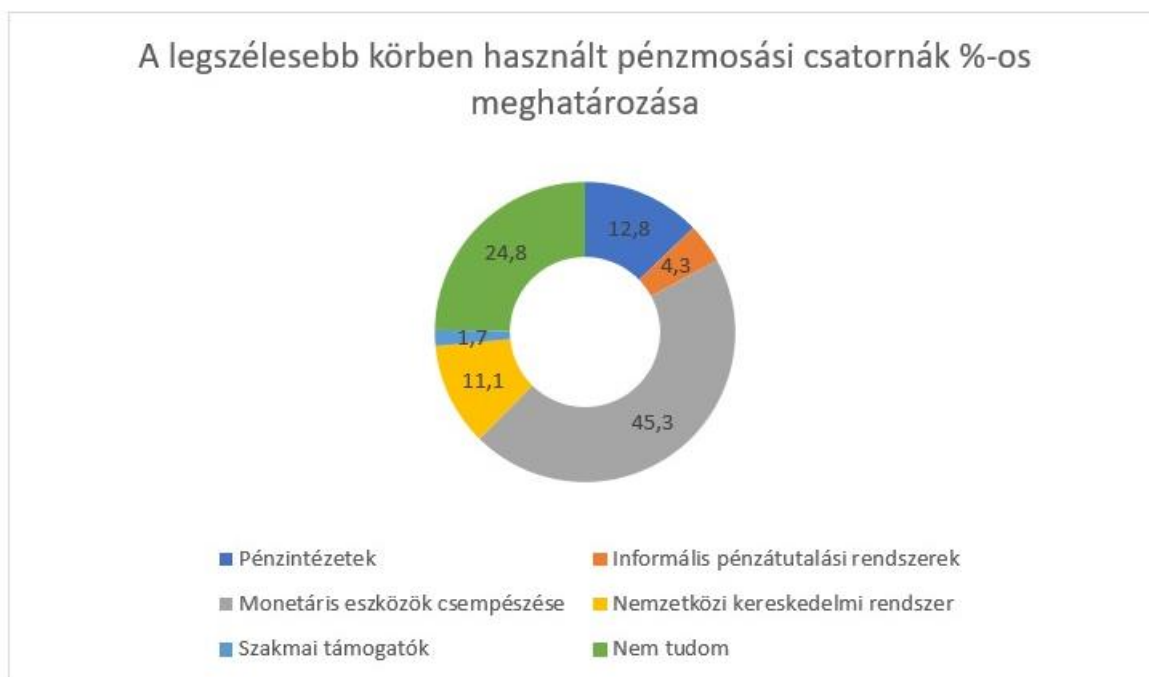
¹⁷⁰ 2001/97 EK irányelv. 1. fejezet, 1. szakasz, 3. cikk. 3.

visszakövetni őket. A tárgyakat online is el lehet adni könnyedén, hiszen az Ebay, Vatera és hasonló hazai, illetve nemzetközi oldalakon is találhatóak műtárgyak. Ezek nyomon követése a rendészeti hatóságok számára nem feltétlenül cél, így könnyen adhatnak el például érméket ezeken az oldalakon. Ha komolyabb műtárgyról van szó, akkor a dark weben, azaz egy olyan láthatatlan oldalon értékesítik ezeket, melyen szélesebb körű böngészés és nehezebb visszaazonosítás nyújt biztonságosabb üzletet az illegális kereskedők számára.

A műtárgyak legális kereskedelembé való beiktatásán kívül egy fordított helyzetet is meg kell említeni, amikor nem a tárgyat adják el, hanem a piszkos pénzt műtárgyakba fektetik és így próbálják „elrejtetni” a kétes eredetű vagyont. A műtárgyak rendkívül jó befektetések az illegális kereskedők számára, hiszen értéküket nehéz megbecsülni, nem olyan feltűnőek, mint a bankjegyek, hiszen lakásdekorációként is lehet álcázni a vagyont. A Camorra maffia egyik rajtaütésén, melyet a Guardia di Finanza végzett, két Van Gogh képet találtak a falon, amelyek szintén köthetőek a pénzmosáshoz.

A WCO 2016-ban egy felmérést végzett a vámhatóságok megbízásairól és a kapacitásukról a pénzmosás kapcsán, melyre 180-ból 117 vámhatóság válaszolt, azaz a 65%-a a megkérdezetteknek. Arra a kérdésre, hogy szerintük melyek azok a csatornák, melyen leginkább terjed a pénzmosás, 45,3 % mondta a monetáris eszközök csempészetét, míg csupán 11,1 % gondolta a nemzetközi kereskedelmi rendszert.¹⁷¹

¹⁷¹ Chang-Ryun Han, Robert Ireland: A Survey of Customs Administration Approaches to Money Laundering. In: WCO Research Paper No. 36. 2016. Table 6. 6. http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/research/research-paper-series/36_han_money_laundering_en.pdf?la=en (2021.10.07)

9. ábra: A legszélesebb körben használt pénzmosási csatornák %-os meghatározása a WCO 2016-os felmérése alapján

(Saját készítés a WCO táblázat alapján. Forrás: WCO Research Paper. No. 36.

http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/research/research-paper-series/36_han_money_laundering_en.pdf?la=en (2021.10.07.))

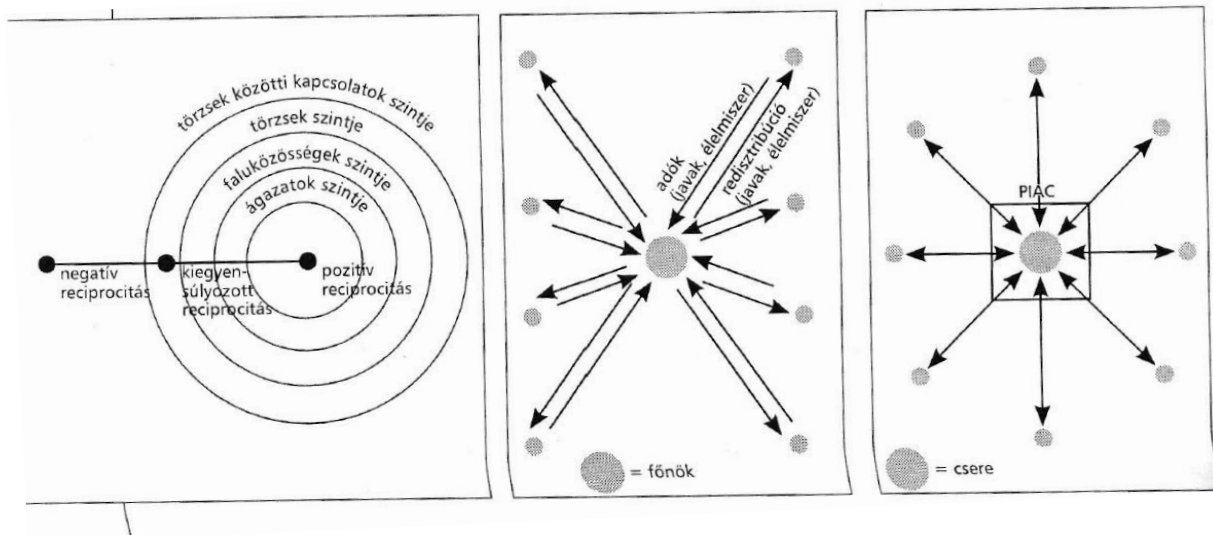
A SHERLOC adatbázis adatai között nincs fellelhető keresési találat a pénzmosással kapcsolatos esetek és a kulturális javak csempészete között. A pénzmosásról elmondható, hogy szorosan összefügg más bűncselekményekkel, mint a sikkasztás, csalás vagy a lopás. Sok esetben a kulturális javak kapcsán ezek a bűncselekmények azok, amelyeket tartalmaz a SHERLOC adatbázis.

2.2.2. A Kereskedelem anomáliái

A tárgyak áramlásának néhány lehetősége már az előző fejezetben a fegyveres konfliktusok témakörénél megjelent, például az illegális műkereskedelem, mely a kereskedelem egy olyan fajtája, amely jogellenes magatartást vonz magával. A törvényes ága olyan tevékenység, mely kétoldalú és a folyamat során gazdát cserélnek a tárgyak.¹⁷² A kereskedelmet cserének is nevezhetjük, hiszen árukat váltanak, esetleg az egyik fél pénzt ad az áruért cserébe. Polányi Károly három fajtáját különítette el a cserének: a reciprocitás, az

¹⁷² Colin Renfrew, Paul Bahn: Régészet. Elmélet, módszer, gyakorlat. Osiris Kiadó. Budapest, 2005. 338.

újraelosztás, azaz redisztribúció, valamint a piaci csere (10. ábra).¹⁷³ A reciprocitás egyfajta egyenlő oldalú csere, ahol a felek is egyenrangúak, míg az újraelosztásnál a termékeket egy központi szervezethez küldik, akik újra elosztják a javakat (például a halász így tud gyümölcsöt kapni és a földműves halat, mely kiküszöböli a földrajzi különbségeket), végül a piaci csere, melyhez szükséges egy központi hely (például piactér) és ennek a cserének a lényege, hogy tárgyaláson alapszik a termékek ára.¹⁷⁴

10. ábra: A csere fajtái

Forrás: Colin Renfrew, Paul Bahn: Régészet. Elmélet, módszer, gyakorlat. Osiris Kiadó. Budapest, 2005. 338.

2.2.2.1. A műtárgykereskedelem kialakulása

Kezdetben a mindennapi használati tárgyakat és az élelmet állították elő, majd megjelentek a rituális tárgyak, valamint a kézművesség egyik ágaként az ékszerek. A természeti adottságokból fakadóan nem feltétlenül jutottak el a civilizációk azonos nyersanyagokhoz, például elefántcsonthoz. A tárgyak értékét növelhette a tárgyak minősége és az alapanyaguk egyaránt, így a nemesfémekből készült tárgyak, az elefántcsont és a drágakövek is befolyásolhatták az áru értékét. A tárgyak árát, így már a kezdetekben is hasonló faktorok befolyásolhatták, mint manapság. Azonban az értéket az alkotó is befolyásolhatja, hiszen minél elismertebb a tárgy készítője, annál nagyobb a kereslet a

¹⁷³ Polányi Károly, Conrad Arensberg, Harry Pearson: Trade and Market in the Early Empires. Economies in History and Theory. Free Press. Glencoe, III. 1957. 250-256.

¹⁷⁴ Colin Renfrew, Paul Bahn: Régészet. Elmélet, módszer, gyakorlat. Osiris Kiadó. Budapest, 2005. 338.

műtárgyra, továbbá, ha egy híres személy vagy helyszín is összeköthető a tárggyal (például megérintette vagy használta az adott műtárgyat), akkor a pusztá jelensége is növelheti már az értékét. Utóbbira jó példa a mártírok és szentek ereklyéi, illetve ezek helyei. Az avar kori korongfibulák kapcsán is felmerült, hogy a középkorban alkalmazott méhviaszt (védelmező szerepe miatt), port vagy földet, melyek a szentek sírjain találhatóak, beletettek korongfibulákba és ezeket földöntúli hatalommal ruháztak fel, mely megvédi őket a fibulán keresztül.¹⁷⁵ Ha igaz az elmélet, akkor zarándokamulettekről beszélhetünk,¹⁷⁶ csak úgy, mint a Menas ampullák kapcsán, melyek Egyiptomban készültek, a Nílus folyó vizével töltötték meg őket és ahogy korongfibulák, úgy Menas ampulla is került elő a mai Magyarország területéről. A tárgyak kereskedelme így már a történelem során régóta jelen van, ám bár a szakirodalom a modern kori műtárgykereskedelmet a 14. század végére, illetve a 15. század elejére helyezi. Ez az kereskedelem legális része, azonban nem szabad megfeledkezni az illegális ágazatról sem, melyre az ókorból is ismerünk példát, például az illegális ásatásokról és az innen eltulajdonított tárgyakról. Több bizonyíték is utal arra, hogy már ezekben az időkben is megbolygatták a sírokat, például a sírkövek feliratai, melyeken átokszöveggel próbálták eltéríteni az elkövetőket. Az egyik ilyen feliraton az olvasható, hogy ha valaki megbolygatja az adott sírt, akkor az égi és alvilági istenek haragjával kell majd számolnia az illetőnek.¹⁷⁷ A feliratok mellett a csontvázas temetkezés során történő változások is mérvadóak, mint például a csontok helyzete. A sírrablók az értéktárgyak miatt bolygatták meg a sírokat: abban az esetben, ha pontosan ismerték az adott nép temetkezési szokásait, akkor célirányosan a test azon része felé haladtak, ahol a kívánt árut várták,¹⁷⁸ de teljesen megbolygatott sírokat is ismerünk, ahol a csontok össze vissza heverték. Ez abban az esetben lehetséges, ha már az ínak is elsorvadtak, mely a halál bekövetkezése után körülbelül 3 év,¹⁷⁹ de természetesen ezt befolyásolhatja a környezet (víz, mumifikálás stb.). Ha a testet a temetést követő időszakban, még a bomlás előtt mozdították el, akkor a csontok helyzete nem lesz megbolygatva, viszont a

¹⁷⁵ Falko Daim: *Keszthely. Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* 16. Berlin, New York, 2000. 125.

¹⁷⁶ Vida Tivadar: *Heidnische und christliche Elemente der awarenzeitlichen Glaubenswelt, Amulette in der Awarenzeit.* *Zalai Múzeum* 11, 2002, 184; Florin Curta: *New remarks on Christianity beyond the 6th and early 7th century frontier of the Roman Empire.* In: Hinrich -Tamáska Orsolya (szerk.): *Keszthely- Fenékpusztá Im Kontext spätantiker Kontinuitätsforschung zwischen noricum und Moesia. Dissertationes Pannonicae . Vol. 2.* Budapest, Leipzig, Keszthely, Rahden, Westf., 2011. 303, 313.

¹⁷⁷ AE 1967, 42: Róma: C. Opetreius C. l(ibertus) Hygin(us) Salvidena (mulieris) l(iberta) Lesbia. *Quicumque hoc violaverit, superiores inferios deos iratos habeat.*

¹⁷⁸ Vágó Eszter, Bóna István: *Die Gräberfelder von Intercisa I. Der spätrömische Südostfriedhof.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1976. 150-153.

¹⁷⁹ Pásztor Adrienn: *A nagyharsányi avarkori temető értékelése.* *JPMÉ* 35. 1990. 72.

test helyzete már eltérhet az eredeti fekvésétől. Egy elmélet szerint annál gyakoribbak a sírablások egy település közelében, minél közelebb van időben a temetkezések száma és a közeli település rendjének felborulása.¹⁸⁰ A begyűjtött leleteket a mai változathoz hasonlóan valószínűleg próbálták minél előbb értékesíteni a piacon.

Az illegális ásatás kitérője után visszakanyarodva a műtárgykereskedelemből, a 14-15. század előtt nem szabad elmenni néhány antik példa mellett. Sztrabón és Gaius Plinius Secundus egyaránt említik azt az esetet, amikor Aristidistól szeretett volna Attalos király megvásárolni jutányos áron egy festményt,¹⁸¹ melyre a nagy licitálás miatt figyelt fel Lucius Mummius, végül elkobozta az állam nevében, majd Ceres templomában helyeztette el, mely Plinius szerint az első olyan külföldi festő által készített kép, melyet köztérre helyeztek Rómában.¹⁸² A laikusok is gyakran felkapják fejüket, ha meghallják, hogy egy-egy tárgyért mekkora összeget adnak a műértők, így gondolta anno Lucius Mummius is, hogy ha tetemes mértékű összeget kínál valaki az áruért, akkor az csak értékes lehet, melynek kiemelt helyet kell keresni. Az áru bár az állam által lefoglalt tárgy lett, mégis egy korabeli árverésen vette kezdetét az ügy, majd a festmény a Ceres templom leégésével odaveszett Kr.e. 31-ben. Szintén fontos megemlíteni, hogy Plinius szerint ez az első festmény, mely annak ellenére, hogy nem római művész alkotta, mégis egy fontos és központi helyre lett kihelyezve,¹⁸³ melyről a művészet globális hatalmát és nemzetközi színterének korai fázisát is megismerhetjük. Az állam által lefoglalt tárgyak jogi helyzetéről már említést tettem, azonban érdekes megfigyelni, hogy évszázadok vagy akár egy évezred után is, a történelem megismétli önmagát, hiszen a Szovjetunió vagy a náci katonák által lefoglalt műtárgyak az állam tulajdonába kerültek.

Európában a 14. század végén egy új irányzat vette kezdetét, a reneszánsz, amellyel a művészet leporolhatta magát és kivirágozhatott. Ebben az időben nagymértékű művészeti megrendelések történtek, melyek epicentruma Itália volt, pontosabban pedig Firenze. A kor egyik jellegzetessége volt, hogy megrendelésre készültek a tárgyak, így többnyire egyedi darabok születtek, például előkelő személyek épületébe. Ekkor jött Giovanni di Bicci de' Medici, aki egy új piaci szegmenset aknázott ki, a rendeléssel ellentétben ő készen árulta

¹⁸⁰ Lányi Vera: Die späantiken Gräberfelder von Pannonien. ActaArchHung 24. 1972. 64-66.

¹⁸¹ A rómaiak leigázták Hellászt, majd Achaia nevet adtak a településnek. A zsákmányolt árukat elárverezték.

¹⁸² Plinius: Naturalis Historia 35.24. in: <https://latin.packhum.org/loc/978/1/2534#2534> (2021.10.28), Sztrabón: Geographica 8.381. in: https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Strabo/8F*.html (2021.10.28)

¹⁸³ „Tabulis autem externis auctoritatem Romae publice fecit primus quam primam arbitror picturam externam Romae publicatam, deinde video et in foro positas volgo.” ¹⁸³ Plinius: Naturalis Historia 35.24.7-9. in: <https://latin.packhum.org/loc/978/1/2534#2534> (2021.10.28)

vallási témájú képeit jóval alacsonyabb áron, mint a többi művész, így műveit szélesebb körben is tudta árulni, mely annyira jövedelmező volt számára, hogy egy 1840-es vagyonmegállapítás szerint az egyik legsikeresebb firenzei művész vállalkozó volt.¹⁸⁴ A tehetősebb személyek mellett így teret nyert az átlag polgárok igénye is, miszerint nem csupán a mindennapi élethez szükséges tárgyakat tudtak vásárolni, hanem műtárgyakat egyaránt.

Brugge a 13-15. században az egyik legnagyobb kereskedőváros lett Európában, ahol a 15. századra már a műtárgykereskedelem is számottevő volt, az éves vásárokon festők is megjelentek, sőt, standokat is béreltek egy olyan galériában, amit luxuscikkek bemutatására szántak és „pand”-nak nevezték el.¹⁸⁵ A 16. században Hollandiában megjelent a képzőművészeti ágban is az ereszkedő licit („holland árverési forma”), mely annyit jelent, hogy a kikiáltási ár egy nagyobb méretű összeg, melyet folyamatosan csökkentenek addig, amíg végül valaki meg nem veszi az adott összegen az árut.¹⁸⁶ A 16. században jelent meg szintén Hollandiában az Árva Kamara, mely elhunyt polgárok hagyatékainak értékesítésén festményeket árverezett, melyből befolyó összeget az elhunyt árváinak megsegítésére hasznosították.¹⁸⁷ A 17. századi Angliát nem csak a nyomtatott aukciós szabályok miatt kell megemlíteni, hanem egy új fajta aukciós licit miatt is, mely lényege az volt, hogy egy inch méretű gyertyát meggyújtottak és amíg el nem égett, addig volt esélyük a vásárlóknak növekvő áron licitálni.¹⁸⁸ A 18. századi párizsi műtárgykereskedelem kapcsán Edme-François Gersaint nevét kell megemlíteni, aki a mai felfogásban vett műtárgykereskedő képét veti elénk: széles körű portékái voltak, melyek elérhetőek voltak a kevésbé tehetősektől egészen a gazdagokig, továbbá nyomtatott katalógusokat vezetett a tárgyakról és az aukciók előtt lehetőséget nyújtott a potenciális vásárlóknak, hogy megismerkedjenek a festményekkel.¹⁸⁹ A

¹⁸⁴ Rita Maria Commanducci :Produzione seriale e mercato dell'arte a Firenze tra quattro e cinquecento. In: Fantoni, M., Matthew, L.C., Matthews-Grieco, S.F. (Eds.), *The Art Market in Italy*. Panini, Modena. 2003. 105–113.

¹⁸⁵ Maximiliaan P.J. Martens: *Some Aspects of the Origins of the Art Market in Fifteenth- Century Bruges*. In: *Marchés de L'art, 1400-1800* 3 (1998).29.

¹⁸⁶ Martos Gábor: *Hogyan lehet csomót keresni a cápán?, avagy a műkereskedelem, mint értékképző*. Budapest, 2011. 36. In: <http://doktori.btk.elte.hu/phil/martosgabor/diss.pdf> (2021.10.31.)

¹⁸⁷ John Michael Montias: *Art at Auction in 17th Century Amsterdam*. Amsterdam University Press. Amsterdam, 2002. 15-19.

¹⁸⁸ Ezt nevezték gyertya árverésnek. Martos Gábor: *Hogyan lehet csomót keresni a cápán?, avagy a műkereskedelem, mint értékképző*. Budapest, 2011. 37. In: <http://doktori.btk.elte.hu/phil/martosgabor/diss.pdf> (2021.10.31.)

¹⁸⁹ Neil De Marchi, Hans J. Van Miegroet: *The history of art markets*. *Handbook of the Economics of Art and Culture* 1 (2006).107.

19. század végén Paul Durand-Ruel az impresszionisták festményeit elsőként értékesítette.¹⁹⁰ A porosz- francia háború után Londonba menekült és üzletet nyitott, ahol Monet és Pissarro munkásságával is megismerkedett, majd a háború után visszatért Párizsba és elkezdte népszerűsíteni a többi impresszionista művész alkotásait.¹⁹¹ Paul Durand-Ruel Moulin vállalkozó kereskedőnek nevezte, ugyanis új művészek is iskolák portékáit is bemutatta, valamint két kritikai folyóiratot is létrehozott, amik hasábjait ő is megtöltötte írással.¹⁹²

Nem szabad elmenni azon két aukciós ház mellett, amelyek a 21. században meghatározóak a műtárgykereskedelemben. A 18. századi Londonban hozták létre a Sotheby's és a Christie's aukciósházakat egyaránt, melyek 3. évszázada határozzák meg a legális piac működését, bár hozzá kell tenni, hogy a korábbi példákban már megjelentek, mint az illegális piac fehérre mosásának egyik lehetséges lépcsőfoka. Az illegális ásatásokból származó leleteket, valamint a lopott műtárgyakat igyekeznek aukciósházakon keresztül értékesíteni, melynél az online katalógusok és a digitalizáció lehet az a pont, amelyek segítenek kiszűrni az illegálisan szerzett tárgyakat.

A technológia fejlődésével megjelentek az online árverések, amelyek megnehezítik az illegális piac „leszámolását”. A nagy online oldalak könnyen elérhetővé teszik, hogy bárki könnyedén vásároljon otthon és a terméket a megadott időn belül házhoz is szállítsák. Ennek okán lépett a Sotheby's aukciósház és 2012-ben összeállt Ebay oldallal, mely nemzetközi szinten az egyik nagyobb „webáruház”, azonban az együttműködés nem hozta a várt sikert, így kevesebb, mint egy év alatt megszüntették a közös munkát, majd 2014-ben újra összeálltak (a Christie's sikeres online nyeresége után) és ezúttal a nyereséggel zárták az együttműködést.¹⁹³

A magyar viszonylatban Várnai Ibolya dolgozta fel a Budapesti műkereskedéseket, melyekből tipológiát állított fel (11. ábra). Kutatása során öt csoportot különített el a műkereskedések tekintetében: az aukciósházakat (5%), az antikváriumokat (27%), a régiségboltokat (34 %), a kereskedelmi galériákat (25%), valamint a galéria és aukciósházakat

¹⁹⁰ Martos Gábor: Hogyan lehet csomót keresni a cápán?, avagy a műkereskedelem, mint értékképző. Budapest, 2011. 38. In: <http://doktori.btk.elte.hu/phil/martosgabor/diss.pdf> (2021.10.31.)

¹⁹¹Peter Armstrong: Avant-garde: the Legacy of Paul Durand- Ruel. In: International Journal of Literature and Art (IJLA) Volume 1 Issue 2, November 2013. 15.

¹⁹² Raymonde Moulin: The French Art Market: a Sociological View, Translated by Arthur Goldhammer, New Brunswick. Rutgers University Press. 1987.13,45.

¹⁹³ Alexander Minniti: The evolution of the Art Market: From 15th century Florence tot he Sotheby's- eBay agreement. 24-26. In: <https://tesi.luiss.it/15688/1/172301.pdf> (2021.11.08)

(9%).¹⁹⁴ A táblázatból az is kirajzolódik, hogy vegyesen fedezhető fel offline és online, valamint többszörös értékesítési forma. A fejezet elején említést tettem különböző árverési formákról, mint az angol- skót gyertya és a holland árverési lehetőségről, ám Budapesten ezektől eltérő három módszer merül fel: a fix, a licitlépcsős és a vegyes árverési formák.

<i>Szempon</i>	<i>Típus</i>
Profil	Antikvárium Régiségbolt Kereskedelmi galéria Aukciósház Galéria és aukciósház
Értékesítési csatorna	Bolti kiskereskedelem Elektronikus kereskedelem Többszörös
Árpolitika	Fix Licitlépcsős Vegyes
Kínálat	Nem specializált Specializált

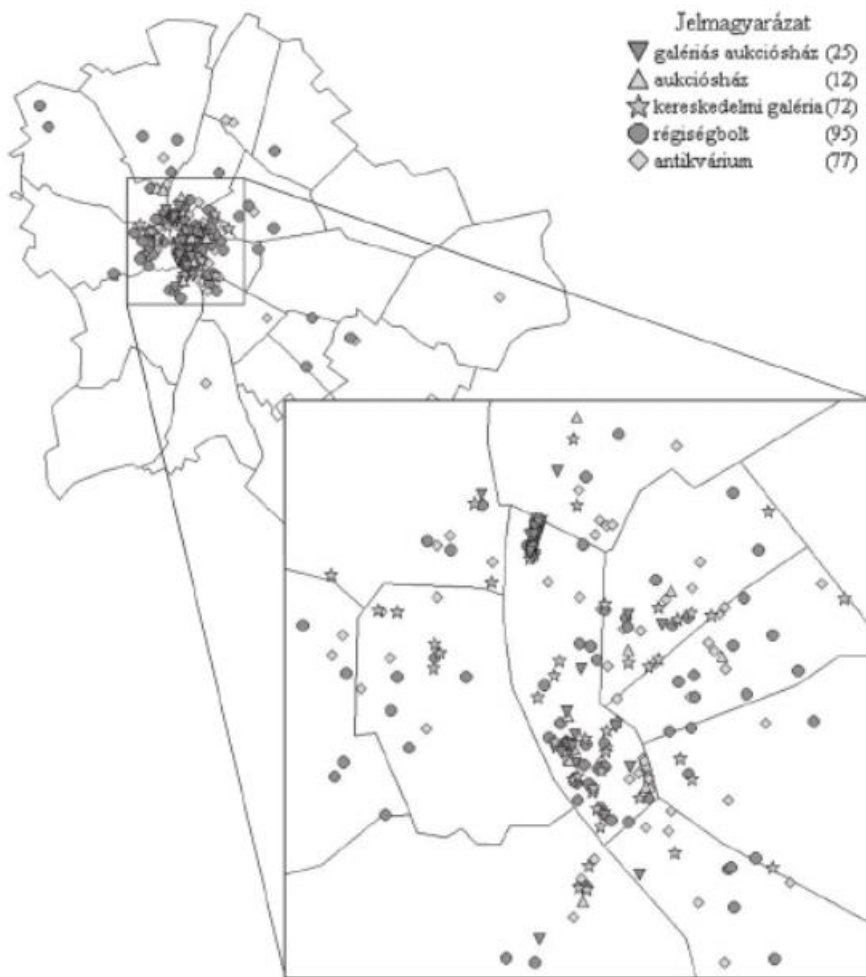
11. ábra: A budapesti műkereskedések tipológiája

Forrás: Várnai Ibolya: A hazai műkereskedelem tipológiája és térbeli jellegzetességei Budapest példáján. In: Tér és Társadalom. 31. évf, 2. szám. (2017). 108. 1. táblázat.

Lokalizációját tekintve négy területet különített el Várnai: a Falk Miksa utcában találhatóak a hagyományos műkereskedések, míg az antikváriumok a Múzeum körútra, a galériák többsége az V. kerületbe és a Vár és környékére lokalizálhatóak vegyesen a műkereskedések (12. ábra).¹⁹⁵

¹⁹⁴ Várnai Ibolya: A hazai műkereskedelem tipológiája és térbeli jellegzetességei Budapest példáján. In: Tér és Társadalom. 31. évf, 2. szám. (2017). 108.

¹⁹⁵ Várnai Ibolya: A hazai műkereskedelem tipológiája és térbeli jellegzetességei Budapest példáján. In: Tér és Társadalom. 31. évf, 2. szám. (2017). 118.

12. ábra: A műkereskedések térbelisége Budapesten
 Forrás: Várnai Ibolya: A hazai műkereskedelem tipológiája és térbeli jellegzetességei Budapest példáján. In: Tér és Társadalom. 31. évf, 2. szám. (2017). 113. 1. ábra.

2.2.2.2. A szárazföldi-, légi- és vízi kereskedelem

A kereskedelem (legyen szó legális és illegális kereskedelemről) különböző útvonalakon keresztül jutnak el a forrásországból a célországba. A legkézenfekvőbb a szárazföldi közlekedés, mely történhet autóval, busszal, kamionnal és vonattal, sőt még gyalogosan is. A vízi kereskedelem általában kompon vagy hajón történik, míg a légi szállítás repülővel. Az illegális műtárgykereskedelem szállítási azonosítása szintén nehézségekbe ütközik, a látencia ezen a téren is jelen van. A rendészeti-, határ- és vámellenőrzés kulcsfontosságú szereppel bír az illegális kereskedelem megfékezésében.

Európát tekintve, a schengeni térségen belül biztosítva van a szabad áramlás, amely magával vonzza a biztonsági veszteséget¹⁹⁶ és ehhez kiegyenlítő intézkedéseket kellett hozni, mint például a külső határok egységes ellenőrzését vagy a rendőri együttműködés hatékonyabb formáit.¹⁹⁷ A schengeni térség számára létrehozták a Schengeni Információs rendszert, azaz a SIS-t, mely a rendészeti szervek munkájának gördülékenységét kívánta fokozni, ámbár a rendszer nem tartalmaz műtárgyakkal kapcsolatos információkat,¹⁹⁸ melynek nehézségeit és okait már korábban kifejtettem.

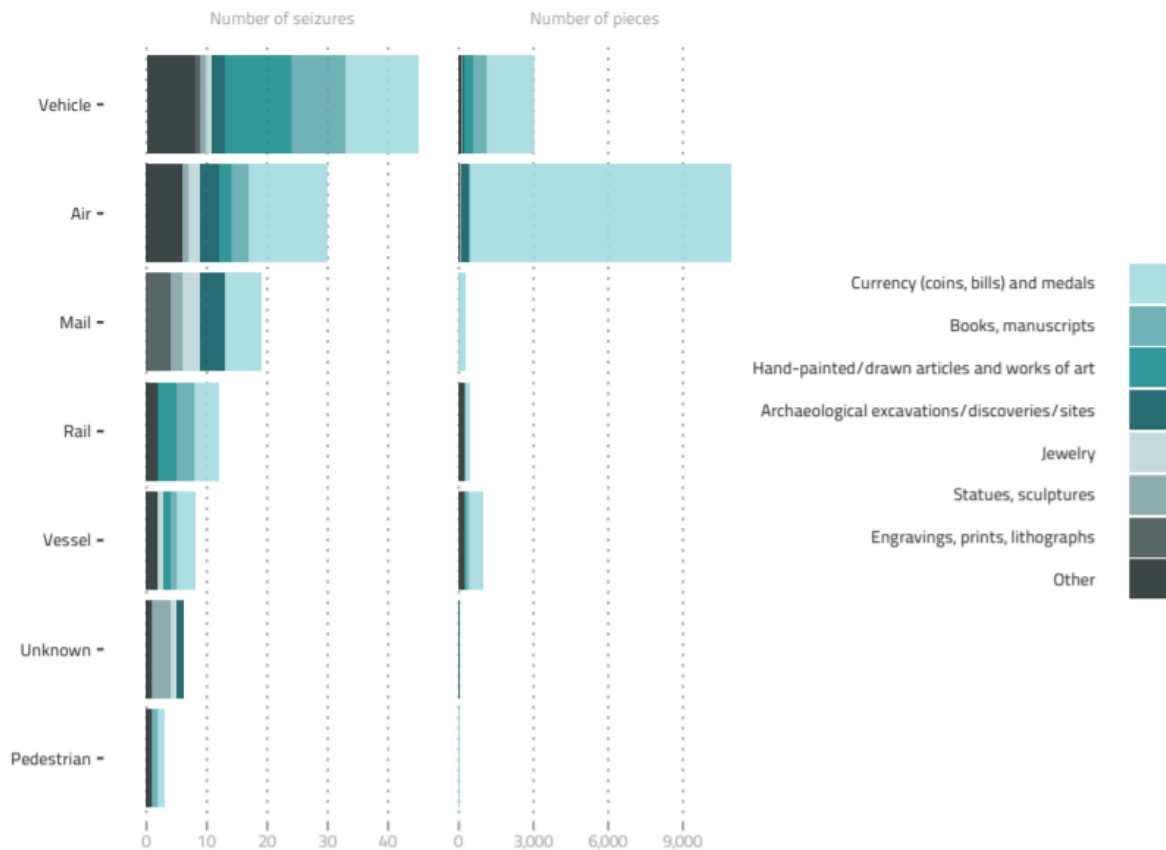
A nemzetközi kereskedelmet tekintve a WCO 2018-as és 2019-es statisztikáit vizsgáltam meg illegális műtárgykereskedelem szempontjából. Meg kell jegyezni itt is, hogy a látencia miatt csupán egy részinformáció tárul elénk. A 2018-as adatok (13. ábra) szerint legnagyobb számban járművekkal végezték a csempészt szárazföldön, majd utána következik a légi kereskedelem, a posta, majd a vasút és csak ötödikként érkezik a sorban a hajókon való csempészet. A felsorolás legvégén elenyésző számban megjelenik a nem ismert szállítási eszköz, valamint a gyalogos csempészet. Utóbbi 2018-ban három esetben történt meg a WCO felsorolásában: kétszer Ukrajnában és egyszer Jordániában,¹⁹⁹ azonban gyalogosan a szállítási lehetőségek is korlátozottak, így csupán kisméretű tárgyakat tudtak vinni, mint például érméket. Ennek ellentéte a járművel való szállítás, mely szintén a lehetőségeknek megfelelően a legszélesebb palettát tartalmazza a tárgyak transzportja tekintetében. A darabszám figyelembevételével megállapítható, hogy a légi kereskedelem útján szállított érmék és medálok kiemelkednek, hiszen a 2018-ban felderített összes lelet 66,9 százalékát tette ki ez a kategória. Érdekes, hogy az érmék és a medálok daraszámot tekintve a többi szállítási kategóriában is kiemelkedő helyet foglalnak el, szemben a többi műtárgytípussal.

¹⁹⁶ Varga János: A schengeni eszme uniós biztonsági rendszerré válásának kiteljesedése és távlatai. In: Doc Dr Jozef Balga PhD (szerk.) Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Postavenie Schengenského acquis v systéme politik Európskych spoločností. Konferencia helye, ideje: Bratislava, Szlovákia, 2008.02.27 Bratislava: Akadémia Policajného zboru Bratislave, 2008. pp. 77-90. (ISBN:978-80-8054-431-7)

¹⁹⁷ Varga János: Az Integrált Határigazgatás európai uniós rendszere. Hadtudományi Szemle (eISSN: 2060-0437) 2015/3: pp. 170-176. 170.

¹⁹⁸ Varga János, Lukács Dalma: A Schengeni Információs Rendszer lehetőségei az illegális műkinckereskedelem elleni fellépésben. In: Határrendészeti tanulmányok. 2017/14. 45.

¹⁹⁹ WCO Illicit Trade Reports. http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/enforcement-and-compliance/activities-and-programmes/illicit-trade-report/itr_2018_en.pdf?db=web (2021.11.09) 14. figure 3.

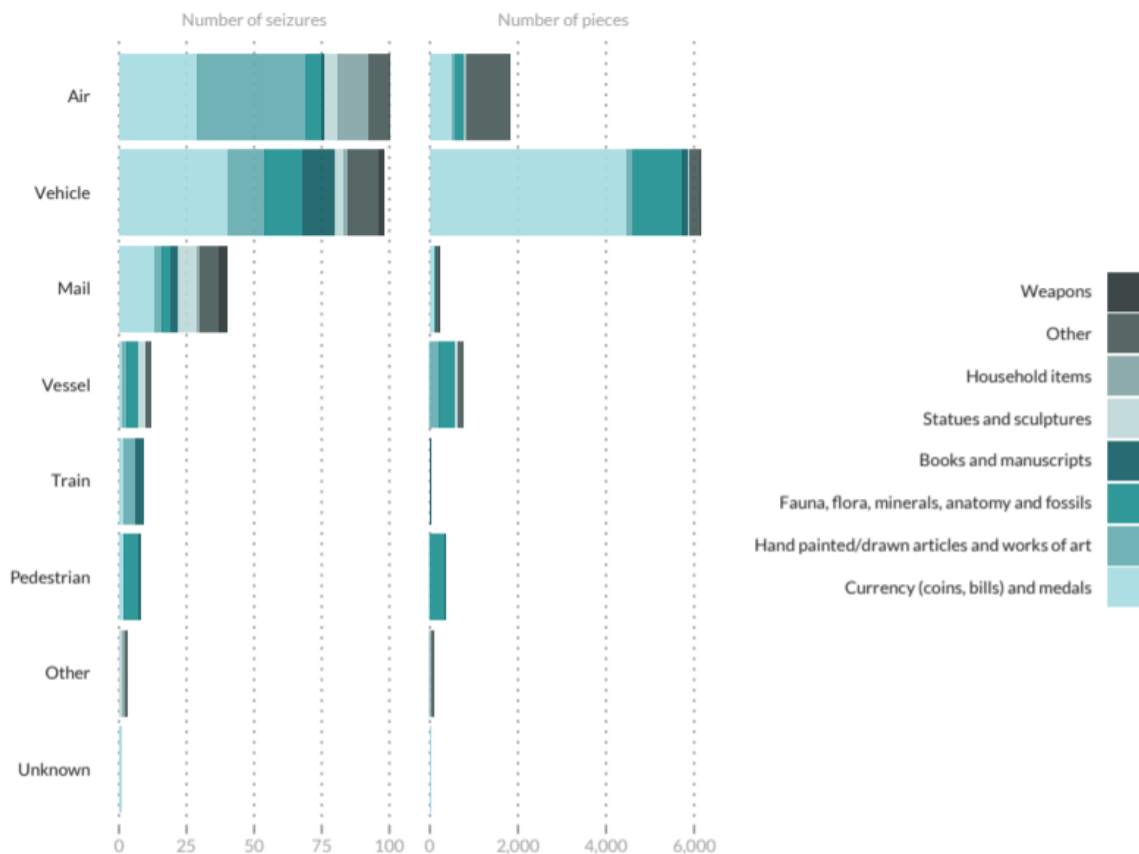

13. ábra: A WCO 2018-as adatai az illegális műtárgykereskedelem szállításával kapcsolatban
 Forrás: http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/enforcement-and-compliance/activities-and-programmes/illicit-trade-report/itr_2018_en.pdf?db=web (2021.11.09) 14. figure 3.

A 2019-es év statisztikája (14. ábra) változást hozott az előző évhez képest. A légi szállítás esetszámai megnövekedtek (a 271 darab felderítésből 100 darab esetszám), sőt, több eset fordult elő, mint a járművel történő (98 darab) illegális műtárgykereskedelem kapcsán.²⁰⁰ A 2018-as adatokhoz képest nem történt érdemi változás a járművek számában, azonban a légi szállítás emelkedésének hátterében állhat a Covid-19 járvány megjelenése, mely a járatszámok csökkenését eredményezte, így a rendészeti szervek kevesebb járat esetén körültekintőbben tudták vizsgálni az áthaladó légiforgalmat. Darabszám tekintetében a járművekkel szállított tárgyak kimagaslóak, mely annak is köszönhető, hogy Horvátországban 3000 darab antik pénzermét foglaltak le egyetlen rajtaütéssel. Az esetek gyakoriságát figyelembe véve, a postán keresztül történő szállítás a 2018-as évhez hasonlóan, ebben az évben is a harmadik helyen található, azonban a vízi kereskedés megelőzte a vonat

²⁰⁰ http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/enforcement-and-compliance/activities-and-programmes/illicit-trade-report/itr_2019_en.pdf?db=web (2021.11.09) 16. figure 3.

által transzportált műtárgyakat. Az egy évvel korábbi esetszámokhoz képest a gyalogos közlekedés is megsokszorozódott, ugyanakkor ennél a típusnál meg is jelent az ásványok és fossziliák csempészetének magasabb száma is, a korábbi, érmékkel és medálokkal kereskedő gyalogos közlekedéssel szemben.

14. ábra: A WCO 2019-es adatai az illegális műtárgykereskedelem szállításával kapcsolatban
 Forrás: http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/enforcement-and-compliance/activities-and-programmes/illicit-trade-report/itr_2019_en.pdf?db=web (2021.11.09) 16. figure 3.

2.2.2.3. Az online kereskedelem

A modern technológia létrejöttével megnyílt a kapu, hogy otthonról vásárolhassunk tárgyakat, illetve ezen a felületen is fizessünk. A szállítás házhoz érkezik, így ki sem kell mozdulnunk otthonról. Az előző fejezethez visszacsatlakozva, az online rendelés során nemzetközi szállítás esetén is csekély időket lehet kérni plusz összegekért befizetve, például 5-7 napot, mely a műtárgyak kiviteli engedélyeztetési követelményeinek aligha felelnek meg.

Az online műtárgykereskedelem lehet legális, mint például egy aukciósház weboldalán történő értékesítés, de a fekete kereskedelem is felüti a fejét olyan oldalakon, mint az eBay, Vatera vagy a Facebook. Ezen oldalak vizsgálatára kevés a rendészeti szervek kapacitása, így jött létre az Athar Projekt,²⁰¹ mely az Antikvitás kereskedelem és az Antropológiai Örökség kutatást fedi le. A Facebookon működő fekete kereskedelmet kívánják felderíteni műtárgyak tekintetében önkéntesek és szakemberek egyaránt, ezzel is megelőzve a terrorizmus és az emberkereskedelem finanszírozását. 2019-ben egy jelentést adtak ki, amelyben analizálták a csoportokat, a Facebook jogi alternatíváit, majd 4 illegálisan kereskedő csoportot is megszüntettek, bár ezen emberek újra egyesültek és közel 3 hónap alatt 5300 taggal bővült az új Facebook csoport, mely kulturális javak illegális kereskedelmével foglalkozik.²⁰²

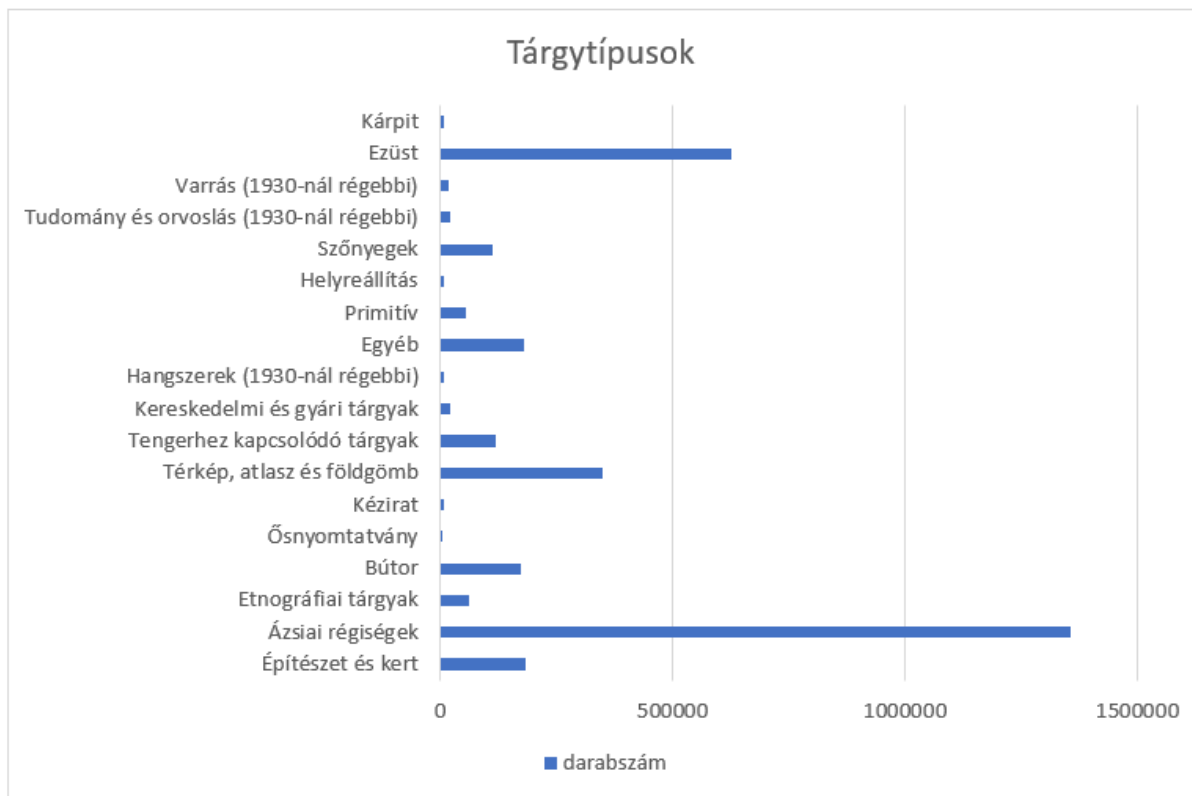
Az online kereskedelem vizsgálatával a mai trendeket is meg lehet határozni, hogy mire van igénye 2021. novemberében a műtárgygyűjtőknek. Kutatásom során megvizsgáltam, hogy az egyik legnagyobb online kereskedelmi oldal, az eBay milyen típusú és mennyiségű tárggyal rendelkezik, továbbá a portékák ár-érték arányát is megfigyeltem. Az eBayen található műtárgyak között összesen 3 312 842 darab található (15. ábra),²⁰³ melyek között az ázsiai műtárgyak fedezhetőek fel legnagyobb számban (1 356 620 darab), majd az ezüst tárgyak következnek a sorban (624 930 darab). Legkevesebb, mindössze 957 darab tárggyal az ösnyomtatványok találhatóak. Az incunabula, azaz ösnyomtatványok olyan nyomatok, melyeket 1500-ig készültek egy különleges technikával: a betűket egyesével rakták le, majd szedték fel. Ezek a tárgyak nem keverendők össze a kéziratokkal! A kategóriákon belül szintén számos kisebb egység fedezhető fel, például az etnográfiai tárgyak között található afrikai, latin-amerikai, amerikai őslakos, Csendes-óceáni szigetek és óceániai és egyéb néprajzi régiségek, melyekre külön- külön s rákereshetünk a webhelyen. A tárgyak egy részénél, melyek kelendőbbek a többinél, illetve nagy kategóriákat fognak össze, mint például az ázsiai régiségek, ott a származási régió kivül (például Kína, Burma, India, Mongólia, Tibet stb.) keresést indíthatunk a tárgyak anyagára (jåde, csont, bronz, gyanta, papír stb.), a tárgyak korára (például 1800 előtti portékák- ebből 73 373 darab található, illetve 1800-1849 egészen 1940-ig), a tárgyak típusára (például nyaklánc, váza, szobor stb.) és állapotára

²⁰¹ Antiquities Trafficking and Heritage Anthropology Research (továbbiakban Athar Projekt)

²⁰² Amr Al- Azm, Katie A. Paul: Facebook's Black Market in Antiquities . Trafficking, Terrorism, and War Crimes. 2019. In: <http://atharproject.org/wp-content/uploads/2019/06/ATHAR-FB-Report-June-2019-final.pdf> (2021.11.10.)

²⁰³ A kutatás adatai a 2021.11.10-i napot mutatja.

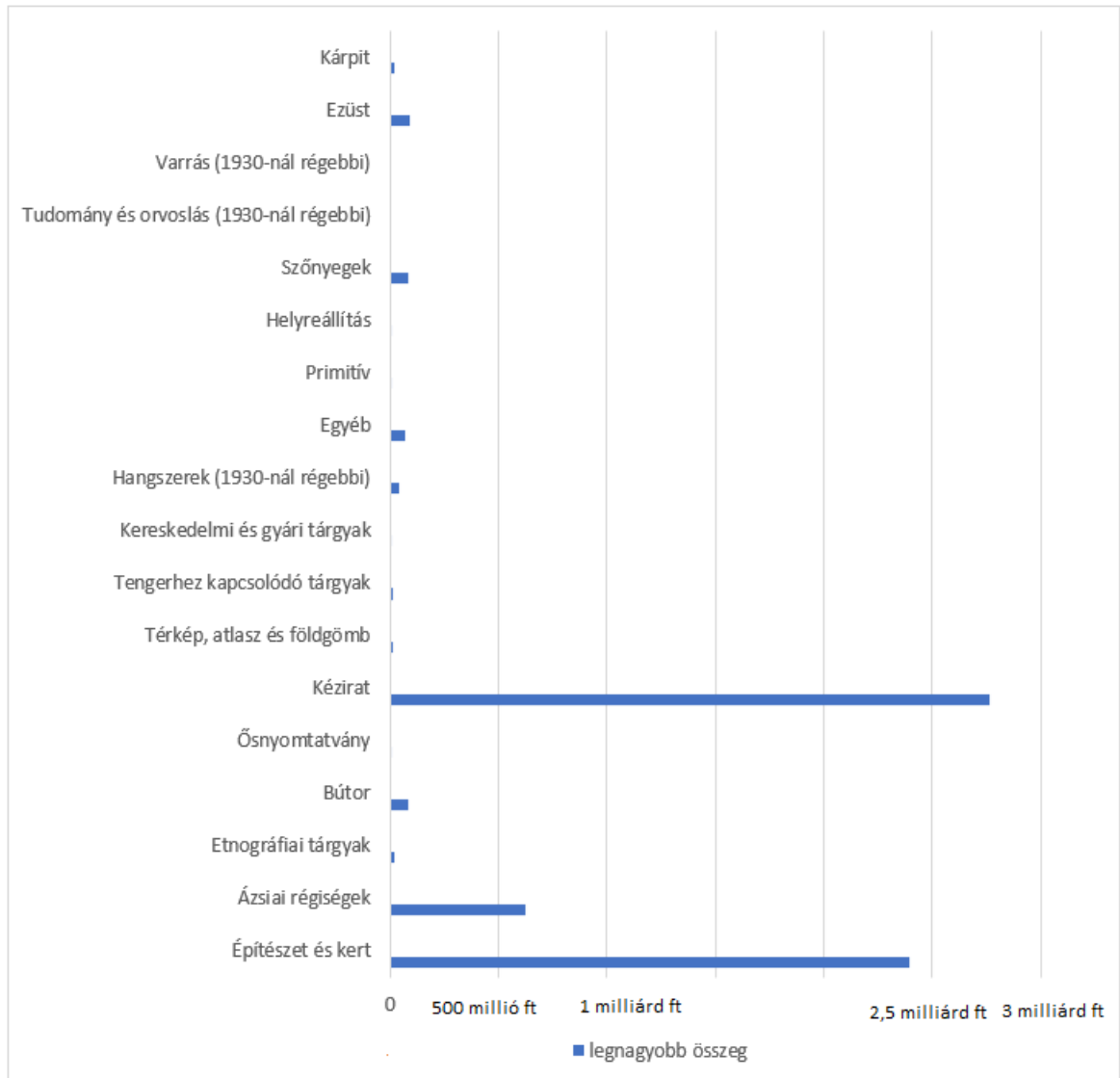
egyaránt. Az eBay eladási listáin az ázsiai régiségek dominálnak, ezért is lehetett szükség ilyen széleskörű alkategóriák megalkotására.

15. ábra: Az eBayen található antik tárgytípusok darabszáma
 Forrás: Saját szerkesztés az ebay.com 2021.11.10-i adatai alapján

A tárgytípusok darabszáma után megvizsgáltam a kategóriák ár-érték arányait, majd összevettem a legnagyobb és a legkisebb összegű tárgyak értékeit. A valutát az eBay automatikusan forintban adta meg, így ezekkel az értékekkel számoltam. A legkisebb összeg 4-1400 forint között mozog. Véleményem szerint az alacsony összegeknél elgépelés is történhetett, hiszen 4 forintért árulni tárgyakat elképzelhetetlennek tűnik. Ami érdekesebb, hogy a kategóriákat böngészve a legértékesebb tárgy a kézirat kategóriába esett (16. ábra), hiszen a darabszám szerint elenyésző volt a kéziratok száma. Ennek egy magyarázata lehet az is, hogy kevesebb tárgy létezik a világon ebben a kategóriában, így ezek értéke is nagyobb. Az említett legértékesebb antik tárgy az eBay oldalán egy 1402-1424 közöttre datálható kínai császár kézírata, melyet több, mint 2,7 milliárd forintért árulnak. A második ledrágább kategóriába az építészeti és kerti tárgyak közül emelkedett ki majdnem 2,4 milliárd forint értékben I. Károly angol király plakettje. A harmadik kategóriába az ázsiai antik tárgyak közül egy jade szobor a legértékesebb, mely Kuan Yint ábrázolja (aki a keleti kultúrában a

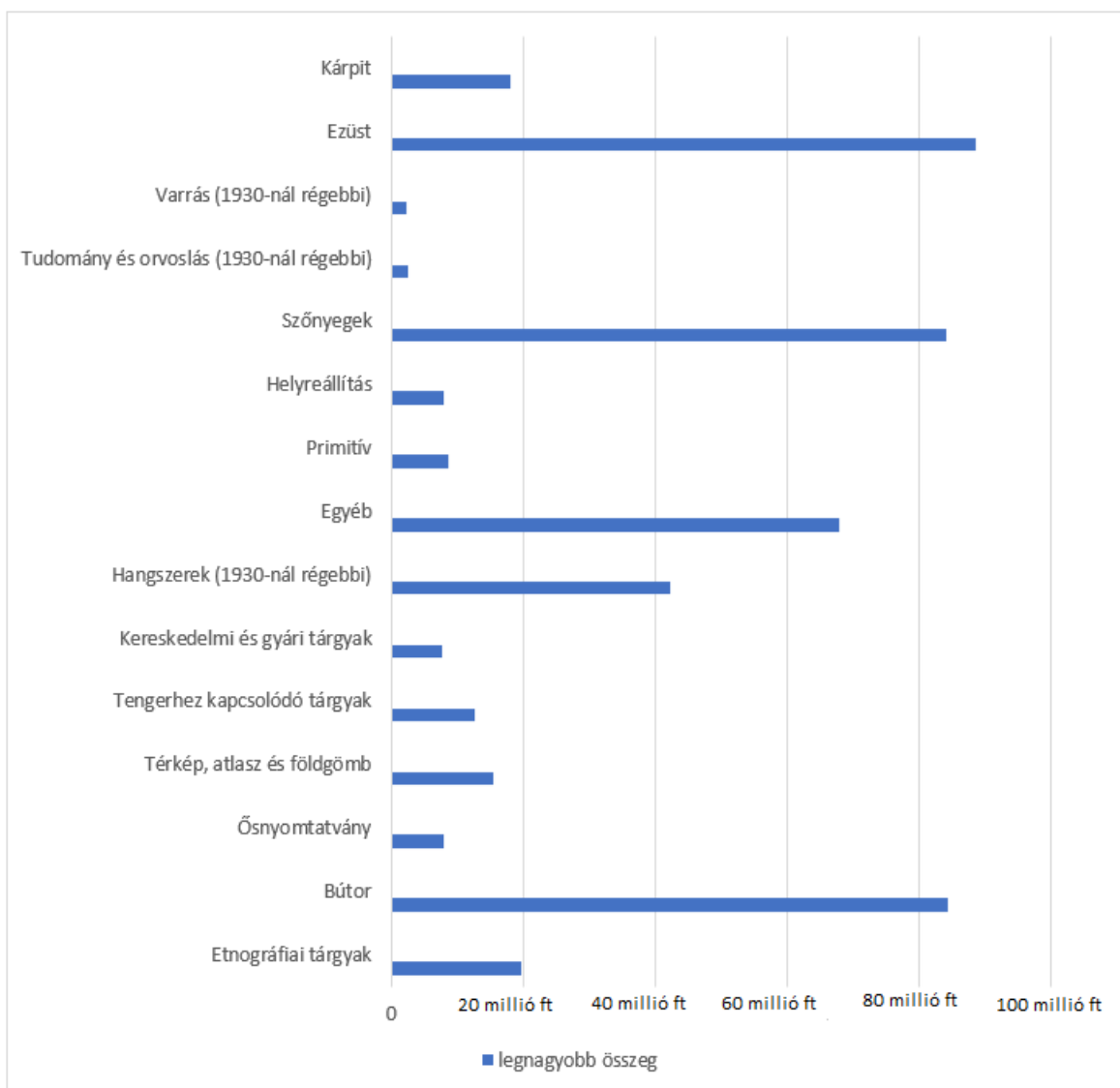
kegyelem istene), amint éppen egy sárkányt győz le. A tárgy több, mint 622 millió forintért lett meghirdetve. A 16. ábrán található diagrammon a felsorolt három kategória értéke nagy mértékben tér el a többitől, így ezek kivételével létrehoztam a 17. ábrát, mely könnyen szemlélhetőbbé teszi a további elemzéseket.

16. ábra: Az eBayen található antik tárgytipusok legrágább műtárgyainak össze forintban
 Forrás: Saját szerkesztés az ebay.com 2021.11.10-i adatai alapján

A 17. ábra alapján az ezüst, a bútor és a szőnyeg kategória emelkedik ki, körülbelül azonos arányban. Az ezüst tárgyak között egy VII. Edward ezüst trófeájaként említett serleget értékesítenek 88,6 millió forint értékben, a bútorok között 84,3 millió forintért árulnak egy Moses Michelangelo Guggenheim által készített Pauly & C faragott antik szekrényt, valamint 84 millió forintért egy antik Indiai Agra szőnyeget. A soron következő az egyéb kategória egy

Georg Jensen márkájú tálcával, amelynek ára 67,8 millió forint, majd követi őt egy különleges hangszer a sorban, egy Stradivarius hegedű több, mint 42 millió forint összegért. Számomra az egyik legérdekesebb darab a primitív kategóriába tartozó pre-kolumbiai arany sámán dísz, majom függőkkel, melyet az értékesítő Kr.u. 500-1500 közöttre datált és 8,7 millió forintért árulja. A sor legvégét két kategória zárja: a tudomány és orvoslás csoportban egy 20. századi binokuláris teleszkópot 2,4 millió forint összegért, a varrás kategóriában pedig egy 1800-as évekbeli osztrák arany és ezüst tűtartót szintén 2,4 millió forint összegért árulnak.

17. ábra: Az eBayen található antik tárgytipusok legrágább mütárgyainak össze forintban
 Forrás: Saját szerkesztés az ebay.com 2021.11.10-i adatai alapján

Az online műtárgykereskedés eBay eladásait vizsgálva a műgyűjtők széles ár-érték arányban válogathatnak, valamint a szakértők szerint sajnos nagy része ezeknek hamis. A legkelendőbb tárgyak a felületen egyértelműen az ázsiai portékák, melyeket az ezüst antikvitások követnek a sorban. Az árakat vizsgálva azonban megfigyelhető, hogy a darabszám és az érték nem egyenesen arányos, ugyanis csak a harmadik legdrágább kategória az ázsiai tárgyak, míg a legdrágább darab egy kínai császár által írt irat, mely 2,7 millió forint értékben került meghirdetésre.

2.3. Nemzetközi küzdelem az illegális műkincskereskedelemmel szemben

A kulturális javak illegális kereskedelmének megfékezésében nagy szerepe van mind a nemzeti, mind a nemzetközi szervezeteknek és együttműködéseknek. Lokális szinten akár egyes városok is rendelkeznek speciális műtárgyvédelmi rendészeti egységekkel, mint a Carabinieri TPC, mely több olasz régióban is rendelkezik irodával. Azonban, egy határon átvélő, speciális bűnözési formáról beszélhetünk az illegális műtárgykereskedelem kapcsán, amelyhez elengedhetetlen a nemzetek közötti összefogás és kommunikáció, valamint ezeket egybegyűjtő szervezet. Jelenleg több olyan nemzetközi szervezet is ismert, amely az illegális műtárgykereskedelem megfékezésében részt vesz, mint például az Interpol. Érdeemes még említést tenni az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetéről (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, továbbiakban UNESCO), az Egyesült Nemzetek Szervezete Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivataláról (United Nations Office on Drugs and Crime, továbbiakban UNODC) a Vám Világszervezetéről (World Customs Organization, továbbiakban WCO), a Múzeumok Nemzetközi Tanácsáról (International Council of Museums, továbbiakban ICOM) és az FBI Műtárgylopási programjáról (FBI- Art Theft).

2.3.1. Az UNESCO

Az UNESCO és a műtárgyvédelem kapcsán az 1954 óta keletkezett 8 legfontosabb egyezményét vizsgáltam meg, melyek nagy hatással voltak a nemzetközi műtárgyvédelemre. Hágában a kulturális javak védelmének egy speciális formáját, a fegyveres konfliktusok esetén történő tárgyak védelmét vitatták meg, melyből 1954-ben született egyezmény, illetve

hazánkban három évvel később született egy rendelet.²⁰⁴ Az illegális műtárgykereskedelem megfékezése érdekében 1970-ben a kulturális javak illegális exportjáról és importjáról, valamint a tárgyak tulajdonátruházásáról született egyezmény, itthon azonban még kilenc évet kellett várni a törvényerejű rendelet megszületésére.²⁰⁵ Magyarország 1985-ben társult ahhoz az 1972-es UNESCO egyezményhez, amelyben már a természeti örökségek védelmét is kiemelték és regulálták.²⁰⁶ A Világemlékezet programját 1992-ben hozta létre az UNESCO, mely a világörökségi kultúrához nagyban hozzájáruló ritka és védett hangi, írásos és képi dokumentumok védelmét és ismertetését szorgalmazza.²⁰⁷ Magyarországon még gyerekcipőben jár a víz alatti kulturális javak védelme. Ezen kulturális örökségek helyzetéről 2001-ben született egyezmény Párizsban, amelyet 2014-ben iktattak Magyarországon törvénybe.²⁰⁸ 2003-ban a szellemi kulturális örökség védelméről szóló, szintén Párizsban született egyezmény hazánkban 2006-ban került hatályba.²⁰⁹ Szintén 2003-ban jelent meg egy egyezmény, mely az 1954-es hágai egyezményhez is köthető, ami a műtárgyak és műemlékek szándékos pusztításáról szól.²¹⁰ 2005-ben a kulturális kifejezések sokszínűségének védelméről született egyezmény, majd 2008-ban törvénybe is foglalták az elveket hazánkban.²¹¹ 1948. szeptember 14-én Magyarország is tagja lett az UNESCO-nak, amely többek között a háború utáni könyvtárállományt bővítette, illetve mikrofilm berendezést is nyújtott hazánk számára.²¹²

²⁰⁴ 1957. évi 14. törvényerejű rendelet a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában Hágában, 1954. évi május hó 14. napján kelt nemzetközi egyezmény, valamint az ahhoz csatolt jegyzőkönyv (a kulturális javak háború idején megszállott területről való kivitelének tilalma tárgyában) kihirdetéséről

²⁰⁵ 1979. évi 2. törvényerejű rendelet a kulturális javak jogtalan behozatalának, kivitelének és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozását és megelőzését szolgáló eszközökről szóló, az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetének Közgyűlése által Párizsban az 1970. évi november hó 14. napján elfogadott Egyezmény kihirdetéséről

²⁰⁶ 1985. évi 21. törvényerejű rendelet a világ kulturális és természeti örökségének védelméről szóló, az Egyesült Nemzetek Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete Általános Konferenciájának ülészakán Párizsban, 1972. november 16-án elfogadott egyezmény kihirdetéséről

²⁰⁷ <http://unesco.hu/vilagemlekezet> (2021.06.28.)

²⁰⁸ 2014. évi IX. törvény a víz alatti kulturális örökség védelméről szóló UNESCO egyezmény kihirdetéséről

²⁰⁹ 2006. évi XXXVIII. törvény a szellemi kulturális örökség megőrzéséről szóló, Párizsban, 2003. év október hó 17. napján elfogadott UNESCO Egyezmény kihirdetéséről

²¹⁰ Az UNESCO nyilatkozata a kulturális örökség szándékos pusztításáról, 2003.

²¹¹ 2008. évi VI. törvény a kulturális kifejezések sokszínűségének védelméről és előmozdításáról szóló, Párizsban 2005. év október hó 20. napján elfogadott UNESCO egyezmény kihirdetéséről

²¹² Gombocz István: Az UNESCO könyvtári munkája. In: Magyar Könyvszemle, (1957)73. évf.5. foly. 3.sz. 220.

2.3.2. Az UNODC és a SHERLOC adatbázis

Az UNODC fő csapásiránya a terrorizmus és a kábítószer elleni fellépés, azonban hatósági jogkörrel nem bír. Információkat gyűjt a nemzetközi nyomozás könnyítése érdekében. A kábítószer és a terrorizmus mellett más szervezett bűnözési ággal is foglalkozik, így az illegális műtárgykereskedelem témakörével egyaránt. Az UNODC adatbázisa a SHERLOC²¹³, egy Case Law Database, azaz jogi esetek adatbázisa, melyben lehetőség van különböző bűncselekményágakra keresni. A kulturális javak illegális kereskedelmén belül lezárt 56 ügyet lehet vizsgálni 13 országra lebontva.²¹⁴ Az Amerikai Egyesült Államok 23 esetben szerepel műtárggyal kapcsolatos jogi ügyben az UNODC adatbázisában, ezután Olaszország következik a sorban 9 esettel, majd Svájc 6, Franciaország 5 és a többi ország 1-1 esettel.

18. ábra: A kulturális javak illegális kereskedelmének eloszlása országonként a SHERLOC adatbázis alapján
(Forrás: SHERLOC, saját szerkesztés)

²¹³ Sharing Electronic Resources and Laws on Crime, ford.: Elektronikus források és bünyügyi törvények megosztása. Továbbiakban SHERLOC.

²¹⁴ <https://sherloc.unodc.org/cld/v3/sherloc/cldb/search.html?tmpl=sherloc&lng=en#?c=%7B%22filters%22:%5B%7B%22fieldName%22:%22en%23%22%22value%22:%22Trafficking%20in%20cultural%20property%22%7D%5D.%22match%22:%22%22.%22sortings%22:%22%22%7D> (2021.06.29.)

2014-ben hét darab ügynél történt határozat: Indiában, Új-Zélandon és Romániában 1-1, valamint Svájcban és az Amerikai Egyesült Államokban 2-2 esetben. Az elkövetők nemzetisége között ebben az évben fellelhető amerikai, izraeli, orosz 2-2 esetben, svájci pedig egy esetben.

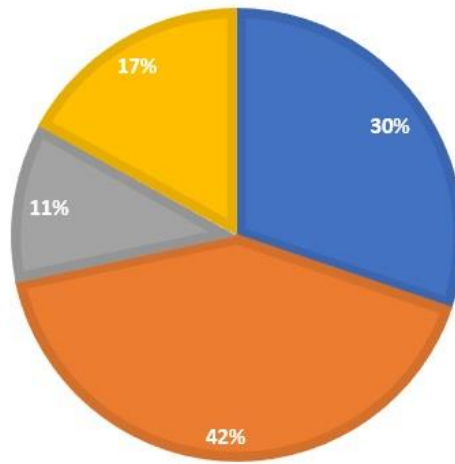

19. ábra: A kulturális javak illegális kereskedelmének jogi eloszlása évenként a SHERLOC adatbázis alapján
(Forrás: SHERLOC, saját szerkesztés)

Az első, illetve a másodfokú bíróságon történt a legtöbb döntéshozatal illegális műtárgykereskedelem kapcsán (20. ábra). Itt legtöbbször a polgárjogi eljárás során született ítélet.

BÍRÓSÁGI DÖNTÉSHOZATAL HELYSZÍNE

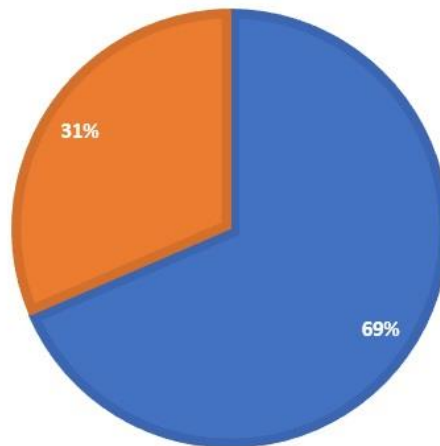
■ Elsőfokú bíróság ■ Másodfokú bíróság ■ Felsőbíróság ■ Legfelsőbb bíróság

20. ábra: Bírósági döntéshozatal helyszíne a kulturális javak illegális kereskedelmének kapcsán a SHERLOC adatbázis alapján
(Forrás: SHERLOC, saját szerkesztés)

JOGRENDSZER

■ Polgárjog ■ Szokásjog

21. ábra: Bírósági döntéshozatal jogrendszere a kulturális javak illegális kereskedelmének kapcsán a SHERLOC adatbázis alapján
(Forrás: SHERLOC, saját szerkesztés)

Az 56 ügy közül kettőnél nem található semmilyen leírás. Az általam elemzett és értékelt esetek közül 14-et mutatok be, amely szemlélteti, hogy milyen típusú tárgyakkal kereskedtek az elkövetők, valamint milyen ítélet született az elkövetőkkel szemben.

M.S. 8 hónap felfüggesztett börtönbüntetésre ítélték, illetve egy évre eltiltották hivatás gyakorlásától, miután papírok, engedély és bejelentés nélkül több határon át szállított őskortól az 1. világháborúig terjedő periódusból tárgyakat. Az esetben az Amerikai Egyesült Államok és Franciaország is közreműködött. A lefoglalt tárgyak mellett illegális állatkereskedelem és fegyverbirtoklás miatt is elítélték.

V.S.B.P. és A, Guatemalai tárgyakat csempészett hamis papírokkal. Az előző esettel ellentétben itt dokumentumokkal igazolták, hogy tárgyakat szállítanak, azonban ezek a papírok hamisak voltak és a rajtuk szereplő tárgyak nem egyeztek a ténylegesen szállított kulturális javakkal. Ebben az ügyben Guatemala és Belgium is részt vett. A belga hatóság 283 darab műtárgyat foglalt le. A bíróság végül nem tudta megállapítani, hogy védett műtárgyakról van-e szó és megsértették-e az 1970-es UNESCO egyezményt, így csak mulasztásnak minősítették az esetet, ahol csupán nem tüntették fel a behozni kívánt tárgyak pontos adatait.

A Hobby Lobby amerikai vállalat művészeti és kézműves termékekkel foglalkozik. Irakból származó 450 ősi ékírásos táblát és 3000 agyagbullát szállítottak Iránon és az Arab Emírségeken keresztül az Amerikai Egyesült Államokba. A cég vezetője még 2010-ben utazott külföldre, ahol egy szakértő megjegyezte, hogy a tárgyak valószínűleg iraki kifosztott régészeti lelőhelyről származhatnak. Ennek ellenére, 5548 darab műtárgyat vásárolt meg S. G. 1.6 millió dollárért. A tárgyak dokumentumain kerámia burkolólapok, cserépminták és kézzel készített agyagcserepek szerepelnek, így hozták át a határon őket. 2011-ben az Amerikai Államok Vám- és Határvédelmi Hivatala (CBP)²¹⁵ öt tárgynál is felfedezte, hogy egyes feltüntetések hiányosak, mint például a származási hely. A bíróság végül 3000 agyagbulla, 450 darab ékírásos tábla és 144 hengerpecsét visszaszolgáltatását követelte, valamint 3 millió dollár kifizetését. A SHERLOC adatbázisban nem szerepel, hogy az 5548 felvásárolt tárgyból, a 3594 darab visszaszolgáltatásán túl, a hiányzó darabok sorsa mi lett. Az ügyben részt vett az Amerikai Egyesült Államok, az Egyesült Arab Emírségek, Izrael, Törökország és Irak.

45 olyan esetet regisztráltak, ahol egy svájci cég raktárában többek között etruszk szarkofágokat tároltak. Az olasz kormány visszakövetelte a tárgyakat, azonban pár szarkofág már letétben volt. A svájci törvények 2015-ben ezt lehetségessé tették, így ez egy olyan rés volt, amit nehéz volt az olasz kormánynak áttörni, Bizonyítaniuk kellett, hogy illegális

²¹⁵ U.S. Customs and Border Protection. Továbbiakban CBP.

ásatásból, esetleg lopott tárgyakról van-e szó. Az ítélet szerint minden tárgyat vissza kellett juttatnia a cégnek az olasz kormány felé, azonban fellebbeztek azon pár szarkofág miatt, amik letétben voltak. Végül a fellebbezést elutasította a svájci bíróság.

Libanonban J. A.-H., F. A. F. és J. R. libanoni régészeti tárgyakat illegálisan vásároltak, valamint adtak el. A tárgyak között szobrok és gyöngyök is szerepeltek. Az előző ügyekhez képest itt nagyobb mértékű volt a libanoni bíróság büntetése: 500 ezer libanoni font fizetésére kötelezték az elkövetőket, 10 év közmunkára, valamint polgári jogaiktól megfosztották őket: nem lehetett ingó vagy ingatlan tárgyuk. Ezen felül 3 hónap börtönbüntetést is kiszabtak rájuk és a tárgyakat vissza kellett juttatni az állam számára.

Romániában, Sarmisegethuza világörökségi helyszínről 11 elkövető lopott tárgyakat, többek között arany spirál karkötőket, melyeket Európában és Amerikában értékesítettek aukciós házakon keresztül. Az INTERPOL segítségével a tárgyak egy részét visszajuttatták Romániába. Az elkövetők 45 év börtönbüntetést kaptak.

A Ka-Nefer-Nefer maszkot Egyiptomban 1952-ben ásták ki. 1962-ig biztosan az Egyiptomi Múzeum tulajdona volt, illetve 1966-ban még Kairóba küldték restaurálásra több tárggyal együtt. 1973-ban azonban már nem találta az Egyiptomi Múzeum, egészen 2006-ig, amikor az egyiptomi kormány tudtára jutott, hogy a St. Louis-i Múzeum 1998-ban megvásárolta. 2012-ben végül az Egyiptomi kormány visszakapta a maszkot.

Új-Zélandon mocsárlecsapolás közben maori faragott táblákat találtak, majd pár évvel később (a bírósági eljárásban csak „Manukongának”) (maori törzsembernek) nevezett férfi öt hasonló táblát talált ugyanazon a területen. Később egy angol régiségkereskedőnek 6000 új-zélandi dollárért²¹⁶ adta el őket. Az angol kereskedő végül New Yorkban értékesítette a táblákat 65 000 dollárért, azaz közel 19,5 millió forintért, mely a vételár 16 szorosa. Pár évvel később a Sotheby's 300 000 fontra becsülte, közel 125 millió forintra, amely az eredeti vételár százszorosára nőtt. Az aukció előtt pár nappal az új-zélandi kormány felfedezte a katalógusban a tárgyakat és visszakövetelte. Az Egyesült Királyság visszautasította a kérelmet azzal az indokkal, hogy így a külföldi törvények végrehajtását kéne követni. Végül a tárgyak tulajdonosának elhalálózását követően az új-zélandi kormány újra megkereste az örökösöket, akik elmondták, hogy apjuk kérése az volt, hogy a tárgyak eredeti helyükön legyenek, így az új-zélandi kormány visszakapta őket és a Puke Ariki Múzeumban őrzik őket.

²¹⁶ több, mint 1.250.000 forintnak felel meg (2021.07.10-i árfolyamon)

Egy izraeli-orosz állampolgár 2009-ben hozott létre egy olyan szervezetet, mely orosz kulturális javakkal kereskedett illegálisan. Szentpéterváron egy furgon aljába helyezték a tárgyakat. A wyborgi vámhatóság 97 csomagot talált a furgonban, mely több 100 tárgyat tartalmazott. Az X. nevezetű állampolgárt, aki a szervezetet irányította végül Genfben tartóztatták le. Oroszország kérte a tettes kiadatását, azonban elutasították. Az ügyről további információkat nem adtak meg, csupán azt, hogy a vizsgálat során nehézségek adódtak, hiszen az orosz törvény kimondja, hogy bizonyos értékhatáron túl lehet csak büntetni az illegális kereskedelmet és ebben az esetben nem becsülték meg az exportált tárgyak értékét. Erre hivatkozva X. nevezetű állampolgár újratárgyalást kért, azonban a genfi bíróságon kimondták, hogy nem az orosz törvények, hanem a svájci jog alapján járnak el.

Ivan A. Morozov orosz műgyűjtő megvásárolta Van Gogh Éjjeli Kávészó című képét. Azonban, az Orosz Szovjet Szövetségi Szocialista Köztársaság idején a kormány eltörölte a magántulajdont, így lefoglalták Morozov gyűjteményét, ami állami tulajdonba került. 1928 és 1933 között a moszkvai Modern Művészetek Múzeuma adott otthont a festménynek, majd Stephen Clark vásárolta meg, aki Amerikában több múzeumnak is kölcsön adta a képet, végül halála után a Yale Egyetemre hagyta. 2002-ben Pierre Konowaloff lett dédapja hagyatékának hivatalos örököse. Ennek jegyében kereste fel a Yale Egyetemet, illetve az Egyesült Államok Connecticuti Kerületi Bíróságát, ahol 2014-ben elutasították Konowaloff kérelmét.

Ghiya egy nagy kézműves üzletlánc vezetője volt, aki lopott műtárgyakat szerzett be és értékesített külföldön a Sotheby's és a Christie's aukciós házakon keresztül. 2008-ban életfogytiglanra ítélték a tárgyakkal való illegális kereskedés miatt, azonban 2014-ben a radzsasztáni legfelsőbb bíróság törölte az ítéletet ügyészség eljárási szabálytalansága miatt.

2010-ben egy genfi kikötőnél 9 tárgyat foglaltak le, köztük két föníciai szarkofágot. Különösen a szarkofágok lettek gyanúsak a hatóságoknak, hogy libanoni illegális ásatásból származhatnak a tárgyak, így libanoni szakértőket is segítségül hívtak. Az ügyről több információ nem található az adatbázisban.

A Christie's katalógusában 6 db egyiptomi tárgyat fedezett fel a British Múzeum. Ennek az ügynek a legfontosabb pontja a jó dokumentáció. Ugyanis egy adatbázisban fényképpel ellátott leírás szerepelt a szóban forgó tárgyak egyikéről, így az azonosítás gyorsan ment. Az elkövetőt 500 font büntetés kifizetésére kötelezték.

Két régiségkereskedő és négy múzeum ellen indult eljárás, ugyanis délkelet-ázsiai tárgyakat illegálisan szállítottak az Egyesült Államokba. Az egyik régiségkereskedő

rendszeresen járt Thaiföldre, majd az illegális ásatás helyszínéről és a tárgyakról képeket készített. Vízi és légi útvonalon szállította el a több száz tárgyat éveken át. Lefizette a thaiföldi vámtisztviselőket, valamint a tárgyak elnevezése úgy jelent meg az iratokon, hogy a Buddha szobrot ülő embernek írták le. Börtönbüntetést szabtak ki.

A fenti esetek alapján elvonható az a következtetés, hogy nemzetközi szinten több ponton is eltérések, illetve hiányosságok mutatkoznak. A lopott tárgyak eredeti országa, illetve az innen származó elkövetők és a felderítést végző ország jogi különbségei kiéleződtek több esetben is, aminek köszönhetően az eljárást és a felelősségre vonás akadályoztatva lett. Vegyük csak az új-zélandi maori táblákat, ebben az esetben az Egyesült Királyság nem szolgáltatta vissza ezeket, mivel nem akartak a külföldi törvények szerint eljárni. Az etruszk szarkofágok és a svájci cég esetében is rést találtak a svájci jog pajzsán, hiszen a törvény engedi, hogy műtárgyakat letétbe helyezzenek és ezeket ebben az esetben nem lehet rendőrségi eljárás tárgyává tenni. Az orosz műtárgykereskedő Van Gogh festményét is bekebelezhette az orosz kormány és rendelkezhetett felette, majd évekkel később nem kapta vissza az eredeti tulajdonos rokona a tárgyat a Yale Egyetemtől. Mi lenne a jó joggyakorlat? Az illegális ásatásokból származó tárgyakkal kapcsolatban nehéz bizonyítani, hogy honnan kerültek elő, valamint azt is, hogy nem a birtokos tulajdonában állnak, hanem illegális ásatás történt. A föld alatti kulturális javakról nincs tudomásunk, így jegyzék és kép se készülhetett róluk. A múzeumok és templomok többsége sem készít dokumentációt és jó minőségű képet a gyűjteményük részét képező tárgyakról. Az egyiptomi hat tárgy esete pozitív végkimenetelű lett, hiszen minőségi dokumentációval gyorsan azonosítani tudták, hogy honnan lopták el a tárgyakat.

Az esetek elemzése során az is kiderült, hogy a Sotheby's és a Christie's aukciós házakon keresztül számos tárgy kerül a legális piacra. Lehetséges lenne, hogy a világ vezető aukciós házai nem fordítanak kellő figyelmet a tárgyak származására? Olasz tanulmányútjaim során a Carabinieri TPC csapata is beszámolt olyan információkról, miszerint ez a két aukciós ház gyakran értékesít illegális olasz tárgyakat, így folyamatosan ellenőrzik a katalógusokat.

A harmadik szembetűnő dolog a kiszabott szankciók kérdésköre és az érték meghatározás nehézségei. Van, aki pénzbüntetést kap, ám itt is széles a skála. Nem csupán a tárgyak értéke miatt, hiszen az orosz bünszervezet létrehozója is arra alapozta fellebbezését, hogy az orosz törvények szerint csupán bizonyos összeg felett beszélnek

illegális műtárgykereskedelemről, ám az ő ügyében nem történt semmiféle érték meghatározás. A SHERLOC adatbázisban található tárgyaknál ritkán fellelhető összeg. Azt, hogy ez minek köszönhető, nem részletezi egyik ügy sem. Lehetséges, hogy nem vonnak be megfelelő szakértőket, akik meghatároznák az értékeket. Az érték meghatározása azonban más statisztikákban és adatbázisokban is hiányos pont. Ezt magyarázhatja az is, hogy az egyes tárgyaknak folyamatosan változik az értéke. Érdekes a maori táblák értékét is megfigyelni, az illegális ásató és a Sotheby's ára között, ahol a műtárgyak értéke százszorosára nőtt. Az ismerté vált szankciók a pénzbüntetésről a börtönbüntetésig terjednek (pár hónaptól egészen életfogytiglan tartó szabadságvesztésig), emellett a jogfosztás is megtalálható. Olyan esetekből is akad bőven, ahol végül csak a tárgyakat kellett visszajuttatni az eredeti helyére.

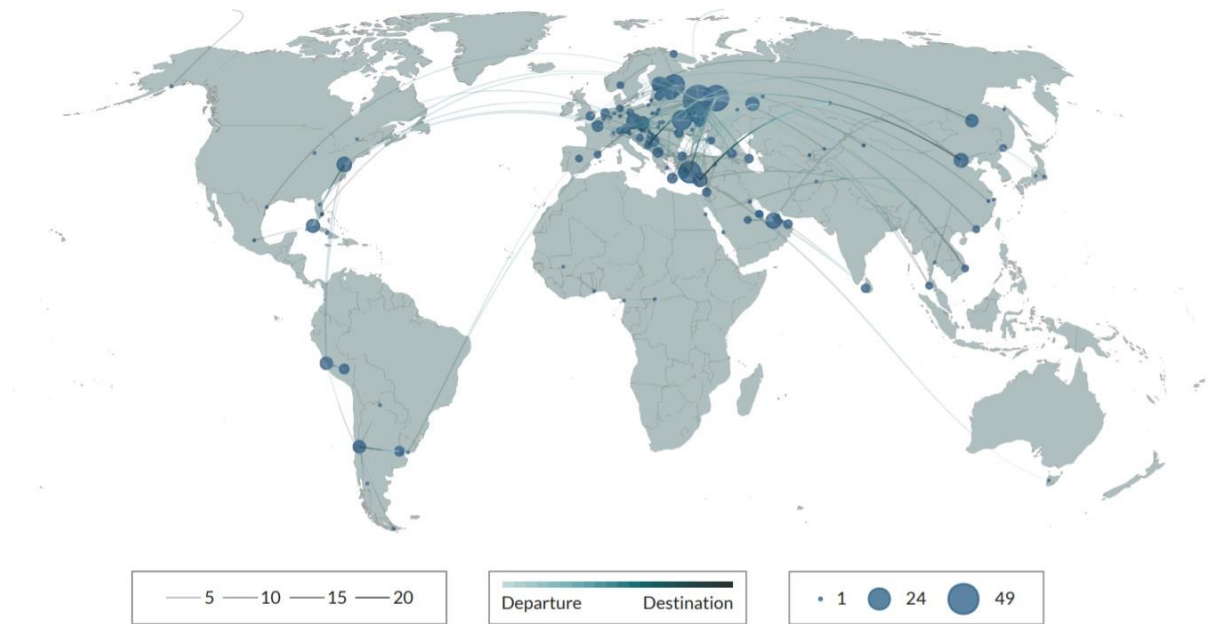
2.3.3. A WCO

A WCO évente statisztikákat készít az illegális kereskedelem egyes ágainak megnyilvánulási formáiról, valamint külföldre juttatásokról.²¹⁷ A 2019-es összefoglalóban megemlítik, hogy 2018-hoz képest 19 új ország jelentett eseteket, köztük Chile, Peru és Afganisztán.²¹⁸ A 22. ábrán található térképen a vonalak világos vége jelzi a kiinduló pontot és a sötét a célországot. A körök nagysága pedig az esetszámokat jelölik. A térkép elemzésénél azonban meg kell jegyezni, hogy nem ismert minden útvonal, így ez nem fedi le a teljes nemzetközi illegális műtárgykereskedelmet. A célországként feltüntetett helyek nem minden esetben az eredeti célt mutatják meg, hiszen sokszor út közben fedezte fel a hatóság a tárgyakat. Az eredeti városok, ahonnan a legtöbb tárgy származik Nizhny Novgorod (Oroszország), Yunakivka (Ukrajna), Szentpétervár (Oroszország), Blagoveshchensk (Oroszország), Havanna reptér (Kuba) és a leggyakoribb helyszín, ahol ezeket a tárgyakat megtalálták Antalya (Törökország), ahova Nizhny Novgorodból származik a legtöbb tárgy.²¹⁹

²¹⁷ A honlapon fellelhető és letölthető az évenkénti statisztika: <http://www.wcoomd.org/en/media/newsroom/2020/july/the-wco-issues-its-2019-illicit-trade-report.aspx> (2021.07.19.)

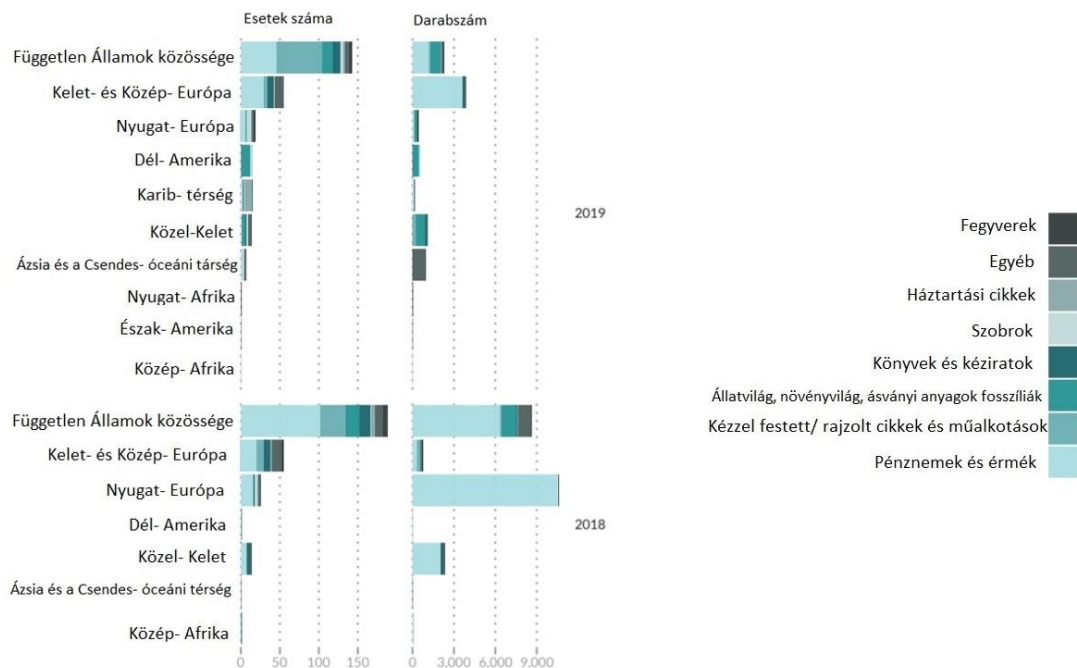
²¹⁸ World Customs Organization: Illicit Trade Report 2019. 11. http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/enforcement-and-compliance/activities-and-programmes/illicit-trade-report/itr_2019_en.pdf?db=web (2021.07.20.)

²¹⁹ World Customs Organization: Illicit Trade Report 2019. 31-32. http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/enforcement-and-compliance/activities-and-programmes/illicit-trade-report/itr_2019_en.pdf?db=web (2021.07.24.)

22. ábra: Kulturális javak illegális kereskedelmének útvonala a WCO 2019-es összefoglalója alapján
 (Forrás: WCO Illicit Trade Report 2019.30. http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/enforcement-and-compliance/activities-and-programmes/illicit-trade-report/itr_2019_en.pdf?db=web (2021.07.20.))

Egy másik statisztika, ami megragadta a figyelmem a jelentésben itt a 23. ábrán látható. A 2018-as és 2019-es lopott tárgyak kategóriái között különbségek fedezhetőek fel. Itt a lefoglalt esetek tárgyait láthatjuk az adott országból, nem a kiindulópontjukat. Érdekes megfigyelni, hogy Ázsia és a Csendes-óceáni térségből kiemelkedő 2019-ben a fegyverek száma. Nyugat-Európában 2018-ban a pénzürmék kimagasló száma szembeötlő. Kelet- és Közép-Európában nem történt nagy változás a két évben, azonban szinte minden tárgykategória megfigyelhető.

23. ábra: Az illegális műtárgykereskedelem országonként és tárgytypusonként a WCO 2019-es összefoglalója alapján

(Saját készítés a WCO-n fellelhető ábra alapján. Forrás: WCO Illicit Trade Report 2019.23.

http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/enforcement-and-compliance/activities-and-programmes/illicit-trade-report/itr_2019_en.pdf?db=web (2021.07.20.))

2.3.4. Az ICOM

Az ICOM a múzeumokat segítő és összegyűjtő szervezet, amely a múzeumokon keresztül kapcsolódik az illegális műtárgykereskedelem megfékezéséhez. 1946-ban alapították és céljuk, hogy a műtárgyakat, illetve gyűjteményeket a megfelelően kezeljék a múzeumok, melyhez ajánlásokat is írtak.²²⁰ Az ICOM ezen kívül nyilván tartja azon műtárgyakat, amelyeket a legveszélyeztetettebbek az illegális kereskedelem számára az úgynevezett vörös listáján, azaz Red List.²²¹ Az ICOM honlapján három kategória alapján kereshetünk ezekre a tárgyakra: anyag, tárgytypus és ország szerint.²²² 34 ország található a listán, melyet négy nagyobb csoportba soroltak: Ázsia és a Csendes-óceáni térség, Latin-Amerika és a Karibi- térség, Közel- Kelet és Észak- Afrika, valamint a Szubszaharai Afrika. A Covid-19 vírus megjelenése a múzeumokat is érintette, ezért az ICOM felmérést készített a

²²⁰ Szabó Eszter: Az ingó kulturális javak nemzetközi védelme és annak árnyoldalai. In: Sectio Juridica et Politica, Miskolc, Tumus XXVI/2. (2008). 458.

²²¹ Lukács Dalma: A kulturális javak hatékony rendészeti eszközei Olaszországban az adatbázisok és a tömegtájékoztatás tükrében. In: Belügyi Szemle (2020).68. évf. 4. szám. 41.

²²² <https://icom.museum/en/resources/red-lists/?material=&type=&country=> (2021.07.29.)

kiállítási területek és a raktárak védelme kapcsán; felmérték, hogy a múzeumi dolgozók közül miket tekintenek veszélynek: a fegyveres konfliktusokat (Latin-Amerikai és Karibi térség, Arab országok), természeti katasztrófákat (mind a hét csoport, de közülük is kiemelkedik Észak- Amerika, Latin-Amerikai és Karibi térség, Ázsia, Csendes- óceáni térség), politikai kríziseket (szintén minden ország, de kiemelkedik Észak- Amerika, Latin-Amerikai és Karibi térség), gazdasági válságot (Ázsiát és a Csendes- óceáni térséget leszámítva itt a legmagasabb az arány mindegyik csoportnál), illetve semmit ezek közül (itt az európai múzeumi szakemberek 46%-a jelölte be ezt a lehetőséget).²²³

2.3.5. Az FBI-Art Theft

Az FBI 2004-ben létrehozott egy gyors bevetésű csoportot, az Art Crime Team-et,²²⁴ amelynek megalakulása többek között a bagdadi múzeum kifosztásának volt köszönhető.²²⁵ Ennek a konkrét eseménynek a kivizsgálásához szükségesnek látták, hogy olyan szakértőket alkalmazzanak, akik kifejezetten a kifosztott és ellopott műtárgyakra szakosodtak.²²⁶ Kezdetben nyolc különleges ügynökkel és egy programvezetővel indult meg a csoport működése, ma pedig 20 fő dolgozik együtt összesen.²²⁷ Az információ kétféle úton jut el hozzájuk: rendőrségi bejelentés alapján vagy a lakosság által.²²⁸ Az FBI megjegyzte, hogy számos műtárgy Amerikában köt ki a magángyűjtők vásárlásai révén, azonban a lopások leginkább ezeket a tulajdonosokat érintik, majd utánuk következnek a múzeumok, régészeti lelőhelyek és az indián temetkezési helyek.²²⁹

Az FBI-Art Theft programjának nyilvános adatbázisa a National Stolen Art File,²³⁰ azaz a Nemzeti Lopott Műtárgy Fájl adatbázisa, ahol kiválaszthatjuk a tárgy típusát vagy egy keresőszóval tudunk böngészni a műtárgyak között. Összesen 87 darab tárgytípus található az adatbázisban, mint például a kereszt, zászló, bélyeg vagy a tükör. A régészeti, valamint a

²²³ ICOM Report: Museums, museum professionals and Covid- 19: follow- up survey. 2020. 25. https://icom.museum/wp-content/uploads/2020/11/FINAL-EN_Follow-up-survey.pdf (2021.07.29.)

²²⁴ Art Crime Team fordítása: Művészeti Bűnügyi Csoport.

²²⁵ Leila Alexandra Amineddoleh: Protecting Cultural Heritage by Strictly Scrutinizing Museum Acquisitions. In: Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal. vol.24.n3. 2014. 749.

²²⁶ <https://www.fbi.gov/video-repository/newss-fbi-art-theft-program/view> (2022.01.20.)

²²⁷ Leila Alexandra Amineddoleh: Protecting Cultural Heritage by Strictly Scrutinizing Museum Acquisitions. In: Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal. vol.24.n3. 2014. 749.

²²⁸ <https://www.fbi.gov/video-repository/newss-fbi-art-theft-program/view> (2022.01.20.)

²²⁹ <https://www.fbi.gov/video-repository/newss-fbi-art-theft-program/view> (2022.01.20.)

²³⁰ Honlapja: <https://www.fbi.gov/investigate/violent-crime/art-theft/national-stolen-art-file?q=&Subject=> (2021.08.04.)

numizmatikai leleteket és fossziliákat nem tartalmaz az adatbázisuk. A többi adatbázishoz viszonyítva, mint a Leonardo vagy a WOA, még kezdetleges, legalábbis a felhasználói része. Nincs lehetőség kép alapján keresni, illetve lelőhely szerint sem. A legtöbb esetben a leíráshoz társul kép, bár néhol homályos, rossz minőségű és fekete-fehér. A tárgyakhoz szöveges információ is társul, mint például a bűncselekmény típusa (például lopás), a tárgy típusa, alkotója, keletkezésének időpontja, az anyaga és a méretei. A bűncselekmény típusánál minden tárgyat lopottként tüntetnek fel, így ez a szöveges adat kihagyható az adatbázis tárgyainál. A NSAF adatbázis nevében is szerepel a lopott tárgyak kifejezés, továbbá a honlapon is feltüntetik, hogy lopott műtárgyakat tartalmaz az adatbázis. Nincs lehetőség az eltulajdonítás vagy a származás helyét vizsgálni.

2.3.6. Az Interpol, a WOA és az ID-Art

A nemzetközi nyomozás Európa központú vizsgálatánál is a legfontosabb szervezet az Interpol²³¹. Az Interpolnak nyomozati jogköre nincs, munkájukkal a nemzeti rendőrségek hatékonyságát kívánják segíteni információáramlással. Az Interpol szerepet vállal a rendőröknek, vám- és pénzügyőröknek szervezett oktatásban, valamint együttműködik más nemzetközi szervezetekkel és a magánszektorral egyaránt.²³² Az Interpol magyarországi irodája a NEBEK központban található, amelyről a magyar fejezetben esik majd szó. 1947-től vesz részt az Interpol a kulturális örökségvédelemben és 2004. február 17-én a Lyonban üléselő országok tagjaitól azt kérték, hogy évente készítsenek statisztikákat az illegális műtárgykereskedelemmel kapcsolatban, ami alapján készíti el az Interpol nemzetközi éves értékelését is.²³³

A nemzetközi nyomozásban akkor milyen szerepet is tölt be pontosan az Interpol? A nemzetek adatokat a bűnügyi jogsegély alapján kérhetnek a meglapozott gyanú esetén.²³⁴ Ha például egy Olaszországból illegálisan eltulajdonított műtárgyat fedez fel a Carabinieri TPC a Sotheby's aukciósház katalógusában, akkor a helyes eljárás szerint felveszi a kapcsolatot az Interpollal, akik közvetítik az olasz hatóság észrevételét az aukciósháznak, illetve a helyi

²³¹ International Criminal Police Organization, magyarul: Bűnügyi Rendőrség Nemzetközi Szervezete

²³² Jean- Pierre Jouanny: The role of Interpol in Countering the traffic in Cultural Property. In: International Preservation News; The Hague. 45 (2008).9.

²³³ Jean- Pierre Jouanny: The role of Interpol in Countering the traffic in Cultural Property. In: International Preservation News; The Hague. 45 (2008).7.

²³⁴ Lukács Dalma: A kulturális javak hatékony rendészeti eszközei Olaszországban az adatbázisok és a tömegtájékoztató tükrében. In: Belügyi Szemle (2020). 68. évf. 4. szám.42.

hatóságnak, továbbá mellékelnek dokumentációkat, mely bizonyítja, hogy az adott tárgy lopott. Ezen túl, a körözés alatt álló tárgyak bekerülnek az Interpol adatbázisába, amely 2019 előtt a WOA, azaz Works of Art volt, amely a bár tárolt lopott műtárgyakat információkkal, mégsem hozta a kor technológiai szintjét.

Az adatbázisban számos esetben hiányos vagy rossz minőségű képek voltak társítva a tárgyakhoz, valamint a keresőfelület is csupán „kulcsszavas” keresésnek felelt meg, amihez a szavakat az Interpol munkatársai vitték fel (például tájkép) és ha valaki például csendéletként keresett a képre, már nem találta meg, mert ez a kulcsszó nem szerepelt a tárgyhoz társítva. A hiányosságokra az Interpol is felfigyelt és az olasz Leonardo adatbázis alapján újításokat vezettek be a Psyche Project²³⁵²³⁶ keretén belül, mely a Carabinieri TPC munkatársai és az Interpol szakemberei között létrejött oktatás és információátadás útján történt.²³⁷ Két fontos pontot emelnék ki, amely hozzájárult a modernizáláshoz a projekt keretén belül: az egyik a Leonardo adatbázis kép-képpel való összehasonlítási lehetőségét, (amelyet az olaszországi és vatikánvárosi állam fejezetben bővebben is ismertettek) valamint a Leonardo adatainak bevonását az Interpol WOA adatbázisába, amely egyben egy európai központú adatbázist is eredményezett.²³⁸

A WOA-hoz történő hozzáférést az Interpol központtól, azaz a párizsi irodától kell engedélyt kérni, amelynek eredményeképpen egy évig biztosítanak hozzáférést az adatokhoz, ellentétben az elődjével, ami mindenki számára elérhető volt a honlapjukon.²³⁹ Az adatbázisban 2019-ben 944 tárgyat tüntetett fel a rendszer, amiket Magyarországról loptak el,²⁴⁰ 2021-ben pedig az ID-Art mobil applikáción 912 tárgy található ugyanazzal a keresési feltétellel. Az ID-Art az Interpol mobil applikációs verziója, mely az olasz i-TPC applikációnak felel meg, vagyis az olasz rendszer egy másik adaptációja. Az applikáció ingyenesen letölthető Androidos és Apple készülékekre egyaránt. Az ID-Art egyik előnye, hogy bárki számára adott a lehetőség saját adatbázist létrehozni a tárgyakból. Miért is fontos a

²³⁵ Protecting System of Cultural Heritage, ford.: A kulturális örökség védelmi rendszere

²³⁶ Laurie Rush- Luisa Bennedettini Millington: The Carabinieri Command for the Protection of Cultural Property. Saving the World's Heritage. The Boydell Press. Woodbridge, 2015. XIV.

²³⁷ Dalma Lukács: Criminal geographical research of the stolen cultural properties from Hungary – based on the Psyche Project. In: Criminal Geographical Journal. 3-4 (2020). 20-21.

²³⁸ Lukács Dalma: Műtárgylopások Magyarországon a Psyche Project tükrében. In: A Haza Szolgálatában (Szerk.: Baráth Noémi Emőke- Pató Viktória Lilla). 2020. 138.

²³⁹ Dalma Lukács: Criminal geographical research of the stolen cultural properties from Hungary – based on the Psyche Project. In: Criminal Geographical Journal. 3-4 (2020). 21.

²⁴⁰ Lukács Dalma: Műtárgylopások Magyarországon a Psyche Project tükrében. In: A Haza Szolgálatában (Szerk.: Baráth Noémi Emőke- Pató Viktória Lilla). 2020. 138.

házi katalógus készítése? Lopás esetén megkönnyíti a nemzeti és nemzetközi nyomozást is, ha jól dokumentált tárgyaink vannak, valamint, ha jó minőségű képpel rendelkezik az adott tárgyról. Így lopás esetén sokkal gyorsabban ismertté válhat minden információ, valamint a tárgy azonosítása a képek alapján gyorsabban is működhet.²⁴¹ A házi katalógus mellett lehetőség van az adatbázisban keresni manuálisan és kép alapján. Előbbinél a tárgy típusa, a készítés technikája, anyaga, leírása, formája, szignója, egyéb írásos jelzése és eredete (ország) alapján tudunk keresni. A találatoknál megjelenik kiegészítésként a periódus, ám a WOA adatbázistól eltérően, itt nem látható az országon belül a pontos helyszín, ahonnan a tárgyat eltulajdonították (pl: múzeum, szabadtér stb.). Az iTPC-hez hasonlóan az Interpol átemelte a saját applikációjukba az olasz rendszer legnagyobb előnyét, hogy nem csupán a szöveges, hanem vizuális keresés is lehetséges. Ez az opció műgyűjtőknek, kereskedőknek, rendészeti szakembereknek is kiváló. Az applikációval fotót lehet készíteni egy tárgyról, és ha egyezés található az adatbázisban, akkor lopott tárgyról beszélhetünk. A fotó készítése során ügyelni kell, hogy egyenesen tartsuk a telefont, a tárgy ne legyen túl messze, éles képet készítsünk és ne legyen vaku által fehér folt a tárgyon. Az ID-Art adatbázisában összesen 52.043 darab tárgy látható, amelyből 7250 darab olasz és 912 darab Magyarországról eltulajdonított tárgy figyelhető meg.²⁴²

A nemzetközi és a nemzeti szervek egyaránt fontosak a kulturális javakkal való visszaélések megelőzésében, illetve megfékezésében, azonban ahogy láthattuk különböző forrásaik vannak és más-más adatbázissal dolgoznak. Az információ áramlása és az egységes rendszer segítene megakadályozni a határokon átívelő tárgyak csempészését, valamint az aukciósházak és galériák munkáját is könnyítené, hogy ezeket a tárgyakat ne értékesíthessék a legális piacon. Azt sem szabad elfelejteni, hogy a látencia nagy, így csak becsléseket tudunk tenni és egy árnyalt képet kapni a valós helyzetről. Ez igaz az útvonalakra is, hiszen a lefoglalt tárgyak nem feltétlenül a megrendelőnél kerültek elő, így a térképeken felrajzolt útvonal célországá és városa sem feltétlenül adja vissza az eredeti pontot.

²⁴¹ Lukács Dalma: A kulturális javak hatékony rendészeti eszközei Olaszországban az adatbázisok és a tömegtájékoztatás tükrében. In: Belügyi Szemle (2020). 68. évf. 4. szám. 41-42.

²⁴² Az adatok 2021.08.18-án az ID-Artban szereplő tárgyakra vonatkozik.

2.3.7. Az adatbázis jellemzői és a tárgyleírás

Különböző adatbázisokat mutattam be a „Nemzetközi küzdelem az illegális műkincskereskedelemmel szemben” fejezetben, melyek eltérő információkkal és struktúrával rendelkeznek, illetve amelyeknek megvannak az előnyeik és a hiányosságaik egyaránt. De mi is kellene egy optimális adatbázis felépítéséhez az illegális műtárgykereskedelem kapcsán? A legszükségesebb azonosító adatok, információk, amelyek minden adatbázishoz szükségesek lennének a következők:

- A tárgy típusa (Például bútor, pénzérme, festmény. Az adatbázisok többségében régészeti vagy antik tárgy is megjelenik, ami félreérthető, mert a régészet korszakolása számos országban eltérő)
- A tárgy mérete hosszban és szélességben (ha nemzetközi adatbázisról beszélünk, akkor cm-ben és inch-ben is hasznos lenne például megadni az adatokat)
- A tárgy alkotója (Ismeretlen szerző, vagy a teljes név, amit fel kellene tüntetni. Az adatbázisban továbbá fel kellene jegyezni, hogy a tárgy tartalmazza-e a szignót vagy nem, hiszen attól még, hogy például egy szobron nem látszik az alkotó aláírása, mégis tisztában lehetünk vele, hogy ki készítette.)
- A tárgy keletkezésének ideje, illetve a korszaka (Az adatbázisok eltérőek ezen a ponton. Van, ahol századot adnak meg, van, ahol pontos évet, de előfordul, hogy például az ókor vagy az őskor megnevezés társul hozzá, valamint a „nem ismert” jelző is. Egységesítés szempontjából, szerepelhetne egyszerre mindkét kategória. Ahol évszám van, ott a század is ismert, így azt is be lehetne írni, illetve, ha csak a század ismert, akkor az évszámnál a „nem ismert” jelző jelenne meg. Az egyéb történelmi korszakolást (például „őskor”) azért nem tartom szerencsésnek, mert nem minden országban azonos a datálásuk, számos esetben eltérések találhatók. Itt érdemes megemlíteni, hogy az időszámítás kezdete sem egységes minden területen, így az évszámok mást jelentenek például Európában és mást Ázsia egyes részein. Ezekben az esetekben szükségszerűnek találom feltüntetni mind a két évszámot az adott régió megjelölésével.)
- A tárgy amilyen technikával készült (cizellált, kőberakásos stb.)
- A tárgy anyaga, amiből készült (például textil, fa, bronz stb.)

- A tárgy korábbi tulajdonosai (Az azonosító adatokhoz bizonyító erejű információk szükségesek. Ehhez utalások is előfordulnak, mint például a tárgy hátulján lévő iratok, azonban ennek a hitelességét vizsgálni kell.)
- A tárgy sérülései (Eltűnés esetén könnyebb a tárgy azonosítása, ha a tárgy sérülési fel vannak tüntetve az adatbázisban.)
- A tárgy súlya (A különböző mértékegységek itt is megjelennek az egyes nemzetek adatbázisaiban, így itt is az egységes mértékegység mellett az adott ország a sajátját is érdemes megjeleníteni, amely elősegítené a lokális nyomozás gyorsítását)
- A helyszín, ahonnan eltulajdonították a tárgyat (Például múzeum, szabadter, magántulajdonú ingatlan stb. Ez a kategória a statisztikához és az útvonalak meghatározásához lenne fontos. Ha minden ország statisztikájában szerepelne, hogy honnan tulajdonítottak el tárgyakat, akkor az adott nemzet azokra a pontokra összpontosíthatna és azon helyszínek védelmét erősíthetné.)

A felsorolt pontok nem tartalmazzák a technológiai korszerűsítést, csupán olyan adatokat soroltam fel, amelyek szükségszerűek lennének egy adatbázis létrehozásához, mely elősegíti a gördülékeny nemzetközi nyomozást az illegális műtárgykereskedelem megfékezése érdekében. A festmények azonosításához már kutatások folynak az UV-lumineszcens és az infravörös vizsgálatok mikroszkopikus eljárásáról,²⁴³ azonban az összes műtárgytípusra még nem történt teljeskörű kidolgozása az eljárásnak.

Több ponton felmerült, hogy az országok eltérő mértékegységeket használnak, így az egységes nemzetközi adatbázis létrehozásához az SI-t, azaz a Mértékegységek Nemzetközi Rendszerét részesíteném előnyben, amelyet egy kalkulátorral egészítenék ki, hogy az SI mértékegységek mellett az adott ország egységeire is átváltható értékekkel dolgozhassanak.

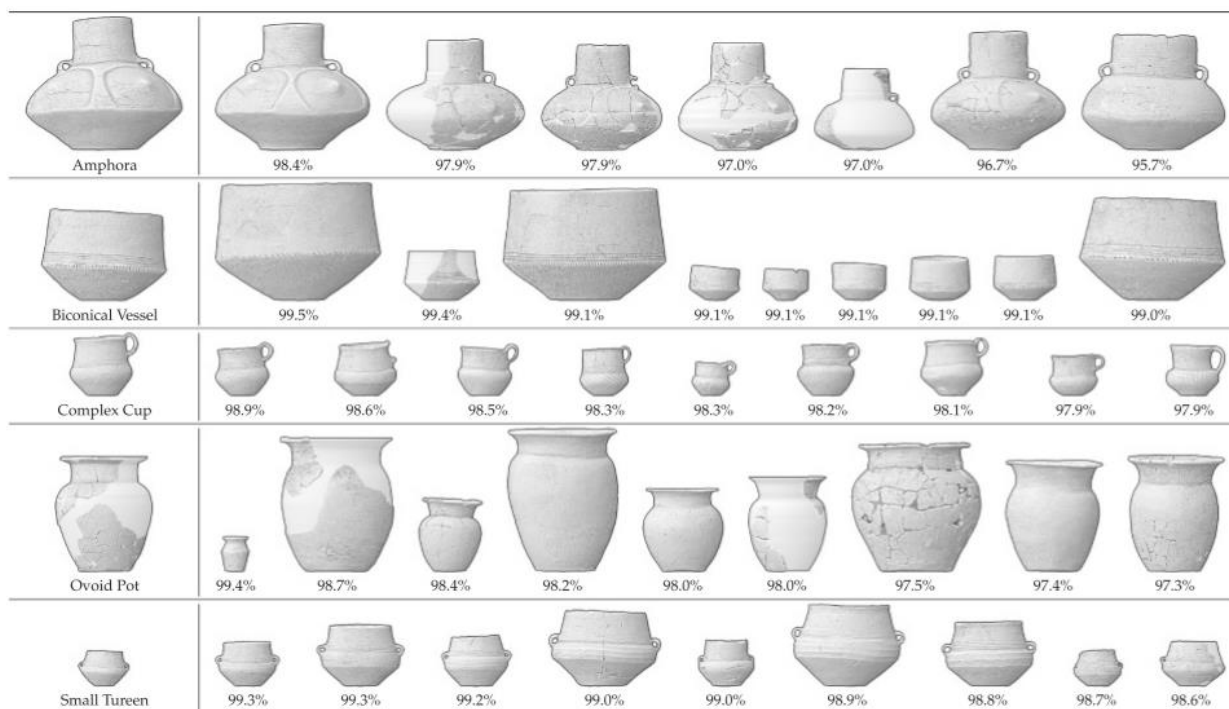
²⁴³ Váli Zsuzsanna: Műtárgyvizsgálati eljárások a műtárgyhamisítások leleplezésének szolgálatában. In: Műtárgyhamisítás magyar szemmel. Ocsút a Búzától. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, Országos Kriminológiai Intézet. Budapest, 2019. 88-99.; Kovácsné Gögös Ágota: Aba- Novák Vilmos festményeinek restaurátori vizsgálata és ennek szerepe a hamisítványok felismerésében. In: Műtárgyhamisítás magyar szemmel. Ocsút a Búzától. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, Országos Kriminológiai Intézet. Budapest, 2019. 100-111.; Sajó István: Az anyagtudomány lehetőségei festmények eredetvizsgálatában. In: Műtárgyhamisítás magyar szemmel. Ocsút a Búzától. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, Országos Kriminológiai Intézet. Budapest, 2019. 112-137.

A tárgyleírás alapjait A személyleírás című könyv²⁴⁴ ihlette, továbbá az anyagismeret és a tipológiai gyűjtemények. A tárgytypusok végtelensége és a disszertáció keretei miatt szűkítettem a kategóriát régészeti leletű tárgyakra, azon belül is a régészeti korú kerámiákra, ugyanis ez a lelettípus sokszínű és változatos, ugyanakkor ismertetése egyértelmű és látványos.

A régészetben többféle tipológia létezik, általában egy-egy kultúra vagy lelőhely leletanyagát dolgozzák fel, nem jellemző a nemzetközileg lefedhető elosztás. A háromdimenziós szkenneléssel és a digitalizációval számos tipológiai megközelítés vette kezdetét, amelyek között a peremből készített összehasonlításokat végeztek, ám e vizsgálatok nem vetíthetők át másik tárgytypusokra.²⁴⁵ Egy 2014-es tanulmányban Christian Hörr, Elisabeth Lindinger és Guido Brunett a gépi tanulást használták a kerámiák tipologizálásához úgy, hogy a méretet figyelmen kívül hagyták (24. ábra). A gépi tanulás számos lehetőséget nyújt, amely segítségével azonosíthatóak lennének a tárgytypusok. Ehhez tömör információkat kell a rendszerbe táplálni, hogy minél kevesebb hibával dolgozhasson a program. Ez a jelenség minden tárgytypusra igaz, a rengeteg információ digitalizálása és katalogizálása elősegíthető a gépi tanulás lehetőségét. A végeredmény egy olyan rendszer megszületését eredményezné, amely régészeti, szakértői és rendészeti szinten is hasznosítható adatbázis lenne. Egy-egy töredék háromdimenziós szkennelésével a program a görbület, falvastagság, perem vagy test formájából azonosítani tudná a tárgyat, amelyet most a régészek és a restaurátorok végeznek. A rendészeti célú felhasználásánál a lopott tárgyak adatbázisában kapna hangsúlyos szerepet a program, ahol nem csupán az eltulajdonított tárgyakat, de a módosított egyedeket is százalékos meghatározással azonosítaná. Ez a módszer hasonlít leginkább a Google Arts & Culture-féle összehasonlítás lényegére, amit átalakításokkal hasznosíthatunk a rendészeti szakemberek feladatainak megkönnyítésére. Emellett több régészeti lelet kerülhetne a program által azonosításra, amely elősegítené a látencia csökkenését.

²⁴⁴ Anti Csaba László: A személyleírás. Semmelweis Kiadó. Budapest, 2017.

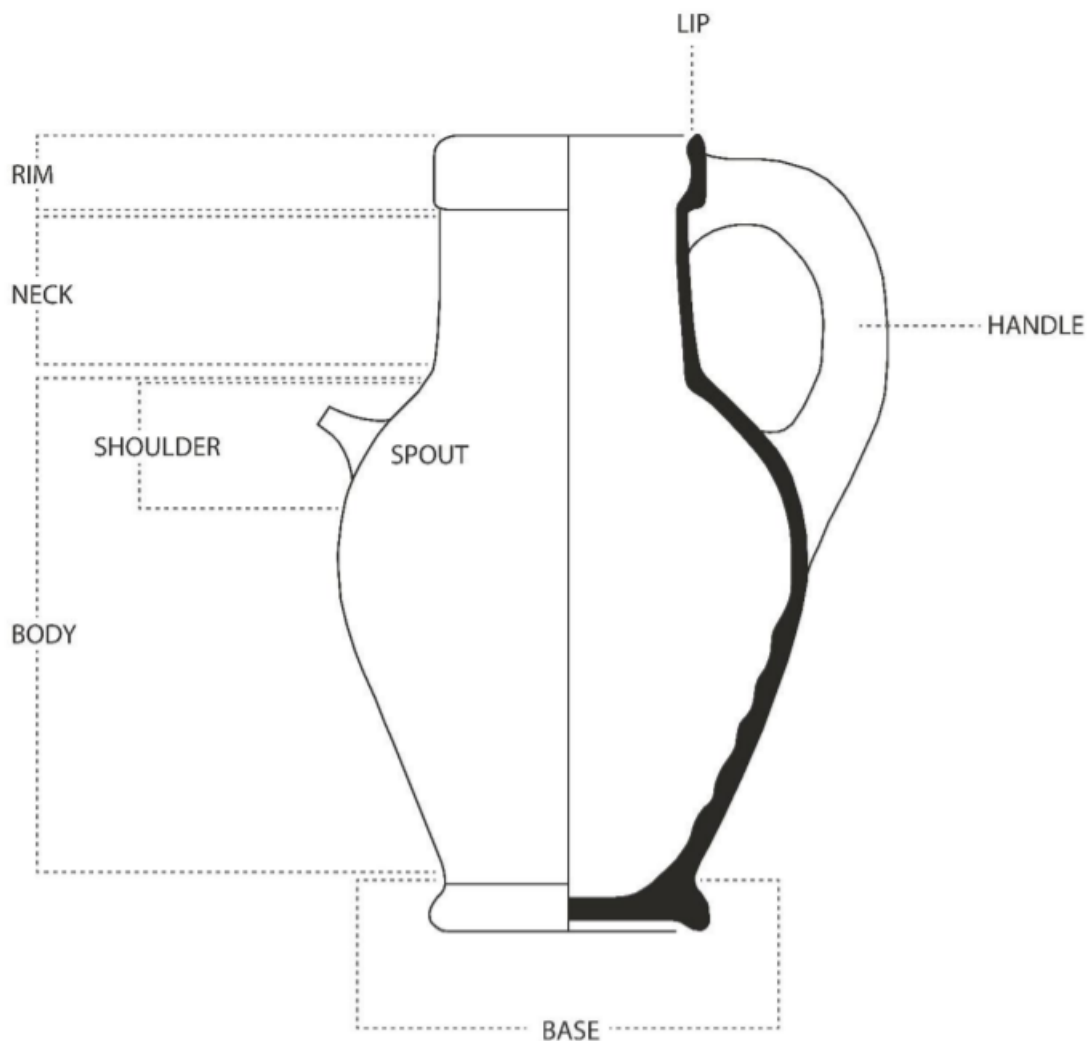
²⁴⁵ Ayelet Gilboa, Avshalom Karasik, Ilan Sharon, and Uzy Smilansky. 2004. Towards Computerized Typology and Classification of Ceramics. *J. Archaeol. Sci.* 31, 6 (2004), 681–694.; David Adan-Bayewitz, Avshalom Karasik, Uzy Smilansky, Frank Asaro, Robert D. Giauque, and R. Lavidor. 2009. Differentiation of Ceramic Chemical Element Composition and Vessel Morphology at a Pottery Production Center in Roman Galilee. *Journal of Archaeological Science* 36, 11 (2009); 2517–2530., Christian Hörr, Elisabeth Lindinger, Guido Brunett: Machine Learning Based Typology Development in Archaeology. In: *Journal on Computing and Cultural Heritage*. 2014. 7 (1). 7.

24. ábra: Kerámiák hasonlóságai a gépi tanulás által

Forrás: Christian Hörr, Elisabeth Lindinger, Guido Brunnett: Machine Learning Based Typology Development in Archaeology. In: Journal on Computing and Cultural Heritage. 2014. 7 (1). 12. Fig. 3.

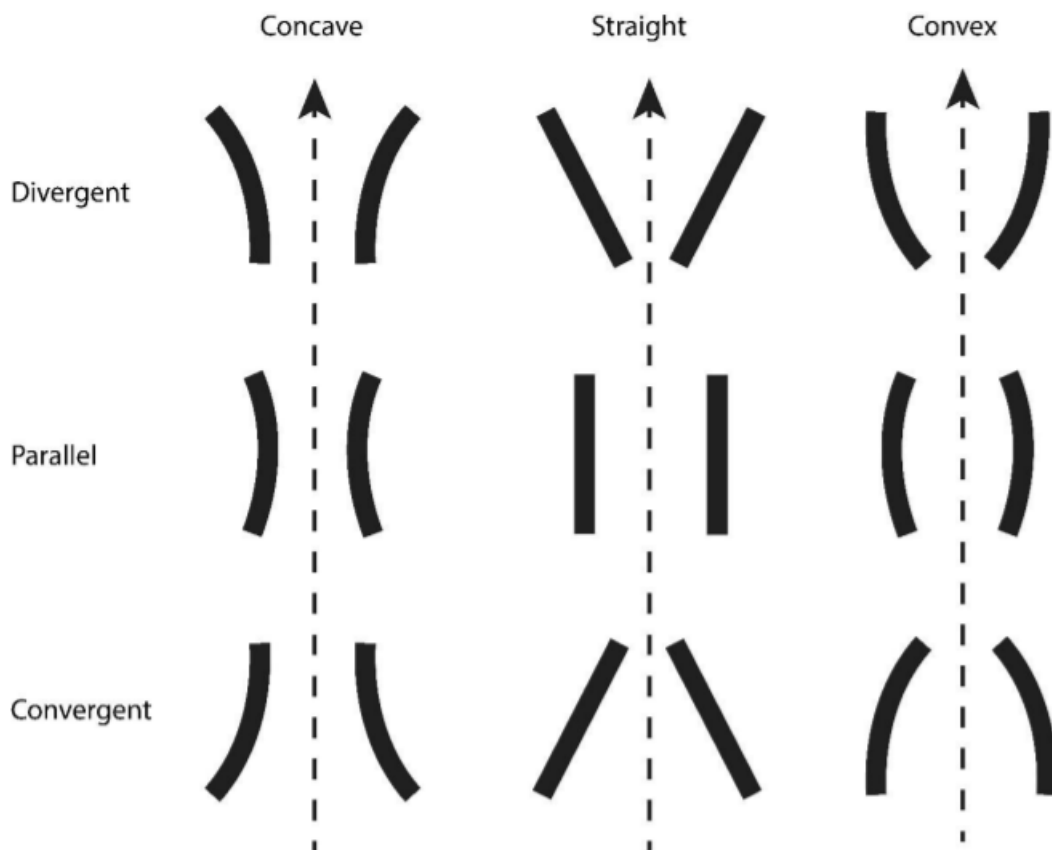
A személyleírás részletesen tartalmaz különböző csoportokat, mint például a fej, orr, szem formákat és a hajviseletet egyaránt. A személyek egyediségét és különlegességét lehet kategorizálni, így véleményem szerint az egyedi műtárgyaknál ez szintén lehetséges. A tárgykategóriák külön részletes leírás alapján történő rögzítéssel segíthetnénk a gépi tanulás és az adatbázis pontosabb működését is. Ha a kerámiákat vesszük figyelembe, akkor csak úgy, mint az emberi testnél, itt is el kell különíteni a tárgy részeit (25. ábra). Egy ilyen kerámia áll a peremből, szájból, nyakból, vállból, testből, kiöntőnyílásból, talp részről és a fülből. Ezek különböző formájúak és számúak is lehetnek, az amforáknál például két fül is előfordul, de olyan esetek is felmerülnek, ahol hiányos valamelyik „testrész”. A vázák mindegyik részéről külön, részletes leírás és formatóblázat szükséges, ami alapján könnyen elkészülhet a tárgy leírása.

25. ábra: A váza részei

Forrás: Coline Lefrancq, Jason Hawkes, Jaseera C.M. and R.K. Mohanty: A Typology of Practice: The Archaeological Ceramics from Mahurjhari In: Internet Archaeology 52. 2019. Figure 41.75.

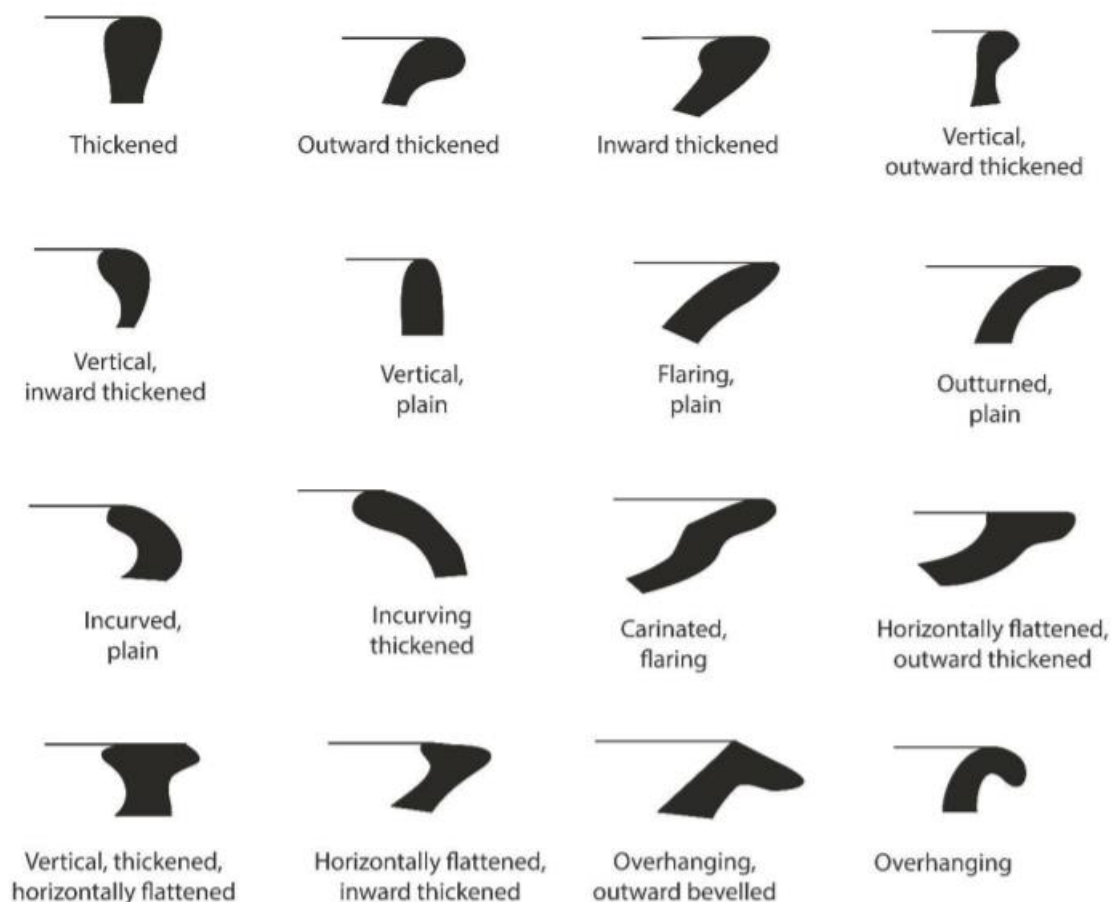
A kerámiák nyak, váll és test részének legegyszerűbben 9 formára bontása lehetséges (26. ábra). Figyelembe kell venni, hogy a falak kifelé, egyenesen vagy befelé állnak-e, illetve szétnyíló (divergens), párhuzamos vagy egymás felé hajlóak-e (konvergens). Ezek variációi alapján tudjuk legkönnyebben leírni a tárgyak ezen részeit. A 25. ábra így párhuzamosan egyenes nyakkal, konvergens befelé hajló vállakkal, valamint divergens befelé álló testtel rendelkezik. Ezzel a módszerrel könnyedén megtörtént a leletek leírása, így pontosítva a tárgyak értelmezését.

26. ábra: Az edények oldalformái

Forrás: Coline Lefrancq, Jason Hawkes, Jaseera C.M. and R.K. Mohanty: A Typology of Practice: The Archaeological Ceramics from Mahurjhari In: Internet Archaeology 52. 2019. Figure 5. 14.

A kerámiáknál szintén fontos figyelembe venni a peremek típusát (27. ábra), amely 16 példányra osztható szét. Megtalálható közöttük a megvastagított; kifelé megvastagított; befelé megvastagított; függőleges, kifelé megvastagított; függőleges befelé megvastagított; sima függőleges; kiszélesedő sík; kihajló sík; görbe sík; megvastagított kanyargós; karinált lág; vízszintesen lapított, kifelé megvastagított; függőleges, vastagított, vízszintes lapított; vízszintesen lapított, befelé vastagított; túlnyúló, kifelé ferde és túlnyúló. A 25. ábrát tovább elemezve, a tárgy függőleges, befelé vastagított peremmel van ellátva.

27. ábra: Peremtípusok

Forrás: Coline Lefrancq, Jason Hawkes, Jaseera C.M. and R.K. Mohanty: A Typology of Practice: The Archaeological Ceramics from Mahurjhari In: Internet Archaeology 52. 2019. Figure 42. 76.

Az emberi testet díszítő piercingek és tetoválásokhoz hasonlóan a kerámiákon is feltűnhetnek különböző minták, amelyek mélyedés vagy kitüremkedés formájában elevenednek meg. A mélyedés alatt értem például a bevágásokat és karcolásokat, a kitüremkedés pedig a búbokat, csipkedést, illetve különböző figurákat (ember-, állatfej, növény stb.). A díszek továbbá lehetnek figuratív, illetve nonfiguratív elemek egyaránt.

A kerámiák természetesen még számos módon elemezhetőek és kategorizálhatóak, mint például a soványítás, vagy hogy kézzel készült, esetleg korongolt tárgyakról van-e szó stb. Végezetül, ezzel rövid ismertetővel csupán reprezentálni kívántam, hogy a tárgytipusokat részletes rajzokkal és leírással könnyen, a személyleíráshoz hasonlóan, szakszerűen és kézzelfoghatóan is elemezhetjük a pontosabb vizsgálatok érdekében. A külső leírások a felderítésnél különösen hasznosak lehetnek, azonban az azonosítás külső jegyek alapján

jellemzően nem lehet kétséget kizáró. A nagyobb bizonyosság anyagvizsgálatokkal lehetne elérhető.

2.3.8. Az illegális műtárgykereskedelem elleni nemzetközi küzdelem nehézségei

1) A nemzetközi nyomozást nehezítő tényezőket csoportokra osztanám, amelyek közül az első a kommunikáció hiánya. Ezalatt értem a rendészeti szervek egymás közötti, illetve a civilek és rendészeti szervek közötti kommunikációt egyaránt. Az Interpol munkatársaival folytatott interjúk rávilágítottak a rendszer egy olyan hiányosságára, amely kiváló példa lehet mindkét irányú kommunikáció hiányára: ha egy műtárgy előkerül és a tulajdonos, esetleg a helyi hatóság nem jelenti be, akkor az adott kulturális érték még mindig a körözött listán lesz, amely számos nehézséget okozhat a jövőben.²⁴⁶ Megnehezítheti a tárgy értékesítését, de az exportját is egyaránt. Az olasz példa esetében a kommunikáció fontos pont a civilek felé, mind technológia, konferencia és oktatás szintjén.²⁴⁷ Hogy is lehetne a kommunikációt fenntartani egyszerre minden generációval? Meglátásom szerint a technológia új eredményei és a social média felületek még mindig kiaknázatlan lehetőségek, habár a Carabinieri TPC és az Interpol is kétségkívül hozzákezdett ezek használatához, azonban ezen felületeket ezeknél a szervezeteknél is tovább lehetne fejleszteni és számos ország pedig még mindig nem alkalmazza ezeket.

2) Az oktatás szintén kulcsfontosságú tényező mind civil, mind rendészeti szakemberek terén. Egy görög, két portugál és egy svéd középiskolában részt vettek a diákok a „Mapping our city monuments”, azaz „Városi műemlékeink feltérképezése” című projektben, ahol GPS és digitális kamera segítségével fedezték fel a műemlékeket innovatív pedagógiai módszerekkel, ahol a térbeli gondolkodás párosul a kultúra felfedezésével.²⁴⁸ Hasonló kezdeményezésekkel a civil lakosság nem csupán oktatásban részesülne, de elősegítené a kulturális javak digitalizációját is.

3) A harmadik nehézségnek a nemzeti adottságok, szabványok különbségeit és a jogi eltéréseket emelném ki. A különbségek körébe a már említett mértékegységek és

²⁴⁶ Lukács Dalma: Műtárgylopások Magyarországon a Psyche Project tükrében. In: A Haza Szolgálatában (Szerk.: Baráth Noémi Emőke- Pató Viktória Lilla). 2020. 137.

²⁴⁷ Lukács Dalma: A kulturális javak hatékony rendészeti eszközei Olaszországban az adatbázisok és a tömegtájékoztatás tükrében. In: Belügyi Szemle (2020). 68. évf. 4. szám. 37-48.

²⁴⁸ Aikaterini P. Apostolopoulou, Luís Miguel Carvoeiras, Aikaterini Klonari: Cultural heritage and education. Integrating tour maps in a bilateral project. In: European Journal of Geography Volume 5, number 4. (2014). 67.

korszakolások is beletartoznak, azonban a kulturális, szociális, oktatási, gazdasági, jogi és politikai háttér megemlítése elengedhetetlen. A SHERLOC adatbázis során bebizonyosodott egy újabb fontos probléma, méghozzá a jogszabályi eltérés. Vegyük csak példának az orosz elkövetőt, akit Genfben kaptak el. Az orosz törvényekre hivatkozva próbált fellebbezni, ahol értékhatárhoz kötik a büntetést. A SHERLOC adatai alapján értékhatártól függetlenül országoként eltérő szankciókat alkalmaztak: pénz- vagy/ és börtönbüntetést, esetleg jogfosztást, de az is előfordult, hogy az elkövető felé nem történt retorzió. Nem csupán nemzetközi szinten, egy országon is belül megtörténhet a jogsértés súlyának ennyire eltérő értékelése.²⁴⁹ A politikai és gazdasági egyensúly felborulásával a kulturális javak is veszélybe kerülhetnek, hiszen lopás és rongálás is bekövetkezhet fegyveres konfliktus nélkül is.

4) A kommunikáció, a kulturális és az oktatási háttér egyaránt befolyásolhatja a nyomozási eszközöket és az adatbázis létrehozását. Az azonosító jellemzők meghatározása az adatbázis kulcsa, azonban ez nem feltétlenül országspecifikus. Kriston László szerint a természettudományos vizsgálatok (például röntgen- és infrafelvételek) objektívvá tennék a tárgyak meghatározását akár nemzetközi szinten is, ám bár egységesen nem megoldott probléma még.²⁵⁰ Az eltulajdonított tárgyak felkutatása érdekében elengedhetetlen lenne, ha a tulajdonosok (állami és magánszektor egyaránt) házi katalógust készítené. Ehhez a korábban már felsorolt adatokat kellene összegyűjteniük, továbbá jó minőségű képekkel is rendelkezniük kéne az adott műtárgyról, hiszen csupán a leírás alapján nem feltétlenül fogják tudni a rendészeti szervek azonosítani az avar kori korongfibulákat vagy Szobotka Imre kubista festményét. Ezen adatok már az olaszok elkezdték online adatbázisba gyűjteni, majd ezt az újítást az Interpol is integrálta. Az online felületen található információk azért is fontosak, mert papír alapon számos esetben helytelenül tárolják a tulajdonosok, például a festmény mögött, így ez együtt kerül eltulajdonításra a házi leltárral.²⁵¹ A fegyveres konfliktusok során eltűnt, megsemmisült vagy megrongálódott, esetleg múzeumi vagy magántulajdonú ingatlanból eltulajdonított műtárgyakat gyakran turisták által alkotott vagy családi eseményeken készült fotókat gyűjtenek be és helyeznek az adatbázisba,²⁵² így az

²⁴⁹ Kármán Gabriella: Az illegális műtárgy-kereskedelem a büntetőjog-gyakorlatban Magyarországon. In: Kriminológiai Tanulmányok 56. Budapest, 2019. 48- 67.

²⁵⁰ Ezúton szeretném megköszönni Kármán Gabriella szíves szóbeli közlését.

²⁵¹ Lukács Dalma: A kulturális javak hatékony rendészeti eszközei Olaszországban az adatbázisok és a tömegtájékoztatás tükrében. In: Belügyi Szemle (2020). 68. évf. 4. szám. 40.

²⁵² Andrew Wilson: *How your photos can help preserve threatened heritage sites for the future*. In: Independent, 2016. szeptember 28. <https://www.independent.co.uk/life-style/gadgets-and-tech/how-your-photos-can-help-preserve-threatened-heritage-sites-for-the-future-a7332656.html> (2020.11.15.); Lukács Dalma: A kulturális

adatbázisokban ölelkező párok, kezek és fejbürok is feltűnhetnek. A házi katalógus gyártásának hiánya meglátásom szerint a kommunikáció és az oktatás hiányát is jelentik egyben. Sokan félnek készíteni egy online adatbázisban fellelhető katalógust, mondván: nem akarják megkönnyíteni a bűnözők dolgát.²⁵³ Ehhez azonban szükséges lenne biztosítani őket az adatvédelemről és arról, hogy lopás esetén mennyivel gyorsabban indulhatna el az eljárás, ha az online adatokat az Interpol és más rendészeti szervek is rövid időn belül megkapnák.

5) Az olasz modell alapján kidolgozott kép-összehasonlító funkciók belül is találhatóak hiányosságok. Az első, hogy a nagyméretű festmények értékesítése és szállítása könnyebb feldarabolva. A szabdalás eredménye, hogy az alakok és tárgyak egy része átkerül a szétvágott fél másik részére, így ezeket módosítják, átfestik, hogy könnyebben eladható legyen.²⁵⁴ Ennek eredménye, hogy az adatbázis nem talál egyezést a kép képpel való összehasonlítás funkciók, hiszen már nem az eredeti kinézetét és méretét őrzi a műtárgy. Ennek elkerülése érdekében a Google Arts & Culture nevezetű applikációja lehetne a megoldás. Az app a virtuális múzeumlátogatások és az ismeretterjesztés mellett, a fiatalok számára is érdekes újítást vezetett be: „Melyik festményre hasonlítasz?”. A felhasználónak lehetősége van selfiet, azaz önképet készítenie telefonja, laptopja vagy tabletje segítségével és az applikáció, a több ezer feltöltött múzeum festményei, rajzai és rézkarcai alapján megállapítja %-os hozzávetéssel, hogy mennyire hasonlít a felhasználó bizonyos arcokra a vásznan.²⁵⁵ Ezzel a módszerrel az átfestett és átalakított műtárgyak azonosítási ideje is lecsökkenhetne.

6) A hatodik nehézségi kategória a tárgyak megjelölése. Érdekes, hogy a Schengeni Információs Rendszer nem tartalmaz műtárgyakat, az adatbázisban fellelhető kategóriák mindegyike kóddal, egyedi azonosítóval van ellátva, mint például az alvázszám.²⁵⁶ Egy műtárgy egyedi, mindenféle jelölés és kód ellátása nélkül is, így az azonosítása és a nyomon követése is eltér a használati tárgyakétól. Etikailag szempontból a korrekt eljárás azt jelentené, hogy roncsolásmentes módszerekkel lehetne beazonosítani a tárgyakat, azaz

javak hatékony rendészeti eszközei Olaszországban az adatbázisok és a tömegtájékoztatás tükrében. In: Belügyi Szemle (2020). 68. évf. 4. szám. 40.

²⁵³ Lukács Dalma: Az egyházi kulturális javak védelme a Vatikánvárosi Állam és Olaszország területén. Tavasz Szél. III. kötet. 2019. 494.

²⁵⁴ Lukács Dalma: A kulturális javak hatékony rendészeti eszközei Olaszországban az adatbázisok és a tömegtájékoztatás tükrében. In: Belügyi Szemle (2020). 68. évf. 5. szám. 46.

²⁵⁵ Lukács Dalma: A kulturális javak hatékony rendészeti eszközei Olaszországban az adatbázisok és a tömegtájékoztatás tükrében. In: Belügyi Szemle (2020). 68. évf. 4. szám. 46.

²⁵⁶ Varga János, Lukács Dalma: A schengeni információs rendszer lehetőségei az illegális műkincs kereskedelem elleni fellépésben. In: Határrendészeti Tanulmányok XVI. Budapest, 2017. 46-47.

semmilyen jelölés, illetve változtatás nem érne a remekműveket (ennek feltétele azonban, hogy megelőzően már kellenének vizsgálati- azonosító adatok a tárgyról az adatbázisban), hiszen az már nem az eredeti műtárgy lenne. Ezzel a kritériumokkal azonban nehéz műtárgyakat beazonosítani rendészeti szerveknek, így mikropontos és a nanotechnológián alapuló jelölés is szóba került, ahol DNS- jelekkel, azaz számos egyedi azonosítóval jelölnek meg egy műtárgyat, amelyet csak egy speciális eszközzel lehetne leolvasni.²⁵⁷ Ha hétköznapi megfogalmazást szeretnénk, akkor a bevásárlóközpontokhoz hasonló, kódleolvasó mechanizmusról beszélhetünk, amely a hamisítványok kiszűrésében is nagy szerepet játszana a kulturális javak védelme során. Véleményem szerint létre lehet hozni egy olyan adatbázist, amely roncsolásmentes módszerekkel lesz képes azonosítani a tárgyakat. Ennek kulcsa pont a tárgy egyedisége, pont úgy, mint az emberek azonosítása. A tárgyleírást és a rendszer alapjait a személyleírás²⁵⁸ módszertanából vettem, valamint a régészeti tanulmányaim során szerzett anyagismereti tudás, továbbá a fotográfus képzés alatt elsajátított ismeret összegyűréséből született meg, melyet a disszertáció végén, a nemzetközi ajánlások fejezetben fejtek ki bővebben.

7) Az illegális műtárgykereskedelem jellemzőinek meghatározása a tér dimenziójában számos akadályba ütközik, melynek többek között a látencia, adatbázis és a szakemberek hiánya az okozója. Az útvonalak meghatározásának egyetlen biztos pontja, ahol megtalálják. Ez nem jelenti feltétlenül a végcél, így sok esetben az adatbázisok, illetve ezek alapján alkotott térképek nem pontosak. A másik nehézséget a tárgyak eredeti helyszíne jelenti, ahonnan eltulajdonították azokat. Az illegális ásatásokból származó tárgyak még nincsenek dokumentálva, sem múzeumi katalógusban nem szerepelnek, sem pedig régészek tanulmányaiban vagy ásatási dokumentációban. Ezeket a tárgyakat egy eljárás során azonosítani majdnem lehetetlen, hiszen nincs képi és írásos dokumentáció sem a szakemberek kezében. Ilyenkor párhuzamokat keresnek, hogy hasonló tárgyak honnan kerültek elő, így a népcsoport, esetleg a régió is beazonosításra kerülhet a datálással együtt. (illegális ásatás, lopott tárgyak- ha nincs adatbázis nehéz megállapítani). Az útvonalak megállapításának egy sajátos nehézsége, hogy ha sikerül is azonosítani egy irányt és a rendészeti szervek ide összpontosítanak nagyobb erőt, akkor új útvonalakat fognak keresni az elkövetők és így újabb útvonalak nyílnak meg.

²⁵⁷ Kármán Gabriella, Kiss Anna: A hamis és meghamisított festmények azonosítása. In: *Kriminológiai Tanulmányok (48)*, Budapest, 2011. 209.

²⁵⁸ Dr. Anti Csaba László (Szerk.): *A személyleírás*. Semmelweis Kiadó és Multimédia Stúdió. Budapest, 2017.

A nehézségi faktorok száma véges is lehetne, azonban igyekeztem csak a legszükségesebbeket felsorolni. Végül, de nem utolsó sorban a terrorizmus és a szervezett bűnözés átalakulását és összefonódását emelném ki, mely a 21. században egy újabb nehézséggel állította szembe a szakembereket. A terrorizmus kapcsán elkülöníthetünk új és régi típusúkat,²⁵⁹ melyek közül előbbi több ponton is hasonul a szervezett bűnözéshez, például a technikai infrastruktúra, a pénzügyi háttér és azt a logisztikai hátteret, miszerint olyan államok a könnyű célpontok, amik „kevésbé működnek”.²⁶⁰

2.4. A 21. századi technológia az illegális az illegális műkincskereskedelem ellen

A 21. század nyújtotta legnagyobb lehetőség a technológia. Fejlődése egyszerre segítség a tárgyak azonosításában, nyomon követésében, digitalizációjában, míg átok is, hiszen a dark weben nehezen lehet azonosítani az adásvételeket, valamint a hamisításban is szerepet játszik a technológia. Ez a tér sokszínű: legyen szó a tárgyak digitalizációjáról, 3D nyomtatásáról vagy a közösségi médiáról, mely több generációt is megszólít és amelyen keresztül ismeretterjesztést is alkalmazhatunk. A MI és a gépi tanulás többek között a lopott műtárgyak adatbázisával és annak fejlesztésével köthető össze, amelyhez kapcsolódik még a tárgyak jó minőségű digitalizálása. A digitalizált adatokból lehetőségünk nyílik háromdimenziós nyomtatást végrehajtani, amit oktatási, illetve restauratori feladatokra is felhasználhatunk, továbbá replikaként, illetve hamis tárgyként bekerülhetnek az illegális műtárgykereskedelem körébe.

A technológia megfelelő használata és fejlesztése nélkül a rendészeti szervek munkája nehezebbé válik, mely sajnos világszerte egy általános tényező. Céлом, hogy olyan elemeket mutassak be, melyek javíthatják az illegális műtárgykereskedelem megfékezését.

²⁵⁹ A régi típusra jellemző az önkorlátozás, a hagyományos fegyverek használata lokalizált szinten, kódolt figyelmeztetésekkel, öngyilkos akciók nélkül, míg az új típusú terrorizmusnál korlátlan támadási opció, hagyományos és nem hagyományos fegyverek használata, nagy területre kiterjedő hatással, figyelmeztetés nélküli akciókat hajtanak végre, ahol az öngyilkosságtól sem riadnak vissza. Tóth Péter: A nemzetközi terrorizmus és a szervezett bűnözés hatása a nemzetközi biztonságra és Magyarország biztonságára.2007. In: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet, Elemzések 1. 6. 1. sz. táblázat.

²⁶⁰ Tóth Péter: A nemzetközi terrorizmus és a szervezett bűnözés hatása a nemzetközi biztonságra és Magyarország biztonságára.2007. In: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet, Elemzések 1. 4.

2.4.1. Mesterséges intelligencia

A mesterséges intelligencia,²⁶¹ azaz MI kifejezést John McCarthy használta először 1965-ban.²⁶² A mesterséges intelligenciának nevezhetjük az olyan statisztikai technikák összességét, amelyek neurális hálózatokat alkalmaznak a feladatok elvégzésére (gépi tanulás), hiszen ezeket az emberek is képesek elvégezni, azonban a gépi tanulás abban különbözik az MI más megközelítéseitől, hogy a neurális hálózatok által alkalmazott algoritmusokat statisztikailag vezetik le, nem pedig emberi kézzel hangolják.²⁶³ Jacek Dworzecki három műtárgyadatbázist vizsgált (ARTIST²⁶⁴, TREIMA²⁶⁵, NNSACH²⁶⁶), melyeknél az adatbázis kezelő rendszert szakemberek elmondták, hogy céljuk a jövőben olyan adatbázisok létrehozása, melyeket mesterséges intelligencia használatával működtetnének: nem csupán a lopott tárgyakat azonosítanák a programmal, hanem például az ICOM vörös listás tárgyait az online térben értékesíteni szánt tárgyakéval a kép-összehasonlító funkció segítségével.²⁶⁷ Ha megfigyeljük az olasz LEONARDO, iTPC adatbázisokat, illetve az olasz mintára épülő Interpol adatbázisát, akkor észrevehetjük, hogy ezek a funkciók már megtalálhatóak náluk, még ha kisebb hibákkal is, de a kép képpel való összehasonlítás lehetősége már jelen van. Az olasz műtárgyvédelmi rendőrség ezért is tekinthető a világon egyedinek, mert nemzetközi szinten jóval a többi ország előtt alkalmazza a mesterséges intelligencia nyújtotta lehetőségeket.

A Horizon2020 program keretén belül az Európai Bizottság is egy olyan eszköz tervezését és bevezetését igyekszik létrehozni, ami mesterséges intelligencia algoritmusokon alapszik, továbbá:

- képes legyen adatok feltöltésére és elemzésére hatalmas heterogén adatfolyamokból;

²⁶¹ Eredeti elnevezése: Artificial Intelligence, azaz AI.

²⁶² Prakhar Swarup: Artificial Intelligence. In: International Journal of Computing and Corporate Research. vol. 2 issue 4 July 2012.1 In: <http://www.ijccr.com/july2012/4.pdf> (2021.11.12)

²⁶³ Dr. Neil Brodie, Dr. Donna Yates: Illicit trade in cultural goods in Europe Characteristics, criminal justice responses and an analysis of the applicability of technologies in the combat against the trade. Final report. European Commission.2019.118. In:

<http://openarchive.icomos.org/id/eprint/2341/1/NC0219066ENN.en%20%281%29.pdf> (2021.11.15)

²⁶⁴ Art Information System. Belgiumi műtárgyvédelmi rendészeti osztály adatbázisa.

²⁶⁵ Francia rendőrség adatbázisa.

²⁶⁶ Német rendőrségi adatbázis.

²⁶⁷ Jacek Dworzecki: The practical use of police databases of stolen works of art in the protection of national heritage in selected European Union countries. In: Muzeológia a kultúrne dedičstvo. Volume 9. ISsue 2. 2021. 97.

- fejlett viselkedéselemző eszközt alkalmazzon;
- valós idejű elemzést biztosítson;
- tartalmazzon fejlett tudásgráfokat az adatok társításához;
- tartalmazzon trendelemzést és többváltozós viselkedési anomáliák észlelését;
- folyamatosan és önállóan tanuljon a gépi tanulási és az anomália-észlelési technikák segítségével;
- fejlett, személyre szabott műszerfallal és vizualizációs eszközökkel legyen felszerelve;
- jövőálló keretet alkossanak;
- mindezt úgy, hogy betartja az EU jogi, etikai és adatvédelmi szabályait;
- végül képes legyen önállóan keresni és elemezni a virtuális térben található adatokat.²⁶⁸

Ha belegondolunk a fent említett korszerűsítésekbe a 21. században, még mindig nagyon elmaradottnak találom a célokat. Ezen újítások ugyanis az élet számos területén megtalálhatóak, például a közösségi médiában a hirdetéseknel, ahol az érdeklődésünkhöz kapcsolódóan érkeznek ajánlások a nap 24 órájában. Ezen algoritmusok, melyek felismerik, hogy az élet milyen területe érdekel minket aktuálisan (utazás, gasztronómia, könyvek) az eladók által meghirdetett ajánlatokkal kötnek minket össze. Ehhez természetesen társul egy óriási érdek: a pénz. A Facebook fenttarthatósága miatt ezekből a hirdetésekben nagy mennyiségű összeget zsebel be. Ez a technológia az állam számára jelenleg nem hozna hasznot, így nem is feltétlenül érdeke, hogy ezeket a fejlesztéseket a műtárgyvédelembe fektesse.

Ha a jelenlegi korszerű, már felhasználó szinten is használt, megfizethető eszközökre gondolunk, mind például az arc-, hang- és ujjnyomat felismerésre például az okostelefonokon vagy a virtuális valóság megjelenítése szemüvegen keresztül, esetleg a 4D smarty okos kártyákra, akkor észre vesszük, hogy olyan sokszínű és felhasználású technika áll rendelkezésünkre, melyet kis átalakításokkal a rendészeti szervek is tudnának hasznosítani az illegális műtárgyvédelem megfékezésében. A 4D smarty kártyák gyerekek számára hozták létre ismeretterjesztés céljából. Különböző kategóriákban lehet vásárolni kártyákat: dinoszaurosok, robotok, bolygók, vadállatok, tengeri élőlények és madarak. A kártyák

²⁶⁸ Jacek Dworzecki: The practical use of police databases of stolen works of art in the protection of national heritage in selected European Union countries. In: Muzeológia a kultúrne dedičstvo. Volume 9. Issue 2. 2021. 97.

használatához szükség lesz egy okos eszközre (például telefon, laptop, ipad stb.), majd egy applikáció letöltésével a kártyán lévő kétdimenziós képek a képernyőn háromdimenzióssá válnak: mozognak és hangot adnak ki. Lehetőség nyílik ezek méreteit változtatni, sőt, másik 4D kártya mellé helyezve interakcióba is képesek lépni egymással (például a majom megeszi a banánt, ha ezt a két kártyát egymás közelébe tesszük). Ezt tovább gondolva hologram használata és az itt történő nagyítás és információk feltüntetése is könnyebbé lenne műtárgyak tekintetében például a határállamon dolgozó rendészeti szervek részére. Képzeljük el, hogy egy lefoglalt gyanús tárgyról gyorsan kellene információt szerezni. Ha a MI rendelkezésre állna, akkor képesek lennének akár egy kép vagy a tárgy 360 fokos videóképpel az adatbázisban összehasonlítást keresni. Találat esetén a kártyák alapján egy okostelefonnal meg lehetne 3D-ben tekinteni a talált tárgyat, így összehasonlítva a körözött darabbal. Ez a módszer meggyorsíthatná az azonosítási szakaszt, hiszen percek alatt azonosíthatni lehetne a tárgyakat, illetve felhasználóbarát funkciója révén könnyen lehetne alkalmazni különösebb művészettörténeti szaktudás nélkül. Ennek változatait a Digic Pictures munkatársai mutatták be.²⁶⁹ A cég profilja a videójátékok és filmek készítése nagy felbontásban, azonban műtárgyszkenelést és digitalizációt is végeztek, például a Seuso kincessel. A VR szemüvegen²⁷⁰ keresztül egy virtuális múzeumban, vitrinekben található tárgyakat megérintettem, felvehettem, forgathattam, letehettem. A felbontás és a tárgyak apró részletei aprólékosan voltak megjelenítve a karcolásoktól kezdve az összes horpadáson át. Bemutatták a 4D kártyával azonos fejlesztésüket: egy okoseszköz segítségével megjelenítettek a képernyőn 3D figurákat, valamint bemutatták a termet, ahol a műtárgyakat is digitalizálták. A tárgyak szkenneléséről egy későbbi fejezetben térek ki. A Digic Picturesben tett látogatások során felmerült, hogy a jelenlegi, kezükben lévő technológia segítségével képesek lennének olyan eszközt megalkotni, melynél a VR szemüveg egyik oldalán a beszkenelt tárgy található, míg a másik oldalon az adatbázis keresést és találatot lehetne követni. Ezzel nem csupán a szakértők, de a rendészeti szakemberek munkáját is megkönnyítenék. Azonban kifejtették, hogy egy ilyen adatbázis létrehozásához nagy méretű tárhely kell, mely képes az adatokat feldolgozni. A mesterséges intelligencia és a gépi tanulás ezekkel a módszerekkel számos előnyt jelentene a rendészettudomány és a műtárgyvédelem

²⁶⁹ Ezúton is szeretnék köszönetet mondani a Digic Pictures munkatársainak, többek között: Rabb Alex Sándornak, Soltész Csabának és Tóth Györgynek.

²⁷⁰ Virtual Reality, azaz virtuális valóság szemüveg.

számára. Egy adatbázis létrehozásának ideje hosszadalmas, mégis elengedhetetlen az adatok elemzéséhez.

A gépi tanulás ezek mellett lehetővé tenne prediktív rendészeti elemzéseket is. A prediktív analitika alkalmazásával lehetővé válik nemcsak a bűncselekmények előrejelzése, hanem az elkövetők és sértettek előrejelzése is.²⁷¹ A koronavírus megjelenésével a gépi tanulás segített meghatározni, hogy mennyi időn belül melyek lesznek azok a területek, amelyek veszélyeztetettek lesznek a vírus által. Ezt a műtárgyvédelemre áthelyezve megállapítható lenne a kockázatelemzés és a prediktív rendészet mellett, hogy milyen típusú járművekben milyen tárgyak találhatóak, valamint azt, hogy mikor szállítják őket. Ezen adatokhoz szintén egy olyan adatbázis létrehozása lenne elengedhetetlen, mely tartalmazza a korábbi felderített tárgyak adatait, melyet a látencia nehezít, hiszen számos esetben nem történik rajtaütés. A prediktív technikát korábban Magyarországon is használták a bűncselekmények előrejelzésére, Olaszországban pedig jelenleg is alkalmazzák (KeyCrime).²⁷²

Az MI és a gépi tanulás a művészetben nem csupán elemzéseket tud létrehozni, hanem alkotásokat is. A bevezetés fejezetben már említettem a Christie's aukcióján 432 500 dollárért elkelt algoritmus által készített Edmond Belamy portréját. A művészetet a programok fejlődésére is használják, mely a gépi tanulás egy fontos pontja. Így nem csupán segítséget nyújthatnak a műtárgyvédelemben, de a művészettel képesek fejleszteni is tudásukat és kreativitásukat egyaránt.

2.4.2. A 3D nyomtatás

A technológia fejlődésével megnyílik a világ előttünk. Képesek vagyunk akár a saját otthonunkban is műtárgyak replikáit létrehozni egy 3D nyomtató segítségével. Ezen tárgyak bírhatnak akár olyan részletgazdagsággal, hogy a szakavatott szemeken kívül nehéz megállapítani, egymás mellé helyezve melyik tárgy az eredeti. Egy másik észlelés, a tapintás azonban segíthet kiküszöbölni ezt a problémát, ugyanis a tárgyak súlya és alapanyaguk eltérő lehet az eredeti tárgyakétól. A pontos másolatok alkotásával meg is kérdőjeleződik a

²⁷¹ Mátyás Szabolcs, Mészáros Bence, Szabó Imre: Prediktív rendészet. In: Ruzsonyi Péter (szerk.): Közbiztonság (Fenntartható biztonság és társadalmi környezet tanulmányok, 3) Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2020. 1895-2064.

²⁷² Mátyás Szabolcs: GIS and predictive policing as new tools in the law enforcement. In: Cajner, Mraovic Irena; Kondor-Langer, Mirjana (szerk.) 6th Zagreb Police college research days – „Keeping Pace with Security Challenges – Where Do We Stand?” : International Scientific and Professional Conference, 2020. 11-17.

kulturális javak azon tulajdonsága, mely értékessé teszi őket: az egyediségük és a tárgyak eszmei értéke. A replikációk megjelenésével, az eredeti tárgyak ezen tulajdonságaiktól (egyediség és eszmei érték) megfosztva, értékeik csökkenhetnek is. Walter Benjamin ennek kapcsán kifejtette: „Még a lehető legtökéletesebb reprodukcióból is hiányzik egyvalami: a műalkotás Itt és Most-ja – egyszeri jelenléte azon a helyen, ahol van”.²⁷³ A replikációkat azonban használhatják restauráláshoz, valamint múzeumpedagógiai és egyéb tudományos területen oktatás céljából is. A fegyveres konfliktusok során megsemmisült vagy megrongálódott tárgyak helyettesítésének egyik 21. századi formációja a 3D nyomtatás alkalmazása, melyet az Iraki múzeum is felhasznált az ISIS által megsemmisített tárgyak esetében. A tárgyak minél pontosabb utánzása azonban jogi következményeket vonz maga után, ugyanis a szerzőnek van kizárólagos joga ahhoz, hogy az általa készített tárgyat többszörözze vagy másnak engedélyt adjon rá.²⁷⁴ A szerzői jogról szóló törvény említést tesz a nyomtatás során történő sokszorosításról egyaránt.²⁷⁵

A szakirodalom felkutatása közben nem csupán hazai, de nemzetközi szinten is hiányosság figyelhető meg a háromdimenziós nyomtatás és az illegális műtárgykereskedelem témakörében. A publikációk nem tartalmaznak technikai leírásokat, illetve olyan részleteket sem, melyekből megismerhető a replika gyártás folyamata, milyen anyagokból készülnek, milyen tárgyhoz milyen eljárás szükséges, illetve utómunkával milyen hatásokat lehet elérni. Ezekre a kérdésekre szeretnék választ adni a fejezet során.

A háromdimenziós tárgyak nyomtatása nagyban függ a szkennelt vagy megtervezett tárgy minőségétől és pontosságától. Fontos, hogy minden apró részletre ügyelni kell az előkészületeknél. A 3D nyomtatott tárgyak additív eljárással készülnek, azaz rétegről rétegre készítik el a kívánt tárgyat.²⁷⁶ A nyomtatott tárgyak készítési ideje, módszerei és a felhasznált alapanyagai igen változatosak, csak úgy, mint az elkészült tárgyak minősége. Három fajta nyomtatást különböztethetünk meg.

A szálhúzásos (FDM-Fused Deposition Modeling) 3D nyomtatás legelterjedtem alapanyagai a PLA és az ABS. A PLA, azaz polylactic- acid növényi alapú, szálal anyag,

²⁷³ Walter Benjamin, *The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction*, in Hannah Arendt: *Illuminations* 3. 1969.

²⁷⁴ Sztj 18. § (1)

²⁷⁵ Sztj 18. § (2)

²⁷⁶ Charles Cronin: *3D Printing: Cultural Property as Intellectual Property*, 39 *Columbia Journal Law & Arts* 1 (2015). 29.

mely különböző színekben elérhető: létezik többek között fa hatású és bronz is.²⁷⁷ Az ABS-nek, más néven akrilnitril-butadién-sztirolnak a PLA-hoz képest magasabb a nyomtatási hőmérséklete, ellenállóbb a külső mechanikai és fizikai behatásokkal szemben.²⁷⁸

A második kategória az SLS (Selective Laser Sintering) nyomtatás, amely a szálas módszerrel ellentétben porból készíti a tárgyakat. Ezekből fém, kerámia, üveg és homokkő replikák is készülhetnek, csupán a gyártási technikájuk eltérő. Míg a fém tárgyaknál egy lapát vékony réteget terít el, majd egy lézer összeolvasztja az adott szintet és ez rétegződik,²⁷⁹ addig a kerámiánál vagy üvegnél lézer nélkül, pasztából, azaz kötőanyaggal keltik életre a tárgyakat, mely alapja szintén a por.²⁸⁰

A harmadik formánál műgyantát alkalmaznak. A por és a szálas nyomtatással ellentétben, itt folyékony alapú textúrát használnak, melyet UV fénnel szilárdítanak meg. Ez a technika képes a legszebb felületű tárgyakat létrehozni.

A műtárgyak élethű gyártásához sok szempontot figyelembe kell venni. A jelenlegi technológia még nem képes textil, illetve egyéb szövet nyomtatására, azonban jó minőségű szkennelés esetén a színek és a festmény textúrája visszaköszönhet a replikáról. A római korból is ismert viaszveszejtési technika alkalmazható háromdimenziós nyomtatás során. A viasz alapú negatív készítése már megoldható a műgyantás nyomtatás során. Az elkészült mesterdarabot gipszbe vagy agyagba mártják, majd hő hatására a viasz megolvad, kifolyik és a helyére bronzot öntenek, végül a külső borítást széttörik és megkapják a bronz szobrot. A fém alapú nyomtatás során szintén lehetőség van szobrok készítésére, ám az ezekhez szükséges alapanyagok és alkatrészek értéke magas, kevésbé érné meg hamisítványokat készíteni ezen módszerrel, mint a viaszveszejtési eljárással. Az ősz- és ókori szobrok, melyek például mészkőből készültek, könnyebben előállíthatóak a porból készült technológiás nyomtatás segítségével. A kerámia és porcelán készítésénél fontosnak tartom kiemelni, hogy a jelenlegi technológia nem képes kidolgozott, aprólékos nyomtatott tárgyakat előállítani, melyek kinézetre megegyeznének bonyolultabb műtárgyakkal. Bár a nyomtatott tárgyak súlya

²⁷⁷ Damir Hodžić, Adi Pandžić, Ismar Hajro, Petar Tasić: Strength Comparison of FDM 3D Printed PLA Made by Different Manufacturers. In: TEM Journal. Volume 9, Issue 3. 2020. 967.

²⁷⁸ Pawel Zur, Alicja Kolodziej, Andrzej Baier, Grzegorz Kokot: Optimization of Abs 3D-Printing Method and Parameters. In: European Journal of Engineering Science and Technology 3(1) 2020. 45.

²⁷⁹ Xun Liu, Sixiang Liu, Jianfei Yang, Yu Gao, Yiping Dou: Research on 3D Printing Process of Metal Powder Based on UV Curing. IOP Conference Series Materials Science and Engineering 452(2) 2018. 1.

²⁸⁰ Zhangwei Chen, Ziyong Li, Junjie Li, Chengbo Liu, Changshi Lao, Yuelong Fu, Changyong Liu, Yang Li, Pei Wang, YiHe: 3D printing of ceramics: A review. In: Journal of the European Ceramic Society Volume 39, Issue 4. 2019. 661.

eltérő az eredeti darabokétól, külön nehezek elhelyezése a replika belsejében segítheti a különbség kiegyenlítését, valamint a szálal nyomtatás esetében plusz kitöltés alkalmazásával növelhető a tömeg (például poliuretánnal). Készítés során egyéb technikai fortélyok is ismertek, mint például az arany vagy a rézpor használata, mely a műanyag öntvényhez köt és az elkészült tárgyat az előbbi por esetén polírozni tudjuk, utóbbinál vízzel locsolva korhadást érhetünk el, mellyel szintén hiteles replikák gyárthatóak. Már említettem, hogy a festmények vászon rétegét nem lehet jelen tudásunk alapján háromdimenziós nyomtatóval előállítani, azonban a keretet igen. Restaurálás során szintén hasznos megoldás lehetne a 3D nyomtatás használata, azonban költség, idő és reverzibilitás tekintetében a gipsz még mindig jobb lehetőséget nyújt ezen a területen.²⁸¹

A nyomtatás egyik legfontosabb pontja a jól megtervezett vagy a precízen beszkenelt tárgy pontossága. A következő fejezetben ezen módszereket ismertetem.

2.4.3. A 3D szkennelés és modellezés

A tárgyak digitalizációjának két csoportja létezik, a modellezés és a szkennelés. Utóbbi készülhet lézerrel, CT eszközzel vagy kamerával egyaránt. A 3D szkennelés roncsolásmentes vizsgálatnak mondható, hiszen semmilyen vagy minimális fizikai érintkezéssel járhat, például fényhullámok használatával.²⁸² A fotó által létrehozott szkennelés változatos, hiszen az okostelefonoktól egészen a modern fényképezőgépekig számos lehetőség adódik, azonban az elkészült kép felbontása nagyban meghatározza a további eljárást.

Mi célt szolgálnak a digitalizált tárgyak? Bár évek óta léteztek már virtuális séták, mégis a pandémia első és második hulláma alatti lezárások alkalmával jóval nagyobb érdeklődés mutatkozott a digitális tárlatok iránt. Az otthonaikba bezárkózott emberek elvágódottak, melyet a múzeumok kihasználva virtuális tárlatokat hoztak létre, ahol egy-egy termet, de akár az egész épületet is körbe lehet járni. Egy, a lezárások idején Spanyolországban történő kutatás eredménye szerint a szabadtéri múzeumok virtuális látogatottsága nagy mértékben megugrott a szigorítások alatt, míg a tudományos múzeumokat

²⁸¹ Ezúton szeretnék köszönetet mondani Potári Viktor formatervezőnek, aki a háromdimenziós nyomtatás technikai, formai és kivitelezési módszereit megismertette velem.

²⁸² Paolo Cignoni & Roberto Scopigno, *Sampled 3D Models for CH Applications: A Viable and Enabling New Medium or Just a Technological Exercise?*, 1 ACM J. ON COMPUTING & CULTURAL HERITAGE. 2008. 21-23.

kevesebben keresték fel, azonban a szigorítások enyhítésével csökkent az érdeklődés a digitalizált múzeumok felé.²⁸³ A legnépszerűbb kulturális digitalizált oldal, a Google Arts & Culture, mely közel 500 digitalizált múzeummal rendelkezik, melyekben jó minőségű, nagy felbontású képeket kaphatunk a műtárgyakról. A civil lakosság művelődése mellett rendészeti szempontból felbecsülhetetlenek ezek a digitalizált tárgyak, hiszen rablás esetén jó minőségű kép található a tárgyról több szögből, mely nagyítható és fordítható is. A zoom opció manapság elképesztő részletéig képes a tárgyak felszínét megmutatni, mely mind a szakértői, mind a rendészeti szakemberek számára óriási előny. Nem csupán a lopott tárgyak, de a hamisítványok kiszűréséhez is támpontot nyújthatnak, továbbá lopás esetén a múzeum pontos digitális képénél lehetőség nyílik a tér elemzésére is. Fegyveres konfliktusok esetén történő sérülés vagy pusztulás következtében pedig restaurátorok számára nyújtanak segítséget. A digitalizáció fontossága a korábbi fejezetekben már említett lopott tárgyak adatbázisa miatt is elengedhetetlen, azonban fontos kérdés, hogy a magángyűjtők és kisebb múzeumok, akik nem engedhetik meg a Google Arts & Culture színvonalú szkennelést, hogyan és milyen eszközöket használva tudnak tárgyakat digitalizálni?

A legegyszerűbb módja a folyamatnak egy okoseszközzel és az erre letöltött applikációval lehetséges, mint például a Photogrammetry, Capture 3D vagy az Scandy Pro. A folyamat során a program kis pontokat hoz létre a képernyőn látható tárgy felszínén, ezzel azonosítva azt. A mérések során magasság adatokat is képesek megadni, ám bár gyakran ezek nem pontosak és kezdetlegesebbek, mint például a lézerszkennerek, mely megbízhatóbb adatokat nyújt számunka. A műtárgyak digitalizációjának a legegyszerűbb formája tehát egy okoseszközzel tölthető applikációval készült szkennelés. Ennek folyamatát a 3D Szkennerek programon keresztül mutatom be, melyet bármelyik rendészeti szakember tudna alkalmazni az eljárás során. Egy egyszerű replika háromdimenziós szkennelését végeztem, mely a program letöltése és megnyitása után vette kezdetét. A tárgyat földre helyeztem és a telefonnal lassan körbesétáltam a replikát úgy, hogy a kamera minden oldalról rögzítse. Az applikáció mutatja, hogy a tárgy hány százaléka van beszkenelve, végül külön-külön is meg tudjuk tekinteni az elkészült képeket. A felvételek során sem a háttér, sem a kamerába véletlenül belógó egyéb tartozékok (például kéz) nem lesznek a végeredmény körül. A képek összesítése után megkapjuk az elkészült háromdimenziós formánkat, melyet minden irányban

²⁸³ Samereh Pormordian, Omid Salek Farrokhi, Seyedeh Yasamin Hosseini: Museum Visitors' Interest on Virtual Tours in COVID-19 Situation. *Journal of Environmental Management and Tourism*. 2021. 877-885.

forgathatunk, illetve nagyíthatunk is rá (28. ábra). A felvételek során egy egyiptomi szuvenírt használtam, mely nem részletgazdag, nincsenek finom kidolgozások rajta, az elkészült háromdimenziós tárgy pontosan az eredeti szuvenír külalakját tükrözi vissza. Az applikáció során lehetőség nyílik 3D-s szemüveg használatára, ekkor a képernyőt ketté-bontja a rendszer és így lehetőségünk nyílik még valóságosabban látni a beszkenelt tárgyat. Itt fontos kiemelni, hogy a beszkenelt mesh háló, azaz a 3D koordináták által meghatározott pontfelhő ezeknél az eljárásoknál sosem tartalmazza az összes felületi eltérést, illetve az apróbb részleteket. Ezeket vizuálisan adják vissza egy úgynevezett bitmap (bittérkép) segítségével, amit a fotók összeségéből vág össze és húz rá a 3D modellre. Így a végső megjelenés tartalmazza az árnyékokat és a csúcspontokat is ezáltal részletesebb 3D modell érzetét adja vissza, ám ezek a tartalmak csupán kétdimenziósak.²⁸⁴

Véleményem szerint a rendezési szakemberek, magángyűjtők és a múzeumok is használhatják adatbázis és házi leltár készítéséhez a hasonló programokat. Kezelésük egyszerű, pár perc alatt megtörténik a tárgyak digitalizációja.

²⁸⁴ A megjegyzésért köszönettel tartozok Potári Viktor formatervezőnek.

28. ábra: A 3D Szkenner applikációval készült tárgy bemutatása
Forrás: Saját szerkesztés

A telefonnal történő digitalizálásnál modernebb eszköz a fényképezőgép használata. A digitalizálás történhet egy géppel, amely során a tárgyat körbefotózzuk több irányból és szögből, illetve egyidejűleg több gép használatával, mely egyszerre készíti el a tárgyról történt felvételeket. Utóbbival a Digic Pictures két termében is találkoztam, ahol a fotózni kívánt tárgy körül körbe állványokra felszerelt, különböző szögekben beállított azonos típusú fényképezőgépeket helyeztek el. A fényképezőgép használata során fontos kiemelni, hogy az ékszerek, kerámiák, sőt a festmények is sok esetben fénylenek a vaku, illetve a lámpa fényében, melyet egy apró dologgal szoktak kiküszöbölni: porral. A jó megvilágítás nagyon

hasznos, valamint az árnyékok és a kontrasztos megjelenés, ugyanis a színmélységek alapján számítja ki a gép a mélységeket a modellen, ezért nehéz egy fényes felületű tárgyat fényképezővel beszkenyelni, mert amikor becsillan, gyakorlatilag csak fehér színtartományt érzékel a program. A tárgyakat beporozva elkerülhetjük a kép készítése közben a műtárgyakat ért csillogásokat és fényességet. Ha fényképezőgépet használunk, akkor érdemes a technikai részekre is figyelni. Léteznek zoom és fix objektívek egyaránt. Ha a tárgyat állványról fotózzuk egy géppel, akkor érdemes zoom objektívet használni, mert ezzel a lehetőséggel tudunk közelebbi képeket is készíteni, míg a fix objektívvel nekünk kell közelebb menni a tárgyhoz. A tárgyak kiemeléséhez fontos a homogén háttér, így egyszínű fehér, esetleg szürke vászon vagy karton ajánlott a képek készítésére. Az árnyékok elkerülése érdekében érdemes derítőt használni. Igyekezzünk két szögből is megvilágítani a tárgyat, de direkt fény helyett tompítsuk pauszpapírral a világosságot, ha nincs softboxunk. A kisebb méretű tárgyakhoz gyakran használnak fotóboxot, melyben már előre beszerelt fények találhatóak. A berendezés után érdemes még a fényképezőgépen a rekeszidőt minél nagyobbra állítani, hogy a tárgy minden felülete éles legyen az elkészült fotókon. Utómunkát számos programmal tudunk létrehozni, azonban a leggyakrabban használt szerkesztőprogramok a Lightroom és a Photoshop. A rendészeti adatbázis létrehozásához a fényképezőgéppel készült digitalizációt ajánlanám az applikációval szemben, mert jobb minőségű képeket kapunk és fontos, hogy a viszonyítási alapunk részletgazdag és pontos legyen.

Amennyiben az anyagi források megengedik, a lézerszkennerek és a CT használata lenne a legideálisabb egy adatbázis létrehozásánál. A lézerszkennerek valós idejű információkat nyújtanak gyorsan és pontosan. Előnye, hogy a geometriai formákat is realiztikusan ábrázolja, valamint pontos méreteket ad a tárgyról.²⁸⁵ A CT és MR felvételek előnye, hogy az eljárások átvilágítással működnek, így nem csupán a felületről kinyert adat látható, hanem a belső struktúra is, így a tárgyak keresztmetszeteit is vizsgálni tudjuk. Az eljárás során fontos a radiológusok tapasztalata és hozzáértése a gépbeállításnál, a nyers képek feldolgozásánál és az utómunka során egyaránt.

A digitalizálás témakörénél fontos említést tenni a háromdimenziós modellezésről is. Ebben az esetben egyfajta háromdimenziós szobrászkodásról is beszélhetünk, hiszen a modellező valamelyest szabadsággal dolgozik, míg a fényképezőgép által kreált tárgyak

²⁸⁵ Giuseppina Vacca, Monica Deidda, A. Dessi, M. Marras: Laser Scanner survey to Cultural Heritage Conservation and Restoration. In: International Archives of the Photogrammetry Remote Sensing and Spatial Information Sciences. vol. XXXIX. 2012. 590.

korlátozottabb utómunkát igényelnek. A modellezést különböző programokkal lehet elvégezni, mint a 3D Blender, a Zbrush, a Cinema4D, a Mudbox és a Maya. A programokkal lehetőség nyílik testmodellezésre, felületmodellezésre és hálómodellezésre egyaránt, valamint szerkeszthetünk szobrász és textúrázó módban is. A megtervezett tárgyakat a My Mini Factory weboldal Scan the World pontján fel lehet tölteni, illetve az itt található képeket letölteni és azonnal ki is nyomtatni három dimenzióban. A modellezett tárgyak egytől egyik műtárgyak vagy műemlékek alapján készültek.

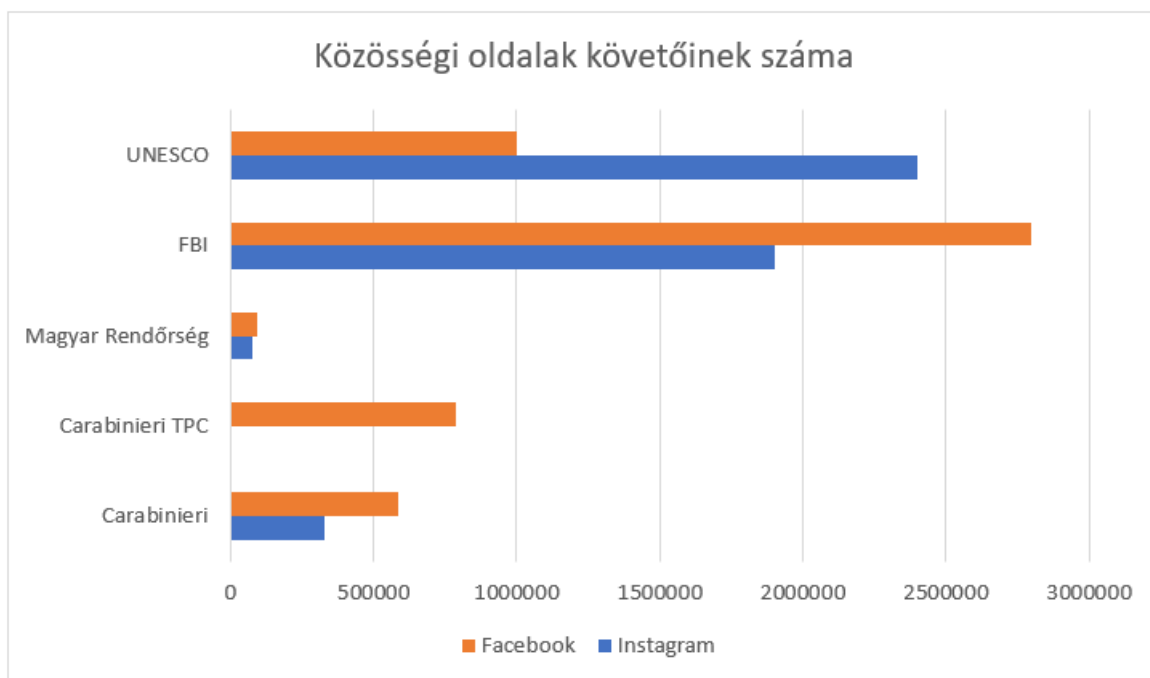
2.4.4. Közösségi média

Mindennapjaink szerves részeit képezik a közösségi oldalak. Ezen oldalak azért jöttek létre, hogy megosszunk magunkból és a világból szegmenseket egymásnak. A közösségi média csoportjába sorolhatjuk a Twitter, Instagram és a Facebook oldalakat. A felsorolt oldalak bár mind Social Média felületek, mégis eltérő profiljuk alakult ki. A Twitter rövid blogbejegyzésekre és linkek megosztására alkalmas, az Instagram képek megosztására, míg a Facebook valahol a kettő között található, ámbár itt főleg a család és barátok körében történnek a megosztások. Egy 2012-es tanulmány szerint a 6,9 milliárd lakosú Földön több, mint 800 millió Facebook felhasználó él, ami azt jelenti, hogy minden 12 emberből egy lakos fiókkal rendelkezik, valamint, ha a Facebook egy ország lenne, akkor Kína és India mögött a harmadik legnépesebb ország lenne.²⁸⁶ A felsorolt felületek mellett nem szabad elmenni a YouTube csatorna mellett sem, mely vlogok és videók bemutatására alkalmas. Fel kell térképezni, hogy melyik közösségi oldal milyen követőkkel rendelkezik, valamint hogyan lehet őket megszólítani. Instagrammon például a legkönnyebben a # használatával tudnak keresni a kívánt témakörre. Megvizsgáltam, hogy a #culture kifejezés 35,4 millió, míg a #culturalheritage 540 ezer és a #culturalproperty 5000+ bejegyzést tudhat magáénak. A téma fontossága sajnos nem tükröződik vissza a számokban, így megállapítható, hogy messze elmaradott a kultúrával kapcsolatos bejegyzések száma, hiszen például az Instagram egyik fő profilja, az ételek #food 466 millió bejegyzést tud magáinak.

A rendőrség igyekszik felbukkanni a social médiában, ámbár nem tudják kiaknázni jelenleg a lehetőségeket. Megfigyeltem három rendőrségi csoportot a közösségi médiában,

²⁸⁶ Rebecca Sawyer, Guo-Ming Chen: The Impact of Social Media on Intercultural Adaptation. In: International Communication Studies XXI: 2. 2012. 153.

akik között nemzetközi és nemzeti szervek is előfordulnak.²⁸⁷ Választásom azért rájuk esett, mert a disszertáció részét képezik. Fontos megemlíteni, hogy külön műtárgyvédelmi részlegük nem kapott külön profilt, kivéve a Carabinieri TPC Facebook oldalát. Instagrammon az Arma dei Carabinieri profil 329 ezer követővel rendelkezik, míg a magyar Rendőrség 75 ezer az FBI 1,9 millió követővel büszkélkedhet (29. ábra). Érdekes megfigyelni, hogy a UNESCO 2,4 millió követővel megelőzte a rendőrségi profilekat. Kimondottan műtárgyvédelmi rendőrségi profil oldalt nem találtam az Instagrammon még a Carabinieri TPC sem kapott külön oldalt. Ezzel szemben, a Facebookon a Carabinieri 588 ezer, magyar Rendőrség 96 ezer, az FBI 2,8 millió és az UNESCO 1 millió követővel rendelkezik. Kiemelendő, hogy a Facebook felületet többen alkalmazzák, mint az Instagrammot, így érthető a követők számának a növekedése is. Érdekes adalék, hogy a Carabinieri TPC saját profilt kapott a Facebookon, és követői száma megelőzik az egységes Carabinieri oldalt. Végül, az UNESCO kevésbé találta meg a követői hangot a Facebook oldalon, hiszen az itteni követői szám kevesebb, mint a fele az Instagrammon található.

29. ábra: A közösségi médiában előforduló szervek követőinek száma
 Forrás: Saját szerkesztés

A kulturális örökség védelme első sorban a kormány és a kulturális intézetek feladata, sok esetben azonban nem sikeres ez a tevékenység, melynek okai lehetnek pénzügyiek,

²⁸⁷ A vizsgálat alatt megfigyelt számok 2021.11.18-i napra érvényesek.

politikaiak és szabályozásbeli hiányosságok is, ámbár a közösség több esetben is aktív beeszólást igényelt a kulturális örökségükkel kapcsolatos döntéshozatalba.²⁸⁸ A spanyol Cabanyalban például a közösség vezető szerepet vállalt abban, hogy örökségük védelme érdekében a kormányzati döntés ellen menjenek és a tiltakozzanak a történelmi negyed lerombolása ellen.²⁸⁹

2.7. A fejezet összefoglalása, következtetések

Az első nemzetközi szervezetnek az UNESCO tekinthető, amely egyezményeivel többek között az illegális műtárgykereskedelem megfékezéséért lép fel és a kulturális javak szándékos pusztítása ellen harcol. Fontos még megemlíteni az UNODC-t, amely a SHERLOC adatbázist kezeli. Az itt talált adatok alapján 1985 és 2020 között az Amerikai Egyesült Államokból (42%) tulajdonították el a legtöbb műtárgyat, majd második helyen Olaszország követi 16% -al (9. ábra). Az adatbázis alapján a jogerős bírósági döntéshozatal 42%-a történik másodfokon, 30% elsőfokon, 17% a legfelsőbb bíróságnál, míg csupán 11% felsőbbbíróságon (20. ábra). A jogrendszert figyelembe véve a kulturális javak illegális kereskedelmi eljárásának döntéshozatalában 69%-ban a polgári jog és 31%-ban a szokásjog adott alapot (21. ábra) az adatbázisban feltüntetett 13 ország esetében.

A nemzetközi eljárás szintjén számos eltérés és nehézség merült fel, többek között a SHERLOC adatbázisban elemzett esetek után rajzolódott ki például a büntetés mértéke. Annak az országnak a törvényei érvényesek az eljárás során, ahol az illegális műtárgykereskedelem során elfogták az elkövetőt és lefoglalták a tárgyakat. A büntetés mértéke széles skálán mozgott az esetek kapcsán, börtönbüntetés, pénzbírság, sőt egyéb jogaiktól is megfosztották az elkövetőket.

A WCO 2019-es ábráján (13. ábra) az illegális műtárgykereskedelem útvonalai jelennek meg az adott évre, mely alapján a forrásország legtöbb esetben Oroszország, Ukrajna és Kuba, míg a végcél Törökország. Ugyanebben az évben megnövekedett a légi szállítás is az illegális műtárgykereskedelem során (14. ábra), amelynek alapja a Covid-19 vírus miatti

²⁸⁸ Mar Gaitan: Cultural Heritage and Social Media. In: e-dialogos · Annual digital journal on research in Conservation and Cultural Heritage · n 4 · december 2014. 43.

²⁸⁹ Mar Gaitan: Cultural Heritage and Social Media. In: e-dialogos · Annual digital journal on research in Conservation and Cultural Heritage · n 4 · december 2014. 44.

járatcsökkenésekből eredhet, hiszen így alaposabban tudtak ellenőrizni a szakemberek. A kereskedelemnek, azaz cserének három formája él: reciprocitás, újraelosztás és piaci csere.

A WCO 2016-ban kutatást végzett: 117 vámhatóságot kérdeztek meg arról, hogy szerintük a pénzmosás milyen módon nyilvánul meg leginkább. Az eredmény szerint 45,3% -uk monetáris eszköz csempészetét emelte ki, míg a nemzetközi kereskedelmi rendszer csak a harmadik helyen végzett az elemzések során.

Az eBay nemzetközi online oldalon fellelhető tárgyak vizsgálata után megállapítottam, hogy az ázsiai tárgyak a legnépszerűbbek, hiszen ebben a kategóriában árulják a legtöbb antikvitást (15. ábra) és a legdrágább értékesített portéka egy 1402-1424 közöttre datálható kínai császár kézírata, melyet több, mint 2,7 milliárd forintért árulnak (16. ábra). Az eBayen történő vizsgálat után nem tudunk következtetést levonni a nemzetközi műtárgypiacra, így az itt található eredmények csupán ezen oldal vásárlói körét mutatják be.

A technológia fontos létét képezhetné az illegális műtárgykereskedelem megfékezésének. Fontos kérdéskörök, hogy a házi katalógus vagy a lopott tárgyakat tartalmazó adatbázis miként épüljön fel, illetve hogyan alkalmazzuk a gépi tanulás és a mesterséges intelligencia nyújtotta lehetőségeket. Az Interpol adatbázisa a WOA már alkalmaz MI-t, azonban ez csupán a Psyche Projekt keretein belül létrejövő olasz modell reprodukciója. Az adatbázis és katalógusok létrejöttének alapját kellene képeznie a háromdimenziós digitalizációnak, amelyet applikációk, telefonok és lézerek segítségével is elkészíthetünk. A jelenleg is rendelkezésre álló fejlesztő játékok (például 4D smart card, virtuális szemüveg) beépíthetőek lennének a kulturális javak védelme során, így az adatbázis háromdimenziós adattárolása felgyorsítaná a szakértők és a nemzeti, valamint nemzetközi nyomozásban résztvevő szakemberek munkáját. Az azonosításra váró tárgyat nem csupán egy szögből készült kép alapján tudják azonosítani, hanem a jó minőségű zoomolási lehetőség mellett nagyobb eséllyel talál a program egyezést, mint az Interpol vagy a Carabinieri TPC jelenleg is használt adatbázisai.

A fejezethez két darab kutatási kérdés is tartozik. Az első, hogy milyen biztonsági kihívásokat rejt a kulturális javak illegális kereskedelme a 21. században? A jogi sokszínűség, amelyet a SHERLOC adatbázis esetei is tükröznek, mindenképpen egy kihívás, melynek gyökerei többek között az eltérő fogalmakban rejlenek, valamint a kulturális, szociológiai és politikai háttérben. Eltérőek a korszakhatárok, mértékegységek (lopott tárgy adatainál fontos pont), de még az időszámítás kezdete is. Második pontként a pénzmosás és az online vásárlás

térhódítását emelném ki. Az internet adta lehetőséggel élve a műtárgyak gyors értékesítése is megoldható, akár még házhozszállítással is. A szakemberek hiánya, valamint a temérdek eladási felület kialakulása megnehezíti a tárgyak nyomon követését. Harmadik nehézségként a gyorsan változó műtárgyak értékét emelném ki. Ezen okból ritkán tüntetik fel adatbázisokban műtárgyak értékeit, hiszen előkerülésének időpontjában nem feltétlenül lenne releváns az eredeti árazás. Az érték változása függ a szerzőtől, korszaktól, de akár az adott nemzetközi eseményektől is. Ha csak az ISIS közel-keleti akcióira gondolunk, ahol műtárgyakat pusztítottak vallási és gazdasági okokból, a műtárgyak rongálása és pusztulása miatt, továbbá a nagy média visszhangnak köszönhetően a szíriai és palesztin kulturális javak értéke megnőtt. Itt elérkezünk a negyedik ponthoz, mégpedig a terrorizmus és a szervezett bűnözés összefonódása, mely speciális helyzetet és a rendészeti- katonai erők részéről speciális eszközöket igényel.

A második kutatási kérdés, hogy *„Melyek azok a tudományos elméletek és információtechnológiai alkalmazások, amelyek felhasználhatóak a magyar és az egyetemes kulturális javak hatékony védelméhez?”* A megoldás a mai mindennapokban is elérhető alkalmazásokban rejlik, mint a háromdimenziós szkennelés, az okoseszköz segítségével kivetíthető tárgyak a 4D smarty card alapján vagy a hologram és a VR szemüveg. Utóbbi esetében a feltöltött és beszkenelt tárgyat (például az államhatáron) a szakemberek 3D-ben tudják vizsgálni, míg az adatbázis egyezést keres. Találat alapján a forgatható tárgyakat összehasonlíthatja részletesen és egyszerűen a szemüvegen keresztül. Ennek alapja a MI és a gépi tanulás. Itt fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy a 3 és 4 dimenziós technológia akkor tud érvényesülni, ha az eredeti tárgy is ilyen módszerrel lett rögzítve. Végül a személyleírás alapján történő adatbázis kezelést a műtárgyak tipológiájával vegyítve létrehozhatunk egy olyan adatbázist, mely a kulturális javakat és azok tipológiai besorolását automatikusan felismeri. A gondolatmenethez kapcsolva a következő hipotézis illeszkedik ide: *„A korszerű információtechnológiai alkalmazások Magyarországon is megteremtik a lehetőségét olyan adatbázis és eszköz létrehozásának, amely a kulturális javak védelmének minden releváns területén alkalmazható. Súlyponti területnek tekinthető a nemzeti örökségvédelem hatékonyságának fejlesztése és a határon átnyúló illegális műkincskereskedelem elleni fellépés.* „A fent indokolt esetekkel alátámasztva igaznak vélem a hipotézist azzal a kiegészítéssel, hogy az adatbázisban tárolt tárgyakat háromdimenzióban lehessen csak tárolni. Ehhez a házi katalógus során is számtalan lehetőség nyílik, melyek közül a legegyszerűbb

módszer az applikációk használata, ahol a tárgy körbefotózásával a program forgatható adatot hoz létre. Lényeges ennél a technikánál, hogy a beszkenelt mesh háló, azaz a 3D koordináták által meghatározott pontfelhő nem minden esetben pontos. A háromdimenziós hatás érdekében az árnyékok és csúcsfények használatával 3D modell érzését keltik. A pontosabb képek érdekében fényképezőgép által készített fotókkal lehet dolgozni, illetve lézerszkennelvel, mely képes a tárgy méretét is meghatározni.

A második hipotézis, mely a fejezethez kapcsolódik *„A kulturális javak védelmi problémájának megértése és megoldása mindig az adott korban jelentkező biztonsági kihívások pontos ismeretében, s a kihívások hatékony kezelésével az adott kor társadalmi, tudományos és technikai színvonalának megfelelő komplex problémamegoldásokkal lehetséges. Ezek kritikus eleme a lopott műtárgyak nemzetközileg egységes adatbázisának létrehozása.”* A hipotézis megfogalmazása a szakirodalom feldolgozása közben fogalmazódott meg bennem, ahol elengedhetetlennek tartják az egységes nemzetközi adatbázis alkalmazását. A már említett kulturális, nyelvi, jogi, politikai és egyéb hátterek megnehezítenék az egységes adatbázis használatát, ahol azonos időszámítással és mértékegységgel kellene dolgozni. Az elemzések következtében a hipotézist igaznak vélem.

Ahogy az első számú nemzetközi nyelvként az angolt tartjuk számon, úgy lehetne széles körben egységes mértékegységeket és adatokat is megjelölni. Az adatbázisban szerepelne a központilag használt mértékegység, például az SI rendszer egységei, majd ezek mellett az adott ország rendszere is, pl inch. A jelenleg is használt adatbázisok eltérőek a tárgy keletkezésének feltűntetésekor. Előfordul pontos évszám, század, sőt, még történelmi korszakolás is, mint az őskor vagy ókor megnevezés. Az egységes, nemzetközi adatbázis szempontjából egyszerre két kategóriát is lehetne alkalmazni: ha ismert az évszám, akkor a század nevezetű cellát könnyedén ki lehet tölteni a rendszer kezelői vagy egy program által. Fordított esetben: ha csak a századról van tudomásunk, akkor az évszám esetében a nem ismert jelzőt alkalmazása ajánlott. A történelmi korszakolások használata problémás, hiszen nemzetenként eltérő lehet a datálás és az időszámítás kezdete, mint például Ázsia egyes részein és Európában. Ezekben az estekben szükségszerűnek találom feltűntetni mind a két évszámot az adott régió megjelölésével. Az adatbázist akkor lehetne egységes, nemzetközi szinten létrehozni, ha nem tartalmazni jogi vonatkozásokat az előkerült tárgyak kapcsán. Elképzelhetetlennek tartom, hogy ugyanazok jogszabályok legyenek érvényesek minden

országban, mint például a pénzbírságra, hiszen az infláció, közigazgatás és a politika és a szociális háttér is nagyban különbözik az országokban. Egyetlen kritérium kellene, hogy megvalósuljon: egységes kulturális javak fogalom megalkotása, illetve jogszabályba való rögzítése, továbbá ezek egységes dokumentációja és használata.

3. Olaszország és a Vatikánvárosi Állam

3.1. Bevezetés

Egy speciális, ám annál érdekesebb jelenség húzódik a fejezetben megjelölt területeken. Állam az államban, egység és különbség egyaránt jellemzi a két régiót. A világ legkisebb állama, a keresztény egyház központja, a Vatikáni állam Róma város szívében helyezkedik el, továbbá Olaszország-szerte épületek tartoznak a fennhatósága alá. Olaszország joggal nevezhető a műkincsek hazájának, hiszen lépten nyomon találhatunk etruszk, római vagy akár reneszánsz kori műemlékeket. A szabadtéri múzeumok száma „végtelen”, Olaszország és a Vatikáni Állam minden szegmensében visszaköszön a múlt. Épületeik mellett a műtárgyak sokasága is kiemelendő, a kulturális javak védelme kiemelt jelentőséggel bír számukra és a nemzetközi világörökségre egyaránt. Az UNESCO világörökségi listáján 53 darab kulturális és 5 darab természeti védettséget tudhat magáénak, köztük Firenze és Nápoly történelmi központját, a Villa d’Este-t vagy Hadrianus Villáját.²⁹⁰ Területi meghatározásban említést kell tenni az Olasz- és Vatikánvárosi Államról, valamint a Szentszékéről egyaránt. Gyakran egymás szinonimájaként azonosítják őket, külön jogi és területi határaik vannak: a Santa Maria Maggiore, a Palazzik és a Lateráni- Szent János bazilika a Szentszékhez, míg a Szent Péter bazilika, a Vatikáni Múzeumok, a kert, a Vatikáni Apostoli könyvtár és Castel Gandolfo a Vatikán territóriumához tartozik.²⁹¹ A női csizmaként is emlegetett Olaszország az Appennini- félszigeten helyezkedik el több kisebb szigetcsoport, valamint Szicília és Szardínia együtteseként. A kulturális javak áramlása Olaszországból - földrajzi adottságait is figyelembe véve- történhet szárazföldön és vízen egyaránt a légi közlekedés mellett.

A korábbi fejezetekben említést tettem röviden Olaszország korszerű technológiai fejlesztéseiről, melyet bőven a Leonardo, az iTpC és a BeWeB fejezetekben fogalmazok meg. Rendészeti szempontból Guardia di Finanza és a Carabinieri TPC munkásságát mutatom be, majd a Kulturális Minisztériumot helyezem el az olasz műtárgyvédelemben. A vallási tárgyak témakörével, valamint az olasz jogi szabályozás ismertetésével zárom a fejezetet. A vallási tárgyaknak külön fejezetet szenteltem, ugyanis a templomok és egyéb kegyhelyek a pápai

²⁹⁰ Az UNESCO honapja. <https://whc.unesco.org/en/statesparties/it> (2021.11.20)

²⁹¹ Lukács Dalma: Az egyházi kulturális javak védelme a Vatikánvárosi Állam és Olaszország területén. Tavasz Szél. III. kötet. 2019. 493.

állam tulajdonához tartoznak, így az ezekre elkövetett bűncselekmények elsődlegesen a Vatikánt és az ő szervezeteiket érintik.

3.2. Guardia di Finanza

Az olasz bűnüldöző szervek három részre tagolódnak az illegális műtárgykereskedelem megfékezése esetében: Polizia di Stato, az Arma dei Carabinieri-n belül a Carabinieri TPC²⁹² és a Guardia di Finanza. Fontosnak tartom elkülöníteni a szervezetek működését és jogkörét. A Carabinieri TPC, azaz a Kulturális Örökség Védelmével foglalkozó rendőrség egy speciális katonai egység, mely kimondottan az illegális műtárgykereskedelem témakörével foglalkozik.²⁹³ A Ministro dei Interni, azaz a Belügyminisztérium alá tartozó Polizia di Stato egy általános hatáskörű, civil státuszú állami rendőrség, amelynek tagjai köztisztviselők és hivatalnoki ranggal rendelkeznek.²⁹⁴ A Gazdasági és Pénzügyminisztérium²⁹⁵ alá tartozó Guardia di Finanza ezzel szemben egy katonai szervezet, akik feladatköreit az 1959. évi 189-es számú törvény szabályozza, valamint az állami és katonai erők szerves részét képezi.²⁹⁶ Az állományt tekintve tisztek (uffiziali), felügyelők (ispettori), munkatársak (appuntati, finanziari) és egy köztes kategória (sovrintendenti) találhatóak.²⁹⁷ Elsődleges feladatkörük az adócsalás és a pénzügyi bűncselekmények megelőzése, kivizsgálása és üldözése, a politikai-gazdasági érdekű rendelkezések betartásának felügyelete, valamint a pénzügyrendészeti célú tengeri járőrözés, továbbá kollektív feladatai közé tartozik a közrend és közbiztonság fenntartása, valamint az országhatárok védelme.²⁹⁸

Többek között szervezett bűnözés és a pénzmosás azok a területek, melyek érintettek a kulturális javakkal védelmével kapcsolatban. A 2014 és 2016 között történő felderítések során 360 ezer régészeti leletet, 91 eltulajdonított festményt, valamint 192 ezer hamisítványt

²⁹² Carabinieri per la Tutela del Patrimonio Culturale. Továbbiakban Carabinieri TPC.

²⁹³ Lásd: Carabinieri TPC fejezet.

²⁹⁴ Christián László: A rendészet alapvonalai, önkormányzati Rendőrség. UNIVERSITAS-Győr, Nonprofit Kft. Győr, 2011. 62.

²⁹⁵ il Ministro dell'Economia e delle Finanze

²⁹⁶ Lukács Dalma: Az olasz műkincsrendőrség a komplex műtárgyvédelmi projekt. In: Belügyi Szemle. 67. évf. 5/2019.78.

²⁹⁷ Christián László: A rendészet alapvonalai, önkormányzati Rendőrség. UNIVERSITAS-Győr, Nonprofit Kft. Győr, 2011. 66.

²⁹⁸ Guardia di Finanza: Symposium a tavola tra mito e cultura. Recupero archeologico della Guardia di Finanza. DeBOOks llc. 2016. 23.

foglaltak le.²⁹⁹ Feladataik közé tartozik a piacok, üzletek ellenőrzése, ahol szintén feltűnhetnek lopott, illegális ásatásból származó tárgyak vagy hamisítványok. Ellenőrzéseik során a Codice dei beni culturali e dell'ambiente³⁰⁰ alapján járnak el, mely tartalmazza többek között azt, hogy a művészi vagy régészeti áru vásárlása esetén legyen a tárgyaknak eredetiség és származási bizonyítványa és fel is tudják mutatni azt,³⁰¹ valamint, ha műtárgyat találnak, akkor 24 óra áll a rendelkezésükre, hogy felkeressék a helyi illetékes hatóságot.³⁰²

Mikor is kezdődött pontosan a Guardia di Finanza és a műtárgyak kapcsolata? A jelenlegi szervezet az idők során számos alkalommal átalakult és változott a funkciója. Megalakulása 1774. őszére tehető, amikor III. Victor Amadeus király létrehozta a Legione Truppe Leggeret, mely határvédelem mellett katonai szervként vámmal elsőként is foglalkozott Európában.³⁰³ 1862-ben a szervezet átalakult és Corpo delle Guardie di Doganali néven működött tovább egészen 1881-ig, amikor is Corpo della Regia Guardia di Finanza elnevezést kapta³⁰⁴ 1922-ben Benito Mussolini gratulált a Regia Guardia di Finanza-nak az olasz kulturális javak védelméért, majd három évvel később az Oktatási Minisztérium Foglio d'Ordini n. 2. dokumentumában szigorú éberségre hívja fel a figyelmet a határszakaszon, ugyanis egy „legmagasabb értékkel bíró tárgyat” próbáltak kicsempészni, amit megakadályoztak a hatóságok.³⁰⁵ A második világháború után az olasz gazdasági helyzet átalakítása után növelték az adókat, így szükséges volt egy megfelelő adóhatóság kiépítése, mely a Guardia di Finanza-t a gazdasági nyomozások munkakörrel bővítette.³⁰⁶ Így már nem csupán a határszakaszok ellenőrzése és védelme tartozott a feladatkörükbe, hanem a pénzügyi ágazat is megnyílt, azaz a mai „pénzügyi rendőrség” feladatkörének egyik jellemző és meghatározó állomása ez az időszak.

A kulturális javakkal kapcsolatos feladataik a második világháború alatt jöttek létre, amikor a német katonák több olasz műemléket is megrongáltak vagy elpusztítottak, mint

²⁹⁹ Ezúton szeretnék köszönetet círo Natale szíves szóbeli közléséért., Lukács Dalma: Az olasz műkincsrendőrség a komplex műtárgyvédelmi projekt. In: Belügyi Szemle. 67. évf. 5/ 2019.78.

³⁰⁰ Kulturális javak és környezetvédelmi kódex

³⁰¹ D. Lgs 42/2004. „Codice dei beni culturali edell'ambiente”. Articolo 64.

³⁰² D. Lgs 42/2004. „Codice dei beni culturali edell'ambiente”. Articolo 76.

³⁰³ Christián László: A rendészet alapvonalai, önkormányzati Rendőrség. UNIVERSITAS-Győr, Nonprofit Kft. Győr, 2011. 64.

³⁰⁴ Lukács Dalma: Az olasz műkincsrendőrség a komplex műtárgyvédelmi projekt. In: Belügyi Szemle. 67. évf. 5/ 2019.78.

³⁰⁵ Guardia di Finanza: Symposium a tavola tra mito e cultura. Recupero archeologico della Guardia di Finanza. DeBOOks llc. 2016. 27.

³⁰⁶ Lukács Dalma: Az olasz műkincsrendőrség a komplex műtárgyvédelmi projekt. In: Belügyi Szemle. 67. évf. 5/ 2019.78.

például a Monte Cassinoi kolostort, valamint számos olasz műtárgyat tulajdonítottak el és szállítottak külföldre.³⁰⁷ A kiáramlott műtárgyak megfékezésére egy titkos csoportot alapítottak az olaszok, akik Rodolfo Siveriot nevezték ki ennek élére, hogy megfékezzék a műtárgyak kivitelét.³⁰⁸ A csoport sikerességét kémek munkássága és partizánakciók adták, melyek központja Firenze volt csak úgy, mint a német katonáké.³⁰⁹ A háború végén miniszteri biztosnak nevezték ki Rodolfo Siveriot, akinek diplomáciai missziója során legfőbb feladata az Olaszországból elszállított tárgyak visszaszolgáltatása volt.³¹⁰ A csoporthoz a Guardia di Finanza tagjai is társultak.³¹¹ 1948-ban Firenzében megalapították a római adórendészeti egységen³¹² belül Siverio vezetésével egy tárcaközi bizottságot, mely 1972-ben Művészeti Örökségvédelmi Egységgé,³¹³ 2015-ben a Régészeti Örökségvédelmi csoporttá vált,³¹⁴ melyet az áruk és szolgáltatások piacának csoportjába³¹⁵ olvasztottak bele. Tevékenységük az évek alatt a gazdasági szektorra korlátozódott a kulturális örökségvédelem tekintetében, hiszen a Carabinieri TPC megjelenésével több feladatot is „levettek az egység válláról”.³¹⁶ A régészeti lelőhelyek védelme egy időben szintén a Guardia di Finanza feladatai közé tartozott. Az 50-es és 60-as évek között nagyban megemelkedett a sírablások száma, így nappali felügyeletet is biztosítottak a lelőhelyeken, valamint az 1920 és 1970 közötti időszakra jellemző volt a pénzmosás, illegális kereskedelem és az adócsalás is, melyek miatt a szervezet folyamatos

³⁰⁷ Lukács Dalma: Recenzió Luciano Luciani: A Guardia di Finanza munkássága a nemzeti művészeti örökségek védelmében az első és második világháború után. In: Czene-Polgár Viktória – Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes (szerk.): Innováció, elektronizáció, tudásmenedzsment. Tanulmánykötet. A Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata, Budapest, 2018, 300. o.

³⁰⁸ Lukács Dalma: Az olasz műkincsrendőrség a komplex műtárgyvédelmi projekt. In: Belügyi Szemle. 67. évf. 5/ 2019.78.

³⁰⁹ Lukács Dalma: Recenzió Luciano Luciani: A Guardia di Finanza munkássága a nemzeti művészeti örökségek védelmében az első és második világháború után. In: Czene-Polgár Viktória – Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes (szerk.): Innováció, elektronizáció, tudásmenedzsment. Tanulmánykötet. A Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata, Budapest, 2018, 300. o.

³¹⁰ Guardia di Finanza: Symposium a tavola tra mito e cultura. Recupero archeologico della Guardia di Finanza. DeBOOKs llc. 2016. 28.

³¹¹ Lukács Dalma: Recenzió Luciano Luciani: A Guardia di Finanza munkássága a nemzeti művészeti örökségek védelmében az első és második világháború után. In: Czene-Polgár Viktória – Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes (szerk.): Innováció, elektronizáció, tudásmenedzsment. Tanulmánykötet. A Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata, Budapest, 2018, 300. o.

³¹² Nucleo Polizia Tributaria Roma

³¹³ Sezione Patrimonio Artistico

³¹⁴ Gruppo Tutela Patrimonio Archeologico

³¹⁵ Gruppo Tutela Mercato Beni e Servizi

³¹⁶ Lukács Dalma: A kulturális javak hatékony rendészeti eszközei Olaszországban az adatbázisok és a tömegtájékoztató tükrében. In: Belügyi Szemle (2020).68. évf. 4. szám. 42.

képzése mellett a fontosabb olasz városokban műtárgyakra szakosodott speciális részleg is tevékenykedett.³¹⁷

Megalakulásuk óta számos olasz műtárgy felderítésében és visszaszolgáltatásában vett rész a Guardia di Finanza. Ezen esetek pénzmosás, vámellenőrzés, piaci ellenőrzések és rajtaütések során is előfordultak. Raffaello Sanzio Eleonora Gonzaga-ról készített portréját 1969-ben szállították illegálisan külföldre, végül a Bostoni képzőművészeti múzeum vásárolta fel és egészen 1971-ig, amikor a Fiumicino reptéren a Guardia di Finanza munkatársai lefoglalták a tárgyat, mely visszakerült hazájába és az Uffizi Galériába helyezték el Firenzében.³¹⁸ 1963-ban, a Guardia di Finanza munkatársai lefoglaltak egy 252 darabból álló leletegyüttest, amik Vulci, Traquinia és Cerveteri etruszk nekropolisz sírjaiból származnak, melyek végül hosszú és bonyolult bírósági eljárás után (1978-ban) sikerült végleg az állam tulajdonába helyezni.³¹⁹ A következő eset rávilágít arra, hogy a műtárgyak nem csupán műgyűjtők és kedvelők számára értékes darabok, hanem befektetési célként is ideálisak, illetve letétként is működhetnek a kulturális javak.³²⁰ Az olasz médiában nagy visszhangot okozott az a két Van Gogh festmény, melyet még 2002-ben tulajdonított el két holland tolvaj az amszterdami Van Gogh Múzeumból.³²¹ A festményeket közel 15 évvel később egy Nápoly melletti városban találta meg a Guardia di Finanza egysége, akik a Camorra maffia elleni rajtaütésen drogkeresés közben megpillantották a falon lógó képeket.³²² A festmények helyszínei a művész életének fontos aspektusai, így születtek meg a „A tenger látképe Scheveningennél” és az „Egy gyülekezet elhagyja a nueneni református templomot” című képek. A Castellammare di Stabia településen tartózkodó Camorra maffia köztudottan kábítószerkereskedelemmel foglalkozik, így Federico Varese, az Oxfordi Egyetem

³¹⁷ Lukács Dalma: Recenzió Luciano Luciani: A Guardia di Finanza munkássága a nemzeti művészeti örökségek védelmében az első és második világháború után. In: Czene-Polgár Viktória – Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes (szerk.): Innováció, elektronizáció, tudásmenedzsment. Tanulmánykötet. A Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata, Budapest, 2018. 301. o.

³¹⁸ Guardia di Finanza: Symposium a tavola tra mito e cultura. Recupero archeologico della Guardia di Finanza. DeBOOKs llc. 2016. 29.

³¹⁹ Daniella Rizzo: Materiali in bronzo dall'Etruria meridionale. In: Accademia Internazionale ARCO: L'arte Ritrovata. LA Guardia di Finanza a tutela dei Beni Culturali. Roma, 2003.18.

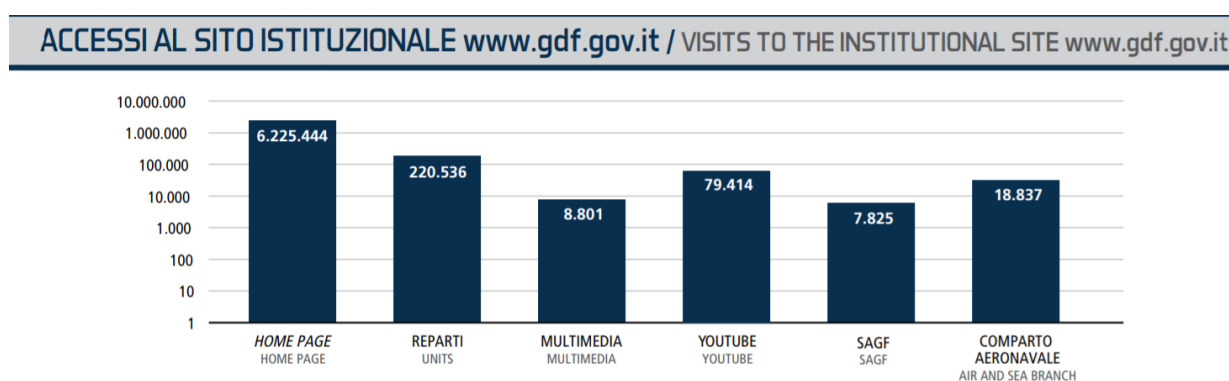
³²⁰ Lukács Dalma: Az olasz műkincsrendőrség a komplex műtárgyvédelmi projekt. In: Belügyi Szemle. 67. évf. 5/ 2019.79.

³²¹ Il traffico illecito di opere d'arte in connessione con gli investimenti economici delle criminalità organizzate. Policy paper.2020. 30-31. In: <https://www.polis.lombardia.it/wps/wcm/connect/30517e25-292f-47fa-a4f6-273e2fa888a8/WP-11+-traffico+illecito+di+opere+d%E2%80%99arte+DalBianco+ednov2020.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-30517e25-292f-47fa-a4f6-273e2fa888a8-nG.nBqN> (2021.11.25)

³²² Lukács Dalma: Az olasz műkincsrendőrség a komplex műtárgyvédelmi projekt. In: Belügyi Szemle. 67. évf. 5/ 2019.79.

kriminológus szakértője kifejtette, hogy az amszterdami kábítószerelosztó település és a Camorra maffia kapcsolatrendszere teljesen logikus, az 1980-as évektől kezdve már működhetett a kapcsolatrendszer.³²³ Az ügy lezárása után visszaszolgáltatták mind a két festményt az amszterdami Van Gogh múzeum számára.

A Guardia di Finanza kommunikációja a civil lakossággal főként a segélynyújtó szolgáltatásokat takarja, illetve a testület és a polgárok között létrejövő bizalmi kapcsolat megteremtését.³²⁴ A Guardia di Finanza 2016-os statisztikáiban megfigyelhetjük többek között azt is, hogy milyen típusú és témájú felületen történt a polgárok és a szervezet „social” felületen érintkezése. Az adatok alapján a legtöbb online látogatója a fő weboldaluknak volt; több, mint hatmillió fővel (30. ábra).

30. ábra: A Guardia di Finanza közösségi oldalainak látogatói számai

Forrás: Gen.D. Giuseppe Zafarana (szerk.):Rapporto Annuale. Guardia di Finanza. Róma, 2016. 51. In: <https://www.gdf.gov.it/ente-editoriale-per-la-guardia-di-finanza/pubblicazioni/il-rapporto-annuale/anno-2016/rapporto-annuale-2016/rapporto-annuale-2016.pdf> (2021.11.25)

A kulturális javak kapcsán kevesebb kiadványuk születik, hiszen ez a terület nem tartozik a legfőbb feladataik közé. A felderített tárgyakból időszakosan, körülbelül 10 évente könyveket adnak ki, melyek között felfedezhető tematikus darab is, mint a római kori edények és étkezési szokások bemutatása a tárgyakon keresztül,³²⁵ de korszakokra bontott részletes tárgyismertető is megtalálható.³²⁶ A kiadványok mellett egy-egy híresebb műtárgyfelderítés után a sajtóban is megjelennek ezen tárgyak bemutatásával.

³²³ Varga János, Lukács Dalma: A Schengeni Információs Rendszer lehetőségei az illegális műkincskereskedelem elleni fellépésben. In: Határrendészeti tanulmányok. 2017/14. 44.

³²⁴ Gen.D. Giuseppe Zafarana (szerk.):Rapporto Annuale. Guardia di Finanza. Róma, 2016. 51. In: <https://www.gdf.gov.it/ente-editoriale-per-la-guardia-di-finanza/pubblicazioni/il-rapporto-annuale/anno-2016/rapporto-annuale-2016/rapporto-annuale-2016.pdf> (2021.11.25)

³²⁵ Guardia di Finanza: Symposium a tavola tra mito e cultura. Recupero archeologici della Guardia di Finanza. DeBOOKs llc. 2016.

³²⁶ Accademia Internazionale ARCO: L'arte Ritrovata. LA Guardia di Finanza a tutela dei Beni Culturali. Roma, 2003.

A szervezet főbb csapásiránya nem az illegális műtárgykereskedelem védelme, mégis számos felderítést tudhat a szervezet magáénak az évek során, melyek a vámellenőrzések és gazdasági bűncselekmények következtében kerültek előtérbe. A kulturális örökség védelmére kialakított nyomozóhatóság a Carabinieri TPC.

3.3. Carabinieri TPC

Az Arma dei Carabinierinek, azaz az olasz csendőrségnek számos ágazata és speciális egysége van. Ezen belül helyezkedik el egy speciális részleg: az il Comando Carabinieri per la Tutela del Patrimonio Culturale, azaz a Carabinieri TPC. Ez az egység a műtárgyvédelemre szakosodott csendőrség, akik nem csupán nemzeti, de nemzetközi szinten is kimagaslóan hozzájárulnak az illegális kereskedelem megfékezéséhez és a kulturális javak védelméhez. Egységüket szakértelemmel, technológiai fejlettséggel, képzésekkel, kommunikációval és missziókkal erősítik meg nap mint nap. A fejezetben bemutatom a Carabinieri szervezetét és munkásságát, továbbá ismeretterjesztő lépéseiket és adatbázisaikat is részletesen ismertetem.

3.3.1. Szervezeti felépítés

A Carabinieri a Guardia di Finanza-hoz hasonlóan katonai jellegű szerv, amely rendészeti, illetve rendfenntartási feladatokat lát el.³²⁷ A Guardia di Finanza minden esetben gazdasági bűncselekmények ügyében indít nyomozást, míg a többi ügyben a Polizia és a Carabinieri jár el. A nagyobb városokban (Milánó, Nápoly, Róma stb.) minden harmadik rendőrré jut egy Carabinieri. A kisebb városokban ezek az arányok megfordulnak: minden harmadik Carabinieri után egy rendőr található az adott kisvárosban.³²⁸ A maffia ellenes fellépésben kulcsfontosságú szerepe van a Carabinieri-nek, többek között ez is indokolja, hogy az olasz lakosság nagyobb bizalommal fordul a csendőrséghez, mint a rendőrséghez, hiszen utóbbinál a közhiedelem szerint gyakrabban épülnek be maffiacsoportok.³²⁹

³²⁷ Christián László: A rendészet alapvonalai, önkormányzati Rendőrség. UNIVERSITAS-Győr, Nonprofit Kft. Győr, 2011. 61.

³²⁸ Ezúton szeretnék köszönetet mondani Lt. Col. Alfio Gullottanak szíves szóbeli közléséért.

³²⁹ Christián László: A rendészet alapvonalai, önkormányzati Rendőrség. UNIVERSITAS-Győr, Nonprofit Kft. Győr, 2011. 61-62.

A Carabinieri TPC szervezete 1969. május harmadikán alakult meg a világ első kulturális javak védelmével foglalkozó speciális rendőrségeként.³³⁰ Egy évvel korábban alapították meg, mint ahogy az UNESCO ajánlást tett volna a tagállamok felé, hogy hozzanak létre olyan speciális szervezetet, melyek az ellopott kulturális javak felderítésével, visszaszolgáltatásával és az eltulajdonításuk megakadályozásával specifikusan foglalkozik.³³¹ A Carabinieri TPC munkásságának egyik, ha nem a legfontosabb jellemzője, hogy nemzetközi szinten elsőként reagál a kulturális javak védelmével kapcsolatos intézkedésekre. Megalakulása óta számos eset igazolja, hogy pár lépéssel mindig a többi ország előtt jár, akik az ő mintájukra igyekeznek felzárkózni és létrehozni saját műtárgyvédelmi rendszerüket. 1971. szeptember 13-án hadtestparancsnokság rangjára emelték az osztályt, később 1992-ben a Kulturális és Környezetvédelmi Minisztérium alá helyezték,³³² majd 9 évvel később, 2001-ben a Kulturális Örökség és Tevékenyégeikért felelős Minisztériumhoz³³³ került.³³⁴ Jelenleg az olasz rendszerben való elhelyezkedése (31. ábra) alapján a Carabinieri TPC vezetője közvetlenül a Kulturális Minisztérium alá tartozik, valamint innen is nevezik ki őt.³³⁵ A Carabinieri legelső vezetőjének Felice Mambort választották meg.³³⁶

³³⁰ Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.): *L'arma per l'arte e la legalità. Storie di recuperi e di beni culturali: operazioni del Comando Carabinieri per la Tutela del Patrimonio Culturale*. Róma, 2016. 42.

³³¹ UNESCO 1970. október 12-e és november 14-e között tartott tizenhatodik ülészaka., Lukács Dalma: Az olasz műkincsrendőrség a komplex műtárgyvédelmi projekt. In: *Belügyi Szemle*. 67. évf. 5/2019.71.

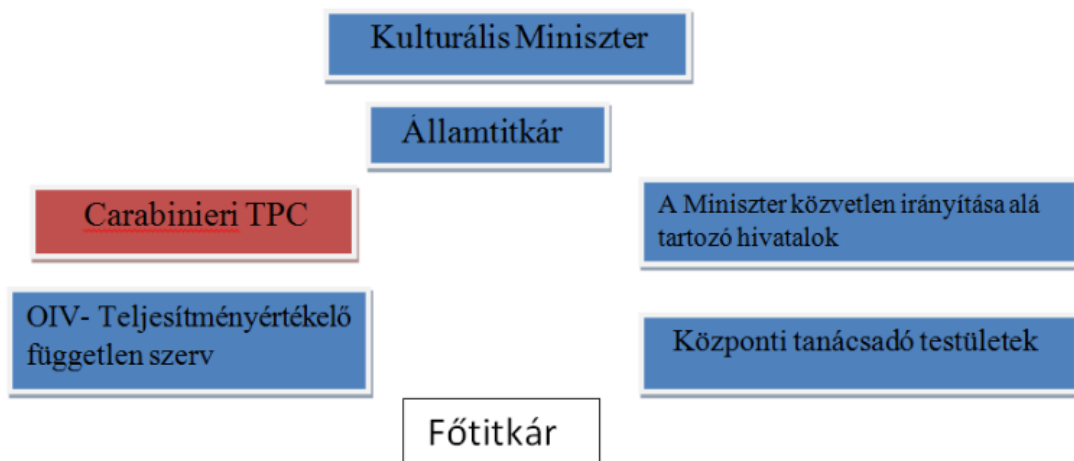
³³² il Ministero per i Beni Culturali e Ambientali

³³³ il Ministro per i Beni e le Attività Culturali

³³⁴ Massimo Bray Előszó: *La Memoria Ritrovata. Tesori Recuperati dall'Arma dei Carabinieri*. 2014. 10.

³³⁵ Lukács Dalma: Az olasz műkincsrendőrség a komplex műtárgyvédelmi projekt. In: *Belügyi Szemle*. 67. évf. 5/2019.71

³³⁶ Laurie Watson Rush – Luisa Benedettini Millington: *The Carabinieri Command for the Protection of Cultural Property. Saving the World's Heritage*, 2015. 15.

31. ábra: A Carabinieri TPC elhelyezkedése az olasz rendszerben
 Forrás: Lt. Col. Alfio Gullotta leírásai alapján

Olaszország megyék helyett régiókra van osztva, melyből húsz található az országban. A Carabinieri TPC 15 régióban van jelen, összesen 17 irodával.³³⁷ Olaszország fővárosában, Rómában található a szervezet központi épülete is, továbbá a maffia és a szervezett bűnözés elburjánzása miatt Palermóban és Siracusában hoztak létre irodákat, így Lazio és Szicília tartományok rendelkeznek 2-2 műtárgyvédelmi irodával.³³⁸ Az irodák érdekessége, hogy épületeik különlegesek: műemléki objektumokban alakították ki központjaikat, mint például a római Piazza di Sant Ignazion fellelhető iroda vagy a Trasteverén elhelyezkedő La Marmorra barakk.³³⁹ Utóbbit Edoardo Testafochi tábornok kezdeményezésére alapították, majd III. Vittorio Emanuele király avatta fel 1904. június 18-án, mint múzeumot, ahol a Bersaglieri iratait, fegyvereit és kitüntetéseit mutatták be egészen 1932-ig, amikor a múzeum a Porta Piara költözött át.³⁴⁰ A barakk a világháborúk során megrongálódott, majd a helyreállított műemléki épület lett a Carabinieri TPC irodájának központja. A műemléki helyszínek karbantartása és hasznosítása példaértékű Olaszországban. A Carabinieri TPC irodái egyfajta kiállítótermek is egyben. A folyósókon vitrinekben köszönnek vissza a tárgyak, valamint a

³³⁷ Siracusa, Cagliari, Palermo, Cosenza, Nápoly, Bari, Róma, Perugia, Ancona, Firenze, Genova, Velence, Udine, Monza és Turin városokban található Carabinieri TPC iroda. Lukács Dalma: Az olasz műkincsrendőrség a komplex műtárgyvédelmi projekt. In: Belügyi Szemle. 67. évf. 5/ 2019.72

³³⁸ Lukács Dalma: Az olasz műkincsrendőrség a komplex műtárgyvédelmi projekt. In: Belügyi Szemle. 67. évf. 5/ 2019.72

³³⁹ Lukács Dalma: Az olasz műkincsrendőrség a komplex műtárgyvédelmi projekt. In: Belügyi Szemle. 67. évf. 5/ 2019. 72.

³⁴⁰ Chiara Mercuri: Il mestiere delle armi: Guida ai sacrari e ai musei militari. Guida ai sacrari e ai musei militari. 2020. 88.

falakon festmények lógnak, melyek között olyan lefoglalt hamisítványok is találhatóak, amiket az erre speciálisan létrehozott múzeumok már nem voltak képesek befogadni.³⁴¹ Fontos megjegyezni, hogy a tárgyak visszaszolgáltatása a hamisítványokra nem érvényes, hiszen a legális piacra való bekerülésük újonnan fent állna, így a hamisítványokat kiállító múzeumok mellett a megsemmisítés fordul elő leggyakrabban, hogy megóvják a legális piac tisztaságát. A nyomozás alatt lévő tárgyakat egy páncélszobában őrzik, mely a tárgyaknak megfelelő hőmérsékletet és páratartalmat biztosít. A felderített tárgyakról készült sajtóközleményeket a folyósókon kialakított „fotóstúdióban” végzik.³⁴²

Az olasz tanulmányútjaim és interjúim során kirajzolódott, hogy a Carabinieri TPC munkatársai közé bekerülni és tartozni nagy kiváltság és megtiszteltetés Olaszországban. Felvételi elvárásuk megköveteli a minimum két év rendőri szolgálatot, mely után szabadon jelentkezhetnek az egységhez. Művészettörténeti, régész vagy történelmi végzettség nem szükséges a munkakör betöltéséhez, ám önképzés céljából számos munkatársuk szerzett ezen tudományos területekből diplomát.³⁴³ Bár közalkalmazottak nem tartoznak az egységhez, vannak tartalékos tisztek, ahol a régészeti vagy művészeti végzettség már elengedhetetlen a munkakör betöltéséhez.³⁴⁴

A Műtárgyvédelmi részlegen belül helyezkedik el az operatív osztály, mely három nyomozati részlegre oszlik, melyek a legfőbb bűnözői célcsoportokra összpontosítanak:

- Régészet és antikvitás
- Hamisítás
- Kortárs művészet.³⁴⁵

Az operatív osztályon kívül a Carabinieri TPC szervezetét alkotja még az adatfeldolgozó egység, akik a lopott műtárgyakat tartalmazó adatbázist kezelik; a személyzet működési és logisztikai részlege, valamint a képzésért és tanulmányokért felelős egység. A műtárgyvédelmi egységet a MiBACT támogatja anyagilag, kutatókkal, valamint szakértőkkel egyaránt. A Carabinieri TPC továbbá a MiBACT felhatalmazása és utasítása alapján működik, melyet az 1992. március 5-i törvény foglal össze.³⁴⁶

³⁴¹ Lukács Dalma: Az olasz műkincsrendőrség a komplex műtárgyvédelmi projekt. In: Belügyi Szemle. 67. évf. 5/ 2019. 73.

³⁴² Római tanulmányútjaim során történő megfigyelések és interjúk során történő információgyűjtés alapján.

³⁴³ Köszönettel tartozom Lt. Col. Alfio Gullottanak szíves szóbeli közléséért.

³⁴⁴ Köszönettel tartozom Lt. Col. Alfio Gullottanak szíves szóbeli közléséért.

³⁴⁵ Köszönettel tartozom Col. Antonio Coppolanak szíves szóbeli közléséért.

³⁴⁶ D. lgs. del 5 marzo 1992.

3.3.2. A szervezet tevékenységi köre

A Carabinieri TPC egysége nemzeti és nemzetközi szinten is jelen van. Legfőbb feladatai a következők:

- a kulturális örökség sérelmére elkövetett bűncselekmények (lopás, lopott javak kereskedelme, jogosulatlan régészeti feltárás, hamisítás stb.) elkövetőinek felkutatása, valamint a jogellenesen eltulajdonított vagyontárgyak visszaszerzésére irányuló speciális nyomozati tevékenység;
- a szárazföldi és víz alatti régészeti lelőhelyek, valamint a tájjellegű területek és a világörökség helyszíneinek monitorozása, a Carabinieri légi, lovas, járőrhajós és víz alatti egységeivel;
- az ágazat kereskedelmi tevékenységeinek ellenőrzése, valamint azon piacoké, ahol kulturális javak adásvétele történik;
- a múzeumok, könyvtárak és levéltárak biztonsági intézkedéseinek ellenőrzése;
- az aukciósházak katalógusainak és e-kereskedelmi oldalainak ellenőrzése;
- a jogellenesen eltulajdonított kulturális javak adatbázisának kezelése, azaz a Leonardo adatbázis használata;
- szaktanácsadás a MiBACT, továbbá ezen minisztérium központi és perifériás szerveivel;
- részvétel az Országos és Peremvidéki Válságügyi és Koordinációs Osztályokban³⁴⁷, ahol műalkotások és a kulturális örökség biztonságának és helyreállításának támogatását biztosítják az ország természeti katasztrófa által sújtott területein.³⁴⁸

A Carabinieri TPC nemzetközi feladatai a következők:

- az illegálisan külföldre kivitt olasz kulturális javak visszaszerzése;
- speciális képzés külföldi országok bírói, rendőrei, vámszakemberei és kulturális minisztériumai számára;
- együttműködés nemzetközi szervezetekkel, valamint rendőrségi kooperáció a kulturális örökségvédelem területén;
- az olasz katonai kontingensek speciális támogatása békefenntartó műveletekben;

³⁴⁷ Unità di Crisi e Coordinamento Nazionale e Periferiche

³⁴⁸ Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.): L'arma per l'arte e la legalità. Storie di recupero e di beni culturali: operazioni del Comando Carabinieri per la Tutela del Patrimonio Culturale. Róma, 2016. 41-43.

- a TPC munkatársaiból, valamint a Kulturális Minisztérium szakértőiből álló „Unite4Heritage” (az úgynevezett „Kék Sisakos”) Carabinieri munkacsoporton keresztül történő válsághelyzet kezelése, ahol kifosztott és megrongált, valamint fenyegetésnek kitett kulturális javak helyzetét kezelik.³⁴⁹

A pontokban felsorolt nemzeti és nemzetközi feladatokból megállapíthatjuk, hogy munkakörük széleskörű és átfogó a kulturális javak védelme kapcsán. A Carabinieri TPC oktatási tevékenysége mind hazai, mind külföldi tekintetben jelentős, hiszen szakértelmük és módszereik megosztásával közelebb kerülhetnek az államok a műtárgyvédelmi rendszerük fejlesztéséhez. Kurzusaikat és szemináriumait Rómában és külföldön egyaránt tartják: előbbi esetében El Salvador, Elefántcsontpart, Líbia, Niger, Peru és Szenegál államok képviselői vesznek részt, míg maga a Carabinieri TPC Irakban, Palesztinában és Peruban tartja pár hetes képzéseit.³⁵⁰ Az oktatás mellett fontosnak tartják a más szervezetekkel való eszmecsere, melyekre kutatóműhelyeket és szemináriumokat hoztak létre több országgal, mint például Franciaországgal és az Egyesült Amerikai Államokkal egyaránt.³⁵¹ A rendészeti szakemberek képzése mellett a civil lakosság oktatása is folyik párhuzamosan, melynek célja a kulturális javakkal kapcsolatos tömegtájékoztatás és a téma iránti érzékenyítés. Ennek folyamatát már korán beépítik a civilek életébe, hiszen általános és középiskolás diákok számára tartanak előadásokat, hogy miként járjanak el, ha egy műtárgyat találnak, valamint a komplex műtárgyvédelem fontosságát és a Carabinieri TPC munkásságát ismertetik meg a gyerekekkel.³⁵² A minél korábbi társadalmi érzékenyítés azért is fontos, hogy a gyerekek már fiatal koruktól kezdve alapot kapjanak a kulturális örökségvédelemről, melyre építkezni lehet.

A Carabinieri TPC munkafolyamatai szerteágazóak. A nyomozás leggyakrabban a lopott tárgy bejelentésével kezdődik. A kulturális javak felderítése történhet adatbázison keresztül, valamint online katalógusok és weboldalak monitorozásával, illetve értesítést is

³⁴⁹ Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.): *L'arma per l'arte e la legalità. Storie di recupero e di beni culturali: operazioni del Comando Carabinieri per la Tutela del Patrimonio Culturale*. Róma, 2016. 43.

³⁵⁰ Lukács Dalma: Az olasz műkincsrendőrség a komplex műtárgyvédelmi projekt. In: *Belügyi Szemle*. 67. évf. 5/ 2019. 72.

³⁵¹ Országok, amelyekkel kutatóműhelyeket és szemináriumokat tartanak: Ausztria, Bulgária, Franciaország, Macedónia, Németország, Irán, Jordánia, Kuvait, Libanon, Málta, Mexikó, Peru, Lengyelország, Szaúd-Arábia, Spanyolország, Svájc, az Egyesült Arab Emírségekkel, az Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok. Lukács Dalma: Az olasz műkincsrendőrség a komplex műtárgyvédelmi projekt. In: *Belügyi Szemle*. 67. évf. 5/ 2019. 72.

³⁵² Lukács Dalma: A kulturális javak hatékony rendészeti eszközei Olaszországban az adatbázisok és a tömegtájékoztatás tükrében. In: *Belügyi Szemle* (2020).68. évf. 4. szám. 45.

kaphat az egység más rendészeti szervektől, esetleg civil lakostól. Ha egy illegálisan exportált olasz műtárgy bukkan fel egy külföldi online oldalon, akkor a csendőrségnek az Interpol irodával kell felvenni a kapcsolatot, amin keresztül történik az információ áramlása. Az olasz műtárgyak kapcsán a Metropolitan Múzeum az egyik legnagyobb központ, ahol gyakran előfordulnak illegálisan eltulajdonított tárgyak.³⁵³ A lopott tárgyak legális piacra kerülésének egyik hatásos módját alkalmazzák az elkövetők ezekben az esetekben. Az olasz állam kialakított ezen eshetőségekre egy rendszert, miszerint négy évig megtarthatja az adott külföldi múzeum a műtárgyakat, amiket megvásárolt, továbbá Olaszország kész további kulturális javakat is átengedni négy év erejéig,³⁵⁴ ennek lejárta után azonban köteles a múzeum az összes tárgyat visszaszolgáltatni az Olasz Állam számára.³⁵⁵

A vizsgálatok során a szakértők felkérése a MiBACT-on keresztül történik, ha régész, történész vagy konkrét igazságügyi szakértőre lenne szüksége a csendőrségnek, így nem belső embereket használnak, hanem a minisztérium által biztosított emberekkel dolgoznak, akiket formai alapon kérnek.³⁵⁶ A Kulturális Minisztérium mellett operatív partnerük a CEI, azaz olasz püspöki konferencia, az Interpol olasz és nemzetközi hivatala; nemzetközi szinten pedig az ICE³⁵⁷ és az FBI³⁵⁸ az Amerikai Egyesült Államokból, a London Metropolitan Police az Egyesült Királyságból.³⁵⁹ A nyomozás érdekében továbbá szorosán együttműködnek a galériákkal, múzeumokkal, valamint civil szervezetekkel.

A 2020-as művelési tevékenységét átírta pandémia időszaka, ugyanis a szigorítások következtében kijárási tilalom, a kulturális helyszínek és a kereskedelmi létesítmények bezárása korlátozták azon megelőző intézkedések végrehajtását, melyeket a parancsnokság mindig is végzett. Ennek fényében átalakították az operatív tevékenységüket és kialakították dinamikus monitoring akcióikat, illetve egyéb ellenőrzési területeiket, például az elektronikus

³⁵³ Lukács Dalma: Az olasz műkincsrendőrség a komplex műtárgyvédelmi projekt. In: Belügyi Szemle. 67. évf. 5/ 2019. 74.

³⁵⁴ Kérvényezés útján egyszeri, plusz négy év adható a tárgyak bemutatására külföldön. Köszönettel tartozom Col. Antonio Coppolanak szíves szóbeli közléséért.

³⁵⁵ Lukács Dalma: Az olasz műkincsrendőrség a komplex műtárgyvédelmi projekt. In: Belügyi Szemle. 67. évf. 5/ 2019. 74.

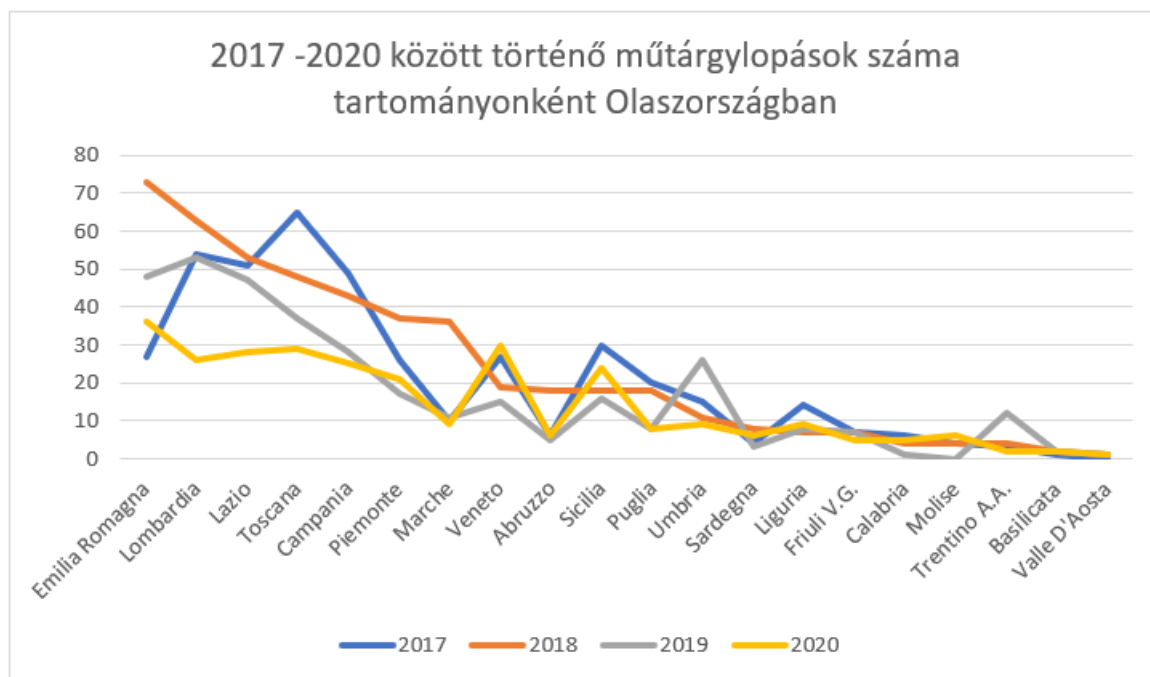
³⁵⁶ Köszönettel tartozom Col. Antonio Coppolanak szíves szóbeli közléséért.

³⁵⁷ U.S. Immigration and Customs Enforcement: Az Egyesült Államok bevándorlási és vámügyi hivatala.

³⁵⁸ Federal Bureau of Investigation: Szövetségi Nyomozóiroda.

³⁵⁹ Lukács Dalma: Az olasz műkincsrendőrség a komplex műtárgyvédelmi projekt. In: Belügyi Szemle. 67. évf. 5/ 2019. 73.

kereskedelem felé irányították figyelmüket.³⁶⁰ 2017 és 2020 között megfigyelhető egy erős csökkenés a műtárgylopások számában (32. ábra). Szicília az egyedüli, ahol az előző két évhez képest növekedett a kulturális javak eltulajdonításának száma. Veneto tartományában azonban mind a három megelőző évben kevesebb lopásról számoltak be, mint a 2020-as évben. A négy év periódusában 2018-ban tulajdonították el a legtöbb műtárgyat Emilia Romagnából, összesen 73 darab kulturális értéket. Abruzzo tartomány kivételével, a legkevesebb lopást azokban a régiókban követték el, ahol nincs Carabinieri TPC iroda felállítva (Molise, Trentino A. A., Basilicata, Valle D'Aosta). Ezen alacsony értékek eredményezhetik, hogy nem épült itt ki központ, hiszen másik régió is át tudja vállalni a nyomozati feladatokat. Azonban olyan eshetőség is fellelhető, hogy mivel ezekben a régiókban nincs helyi kontrolált szervezet, ezért a látencia is növekedhet, így a tényleges esetszámok az ábrán láthatónál magasabb értéket mutatnak. Érdekes megfigyelni továbbá, hogy Sicilia és Lazio tartományok azok, ahol két TPC iroda is jelen van, mégsem ezek a leginkább veszélyeztetett területek az elmúlt négy évben. Ennek oka lehet a sicíliai egység hatékony munkája, hiszen a maffia és a szervezett bűnözés jelenléte erős a tartományban, mégis a lopott tárgyak száma alapján csupán középmezőnyben találhatjuk a régiót.

32. ábra: A 2017 és 2020 között történő lopások száma Olaszországban, régiókra bontva
Forrás: Saját szerkesztés a Carrabinieri TPC éves jelentései alapján

³⁶⁰ Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.): Attività Operativa 2020. Róma, 2020.7. In: <https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivita%20operativa-2020c.pdf> (2021.11.28.)

A Carabinieri TPC feladatai közé tartozik továbbá a rendészeti szervekkel és a civil lakossággal való kommunikációs folyamat, mely magában foglalja a publikációkat, interjúkat és a kiállításokat egyaránt. Ennek fontosságát és részleteit a következő fejezetben fejtem ki, csak úgy, mint a technológiai és az adatbázis kezelési fejezeteket (Leonardo, iTPC), amelyeket fontosságuk miatt szükségszerű részletesebben is feltárni.

A Unite4Heritage az ENSZ kezdeményezésére létrehozott egység, amely első szakaszában már a Carabinieri TPC tagjai is megjelentek és jelentős sikereiért Irina Bakova, az UNESCO főigazgatója kifejezte Dario Franceschini MiBACT felelős minisztere felé elégedettségét 2015. március 20-án, miszerint a terrorizmus által okozott károk és a fenyegetettség ellen gyorsan és hatékonyan reagált a TPC csapata.³⁶¹ Olaszország sikeres helytállása okán tovább folytatódott az együttműködés, majd 2016. február 16-án Rómában aláírták azt az egyetértési nyilatkozatot, amely a Task Force megalapítását foglalja össze a Carabinieri TPC, a Kulturális Minisztérium és az UNESCO szövetségében.³⁶² Megegyeztek, hogy a nemzetközi csapatok rendelkezésére bocsájtják szakértőiket:

- a régészeti lelőhelyek, ingó és ingatlan és kulturális örökség megmentése érdekében;
- az illegálisan eltulajdonított műtárgyak nemzetközi kereskedelme elleni küzdelemben;
- az érintett külföldi országok hatóságainak támogatására - rendkívüli helyzetben a kulturális örökségre gyakorolt kockázatok megelőzésére és korlátozására irányuló intézkedések előkészítésében.³⁶³

A Task Force összetétele szituációktól függően változhat, azonban az alapszerkezetéről általánosságban megállapítható, hogy egy csoportvezető irányítja a kettőtől négy főig terjedő adatbáziskezelő-, a szintén kettő és négy fő közötti támogató-, a három és tizenöt fő közötti felderítő-, a kettő, esetleg három fős képzési-, valamint a szakértői

³⁶¹ Lukács Dalma: Az olasz műkincsrendőrség a komplex műtárgyvédelmi projekt. In: Belügyi Szemle. 67. évf. 5/ 2019. 76.

³⁶² Paolo Foradori, Serena Giusti, Alessandro Giovanni Lamonica: Reshaping Cultural Heritage Protection Policies at a Time of Securitisation: France, Italy, and the United Kingdom. In: The International Spectator. Vol 50/3. 2018. 92.

³⁶³ Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.): Attività Operativa 2020. Róma, 2020. 23. In: <https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivita%20operativa-2020c.pdf> (2021.11.28.)

csoportot.³⁶⁴ A munkacsoportot kialakításánál fontos szempont volt, hogy az UNESCO tagállamai számára gyorsan mozgósítható egységek legyenek, akik felmérnek és számszerűsítik a károkat a válságövezetekben, operatív terveket dolgoznak ki, műszaki felügyeletet végeznek, képzéseket biztosítanak a helyi alkalmazottak számára, segítik az ingó tárgyak biztonságos menedékre szállítását, valamint segítik a fosztogatás és az illegális műtárgykereskedelem elleni küzdelmet.³⁶⁵ Oktatási tevékenységüket többek között Irakban hajtották végre, ahol 2016 óta 37 kurzust vezényeltek le 1025 egységnek az ISIS illegális műtárgykereskedésének megfékezése érdekében.³⁶⁶ Megállapítható, hogy preventív és operatív jellegű feladatok is rendelkezhetők a Task Force munkásságához. A preventív csoport a helyi hatóság támogatása céljából lép közbe válság vagy vészhelyzet esetén, míg az operatív munkacsoport a válsághelyzettel párhuzamosan tevékenykedik: beavatkozik, esetleg helyettesíti is a helyi hatóságok munkáját a kulturális javakat veszélyeztető helyzetek miatt.³⁶⁷ A munkacsoport összeállítása után kiképzésen vesznek részt, majd bevetésre is küldik őket, mint például a 2016. augusztus 24-i szeizmikus események után.³⁶⁸ A földrengés során 30 152 darab műtárgyat mentettek ki, ezzel is megőrizve a tárgyak biztonságát.³⁶⁹ A munkacsoport feladatai ugyanis nem csupán fegyveres konfliktusok esetén lépnek érvénybe, hanem természeti katasztrófák idején is. Ebben az esetben megbízásuk része, hogy azokat a károkat felmérjék, melyek a kulturális örökséget érintették, valamint, hogy olyan helyre vigyék a műtárgyakat, melyek ideiglenesen megfelelőek a tárgyak biztonságát tekintve.³⁷⁰ 2020-ban Lazio és Marche tartományokban 42, illetve 200 kulturális értéket mentettek meg 14 egység felhasználásával, valamint 2020. november 28-án Szardíniában egy heves vihar

³⁶⁴ Lukács Dalma: Az olasz műkincsrendőrség a komplex műtárgyvédelmi projekt. In: Belügyi Szemle. 67. évf. 5/ 2019. 76.

³⁶⁵ Paolo Foradori, Serena Giusti, Alessandro Giovanni Lamonica: Reshaping Cultural Heritage Protection Policies at a Time of Securitisation: France, Italy, and the United Kingdom. In: The International Spectator. Vol 50/3. 2018. 92.

³⁶⁶ Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.): Attività Operativa 2020. Róma, 2020. 23. In: <https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivit%C3%A0-operativa-2020c.pdf> (2021.11.28.)

³⁶⁷ Lukács Dalma: Az olasz műkincsrendőrség a komplex műtárgyvédelmi projekt. In: Belügyi Szemle. 67. évf. 5/ 2019. 76.

³⁶⁸ Paolo Foradori, Serena Giusti, Alessandro Giovanni Lamonica: Reshaping Cultural Heritage Protection Policies at a Time of Securitisation: France, Italy, and the United Kingdom. In: The International Spectator. Vol 50/3. 2018. 92.

³⁶⁹ Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.): Attività Operativa 2020. Róma, 2020. 23. In: <https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivit%C3%A0-operativa-2020c.pdf> (2021.11.28.)

³⁷⁰ Lukács Dalma: Az olasz műkincsrendőrség a komplex műtárgyvédelmi projekt. In: Belügyi Szemle. 67. évf. 5/ 2019. 76.

következtében szükségszerű volt a kulturális javak kimentése, mely az olasz Kulturális Minisztérium irányítása alatt zajlott.³⁷¹

Az olasz nemzeti bevetések mellett a Task Force Albániában, Libanonban és Irakban is volt bevetésen. 1916. november 26-án 6.5-ös erősségű földrengés rázta meg Albániát, aminek következtében az olasz Task Force 3 Carabinieri TPC parancsnok mellett egy régésszel, egy építésszel és egy fotográfussal közel egy hetet töltött Albániában, mialatt 12 műemléki helyszínt látogattak meg.³⁷² Szintén egy hetet töltött az egység Libanonban a bejrúti robbantások után, ahol a helyi hatóság koordinálását végezték.

A műtárgyvédelmi egység víz alatti régészeti lelőhelyek és kulturális javak védelmével is foglalkozik. Ehhez a Carabinieri egy másik speciális egységét, a Nucleo Carabinieri Subacqueit hívják segítségül.³⁷³ Ezzel a víz alatti egységgel és a Kulturális Minisztériummal karöltve 2020. június 18-án Ventotene városában római kori hajómaradványt, továbbá ennek tartozékait vizsgálták körülbelül 40 méter mélyen, melyet nem hoztak fel a felszínre.³⁷⁴ A víz alatti felméréseknél, csak úgy, mint a víz alatti régészetnél fontos a lelőhely megfelelő kezelése és dokumentálása, melyre a 2000-es évektől kezdve képzés is épül a búvárrészleg számára, melyet a Carabinieri TPC szakemberei végeznek a megfelelő fényképes és grafikai dokumentációról.³⁷⁵ Sok esetben nem hozzák felszínre a tárgyakat, mert a nyomásváltozás és egyéb tényezők miatt elpusztulhatnak a leletek. A víz alatti lelőhelyek monitorozása azonban elengedhetetlen, hiszen az objektum állapotának vizsgálatát is rendszeresen ellenőrizni kell, továbbá a víz alatti illegális feltárások megelőzése szempontjából is lényeges a periodikus vizsgálat.

A Carabinieri TPC munkássága széleskörű, nemzeti és nemzetközi szinten számos területen jelen van, legyen szó oktatásról, műtárgyak védelméről vagy oktatásról. Szoros

³⁷¹ Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.): *Attività Operativa 2020*. Róma, 2020. 23. In: <https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivita%20operativa-2020c.pdf> (2021.11.28.)

³⁷² 4 múzeumot, 4 erődítményt, 1 római amfiteátrumot bizánci falakkal, 2 könyvtárépületet és egy tudományos jellegű kulturális örökséggel kapcsolatos helyszín. Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.): *Attività Operativa 2020*. Róma, 2020. 24. In: <https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivita%20operativa-2020c.pdf> (2021.11.28.)

³⁷³ Claudio Moccheggiani Carpano: *Problemi di Conoscenza e tutela dell' Archeologia Subacque*. In: *Traffico Illecito del patrimonio archeologico*. 38/2002. 180.

³⁷⁴ *Attività Operativa 2020*. Róma, 2020. 39. In: <https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivita%20operativa-2020c.pdf> (2021.11.28.)

³⁷⁵ Claudio Moccheggiani Carpano: *Problemi di Conoscenza e tutela dell' Archeologia Subacque*. In: *Traffico Illecito del patrimonio archeologico*. 38/2002. 180.

együttműködést ápolnak a rendészeti és civil egységekkel. Sokszínűségükkel támogatják a kulturális javak illegális kereskedelmének megfékezését.

3.3.3. Kommunikáció

A Carabinieri TPC működéséhez szorosan hozzátartozik a kommunikáció. Ezt a folyamatot társadalmi érzékenyítéssel, oktatással, kiadványok készítésével, sajtótájékoztatók tartásával és kiállítások szervezésével eszközölik. Kenneth Polk szerint a társadalom etikai meggyőződésén kell változtatni, melyhez nem elég néhány tudós és rendészeti szakember.³⁷⁶ Colin Renfrew angol régész kifejtette, hogy akkor érhetőek el jelentős változások, ha a közvélemény meggyőződése és nézetei is átalakulnak.³⁷⁷ A régészeti és művészettörténeti tudományterületek mellett az illegális műtárgykereskedelem által érintett számos terület azonos cipőben jár, mely lényege, hogy a jelenség csekély közismertsége okán számos félreértés keletkezik, továbbá a látencia magas számának csökkenése sem következik be. A népesség magasabb szintű informálása és oktatása segítené a rendészeti szervek munkáját, valamint az országok vezetősége is nagyobb hangsúlyt fektetne a kulturális javak védelmébe.

A tömegtájékoztató oktatás részéről már esett szó, azonban az érzékenyítés egyéb lehetőségeit nem ismertettem részletesen. Elemzéseim során megfigyeltem, hogy a műtárgyvédelmi egység kétféle esetben nyilvánul meg. Az első, amikor a felderített tárgyakat mutatják be, a második pedig amikor rendészeti szakembereket képzik vagy a civil lakosságot oktatják. Mind a két kategória előfordul Olaszországban és azon kívül is, így a kiállítások, oktatás és a nyomtatott sajtó is nemzeti és nemzetközi szinten is jelen van. A különböző felületeken való kommunikálás és jelenlét sugallja a lakosság számára az elérhetőséget, minőséget és bizalmat. Nagy hangsúlyt fektetnek a munkásságuk és eredményeik bemutatására, mellyel jelenlétüket emelik ki a műtárgyvédelemben. Elérhetőséget a nyitottságukkal, minőséget a prezentált eredményekkel és bizalmat a gyakori megjelenésükkel nyújtanak. Az olasz titkosszolgálatra volt jellemző, hogy a kevésbé nyitott tevékenységük (többek között a jogi szabályozások, miatt amelyek 2007, majd 2012 után módosultak) egy 2000-es évekbeli közvélemény-kutatáson negatív minősítést kapott, valamint ennek

³⁷⁶ Kenneth Polk: Il traffico illecito di oggetti antichi analizzato come un mercato criminale. In: In: Traffico Illecito del patrimonio archeologico. 38/2002. 112.

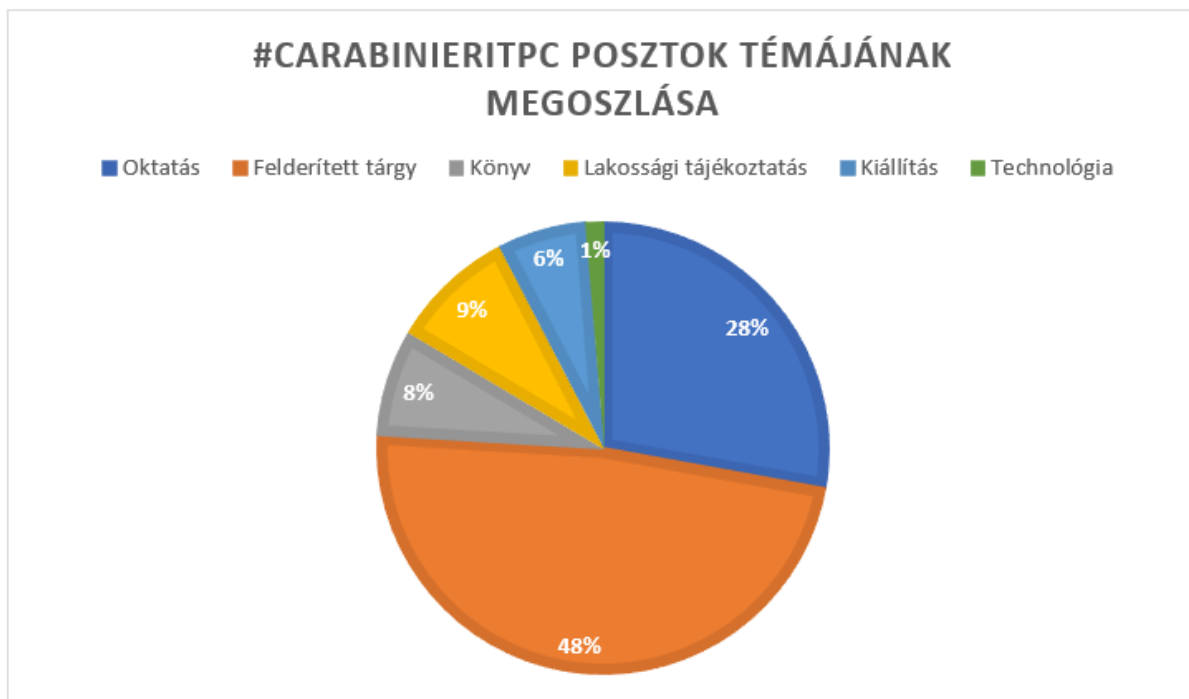
³⁷⁷ Colin Renfrew: Loot, Legitimacy and Ownership. The Ethical Crisis in Archaeology. Bristol Classical Press. London, 2000. 44.

megeősítésére számos könyv jelent meg akkoriban, mint például a Töketlen kémek (*Spie imperfette*), a Vértürdők (*Stragi*) vagy a Sátáni gépezet (*Meccanismo diabolico*).³⁷⁸ A jogi szabályozás mellett megindult a szolgálat célzott munkássága is, annak érdekében, hogy a lakosságot közelebb hozzák magukhoz, így weboldalt hoztak létre, melyen történeti áttekintés, hírek és a szervezet felépítése is megosztásra került. A 21. században jelentős szerepet kap az online térben történő megjelenés és kommunikáció, hiszen ezen a platformon van jelen az emberiség nagy százaléka.

Az Instagram #carabinieriipc témájú posztok során 80 találatot elemeztem (33. ábra).³⁷⁹ Legnagyobb számban a felderített tárgyak fényképét osztották meg, közel fele a posztoknak szólt erről, majd 28 százaléka a képeknek oktatás témájában történt. A maradék szeletben kap helyet a technológia, ahol az applikáció használatára hívják fel a figyelmet, a kiállítások, a lakossági tájékoztatások, valamint a könyvek. Az utóbbihoz az aktuálisan megjelent Carabinieri TPC munkatársai által írt oktatási, valamint szervezetismertetési és felderített tárgyakról szóló publikációk tartoznak. Az oktatás kategóriába a konferencia előadásokat, valamint a képzés népszerűsítésére és a lakosság jelentkezésére fókuszáló posztokat helyeztem. Véleményem szerint a posztok témája, továbbá azok aránya tükrözi a Carabinieri TPC tényleges kommunikációs témáit a lakosság felé.

³⁷⁸ Ujházi Lóránt: „Scientia rerum rei publicae salus” Az olasz nemzetbiztonsági szolgálatok újjászervezése ötéves távlatból. In: Szakmai Szemle. A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat tudományos- szakmai folyóirata. 3-4. szám. 2012. 147.

³⁷⁹ 2021.11.30-i adatok alapján.

33. ábra: A #carabiinieritpc posztok témájának megoszlása az Instagram alapján
Forrás: Saját szerkesztés

A Carabinieri weboldalán egy egyoldalas, rövid ismertető található a TPC munkásságáról.³⁸⁰ Külön oldallal nem rendelkezik, így elmondható, hogy nem ez a legfőbb kommunikációs platformjuk. A Kulturális Minisztérium szintén rendelkezik egy ismertetővel, melyen az elérhetőségek mellett az éves jelentések is megtekinthetők 2015 és 2020 között.³⁸¹ A Carabinieri honlapjával ellentétben, itt fellelhető olyan kérdésekre is válasz, hogy mi a teendő, ha illegális ásatásról vagy lopásról szerzünk tudomást, illetve miként járunk el műtárgyvásárlás alkalmával. A MiC weboldalán továbbá a Leonardo és az iTPC ismertetése is látható a sajtóközlemények, a hírek és a kutatási közlemények mellett.

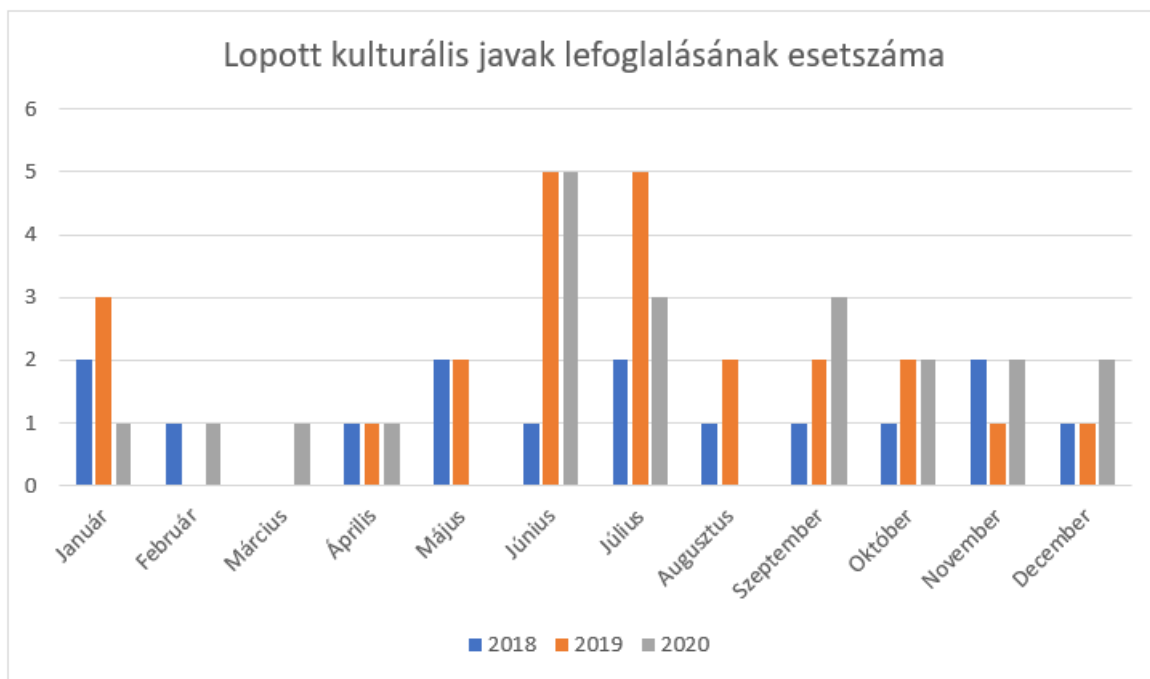
A műtárgyvédelmi egység számára fontos és presztízserővel jár a felderített műtárgyak bemutatása. Ezek történhetnek nyomtatott sajtó, videó és kiállítás formájában is. A nyomtatott sajtónál megkülönböztethetünk a Carabinieri és a Kulturális Minisztérium által kiadott, valamint az állami és független nyomtatott kiadványokat. Utóbbinál olyan napi, heti vagy havilapoknál jelennek meg az aktuálisan felderített műtárgyak, mint a Repubblica, La Sicilia, TorinOggi, La Stampa vagy az Il Messaggero. A 2018, a 2019. és a 2020-as év jelentéseiben pontosan 19 darab cikk jelent meg többek között a felsorolt lapok oldalain.

³⁸⁰ <http://www.carabinieri.it/multilingua/en/the-carabinieri-tpc> (2021.12.01.)

³⁸¹ <https://www.beniculturali.it/carabinieritpc> (2021.12.01.)

Véleményem szerint ezek jelentősége kettős, hiszen a felderített tárgyak megjelenésével a Carabinieri TPC munkássága és sikerei is megjelennek, továbbá a lakosság is tájékozódhat az illegális műtárgykereskedelem létezéséről aktuálisan. A TPC éves beszámolója alapján megvizsgáltam, hogy a 2018 és 2020 közötti időszakban lefoglalt kulturális javak hány esetszámmal rendelkeznek havi lebontásban. Ezen adatok fontossága kiemelendő, ugyanis a Carabinieri TPC sikerességét a lefoglalások száma is tükrözi.

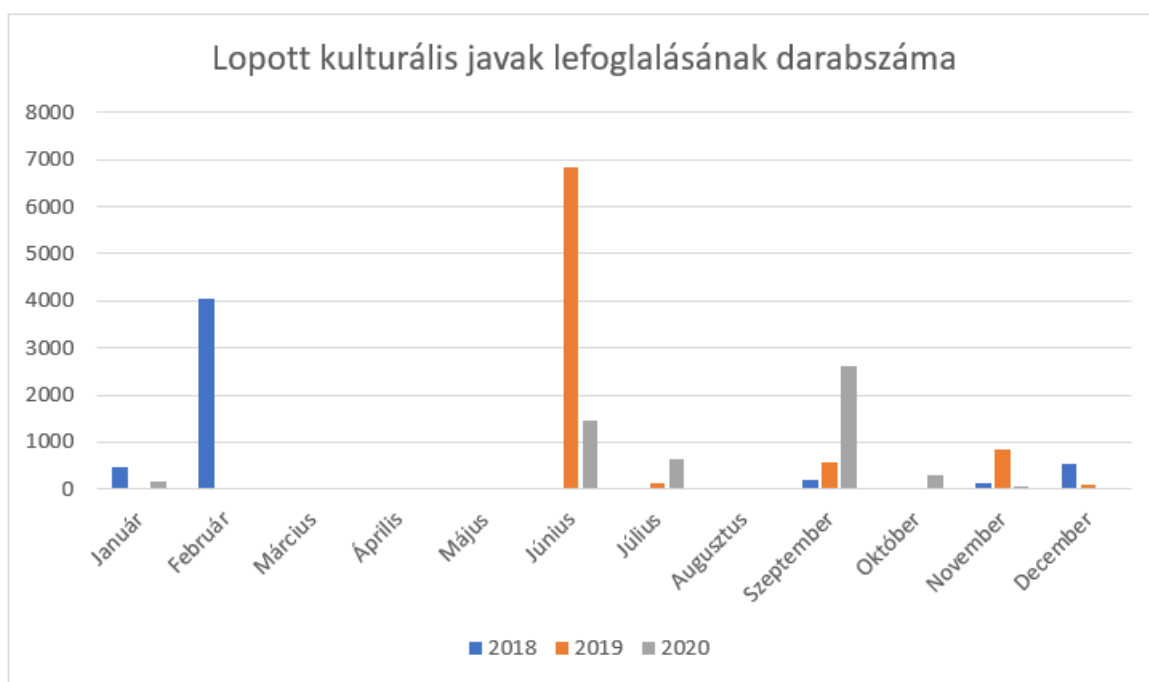
Megállapítható, hogy a 2020-as pandémia időszaka nem csökkentette a felderítések számát, hiszen ahogy az ábra is mutatja (34. ábra) több esetszám is megegyezik, vagy túl is szárnyalja a korábbi évek esetszámait (szeptember, december). A júniusi adatok megegyeznek az egy évvel korábbiakéval, melyek a három év alatt a legmagasabb esetszámnak tudhatóak be. Lényeges megállapítani, hogy az esetszámok és a „fogás” nagysága nincsenek párhuzamban, mely prezentálására a következő ábra lesz segítségemre (35. ábra).

34. ábra: Az illegálisan eltulajdonított kulturális javak lefoglalásának esetszámait 2018 és 2020 között
 Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC éves beszámolója alapján

Az esetszámok vizsgálata után fontos a tárgyak számát is elemezni, hiszen egy felderítés alkalmával nem feltétlenül egy darab műtárgyat találnak csak a Carabinieri TPC munkatársai. A diagrammon (35. ábra) jelentős különbségek figyelhetők meg. A 2019. júniusi hónap alatt közel 7000 kulturális javat gyűjtöttek be, ahol egy eset kapcsán 6819 darab

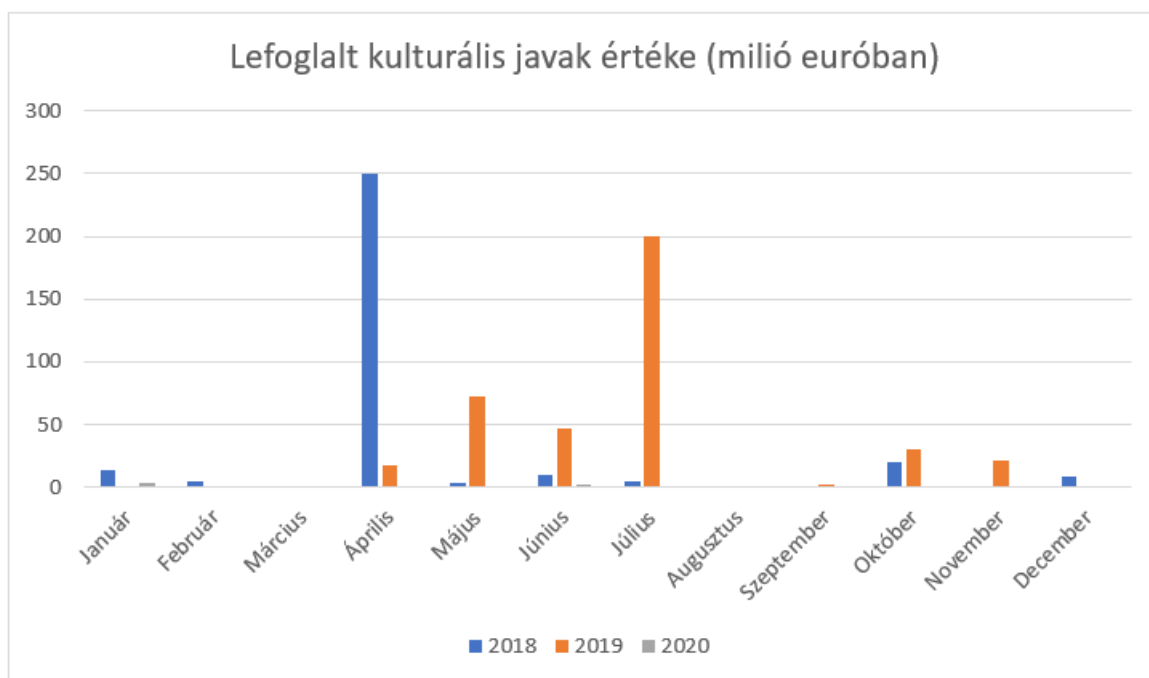
régészeti jellegű érmét találtak.³⁸² Egy-egy nagyobb leletegyüttes képes nagy mértékben befolyásolni a statisztikát, nem csupán hazai, de nemzetközi szinten is. A WOA tanulmányozása közben is felfigyeltem arra, hogy egy tárgyat rögzítenek csupán az adatbázisban, majd a megjegyzés rovatban olvasható, hogy a leletegyüttes még számos kulturális tárgyat tartalmaz, melyből egy került rögzítésre. Nemzetközi szinten szükséges lenne egységesíteni a tárgy és esetszám elkülönítését.

35. ábra: Az illegálisan eltulajdonított kulturális javak lefoglalásának darabszámái 2018 és 2020 között
 Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC éves beszámolója alapján

A tárgyak eset és darabszáma mellett fontos elemezni a kulturális javak értékét (36. ábra). Az összegek változása az aktuális nemzeti és nemzetközi politikai, gazdasági és szociális állapotoktól függően változhatnak. A legnagyobb értékű felderített és lefoglalt tárgy(csoport) 2018 áprilisában történt a három év figyelembevételénél. Az első ábrán látható, hogy csupán egyetlen esetszám fordul elő ebben az időpontban, továbbá a 35. ábrán nem kiolvasható ugyan, de szintén egy darab szám fedezhető fel itt is. Ez a műtárgy, egyedül 250 millió eurót ér (egy Leonardo da Vinciként hirdetett, hamisítványnak tulajdonított tárgy), így maga mögé utasította a több darabból álló leletegyütteseket.

³⁸² Attivita Operativa 2019. Róma, 2019. 32. In: https://storico.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1589880017803_Attivita_Operativa_2019c.pdf (2021.11.28.)

36. ábra: Az illegálisan eltulajdonított, majd felderített kulturális javak értéke 2018 és 2020 között. Az értékek millió euróban kerültek meghatározásra
 Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC éves beszámolója alapján

A Carabinieri TPC és a Kulturális Minisztérium számos kiadványt tud magáénak. Az évenként megjelenő átfogó és részletes jelentéseket és azok elérhetőségét már bemutattam, de nem esett szó a Carabinieri havonta megjelenő magazinjáról, az „il Carabinieri” -ről vagy a „la Rivista dell’ Arma” -ról, melyek nem specifikusan a műtárgyvédelmi egység kiadványai, a lapjaik között mégis felfedezhetőek az éppen aktuális műtárgyvédellel kapcsolatos ismertető. Ezen túl, évente megjelenő könyvkiadással is büszkélkedhet a Carabinieri TPC, mely katalógus jelleggel tartalmazza az adott évben felderített műtárgyakat.³⁸³ A Carabinieri a művészetért³⁸⁴ című könyvben a műtárgyak történetét és előkerülését mutatja be az operációkon keresztül. A Csipkerózsika operáció például az Alvó Ariadne márványszobrának becenevéből származik, mely egy illegális ásatásból feltárt márványszobor kusza útját mutatja be Amerikában, ahol 4,5 millió dollárért kínálták eladásra, majd végül az amerikai ICE kooperációjával a Carabinieri TPC visszajuttatta Olaszországba.³⁸⁵ Az ellopott műalkotások

³⁸³ Lukács Dalma: The Italian Law Enforcement system used to protect cultural properties with particular reference to database and mass media. In: Criminal Justice Issues Journal of Criminal Justice and Security Year XVIII, Issue 5-6, 2018. ISSN 1512-5505. 248.

³⁸⁴ L’Arma per L’arte e Legalità.

³⁸⁵ Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.): L’arma per l’arte e la legalità. Storie di recuperi e di beni culturali: operazioni del Comando Carabinieri per la Tutela del Patrimonio Culturale. Róma, 2016.64.

értésítője³⁸⁶ nevet viselő könyvük 1972-től kezdve szinte minden évben megjelenik online és nyomtatott formában egyaránt. Ez a mű nem a felderített kulturális javakat tartalmazza, hanem az illegálisan eltulajdonított, még elő nem került műtárgyakat listázza leírással és képekkel. A tárgyak rövid ismertetője tartalmazza a következőket:

- iskola vagy művész;
- műtárgy neve;
- anyaga és a technikája, amivel készült;
- mérete;
- A Carabinieri Kulturális Örökségvédelmi Parancsnokság adatbankjának hivatkozási száma.³⁸⁷

A keresés alatt álló tárgyakat különböző kategóriákra osztották, amelyek a fejezeteit adják a kiadványoknak. Ezek a kategóriák a következőek: régészet; famunka; grafika, festmény zene; könyvek és vallási tárgyak.

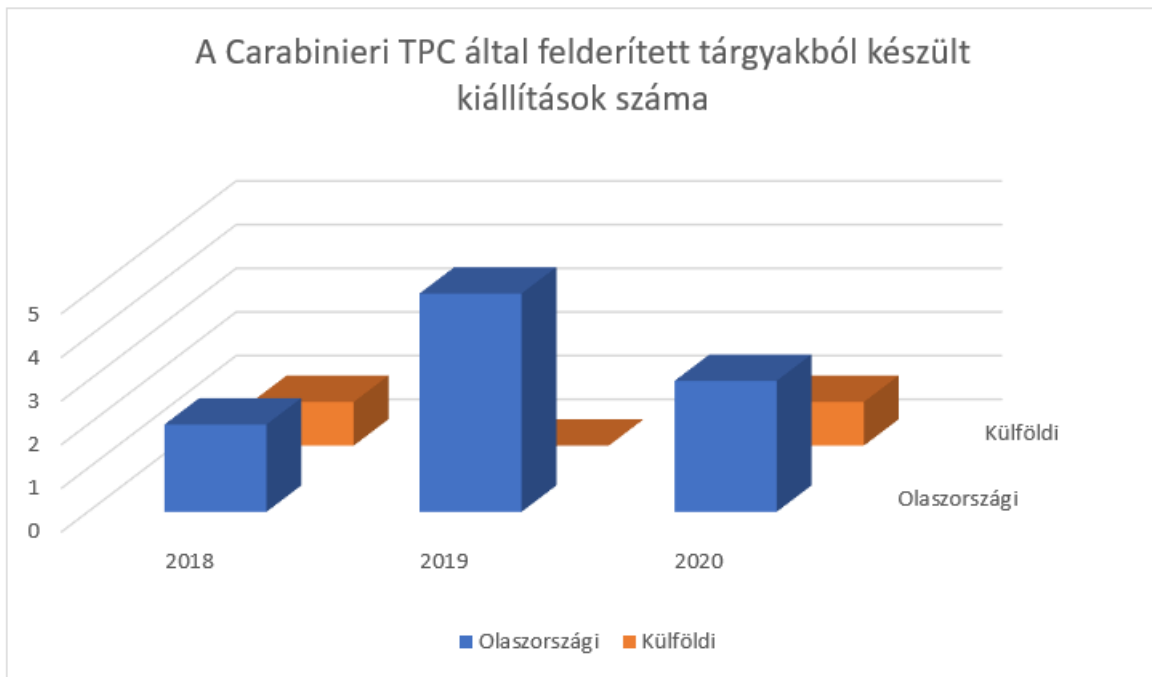
A kiállításokat tekintve elkülöníthetünk külföldi és olaszországi eseményeket egyaránt (37. ábra). A 2018-as évben május 29 és július 8 között került megrendezésre a bécsi Kunsthistorisches Múzeumban „Tesori recuperati”, azaz Előkerült kincsek címet viselő kiállítás.³⁸⁸ A 2019-es évben nem történt külföldi kiállítás, mely mögött a Carabinieri TPC 50 éves fennállásának ünneplése is állhat. Ez a jubileumi esemény fellendítette a hazai kiállítások számát, melynél a „szokásos” felderített tárgyak mellett a Carabinieri TPC történeti és kialakulásához vezető kellékek is megjelennek, mint például ruházat vagy fegyverzet. A pandémia időszaka alatt, 2020-ban viszonylag magas számban fordultak elő kiállítások: január 6 és 17 között New Yorkban mutatták be az 50 éves fennállás során lefoglalt értékes tárgyak gyűjteményét.³⁸⁹

³⁸⁶ Arte in Ostaggio- Bollettino Delle Opere D’Arte Trafugate

³⁸⁷ Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale: Arte in Ostaggio- Bollettino Delle Opere D’Arte Trafugate. 2020. 6.

³⁸⁸ Attivita Operativa 2018. Róma, 2018. 53. In: https://storico.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1555509761545_Activita_Operativa_2018.pdf (2021.11.28.)

³⁸⁹ Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.): Attivita Operativa 2020. Róma, 2020. 23. In: <https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivita%20operativa-2020c.pdf> (2021.11.28.)

37. ábra: A felderített kulturális javakból készült olasz és külföldi kiállítások száma évenként
 Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC adatai alapján

A Carabinieri eredményessége nem csupán az oktatás, együttműködés és a kommunikáció sikerén alapszik. Az egyik legfontosabb eszközük az adatbázis, illetve ennek a mobilapplikációs verziója, amely nem csupán az olasz rendészeti szervek részére, hanem a világon bárki számára elérhető.

3.3.4. Leonardo

A Carabinieri TPC által kifejlesztett és alkalmazott lopott tárgyakat tartalmazó adatbázist nevezzük Leonardonak. A méltán híres adatbázis sikerességét jelzi, hogy az Interpol a Psyche Projekt keretein belül átvette az olaszok által készített adatbázis technológiai és tartalmi adatait egyaránt. Az Interpol WOA adatbázisát már korábban vizsgáltam, azonban a lényegi változásokat még nem elemeztem. Eredetileg a programot 24 hónap alatt alakították volna ki, azonban kisebb csúszásokkal végül 33 hónap alatt átalakult négy fázisban:

- információk gyűjtése a tárgyak helyszínéről, az eltulajdonítás időpontjával, valamint képek mellékelésével;

- következő lépésként a WOA és a Leonardo adatbázisok összekapcsolása történt meg;
- a harmadik szint a kép-összehasonlító funkció beállítása volt;
- végül a negyedik szintként az elkészült adatbázisokhoz képezték ki és készítettek fel a szakembereket.³⁹⁰

A Leonardo egyedisége abban rejlik, hogy a szöveges keresés mellett képes egy fénykép által történő kutatásra is. A MI használata a lopott műtárgyakat tartalmazó adatbázisban elsőként az olaszoknál jelenik meg. Hogyan alakult ki a ma is ismert formáció? A TPC megalakulásával 1969-ben a lopott műtárgyak adatait kartoncédulákon vezették, szerencsésebb esetekben fekete-fehér képekkel ellátva.³⁹¹ Ez a rendszer 1980-ig tartott, ahol a PC-k megjelenésével a szöveges adatok rögzítése is elkezdődött, majd az 1990-es években már képeket is tudtak számítógépeken tárolni.³⁹² A 2000-es években már egyszerre tudták a képi és az írásos anyagot tárolni, mely eredményeként a 2004/42. olasz kormányrendelet 85. bekezdése kimondja, hogy a Kulturális Minisztérium egy adatbázist hozott létre, amely az illegálisan eltulajdonított műtárgyakat tartalmazza.³⁹³ 2016-ban újabb változáson ment keresztül a Leonardo, majd 2011-ben a PON projekt³⁹⁴ létrejöttével a régészeti lelőhelyek védelme is megerősödött és legvégül 2015-ben az adatbázis új formációja kezdte meg működését: a Leonardo.³⁹⁵

Mikor használják az adatbázist a TPC szakemberei? Olaszországban természeti katasztrófák idején a műtárgyak megrongálódnak vagy el is tűnhetnek. A jó minőségű képek tárolása, valamint a fényképes funkciójú keresés megkönnyíti a lopások esetén való nyomozást, hiszen gyorsabb azonosítani a műtárgyakat akár az online katalógusok böngészésével. A meghirdetett tárgyak képeit egyszerűen feltöltik, majd lefuttatják az adatbázisban a mesterséges intelligencia segítségével, így találat esetén lopott kulturális

³⁹⁰ Lukács Dalma: Criminal geographical research of the stolen cultural properties from Hungary – based on the Psyche Project. In: Criminal Geographical Journal. 3-4 (2020). 21.

³⁹¹ Lukács Dalma: The Italian Law Enforcement system used to protect cultural properties with particular reference to database and mass media. In: Criminal Justice Issues Journal of Criminal Justice and Security Year XVIII, Issue 5-6, 2018. ISSN 1512-5505. 246.

³⁹² Lukács Dalma: A kulturális javak hatékony rendészeti eszközei Olaszországban az adatbázisok és a tömegtájékoztatás tükrében. In: Belügyi Szemle (2020).68. évf. 4. szám. 43.

³⁹³ Lukács Dalma: The Italian Law Enforcement system used to protect cultural properties with particular reference to database and mass media. In: Criminal Justice Issues Journal of Criminal Justice and Security Year XVIII, Issue 5-6, 2018. ISSN 1512-5505. 246- 247.

³⁹⁴ Il Programma Operativo Nazionale, azaz Nemzeti Operatív Program.

³⁹⁵ Lukács Dalma: A kulturális javak hatékony rendészeti eszközei Olaszországban az adatbázisok és a tömegtájékoztatás tükrében. In: Belügyi Szemle (2020).68. évf. 4. szám. 43.

javakról beszélhetünk. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy az adatbázis technológiai fejlesztése elengedhetetlen. A mai állapotában nem képes a teljeskörű azonosításra a technológia, ugyanis az eddig feltöltött képek a tárgy nem minden oldaláról készültek, így egy jelenetekkel díszített vázát nem feltétlenül tud a szoftver egyeztetni. Ennek kiküszöbölésére a technológia fejezetben már kitértem, miszerint a háromdimenziós digitalizáció jelentené a legkönnyebb változást, hiszen az adatbázisban minden szögből rögzített tárgyhöz elég lenne a keresés során csupán egyetlen képet használni és feltölteni az adatbázisba az adatellenőrzés során. Egy másik, szintén lényeges, aktuális és megoldásra váró probléma nehezíti a műtárgyak azonosítását, amelyről korábban már szó esett a nemzeti nyomozás nehézségei kapcsán: amennyiben a kész tárgyat, például egy nagy méretű festményt felszabdadják, majd átalakítják úgy, hogy apróbb változtatásokat átfestve megváltozzon a kép egésze.³⁹⁶ A kép feldarabolása közben akaratlanul is olyan módon osztják fel a festmény felületét, hogy egy-egy jelenet kettéválik, ilyenkor akár egy személyhez tartozó végtag is átkerülhet a másik szétvágott darabra.³⁹⁷ A Carabinieri TPC munkatársai elmondták, hogy ezzel a jelenséggel nem tudnak maximális találatot elérni, nehezebb így szűrni a tárgyakat.³⁹⁸ A probléma megoldására egy applikáció használata közben gondolkodtam el. A Google Arts & Culture nevezetű applikáció szintén képeket hasonlít össze, csupán itt az emberek arcát az adatbázisban található festményekkel. A végeredményt százalékos meghatározással adja meg a program, mely a módosított: átfestett és felszabdalt kulturális javaknál szintén a találatot segítené elő a rendészeti szakemberek munkája során.³⁹⁹ Az eredmények átszűrése után könnyebben képet kapnak a szakértők az adatbázisban szereplő eredeti és a módosított, esetleg több darabból álló új tárgyak esetében. A házi katalógus alkalmazásával eredményes kutatást lehet végezni nem csak lopás esetén. Ha természeti katasztrófa történne, akkor a tárgyak pontos számát, helyzetét és kinézetét is kézhez kaphatnék a rendészeti szakemberek, így célorientáltan történhetne az állapotfelmérés és a kulturális javak ideiglenes helyének

³⁹⁶ Lukács Dalma: The Italian Law Enforcement system used to protect cultural properties with particular reference to database and mass media. In: Criminal Justice Issues Journal of Criminal Justice and Security Year XVIII, Issue 5-6, 2018. ISSN 1512-5505. 249.

³⁹⁷ Lukács Dalma: A kulturális javak hatékony rendészeti eszközei Olaszországban az adatbázisok és a tömegtájékoztatás tükrében. In: Belügyi Szemle (2020).68. évf. 4. szám. 46.

³⁹⁸ Ezúton szeretnék köszönetet mondani Luigi Spadoninak, a Carabinieri TPC adatfeldolgozó egység parancsnokának.

³⁹⁹ Lukács Dalma: The Italian Law Enforcement system used to protect cultural properties with particular reference to database and mass media. In: Criminal Justice Issues Journal of Criminal Justice and Security Year XVIII, Issue 5-6, 2018. ISSN 1512-5505. 249.

biztosítása. Erre a BeWeB⁴⁰⁰ egyfajta megoldást is jelent az egyházi tárgyak dokumentálásával, amelyet egy későbbi fejezetben részletesen bemutatok.

A Leonardo adatbázisának egy része mindenki számára elérhető a Carabinieri honlapján.⁴⁰¹ A tárgykeresőben lehetőségünk van a lopott tárgy nyilvántartási számára, az objektum típusára, anyagára, készítési technikájára és az alkotóra keresni. A keresés mellett az ICOM Vörös Listás tárgyainak, valamint az Unidroitnak a weblap linkje is elérhető, ahová kattintva automatikusan átvált az oldal. Külön kategóriában, de szintén a Leonardo keresőfunkciója mellett elérhetőek a különös jelentőségű eltulajdonított művek; az iraki lopott régészeti leletek; a különös jelentőségű, elkobzás alatt álló tárgyak; a Líbiából származó lopott régészeti leletek (a bengázi kincs) és PSYCHE projekt. Utóbbinál az Interpol és a Carabinieri TPC kooperációja bontakozik ki röviden.

A korábbi fejezetben kifejtettem, hogy a pandémia időszaka miatt a Carabinieri megszokott munkarendje és ellenőrzési felületei megváltoztak a lezárások alkalmával. A Covid-19 okozta átmeneti lassulás arra is szolgált, hogy finomítsák a TPC-ben rejlő lehetőségeket az online kereskedelemhez kapcsolódó megfigyelési tevékenységekben és az adatbázisukban.⁴⁰² A 2020-as év a pandémia miatt így egyedinek tekinthető, a korábbi évekhez képest nem adja vissza azokat a lényeges elemeket, melyekkel meghatározhatóak a kulturális javak trendjei.⁴⁰³ Az online felületeken az aukciósházak és a galériák eladásra szánt tárgyait tudták vizsgálni, hiszen ezek a katalógusok minőségi, jól beállított fények mellett készítik fotóikat a tárgyról, hogy minél könnyebben tudják értékesíteni azokat. Ezek mellett az online webáruházak és kereskedelmi oldalak monitorozása is elengedhetetlen. Az adatbázisban fellelhető információkból értékes statisztikákat állíthatunk össze, amelyekből nem csupán Olaszországra vetítve állapíthatunk meg szegmenseket az illegális műtárgykereskedelem kapcsán, hanem ezen adatokat az Interpol Európára vonatkozó statisztikáival, valamint a Magyarországról eltulajdonított műtárgyak lopásaival is összevethetjük.

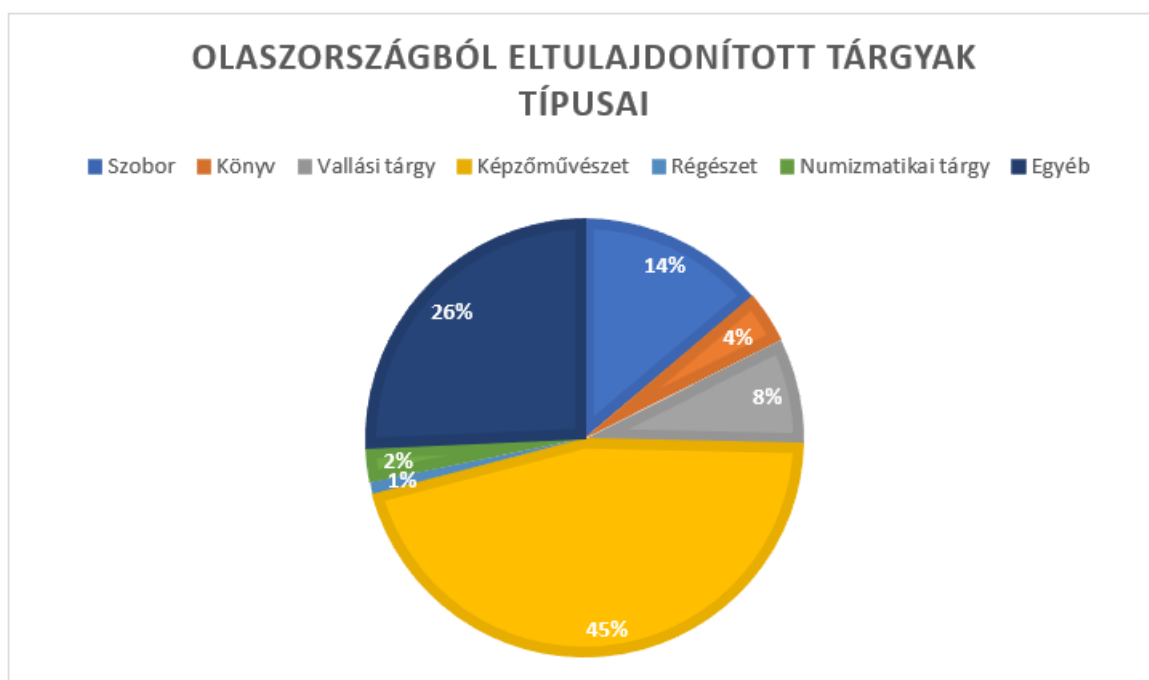
⁴⁰⁰ Beni Ecclesiastici in web

⁴⁰¹ <http://tpcweb.carabinieri.it/SitoPubblico/search> (2021.12.02)

⁴⁰² Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.): *Attività Operativa 2020*. Róma, 2020.7. In: <https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivita%20operativa-2020c.pdf> (2021.11.28.)

⁴⁰³ Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.): *Attività Operativa 2020*. Róma, 2020.8. In: <https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivita%20operativa-2020c.pdf> (2021.11.28.)

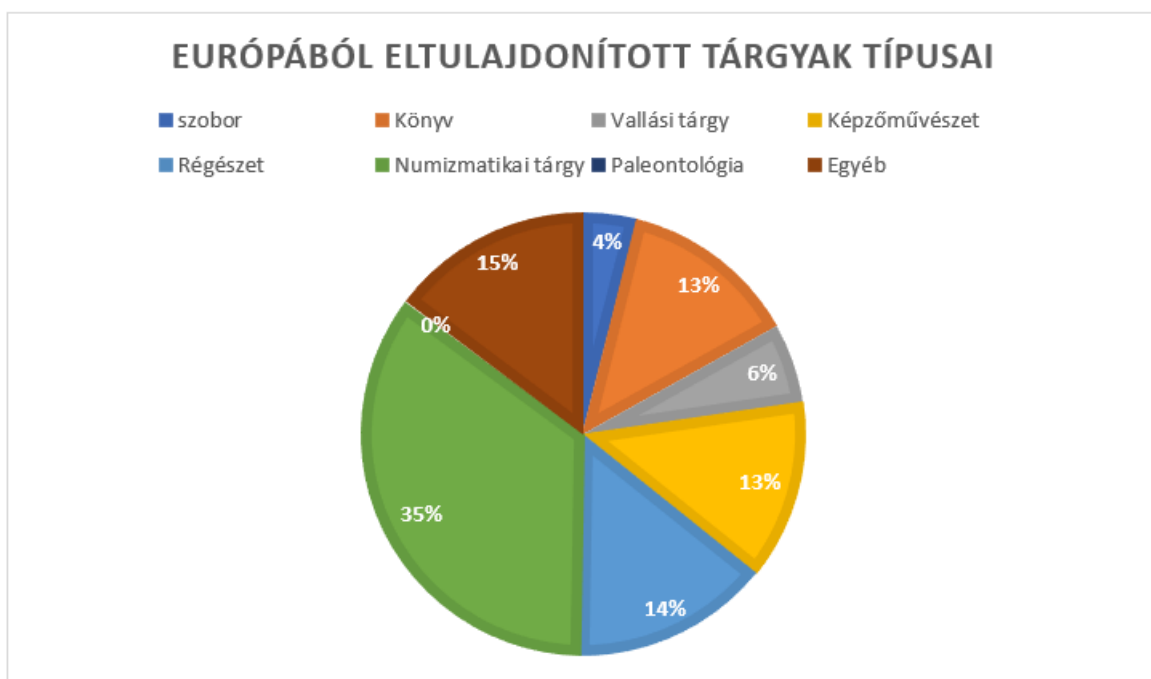
Az adatokból többféle elemzést is készíthetünk. Vizsgálhatjuk a lopott tárgyak típusát, valamint a helyszínt, ahonnan eltulajdonították őket. A Leonardo adatbázisból kigyűjtöttem azokat a tárgyakat, amelyeket civil felhasználó mindenféle jogosultság nélkül elérhet az adatbázisból. A tárgyak kategóriáit az Interpol statisztikájának elosztásához alakítottam ki, hogy a tárgytipusok megegyezzenek a könnyebb összehasonlítás érdekében. A paleontológiai tárgyak kivételével ugyanazon kategóriák olvashatóak le az ábrákról (38-39. ábra). Az olaszországi diagramnál hat darab fő kategória jött létre (szobor, könyv, vallási tárgy, képzőművészet, régészet, numizmatikai tárgy) és egy plusz, amely az egyéb elnevezést kapta (38. ábra). Ebbe a kategóriába kerültek többek között a textíliák, étkészletek és a hangszerek is. Összesen 17.787 tárgy adataival összefüggésben folytattam a vizsgálatokat. A képzőművészeti tárgyak 10.914 darabszámmal fedezhetőek fel, mely 45 %-a teljes adatbázisnak. Az egyéb kategória 6151 tárggyal a második legnagyobb szeletet birtokolja a diagramon, mely a többféle összevont kategóriáknak köszönhető. A harmadik leggyakrabban eltulajdonított tárgy a szobor, melyből 3313 darab található az adatbázisban, majd negyedikként a vallási tárgyak 1847 darabbal, a könyvek 908 darabbal, a numizmatikai tárgyak 597 darabbal és végül a régészeti leletek 208 darabbal következnek a sorban.⁴⁰⁴

38. ábra: A lopott tárgyakat tartalmazó Carabinieri TPC adatbázis tárgytipusai
Forrás: Saját szerkesztés a Leonardo adatbázis alapján

⁴⁰⁴ Az adatok 2021. 12. 03-án voltak érvényben.

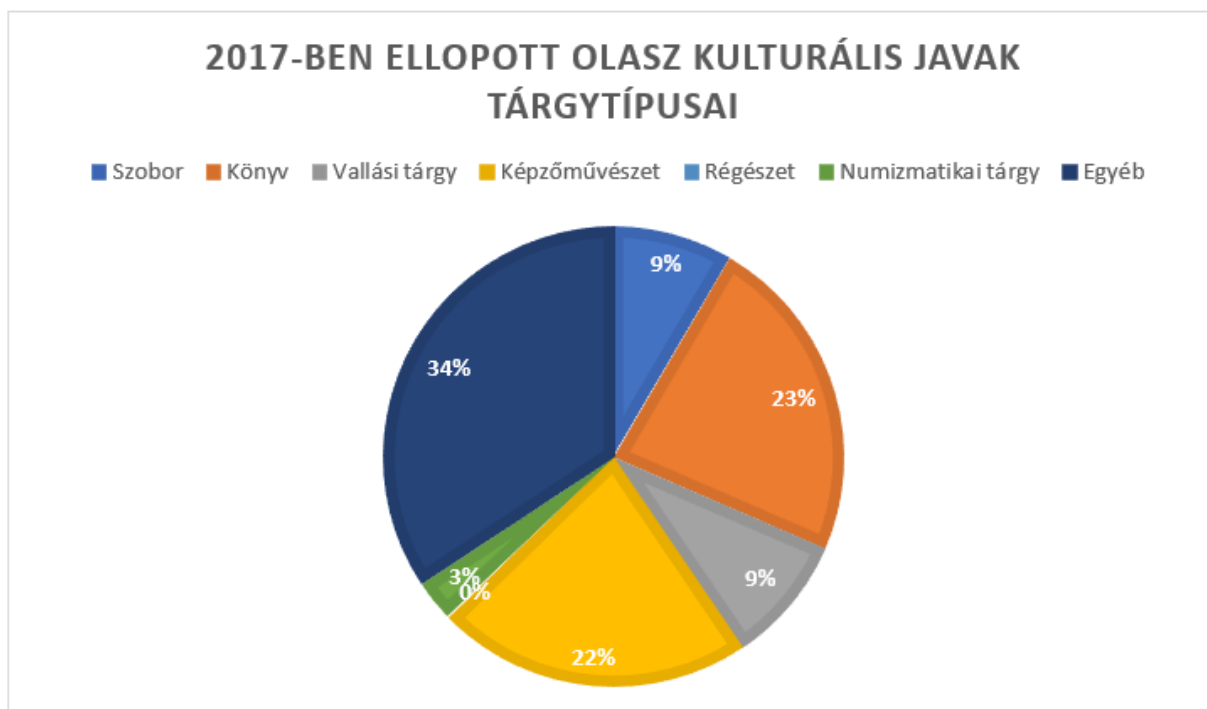
Az Európára vonatkozó statisztika (39. ábra) merőben eltér az olasz adatoktól. Míg a Leonardo adatbázis alapján az egyik legkevesebb tárgyat tartalmazó kategória volt a numizmatikai tárgyaké, addig 9675 darab lelettel az európai lopott tárgyak legmagasabb számát produkálta ez a kategória. Az egyéb kategória 4086 tárggyal, a régészeti leletek szorosán mögötte 4013 darabbal, majd a képzőművészeti művek (3632 darab) és a könyvek (3591 darab) közel azonos számmal kapcsolódnak a sorba. A vallási tárgyak 1608 és a szobor 1083-as darabszáma mellett eltörlül a palaontológiai kategória 22 számmal. A két ábrát megfigyelve megállapíthatjuk, hogy az olaszországi lopások nem arányosak az európai eredményekkel. Egyedül a vallási tárgyak találhatóak körülbelül azonos arányban mind a két esetben. A Magyarországra vonatkozó eredményeket egy későbbi fejezetben elemzem, ahol összehasonlítást végzek majd az itt bemutatott két diagrammal (38-39. ábra).

39. ábra: Európából eltulajdonított tárgyak típusai az Interpol 2020-as statisztikája alapján
 Forrás: Saját szerkesztés az Interpol jelentése alapján. In: <https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2021/Cultural-property-crime-thrives-throughout-pandemic-says-new-INTERPOL-survey>
 (2021.12.03.)

A nyomozóhatóság által felderített ügyek elemzése, valamint a Leonardo adatbázisban fellelhető összes tárgytípus vizsgálata mellett évenkénti elemzéseket is végeztem az olasz lopott műtárgytípusokra vonatkozóan 2017 és 2020 között. A kategóriákat a fent elemzett séma szerint megtartottam, hogy a viszonyítás egyszerűbb maradjon. Fontosnak tartom kiemelni, hogy a felderített tárgyak száma eltér a Leonardóban tárolt kulturális javakétól,

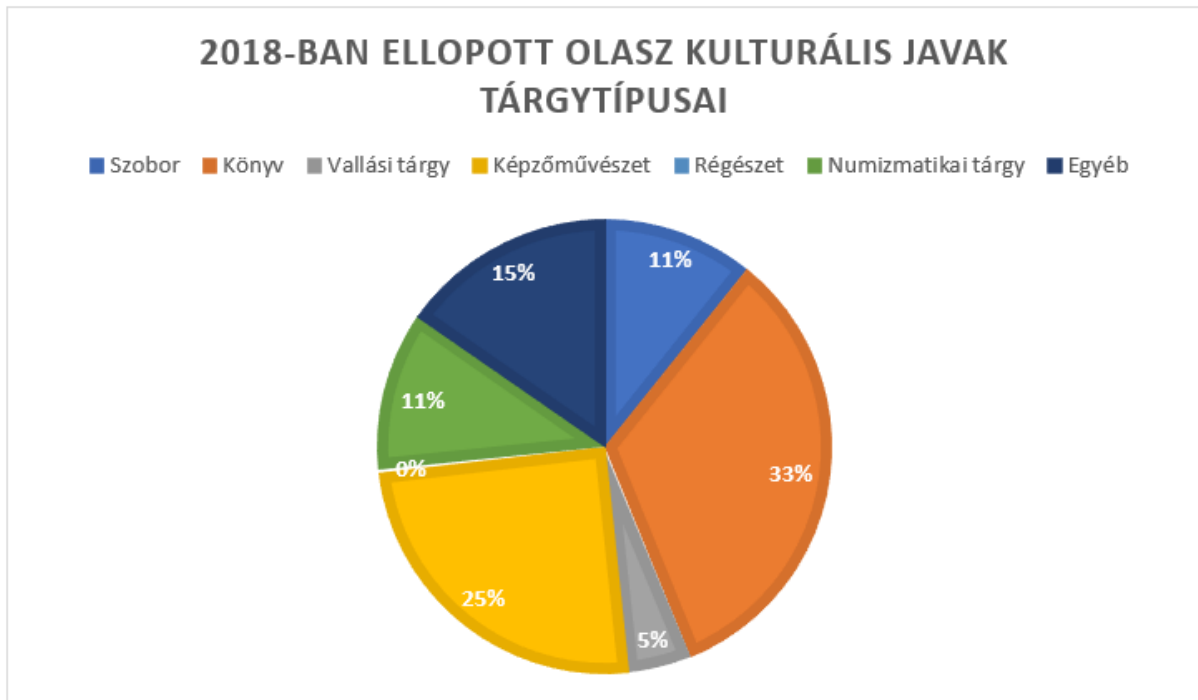
hiszen az előkerült darabokat kiveszik a körözés alatt álló tárgyak adatbázisából, a Leonardoból. Ennek okát már egy korábbi fejezetben ismertettem részletesebben. A 2017-es Carabinieri TPC éves beszámolója alapján kigyűjtött lopott tárgyra vonatkozó adatok (40. ábra), valamint a Leonardoban található információk (38. ábra) nagyon eltérőek, hiszen a képzőművészeti tárgyak a 2017-es lopott kulturális javak adataiban 1280 darabbal csupán a harmadik legkelendőbb műtárgytípusok voltak, míg a Leonardo adatbázisban 10 914 darabbal a 45 százalékát tette ki az adatoknak ez a típus. Az egyéb kategória a Carabinieri éves jelentése szerint 2017-ben 1985 lopott tárgyat takar, amely 34 százaléka az éves lopásoknak, míg a Leonardo adatbázisban szereplő arány csupán 26 százaléka ez a kategória. 1337 darabbal a könyvek lopása a második leggyakoribb tárgykör volt 2017-ben, ami azért is figyelemreméltó, mert az adatbázisban csupán 908 darab keresés alatt álló könyv található. Ez azt is jelenti, hogy a csendőrség munkája során nagy számú könyvgyűjteményt talált meg, melyből feltételezhető, hogy egy felderítés alkalmával nem egy, hanem számos könyvet találtak meg egyszerre. Az olaszországi lopott műtárgyak között feltételezhetően nagy számú régészeti leletnek kellene lennie a történelmi gazdagsága és a múzeumok száma miatt, azonban csupán 13 darab került eltulajdonításra 2017-ben a Carabinieri TPC éves jelentése szerint. Az illegális ásatások mértékét azonban itt sem tudjuk pontosan meghatározni, így ez a szám (13 darab) a sokszorosára lehet valójában. Régészeti leletek tekintetében 2020-ig bezárólag csupán csekély számban fordulnak elő ezek a tárgyak a Carabinieri éves jelentéseiben, míg az Interpol Európára vonatkozó eltűnt tárgyak statisztikájában (39. ábra) 14%- al és 4013 darabszámmal a harmadik a listán. A szobrok (486 darab) és a vallási tárgyak (522 darab) közel azonos mennyiségben tűntek el 2017-ben, mindegyik 9-9 százalékot tesz ki az évi tárgytípusoknak. A numizmatikai tárgyakat elemezve, a négy évből 2017-ben történt a legkevesebb lopás, mindössze 163 darab.

40. ábra: Olaszországból eltulajdonított tárgyak típusai a Carabinieri TPC 2017-es statisztikája alapján
 Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC jelentése alapján. In:
https://storico.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1545381735727_Activita_Operativa_2017.pdf
 (2021.12.03.)

A 2018-as Carabinieri jelentési statisztikája merőben eltér az előző évitől. A képzőművészeti tárgyak az egyetlen kategória, mely körülbelül azonos százalékból figyelhető meg mind a két évben: 2017-ben 22 százalék, míg 2018-ban már 25 százaléka volt a tárgytípusoknak. Az eddig ismert statisztikákkal ellentétben, a 2018-as év legkeresettebb műtárgya a könyv volt 2935 darabbal (33%). A könyvek és a numizmatikai tárgyak vizsgálata közben megfigyeltem, hogy mind a lopásoknál, mind az előkerült tárgyak között ez a két kategória leletegyüttesekben fordul elő, azaz egy lopás esetében akár több 100 vagy 1000 leletről is beszélhetünk. A 39. ábra elemzésénél a 6819 darabból álló felderített régészeti korú érmék leletegyüttese jól prezentálja, hogy mekkora számokról is beszélhetünk. Ennek oka, hogy mind a két tárgytípus átlagos értéke a piacon alacsonyabb, így nagy mennyiségben jobban megéri értékesíteni őket. A harmadik leggyakrabban eltulajdonított tárgyak 2018-ban az egyéb kategória műtárgyai voltak 15 százalékkal és 1359 darabbal, majd 11-11százalékkal a numizmatikai tárgyak (1002 darab) és a szobor (955 darab) követték a listán. Utóbbi 2017-ben 9 százalékkal, közel azonos arányban került eltulajdonításra, mint a 2018-as évben. A

vallási tárgyak 400 darabbal utolsó előtti helyen találhatóak az évi statisztikában 5 százalékkal.

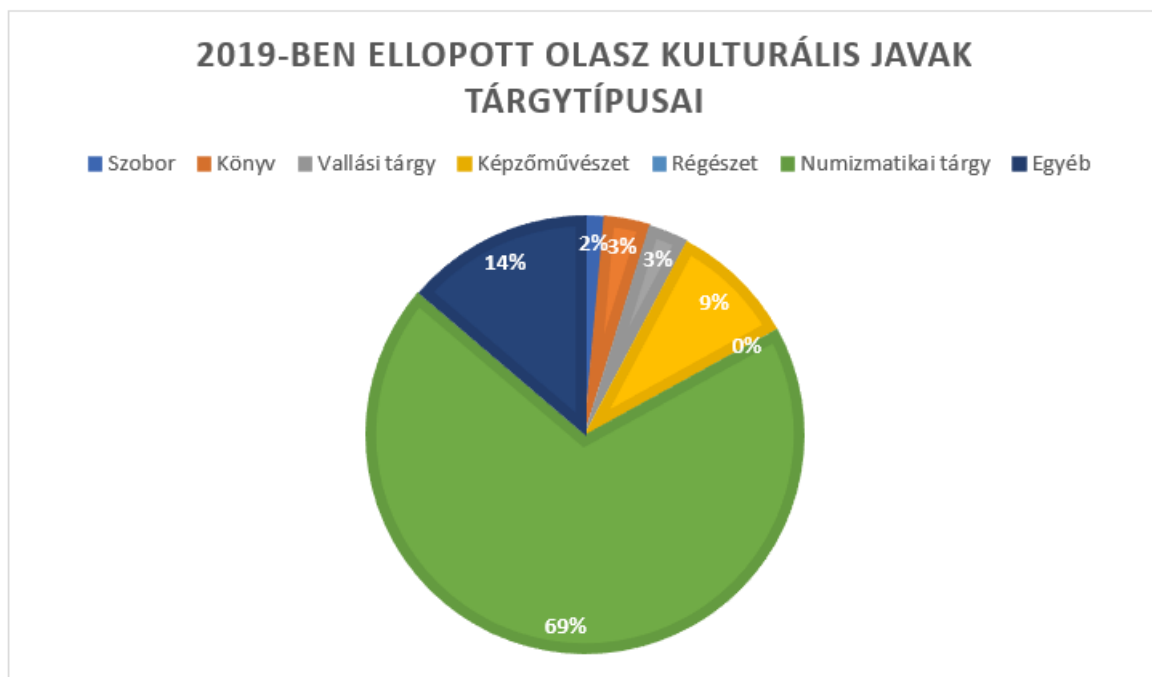

41. ábra: Olaszországból eltulajdonított tárgyak típusai a Carabinieri TPC 2018-as statisztikája alapján

Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC jelentése alapján. In:

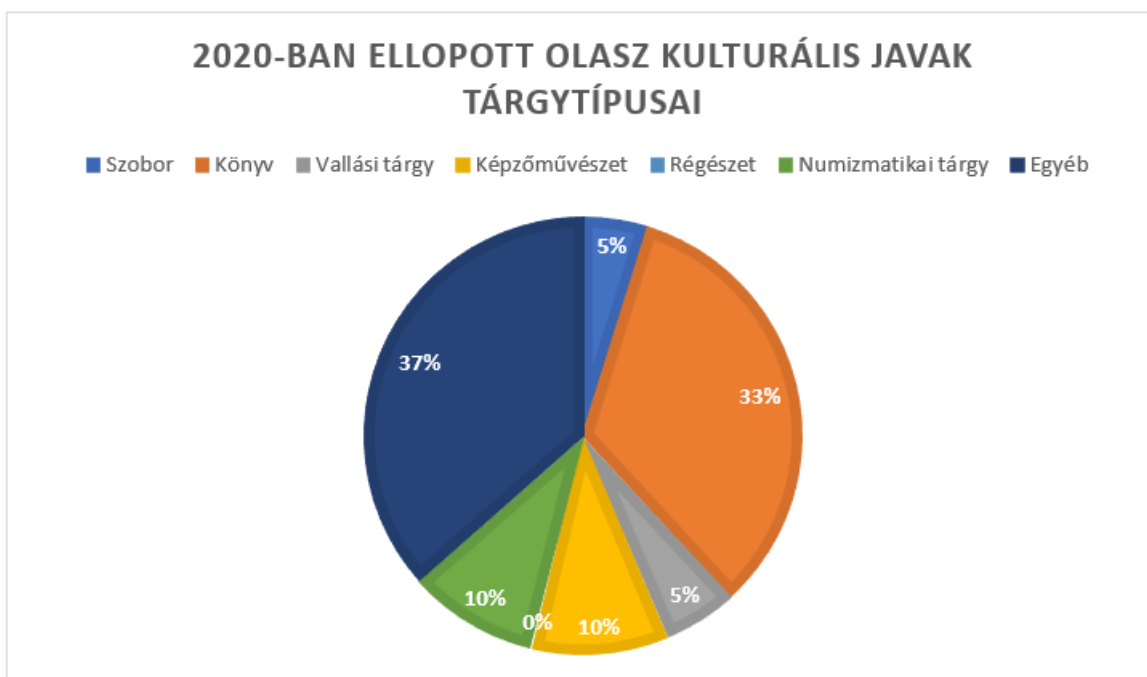
https://storico.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1555509761545_Activita_Operativa_2018.pdf (2021.12.03.)

A 2019-es év leginkább szembetűnő értéke a numizmatikai tárgyaké 9080 darabbal és 69% -al. Ez a szám közel azonos az Európában eltulajdonított összes érem számával (9675 darab). A Carabinieri éves lopott tárgyakat tartalmazó jelentése alapján a soron következő az egyéb kategória 1805 darabbal és 14% -al hasonló arányban fordul elő, mint egy évvel korábban (15%). A 2019-es év előtti statisztikáihoz viszonyítva ebben az évben tűnt el a legkevesebb képzőművészeti tárgy (1209 darab, 9%). Ugyanez mondható el a könyvekről (438 darab, 3%), vallási tárgyairól (385 darab, 3%) és a szobrokról (186 darab, 2%), melyek a korábbi évekhez képest meglepően alacsony számban fordulnak elő. A régészeti leletekből csupán 10 darabot loptak el, így a többi számértékhez képest elenyésző számban fordulnak csak elő.

42. ábra: Olaszországból eltulajdonított tárgyak típusai a Carabinieri TPC 2019-es statisztikája alapján
 Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC jelentése alapján. In:
https://storico.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1589880017803_Activita_Operativa_2019c.pdf (2021.12.03.)

Az utolsó évi elemzés közel egyharmadát teszi ki az egyéb és a könyv kategória is. Előbbi 2999 darabból (37%), míg utóbbi 2743 elemből (33%) áll. A 2017-es statisztikában láthattunk hasonló összhangot a két kategória között, ahol 33-23 százalékbán fordul elő ez a két kategória. A képzőművészeti tárgyakból 824 (10%), míg a numizmatikai tárgyakból 781 darabot loptak el 2020-ban Olaszországból. Utóbbi alacsony száma meglepő a korábbi év adatait tekintve, hiszen 2019-ben 9080 érmét tulajdonítottak el, amelyhez képest nagymértékű csökkenésről beszélhetünk. A közel azonos arányú párok a vallási tárgyaknál és a szobroknál is előfordulnak 5-5 százalékkal. Előbbi 447, míg utóbbi 393 darabbal került be a statisztikai adatok közé. A korábbi évhez képest majdnem megduplázódott a régészeti leletek száma, 10 darabról 18-ra nőtt, azonban ez a szám még mindig elenyésző a többi tárgytípushoz képest.

43. ábra: Olaszországból eltulajdonított tárgyak típusai a Carabinieri TPC 2020-as statisztikája alapján
 Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC jelentése alapján. In:

<https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivita%20operativa-2020c.pdf> (2021.12.03.)

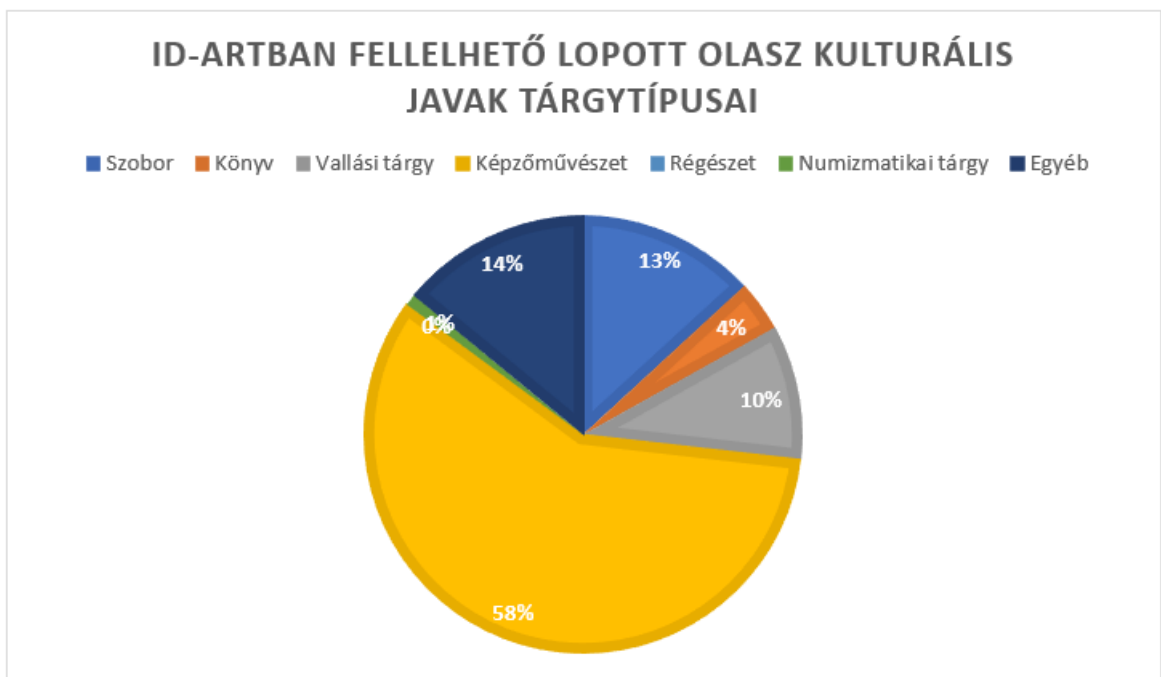
Az adatok kiértékelése után egyértelműen kijelenthetjük, hogy az évenkénti számadatokból nem lehet kiemelni olyan tárgytípusokat, melyek a leginkább veszélyeztetettek, hiszen az éves arányok nagy változása nem utal tudatosságra és potenciális célpontokra. Az évenként ennyire eltérő változások alapján azt mondhatnánk, hogy a piac nem rendelkezik egy állandó olaszországi típuskörrel, melyet később a feketepiacon értékesítenek. A Leonardo adatbázisban talált leletek aránya és száma is eltér a 4 évet felölelő vizsgálatától, így nehéz összehasonlítani, elemezni és kiértékelni azokat. Erre természetesen magyarázat lehet, hogy időközben számos kulturális értéket megtalált a Carabinieri TPC egysége, így a lopott tárgyak adatbázisából kikerültek a felderített darabok. Ha mégis megpróbálunk egy általános sorrendet megfogalmazni a lopott tárgytípusok között, akkor egyértelműen a régészeti leletek lopása történt a legkisebb számban Olaszországban. A Leonardo adatbázisból is ez rajzolódik ki, egyedül az Interpol Európára vonatkozó információiban (39. ábra) szerepel előnyösebb helyen a listán. A régészeti leletek kapcsán már említettem, hogy a jogellenes ásatásokból származó műtárgyak mértékét nem tudjuk meghatározni, így a valós lopott régészeti leletek mértéke jóval magasabb lehet. A vallási tárgyak a legkevésbé érintettek a régészeti leletek után a sorban. A kegytárgyak

eltulajdonítása könnyedén megtörténhet a templomokból, ugyanis számos esetben nem biztosított a kamera, illetve biztonsági személyzet. A szobrok 2017 és 2018 kivételével alacsonyabb számban kerültek eltulajdonításra a többi vizsgált évhez képest, továbbá a Leonardo adatbázis elemzése során ez a szám növekedett, melyből arra lehet következtetni, hogy a felderítések során kevesebb esetben találnak szobrot a szakemberek. Talán a képzőművészeti tárgyak és a numizmatikai leletek kilengése és arányaik változatossága a leginkább szembetűnő. A numizmatikai tárgyak kilengései egyértelműen a nagyobb leletegyüttesek „fogásából” alakultak ki. Értékük csekély, azonban nagy száman fordulnak elő, így tetemesebb gyűjteménnyel könnyen megtelhet az illegális kereskedő zsebe. A Leonardo adatbázis elemzésénél szembetűnő, hogy régészeti korú leletek adják ki a numizmatikai tárgyak többségét, így, ha minden ebbe a periódusba sorolható kulturális értéket a régészethez csoportosítanának, akkor ez a kategória kevésbé lenne elenyésző. Felmerül az a kérdés, hogy a csoportosítások során milyen szempontot vegyünk figyelembe? Hiszen egy tárgy akár több kategóriának is megfelelhet, így torzulhat a pontos kép és az elemzés is. A képzőművészeti tárgyakkal kevésbé jellemző a több száz vagy akár ezer darab egyszeri lopása, hiszen ezek értéke már önmagában is magasabb. Természetesen vannak kivételek, de általánosságban egy magántulajdonban lévő ingatlan vagy múzeumi/ galériás lopás esetében megvan a lehetősége a gyűjtemények együttes lopásának. A kis méretű pénzerméket, valamint a festményeket összehasonlítva egyértelműen könnyebb az érméket szállítani lopás során, melyeket papírba vagy celofánba csomagolva kisebb hengereket alkotva rejtenek el. A festményeket még ha ki is veszik a keretből és feltekerik, akkor is nagyobb felületet foglalnak el, szállításuk már nehezebb. A Leonardo adatbázisban fellelhető összes tárgytípus elemzésénél, csak úgy, mint a 2019-es évben készült diagramnál (42.ábra) kevesebb lopott könyv fedezhető fel. Az adatbázisban fellelhető alacsony számértékek arra utalhatnak, hogy az éves felderítése ezeknek a tárgyakkal magas, hiszen 908 lopott könyv rajzolódik ki a Leonardoból, míg 2017-2018 között (40-41. ábra) 7453 könyvet loptak el összesen. Az egyéb kategória több tárgytípust is rejt magában, csak úgy, mint az étkészlet, bélyegek vagy a bútorok.

Az Interpol ID-Art applikációjában 7309 darab tárgy van Olaszországra vonatkozóan,⁴⁰⁵ amely csupán töredéke a Leonardo 17.787 tárgyához képest. A nagy különbség azért is feltűnő, mert a Carabinieri TPC adatai a Psyche projekt keretén belül

⁴⁰⁵ 2021.12.05-i adatok alapján

összekapcsolódtak az Interpol WOA adatbázisával, így elméletben azonos tárgyakkal kellene szerepelniük Olaszországra vonatkozóan a két egységnek. A számadatok eltérése mellett azonban a szobor, könyv és vallási tárgyak aránya körülbelül megegyezik a Leonardo adatbázisával, míg a régészeti leletek, a képzőművészeti tárgyak, érmék és az egyéb kategória eltéréseket mutat (44. ábra). A Leonardo 45%-os képzőművészeti aránya mellett 58%-os az ID-Artban található képzőművészeti tárgyak aránya. Régészeti leletek nem fedezhetők fel az Interpol applikációjában, valamint a numizmatikai tárgyak is 2 százalékról 1-re módosultak az ID-Artban. A képzőművészeti tárgyak mellett az egyéb kategória lett terjedelmesebb a Leonardohoz képest: 14 % -ról 26%-ra növekedett applikáción belül. Valószínűsíthető, hogy az Interpol nem teljes terjedelemben vette át az adatokat, egyes tárgykategóriákat kihagyhattak.

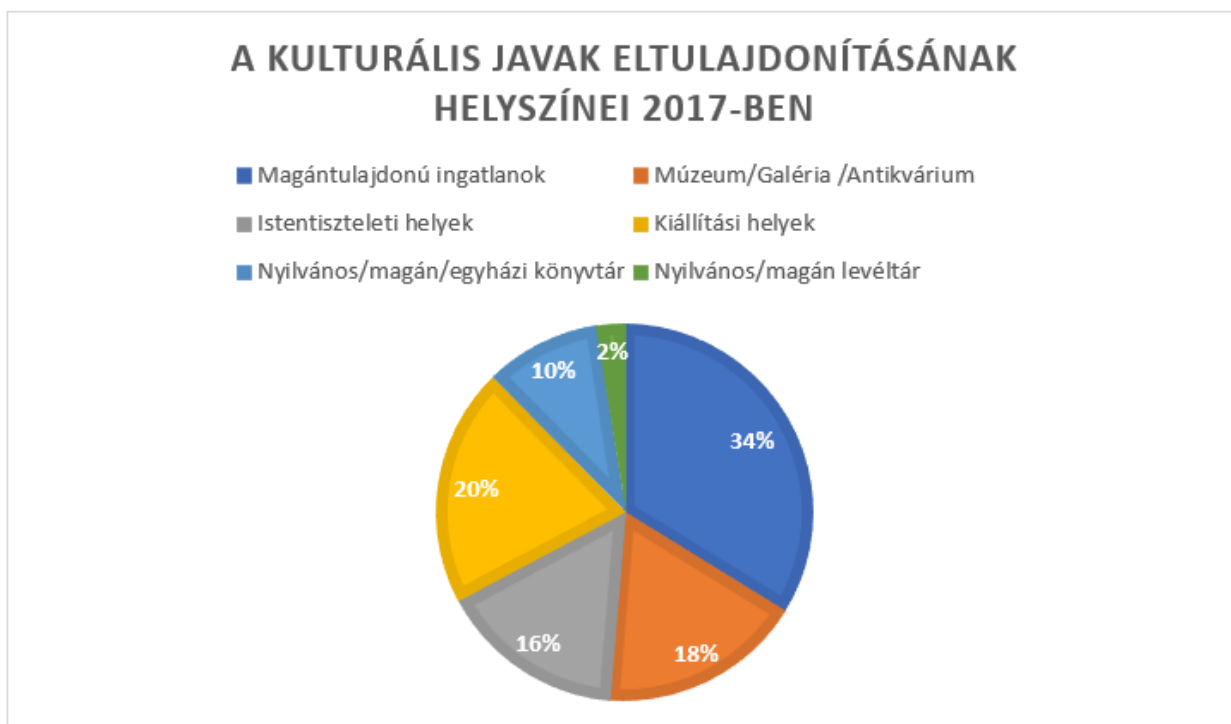
44. ábra: Olaszországból eltulajdonított tárgyak típusai az ID-Art adatbázisa alapján
 Forrás: Saját szerkesztés

Az adatok eltérését okozhatja a két adatbázis és a szervezetek között a kapcsolat, valamint a kommunikáció hiánya, továbbá az, hogy civil felhasználók számára számos tárgyat nem tesznek elérhetővé és láthatóvá. Az olaszországi lopott tárgyak mennyiségére és jellegére vonatkozóan nehéz következtetéseket levonni, mert minden statisztika más eredményekkel rendelkezik. A Carabinieri TPC hiányossága ezen a téren, hogy nem állapít meg az adataik alapján sémákat vagy ha mégis, azt nem közlik publikáció formájában.

Az olasz kulturális javak lopása kapcsán megvizsgáltam a tárgytypusokat, időszakokat, a tárgyak értékeit, valamint a digitalizáció léptékeit régióként, azonban az eltulajdonítás helyszíni adatait nem elemeztem. 2017 és 2020 között hat kategóriában vizsgáltam át a helyszíneket:

- Magántulajdonú ingatlanok;
- Múzeum/ Galéria / Antikvárium;
- Istentiszteleti helyek;
- Kiállítási helyek
- Nyilvános/ magán/ egyházi könyvtár
- Nyilvános/ magán levéltár.

A 2017-es évet vettem először górcső alá (45. ábra). 2116 esetben (34%) történt magántulajdonú ingatlanból lopás, míg a múzeumok/galériák/antikváriumok (1094, 18%), a kiállítási helyszínek (1281, 20%) és az istentiszteleti helyek (993, 16%) közel azonos arányban estek a tolvajok áldozatául. A könyvtárak (618, 10%), valamint a levéltárak (153, 2%) a legkevésbé veszélyeztetett helyszínek voltak műtárgylopások tekintetében 2017-ben.

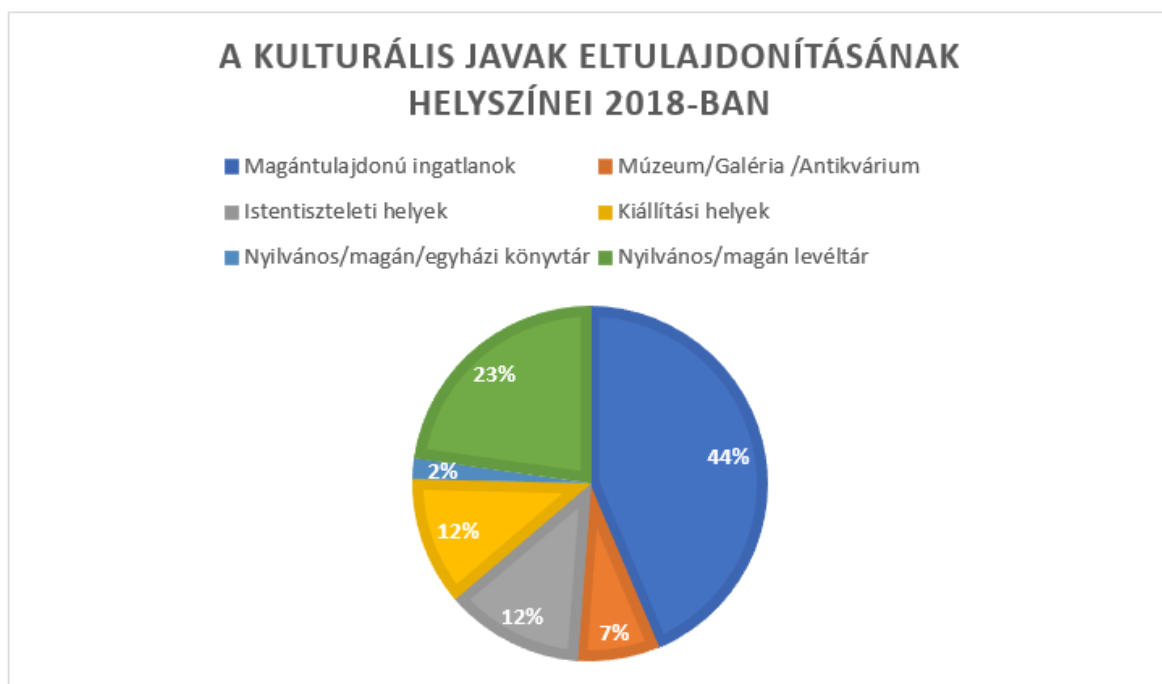

45. ábra: Az olasz kulturális javak eltulajdonításának helyszínei 2017- ben

Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC 2017-es jelentése alapján. In:

https://storico.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1545381735727_Activita_Operativa_2017.pdf (2021.12.12.)

A 2018-as év (46. ábra) arányaiban megváltozott az előző évi diagramhoz képest. A magántulajdonú ingatlanokból történő műtárgylopások száma 10% -al növekedett (34-ről 44%-ra) így 3670 esettel számolhatunk a korábbi 2116 helyett. A leginkább szembeűnő változást a nyilvános/ magán levéltárak produkálták, ahol 2%-ról 23%-ra növekedett az eltulajdonított tárgyak száma (1911 eset). A magasabb számhoz hozzátartozik, hogy 1564 kulturális javat tulajdonítottak el egyetlen lopás alkalmával ebből a kategóriából, majd a tárgyakat négy hónappal később megtalálták és visszajuttatták őket az eredeti helyükre.⁴⁰⁶ A kiállítási (977) és istentiszteleti helyek (1055) 12-12 százalékkal következnek a sorban, melyek számadatai az előző évhez képest felcserélődtek. A múzeumokból, galériákból és antikváriumokból 634 esetben történt rablás, amely az előző évi adatok közel felét jelenti. A könyvtárak a legkevésbé veszélyeztetettek 2018-ban a műtárgylopások tekintetében.

46. ábra: Az olasz kulturális javak eltulajdonításának helyszínei 2018- ban

Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC 2018-as jelentése alapján. In:

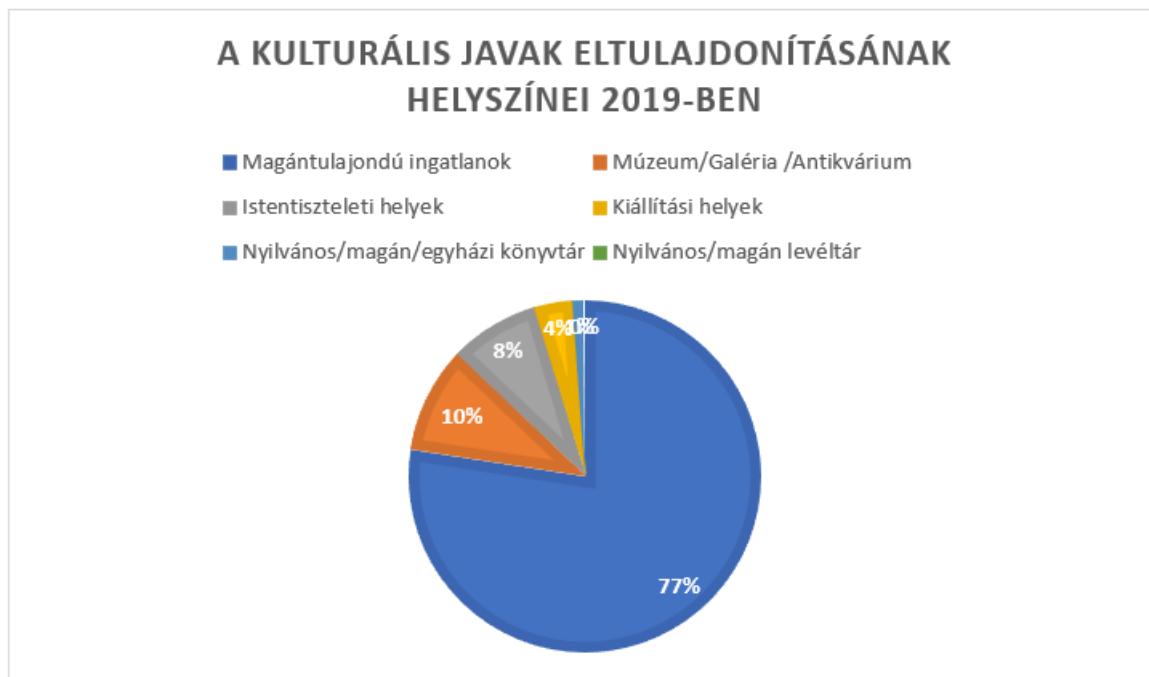
https://storico.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1555509761545_Activita_Operativa_2018.pdf (2021.12.12.)

A magántulajdonú ingatlanokból származó lopások növekedése (10 291,77%) 2019-ben is megmutatkozik (47. ábra): 2017-hez képest 43%-os, valamint 2018-hoz képest 33%-os

⁴⁰⁶

https://storico.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1555509761545_Activita_Operativa_2018.pdf (2021.12.12.) 8.

növekedést következett be. A kiállítási helyszínek háttérbe szorultak lopás tekintetében (463, 4%), csak úgy, mint a levéltárak (19, 1%) és a könyvtárak (130, 1%). A múzeumok, galériák és antikváriumok, valamint az istentiszteleti helyszínek körülbelül azonos arányban (10 és 8%) fordulnak elő a statisztikában: 1294 és 1094 lopott műtárggyal, amelyek az előző két évhez képest a legkevesebb százalékot produkálták.

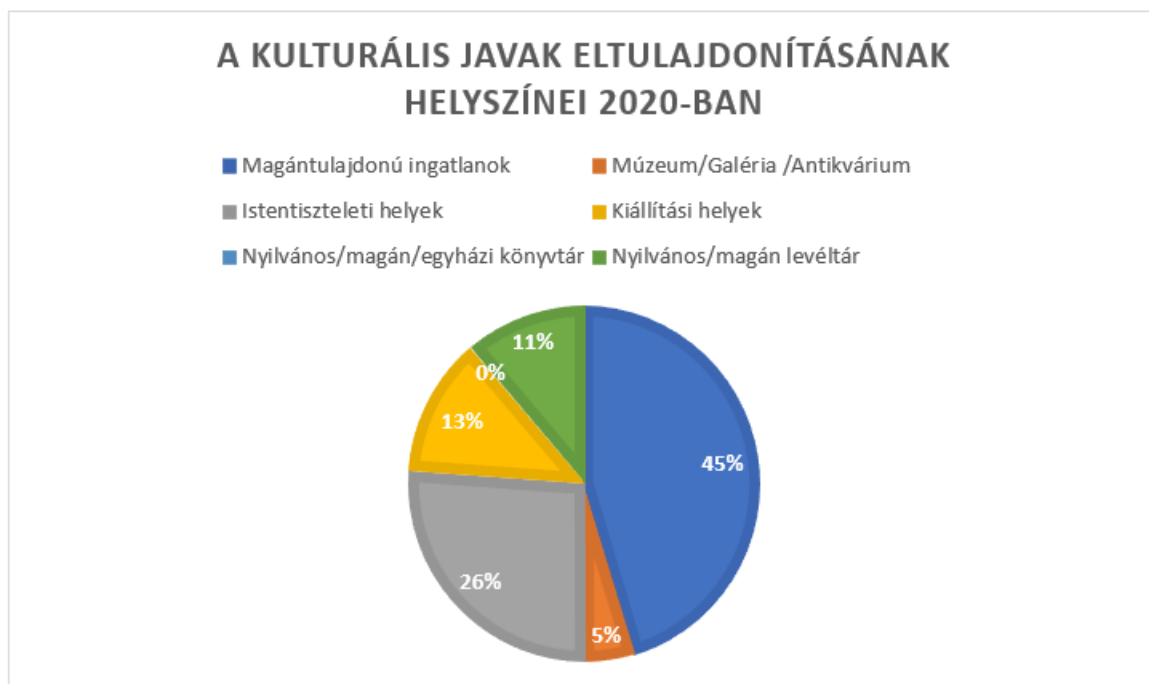
47. ábra: Az olasz kulturális javak eltulajdonításának helyszínei 2019- ben

Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC 2019-es jelentése alapján. In:

https://storico.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1589880017803_Activita_Operativa_2019c.pdf (2021.12.12.)

A 2020-as év (48. ábra) a pandémia megjelenése miatt átírta az arányokat: a magántulajdonú lakásokban történő rablások (3729, 45%) száma csökkent 32%-t a 2019-es évhez képest, közel azonos százalékkal és esetszámmal keletkeztek az események, mint 2018-ban. A csökkenés a karanténoknak és kijárási tilalmaknak is köszönhető lehet, hiszen ebben az időszakban többen tartózkodtak az otthonukban. Az egyházi helyszínek kifosztása azonban megnőtt (2153, 26%), felülmúlta a korábbi három évet mind lopott tárgyak számát, mind százalékos arányát tekintve. Valószínűsíthető, hogy a templomok látogatottsága és biztonsági védelme csökkent a lezárások idején, így a tolvajok könnyebben végezheték a lopásokat. A levéltárak (11%) és a kiállítási helyszínek (13%) aránya körülbelül megegyező. A 2018-as kiállítási helyszínek %-os aránya szintén közel megegyező a 2020-as adatokéhoz képest. A könyvtárakból eltulajdonított tárgyak aránya csupán 12 darab, amely elenyészőnek tekinthető.

a korábbi évekhez képest is. A múzeumok, galériák és antikváriumok 380 esettel és 5%- al a legkevesebb értéket hozta 2020-ban ebben a helyszínekategoriában.

48. ábra: Az olasz kulturális javak eltulajdonításának helyszínei 2020- ban

Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC 2019-es jelentése alapján. In:

<https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivita%20C3%A0-operativa-2020c.pdf> (2021.12.12.)

A statisztikák elemzése után nem mehetünk el szó nélkül az olasz jogszabályok mellett kulturális javak tekintetében. A kulturális javak kifejezés⁴⁰⁷ a kódex általános definíciója szerint olyan ingó és ingatlan dolgok, amelyek művészeti, történelmi, régészeti, néprajzi és antropológiai, levéltári és könyvtári értéket hordoznak, továbbá azok a tárgyak, amik a jogszabály által a kategóriába tartoznak.⁴⁰⁸ A részletesebb elemzés során konkrétabb fogalommal találkozhatunk kulturális javak kapcsán:

„a) az állam, a régiók, egyéb területek múzeumai, művészeti galériái és kiállítóhelyeinek gyűjteményei;

b) az állam, a régiók, egyéb területek, valamint bármely intézmény irattára, egyedi iratai;

c) az állam, a régiók, egyéb területek, valamint bármely intézmény könyvtárainak gyűjteményei.”⁴⁰⁹

⁴⁰⁷ beni culturali

⁴⁰⁸ art 2. comma 2 D. Lgs. 42/2004.; Farkas Krisztina: A kulturális javak védelmének büntetőjogi megközelítése Olaszországban In: Vókó György (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 56. OKRI, Budapest, 2019. 76.

⁴⁰⁹ art 10. comma 2 D. Lgs. 42/2004.

Az állami gyűjtemények mellett a magánszektor kulturális örökségeit elkülöníti az olasz törvény:⁴¹⁰

- „a) művészeti, történelmi, régészeti vagy néprajzi jelentőségű ingatlan és ingó dolgok;*
- b) magánszemélyek levéltárai és egyedi iratai, amelyek különösen fontos történelmi jelentőségűek;*
- c) magánszemélyek tulajdonában lévő, rendkívüli kulturális jelentőségű könyvgyűjtemények;*
- d) olyan, bárki tulajdonát képező ingatlan és ingó dolog, amely általában politikai-, had-, irodalom-, művészet- és kultúrtörténeti vonatkozásuk, vagy köz-, kollektív vagy vallási intézmények azonosságának és történetének bizonyítékaként különösen fontos érdeklődéssel bír;*
- e) bárkihez tartozó gyűjtemény vagy tárgysorozat, amely hagyomány, hírnév és sajátos környezeti jellemzők miatt összességében kivételes művészeti vagy történelmi érdeklődéssel bír.”⁴¹¹*

A kulturális javak körébe tartozó tárgytípusok a következők

- „a) a paleontológiát, az őstörténetet és a primitív civilizációkat érintő tárgyak;*
- b) numizmatikai kulturális örökség;*
- c) ritka és értékes kéziratok, levelezések, ősnymtatványok, valamint könyvek és metszetek;*
- d) ritkaságnak számító földrajzi térképek és kották;*
- e) ritka és értékes fényképek, negatívok, filmfilmek audiovizuális hordozók;*
- f) művészeti vagy történelmi jelentőségű villák, parkok és kertek;*
- g) közterek, utcák és egyéb művészeti vagy történelmi jelentőségű városi szabad terek;*
- h) történelmi vagy néprajzi-antropológiai jelentőségű bányahelyek;*
- i) művészeti, történelmi vagy néprajzi-antropológiai jelentőségű hajók;*
- l) a vidéki építészet történeti vagy néprajzi-antropológiai jelentőségű típusai, mint a hagyományos vidéki gazdaság bizonyítékai.”⁴¹²*

A kortárs művészet definiálásánál az időpontot határozták meg, miszerint az ötven évnél nem régebbi műtárgyak sorolhatóak ide.⁴¹³ A büntető anyagi törvénykönyv továbbá megjegyzi a

⁴¹⁰ Farkas Krisztina: A kulturális javak védelmének büntetőjogi megközelítése Olaszországban In: Vókó György (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 56. OKRI, Budapest, 2019. 76.

⁴¹¹ art 10. comma 3 D. Lgs. 42/2004.

⁴¹² art 10. comma 4 D. Lgs. 42/2004.

⁴¹³ art 10. comma 5 D. Lgs. 42/2004.

kulturális örökséggel szemben elkövetett bűncselekmények formáit: lopás, rongálás, megsemmisítés, orgazdaság, pénzmosás és az illegális eredetű kulturális javak használata.⁴¹⁴

3.3.5. iTPC

A Leonardo adatbázis applikáció formátuma az iTPC, melyet több, mint 1000 felhasználó töltött le az okoseszközére. Az oldal számos lehetőséget kínál, ismertetik:

- A Carabinieri TPC történetét és kialakulását;
- feladatukat;
- a lopott tárgyak adatbázisát és a Psyche projekt leírását.

Egy másik menüponton belül érhető el a Leonardora is jellemző képes tárgyazonosítás, ahol lehetőségünk van a telefon galériájából képet választani, de készíthetünk az applikáción keresztül is fotót a kívánt tárgyról, amit vizsgálni szeretnénk.⁴¹⁵ Ez a funkció értékes lehet műtárgyvásárlás esetén, hiszen kiszűrhetjük a lopott tárgyakat és nem kerül a vásárló később kellemetlen helyzetbe a rendőrséggel. A Google Play áruházban ingyenesen tölthetjük le az iTPC-t Android és iPhone okoseszközünkre egyaránt. Az applikáció letöltése után a kívánt tárgyról fényképet kell készíteni egy okostelefonnal, lappal vagy tablettel, majd ezt az iTPC alkalmazásba kell feltölteni.⁴¹⁶ Az adatbázisban fellelhető fotók között elkezd a program keresni, majd, ha találatot észlel jelzi.⁴¹⁷ Ebben az esetben a tárgy lopott és jelezni kell a Carabinierinek vagy a rendőrségnek. A civil lakosság bevonása a nyomozásba megkönnyítheti a csendőrség munkáját, hiszen nem minden katalógus található meg online is, továbbá nem feltétlenül tudják a TPC irodák a régiójuk minden műtárgyértékesítését ellenőrizni.

Az applikáció továbbá az összes Arte in Ostaggio kiadványt⁴¹⁸ tartalmazza, melyeket letölteni és megtekinteni is lehetőségünkben áll. Információk is elérhetőek az applikáción belül, mint a Carabinieri TPC irodái Google Maps térképpel ellátva a könnyebb azonosítás

⁴¹⁴ Farkas Krisztina: A kulturális javak védelmének büntetőjogi megközelítése Olaszországban In: Vókó György (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 56. OKRI, Budapest, 2019. 83-84.

⁴¹⁵ Lukács Dalma: Az olasz műkincsrendőrség a komplex műtárgyvédelmi projekt. In: Belügyi Szemle. 67. évf. 5/ 2019. 75.

⁴¹⁶ Lukács Dalma: A kulturális javak hatékony rendészeti eszközei Olaszországban az adatbázisok és a tömegtájékoztatás tükrében. In: Belügyi Szemle (2020).68. évf. 4. szám. 44.

⁴¹⁷ Lukács Dalma: A kulturális javak hatékony rendészeti eszközei Olaszországban az adatbázisok és a tömegtájékoztatás tükrében. In: Belügyi Szemle (2020).68. évf. 4. szám.

⁴¹⁸ Fordítás: Tűszul ejtett művészet. A kiadvány a lopott tárgyakat gyűjti össze képpel és szöveges információkkal.

érdekében. Ezen térképek segítségével az oldalról pár másodperc alatt útvonalat tervezhetünk a legközelebbi csendőrség műtárgyvédelmi egységének irodájához. A kapcsolattartás érdekében továbbá elérhetőségeket is feltüntettek: a római Saint Ignazio központ telefonszámát, fax és email címét. A Carabinieri honlapján feltüntetett kérdésekre az applikáción keresztül is olvashatunk információkat, mint például mit kell tenni, ha lopás történik vagy tudomást szerzünk illegális ásatásról. A honlapon olvashatóak még a felhasználási feltételek és a Kék sisakosok a kultúráért mozgalom, azaz a Unite4Heritage rövid ismertetője.

Az applikáció egyik pontjában elérhető az Object-ID, mely a műtárgytulajdonosok számára hasznos lehetőséget nyújt egyfajta házi katalógus létrehozásához. Első pontban egy képet kell feltölteni az adott műtárgyról, majd kiválasztani, hogy melyik kulturális javak kategóriába tartozik és annak, amely alkategóriáját képviseli vagy például az anyaga alapján hogyan határozható be pontosan. A választható kategóriák a következők:

- régészeti lelet;
 - üveg;
 - fém;
 - agyag;
 - csont;
 - kő;
- fegyver;
 - katonai;
 - lőfegyver;
 - páncél;
 - dobóeszköz;
- vallási tárgy;
 - keresztény;
 - egyéb vallás;
- textil;
 - kárpit;
 - zászló;
 - transzparens;
 - oriflamme;

- öltözék;
- szőnyeg;
- idő mérésére alkalmas eszköz;
 - napóra;
 - óra;
 - asztali óra;
 - fali/ kakukkos óra;
 - torony/ ingaóra;
 - homokóra;
- szobor;
 - építészeti elem;
 - sztélé/ emléktábla/ felirat;
 - urna;
 - relief;
 - szarkofág;
 - maszk;
 - szobor;
- numizmatikai tárgy;
 - bankjegy;
 - dekoráció;
 - medál;
 - pénzérme;
- fazekasság;
 - nyitott formájú edények;
 - zárt formájú edények;
 - nem régészeti jellegű;
- könyv;
 - levél/ kézirat;
 - kalligráfia táblázat;
 - ősnymtatvány;
 - térkép;
 - fényképezés/ dagerrotíпия/ dia;

- audió/ videó dokumentum;
- hangjegy;
- bélyeg;
 - bélyeg;
 - kártya/ boríték;
- ékszerek;
 - faragványok;
 - ékkő/ drágakő/ féldrága kő/ kemény kő;
 - karkötő/ bokalánc;
 - fibula/ brosz;
 - hajtű;
 - tiara/ korona;
 - fülbevaló;
 - fáberge tojás;
 - medál/ kapocs;
 - gyűrű;
 - nyaklánc;
- grafika/ festmény;
 - kalkográfia, szerigrafikus nyomat;
 - festmény;
- hangszer;
 - membranofon hangszerek;
 - kordofon hangszerek;
 - aerofon hangszerek;
 - idiofon hangszerek;
- szekrény;
 - ajtó/ kapu;
 - szekrestye bútor;
 - panel;
 - szekrény;
 - konyhaszekrény/ pohárszék;
 - szekreter;

- láda;
- éjjeli asztal;
- íróasztal;
- asztal;
- ágy / kanapé;
- szék/ karosszék;
- szófa;
- konzol;
- tükör;
- polc;
- trumeau;
- egyéb;
 - földgömb;
 - szövet;
 - fa;
 - fém;
 - kő;
 - pecsét;
 - keret;
 - világító eszköz;
 - maradvány (emberi/ állati/ fosszília);
 - tudományos műszer méréshez;
 - szállítóeszköz.

Ezen kategóriákon belül további alkategóriák találhatóak meg, mint például a vallási tárgyakon belül többek között az oltár, gyertyatartó, pulpitus, oltár, tabernákulum ajtaja vagy a miseruha. Ezen kívül még számos lehetőséget rejtenek a tárgykategóriák arra, hogy minden kulturális értéket biztosan regisztrálni tudjon a tulajdonos. A tárgytypus mellett az anyagok is megjelennek (papír, üveg, föld, bőr, szövet, különleges alapanyagok, fémek stb), melyek szintén számos alkategóriát tartogatnak a számunkra. A technikákon belül négy fő kategória válik szét: a textil, szobrászati, fényképészeti és a festészeti, grafikai. Utóbbin belül elkülönül többek között a szénrel, grafittal, olajjal, pasztellel, akrillal, vízfestékekkel, arany háttérrel stb. készült technikák.

A következő pont, amit az Object-ID-n belül meg lehet adni az a tárgy mérete: hosszúsága, hossza, szélessége és átmérője. Ezután jelezhetjük, ha a műtárgyunk rendelkezik különleges ismertetőjelekkel, mint például aláírással vagy dedikációval. A tárgyak sérüléseit megjegyezhetjük, valamint említhetjük, ha az adott tárgy hasonlít egy, a katalógusban már fellelhető tárgyéval. Ha tudjuk a kulturális javak címeit, keletkezésük idejét vagy periódusát, művészet vagy kulturális kontextusát, akkor ezeket is egytől egyik lehetőségünk van összegyűjteni és jelezni az applikáción belül. Végül rövid tárgyi leírást is készíthetünk a megjelölt tárgyról.

Az Object-ID azért jött létre, hogy segítse a házi katalógus elkészítését a műtárgytulajdonosoknak, ezzel is megkönnyítve a rendőrség helyzetét műtárgylopás során. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy az űrlapon kitöltött adatokat a Carabinieri nem használja fel és nem is tárolja a kulturális javak védelme érdekében, így javasolt ezeket a leírásokat biztonságos helyen tárolni. Természetesen lopás esetén, ha a tulajdonos rendelkezik ilyen katalógussal és átadja a Carabinieri TPC szakembereinek, akkor onnan kezdve tárolják az információkat és beviszik az adatokat a Leonardo és az iTPC felületeire.

3.4. Kulturális Minisztérium

A disszertáció fejezetei között számos formációval találkozhattunk a Kulturális Minisztérium kifejezés alatt. Ennek oka az átszervezésekben rejlik, ugyanis 2021. február 26-tól a Minisztertanács 4-es számú sajtóközleménye szerint a minisztériumok hatáskörének sürgős átszervezése történt meg, azaz „il Ministero per i Beni e le Attività Culturali e per il Turismo” vagyis MiBACT helyett megalapították az „il Ministero della Cultura”, azaz MiC-t.⁴¹⁹ Legelső szerveződését, a Környezetvédelmi és Kulturális Örökség Minisztériumát⁴²⁰ Giovanni Spadolini hozta létre az 1974. december 14-i törvény 657. számú rendelettel, mely 1975 februárjában módosításokon esett át.⁴²¹ 1998. október 20-án a 368. számú törvényerejű rendelettel megszületett a Kulturális Örökségi és Tevékenységi Minisztérium,⁴²² mely kiegészült a sport és sportlétesítmények, valamint a szórakoztató tevékenységek (színház,

⁴¹⁹ il Governo Italiano Presidenza del Consiglio dei Ministri (Miniszterek Tanácsának olasz kormányelnöksége) nyilatkozata: <https://www.governo.it/it/articolo/comunicato-stampa-del-consiglio-dei-ministri-n-4/16333> (2021.12.06.)

⁴²⁰ Il Ministero per i Beni Culturali e Ambientali

⁴²¹ Andrea Ragusa: I giardini delle muse. Il patrimonio culturale ed ambientale in Italia dalla Costituente all'istituzione del Ministero (1946-1975. Franco Angeli. Milano, 2014. 385.

⁴²² il Ministero per i Beni e le Attività Culturali. Továbbiakban: MiBAC.

mozi) népszerűsítésével.⁴²³ Végül 2006. május 18-án a 181. törvényerejű rendelettel a sportági hatáskörök átkerültek egy újonnan megalapított Minisztériumhoz: az Ifjúságpolitikai és Sporttevékenységi Minisztériumhoz.⁴²⁴ 2009 júliusában újabb átszervezések történtek nem csak a Minisztériumon belül, hanem a Minisztériumhoz tartozó hivatalok is átalakításra kerültek: így jött létre a Kulturális Örökség Gyarapításáért felelős vezetőség,⁴²⁶ mely biztosítja a kulturális örökség szélesebb körű és mélyebb megismerését és felhasználhatóságát.⁴²⁷ A Letta- kormány 2013-ban a turizmussal kapcsolatos feladatokat is a minisztériumhoz kapcsolta, így jött létre a Kulturális Örökségvédelmi, Tevékenységi és Turisztikai Minisztérium.⁴²⁸ 2018 és 2019 között újra il Ministero per Beni e le attività Culturali néven működött, majd 2019-től 2021-ig az il Ministero dei beni e delle attività culturali e del turismo kifejezést használták.⁴³⁰ A 2021-es év elejétől használt MiC kifejezés él ma is a kultúrával kapcsolatos Minisztérium megnevezésére.

A Kulturális Minisztérium feladatai közé tartozik, hogy védje és gyarapítsa a kulturális örökséget, amivel hozzájárul az olasz nemzeti kultúra megőrzéséhez és fejlesztéséhez.⁴³¹ Ezen védelmi feladatok ellátása érdekében a régiók, települések és nagyvárosok és tartományok együttműködnek a minisztériummal.⁴³² A katolikus egyház jogalanyaihoz és intézményeihez vagy más vallási felekezetekhez tartozó, vallási érdekű kulturális javakat a minisztérium és – amennyiben ez érintett – a régiók az istentiszteleti szükségletekre tekintettel az illetékes hatóságokkal egyetértésben biztosítják.⁴³³ A Carabinieri szervezeti ismertetőjénél már volt szó a Minisztérium hatásköréről, akik szakértőkkel és anyagi kerettel támogatják a Carabinieri munkáját. Csak rajtuk keresztül történhet a szakértői felkérés, mely azt eredményezi, hogy a műtárgyvédelmi csendőrség nem végezheti szervezeten belül az azonosítást. Továbbá a Kulturális Minisztérium nevezheti ki a Carabinieri TPC élére a parancsnokot, akinek

⁴²³ Domenico Amirante: *Permessa. Nozione di attività culturali: questioni interpretative.* In: Alessandro Catelani, Salvatore Cattaneo: *I beni e le attività culturali.* Cedam. Padova, 2002. 762.

⁴²⁴ il Ministero per le Politiche Giovanili e Attività sportive

⁴²⁵ Antonio Di Lascio, Silvia Ortolani: *Istituzioni di diritto e legislazione dello spettacolo. Dal 1860 al 2010, i 150 anni dell'Unità d'Italia nello spettacolo.* Franco Angeli. Milano, 2010. 75.

⁴²⁶ la Direzione Generale per la valorizzazione del Patrimonio Culturale

⁴²⁷ Maria Alessandra Sandulli: *Codice dei beni culturali e del paesaggio.* II. ed. Giuffrè Editore. Milano, 2012. 886.

⁴²⁸ Ministero dei beni e delle attività culturali e del turismo (Továbbiakban: MiBACT)

⁴²⁹ Mimma Gallina: *Ri-organizzare teatro. Produzione, distribuzione, gestione.* Franco Angeli. Milano, 2016. 61.

⁴³⁰ Gino Famiglietti, Micaela Procaccia: *Il Codice Maimonide. Un manoscritto medioevale, la tutela del patrimonio e l'identità culturale italiana.* Castelveccchi. Roma, 2021. 65.

⁴³¹ D.Lgs. 6 luglio 2002, n. 137. Articolo 1. 1-3.

⁴³² D.Lgs. 6 luglio 2002, n. 137. Articolo 5. 1.

⁴³³ D.Lgs. 6 luglio 2002, n. 137. Articolo 9. 1.

elszámolási kötelezettsége van a MiC felé. A Minisztérium a kulturális javak visszaszerzésével és hazahozatalával is foglalkozik egy bizottságon belül, melynek tagjai között a Carabinieri TPC tagjai is részt vesznek.⁴³⁴ Kezeli a SecurArtWebet, mely a MiC fennhatósága alá eső összes település információinak összesítésére, összegyűjtésére és szintetizálására létrehozott számítógépes rendszer.⁴³⁵ Közel 1000 helyszín található benne, köztük múzeumok, könyvtárak régészeti lelőhelyek és levéltárak.⁴³⁶ Ez a program a minisztérium vezetőinek áll a rendelkezésére, amely a közigazgatás döntéshozatali folyamatának támogatására szolgáló operatív eszköz: központi szinten hasznos a beavatkozások prioritásainak meghatározásában és a források számszerűsítésében.⁴³⁷ Egyetlen telephely szintjén azonnali hozzáférést tesz lehetővé az összes jelentős adathoz az ingatlankezelés egyszerűsítése, a kritikus problémák és a beavatkozás prioritásainak azonosítása érdekében.⁴³⁸ Használata leginkább a természeti katasztrófákból eredő rendkívüli események idején célszerű.⁴³⁹

Az olasz Kulturális Minisztérium szervezeti felépítése (49. ábra) 2021-ben meglehetősen szerteágazó. A kulturális miniszter alatt található az államtitkár, majd a Carabinieri TPC és a miniszterrel közvetlen együttműködésben álló szervezetek. A főtitkárság alatt 17 területi titkár helyezkedik el, akik 12 különböző kategóriáért felelősek. Ide sorolhatjuk a könyvtárakat, levéltárakat, múzeumokat, a kulturális örökség digitalizációjáért felelős irodát vagy a kulturális örökség biztonságáért felelős egységet. Utóbbi kategóriába tartozik a 2016. augusztus 24-i földrengés sújtotta területek különleges felügyelőjének hivatala. A már korábban bemutatott „kék sisakosok a kultúráért” mozgalomban a Carabinieri TPC mellett a Kulturális Minisztérium is kivette a részét a mentésekből, többek között ezen hivatal keretein belül. A 12 kategóriából 7 rendelkezik kisebb egységekkel. Ilyen például az Oktatás kutatói és Kulturális intézetek csoportokon belül a Központi Helyreállítási Intézet⁴⁴⁰, a Levéltár és Könyvtani Intézet⁴⁴¹, valamint a Központi Grafikai Intézet⁴⁴².

⁴³⁴ Farkas Krisztina: A kulturális javak védelmének büntetőjogi megközelítése Olaszországban In: Vókó György (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 56. OKRI, Budapest, 2019. 71.

⁴³⁵ DPCM n. 169. del 2 dicembre 2019 (G.U. n. 16 del 21 gennaio 2020)

⁴³⁶ MiC honlap: <https://dgspatrimonioculturale.beniculturali.it/attivita-direzione-generale-sicurezza-del-patrimonio-culturale/securart-web/> (2021.12.28.)

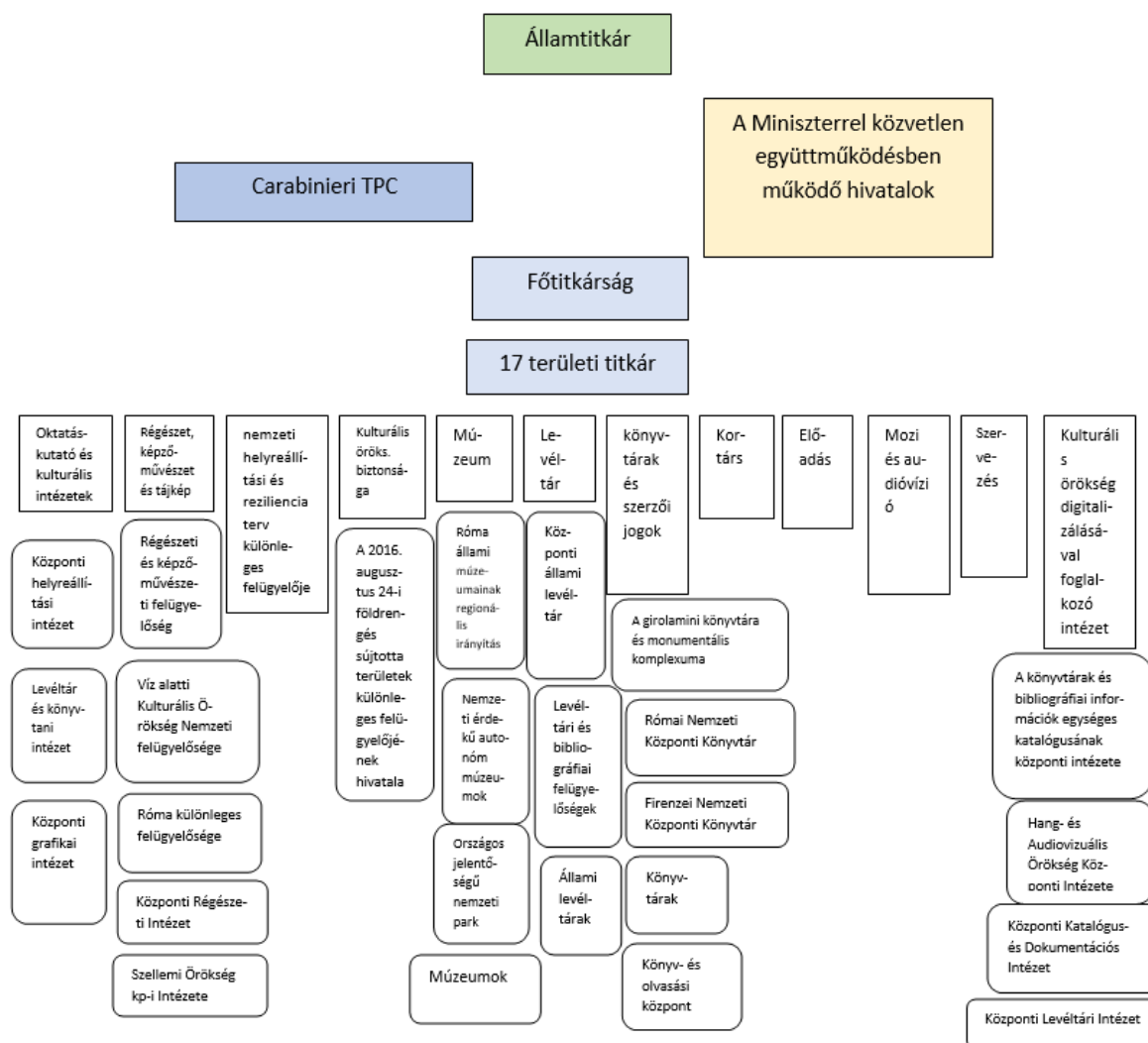
⁴³⁷ DPCM n. 169. del 2 dicembre 2019 (G.U. n. 16 del 21 gennaio 2020)

⁴³⁸ MiC honlap: <https://dgspatrimonioculturale.beniculturali.it/attivita-direzione-generale-sicurezza-del-patrimonio-culturale/securart-web/> (2021.12.28.)

⁴³⁹ DPCM n. 169. del 2 dicembre 2019

⁴⁴⁰ Istituto centrale per il restauro

⁴⁴¹ Istituto centrale per la patologia degli archivi e del libro

49. ábra: Az olasz Kulturális Minisztérium szervezeti felépítése
 Forrás: <https://www.beniculturali.it/organizzazione> (2021. 12.08) alapján

Az olasz állam kulturális javainak védelme során számos átszerveződésen esett át a Kulturális Örökség Minisztériuma, jelenlegi állapotában számos területtel külön irodák foglalkoznak. Ezek mellett kapcsolatban állnak olyan egységekkel, melyek szorosan hozzátartoznak a kulturális örökségvédelemhez, például a Carabinieri TPC. Az állami műtárgyak helyzete mellett a vatikáni kulturális javak védelmét szorgalmazó egységekkel is célszerű a minél közelebbi kapcsolat kialakítása. Ezért a 2000-es évek elején az állam és az egyház közötti szorosabb és hatékonyabb együttműködés következtében két megállapodást is kötött az Olasz Püspöki Konferencia elnöke⁴⁴³ és a MiBAC:

⁴⁴² Istituto centrale per la grafica

⁴⁴³ il Presidente della Conferenza Episcopale Italiana.

- 2005. január 26-án az egyházi szervek és intézmények vallási érdekű kulturális javainak védelméről;
- 2000. április 18-án a történelmi jelentőségű archívumok és könyvtárak megőrzéséről és kezeléséről.⁴⁴⁴

Az egyházi kulturális javak védelmének komplexitása végett elengedhetetlen az állami egységek és struktúrák felvázolása után, hogy tüzetesen elemezzem az egyházhoz tartozó tárgyak védelmének menetét, valamint azokat a szervezeteket, melyek a védelem során előtérbe kerülnek.

3.5. Vallási tárgyak

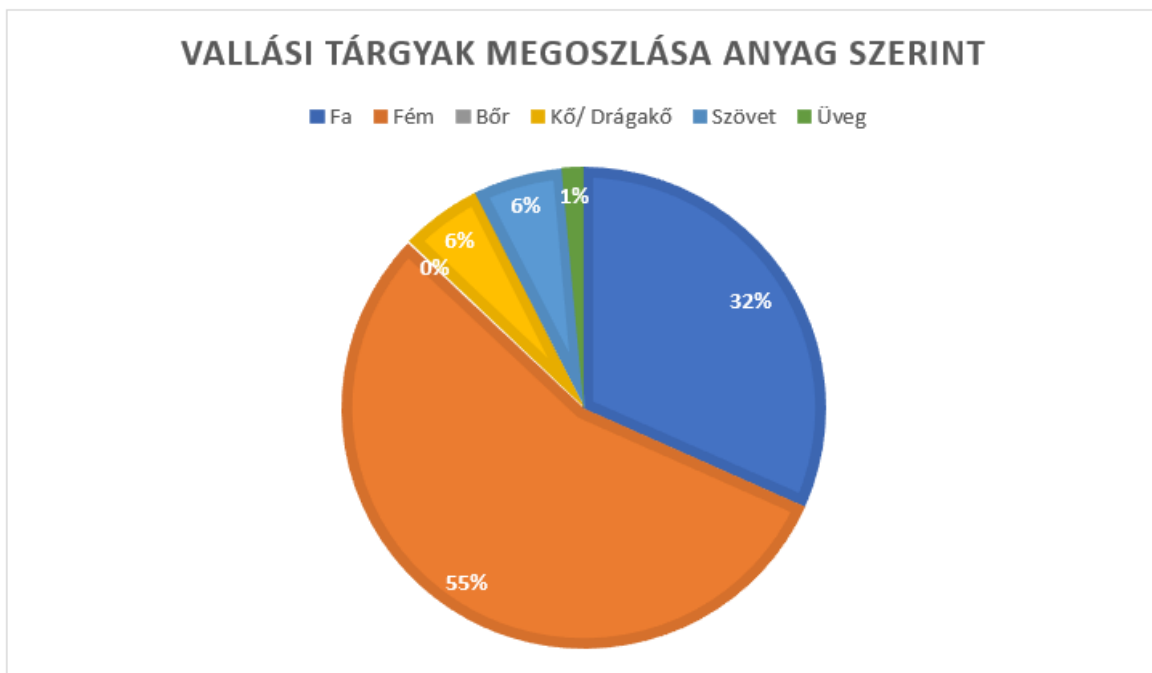
Az olasz fejezet bevezető szakaszában már említést tettem a Szentszék és a Vatikáni Állam területi eltéréseiről. Az Olaszország és Róma szívében elkerített Vatikáni Állam a keresztény egyház egyik legfontosabb helyszíne, ugyanis a vallás központja itt helyezkedik el, továbbá a pápa, azaz a vallási vezető is innen irányítja a katolikus egyházat. A keresztény vallás megalakulása óta számos változáson ment át Olaszország is, hiszen a pogány római istenek tiszteletét harcok és keresztényüldözések árán, de szép lassan sikerült megdöntenie a hívőknek és birodalmi szinten elterjedt Jézus igéje. A vallási tárgyak már az ókeresztény időkben sem kizárólag keresztet jelentettek meg, hanem a liturgiához használt eszközök, valamint bibliai jelenetekkel tarkított tárgyak formájában is előkerültek. A fejezet kapcsán érdemes feltenni azt a kérdést, hogy miket is nevezhetünk vallási tárgyakként. Azon kulturális javak kapcsolódnak csak ide, amelyek vallási identitásúak? Az adatbázisokban nem egyértelműen különülnek el ezek a kategóriák, például a képzőművészetben és a szobrászatban. A festmények bibliai témájú ábrázolása gyakran az állami kategóriába kerül át és csupán az ikonokat sorolják a vallási tárgyak közé. A keresztény vallásnál az istentisztelethez, egyéb vallásoknál pedig az imádsághoz használatos tárgyakat, kellékeket és ruházatot a legtöbb adatbázisban a vallási tárgycsoporthoz sorolják. Azonban olyan eshetőség is előfordul, hogy egy tárgyat több kategóriába is beilleszthető. Ezen túl, a tárgyak előkerülésének helyszíne legtöbb esetben Olaszország, de néhány adatbázisnál felfedezhető a

⁴⁴⁴ Ufficio Nazionale per i beni culturali ecclesiastici, Arma dei Carabinieri, MiBACT (szerk.): Linee Guida Per la Tutela dei Beni Culturali Ecclesiastici. Permessa. 2014. 8.

Vatikánvárosi Állam is. Az arányokat megfigyelve, az olaszországi vallási tárgyak sokkal nagyobb számban fordulnak elő az adatbázisokban, mint a Vatikánvárosi Államban fellelhető lopott tárgyak (lásd 51-52. ábrák). Ennek oka az lehet, hogy a templomokból elloptott kulturális javakat az olasz állam kategóriájába sorolják, azonban minden egyházi épület, így a templom is az egyház tulajdonában áll. A területi megosztást az olasz fejezet bevezető részében már bővebben ismertettem.

A Leonardo adatbázisban 1847 darab egyházi tárgy található.⁴⁴⁵ A tárgytipusok anyag szerinti eloszlásának az ábráján (50. ábra) 1023 darabbal (55%) a fém tárgyak kerültek legnagyobb számban eltulajdonításra. Mindenképpen meg kell említeni, hogy a Carabinieri fejezetnél történt elemzések során kirajzolódott, hogy az évenként eltulajdonított műtárgyak, valamint a Leonardo és az Interpol ID-Art lopott műtárgyakat tartalmazó adatbázisában fellelhető adatok alapján különböző eredmények jöttek ki. A lopott tárgyakat tartalmazó adatbázisok nem adnak teljes képet az illegális műkincskereskedelem helyzetéről, hiszen a felderített tárgyak ebben a listában már nem találhatóak meg. A Leonardo adatbázisban a fém tárgyak mellett a fából készült kulturális javak aránya is magasabb (586 darab, 32%) a többi anyaghoz képest. Fából legtöbb esetben keresztek, feszületek és tabernákulumok készültek. A fém tárgyak többek között kehely, ostyatartó, olajtartó, füstölő és ereklyetartó tárgytipusokat foglal magába. A szövet tárgyak (110 darab, 6 %) előfordulása ritkább az adatbázisban. Főként a miseruha, a stóla és az egyházi viselethez tartozó ruhadarabok tartoznak ide. A kövekkel, illetve drágakövekkel díszített kulturális javak száma majdnem megegyezik a szövetből készült darabokéval (101 darab, 6%). Az üvegből, valamint a bőrből készült műtárgyak csupán elenyésző számban fordulnak elő a Leonardo adatbázisban a vallási tárgyak tekintetében.

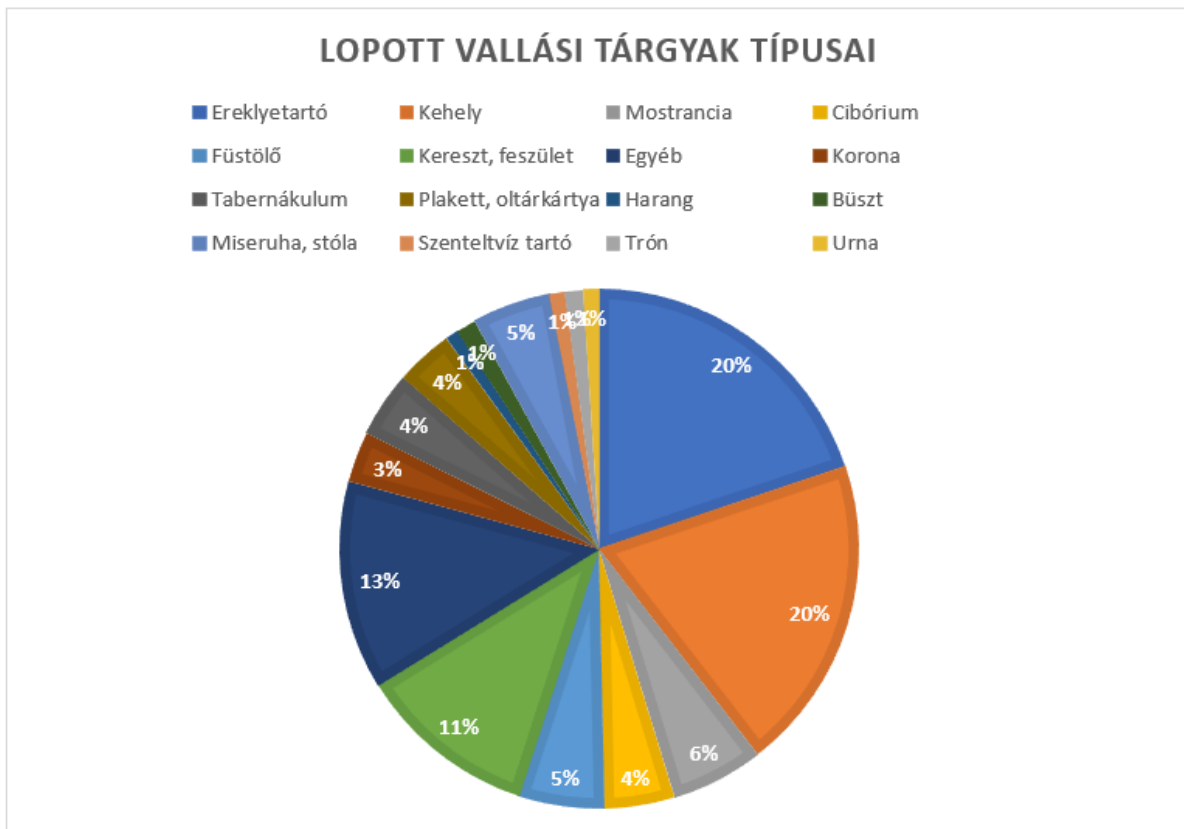
⁴⁴⁵ 2021.1209-én fennálló adatok alapján.

50. ábra: A lopott vallási tárgyak anyagbéli eloszlása
 Forrás: Saját szerkesztés a Leonardo adatbázisban fellelhető tárgyak alapján

A Leonardo adatbázisa után az Interpol ID-Art applikációjában fellelhető vallási tárgyakat is elemeztem külön az olaszországi, valamint a Vatikánvárosi Állam kulturális javait. Az olasz vallási lopott tárgyak darabszáma az adatbázisban 721. Közel 1000 műtárggyal kevesebb található itt, mint a Leonardo adatbázisban. A 721 műtárgyat tárgytípusokra osztottam. Az ereklyetartók, valamint a kelyhek száma a legmagasabb az adatbázis szerint: előbbi 145 (20%), utóbbi 144 (20%) lopott tárgyat takar. A két tárgytípus népszerűségét leginkább az anyaguk, valamint technikai megoldásaik takarják. Az 50. ábra elemzése során kirajzolódott, hogy a fémből készült tárgyak az összes anyagtípus 55%-át teszik ki. Ezek leginkább ezüst és arany alapanyagból készített kulturális javakat takarnak, amelyek értéke magasabb. Ez állhat a lopott ereklyetartók és kelyhek háttérében. Az egyéb kategóriába (13%) olyan tárgytípusok kerültek, amelyekből csupán 1-2 darab fordul elő az adatbázisban, mint az oltár vagy a váza. A keresztek és feszületek (11%) a negyedik leggyakoribb tárgytípus, ami az adatbázisban fellelhető. Ezek a tárgyak leginkább fából készültek, de előfordul fém és drágakő is. A mostrancia (6%), a füstölő (5%) és a miseruhák/stólák (5%) következnek a sorban. A cibórium (4%), tabernákulum (4%) és plakettek (4%) csekély számban fordulnak elő, amiket a korona (3%) követ a sorban. A harang (1%), a büszt (1%), a szenteltvíz tartó (1%), a trón (1%) és az urnák (1%) fordulnak elő a legkevesebb

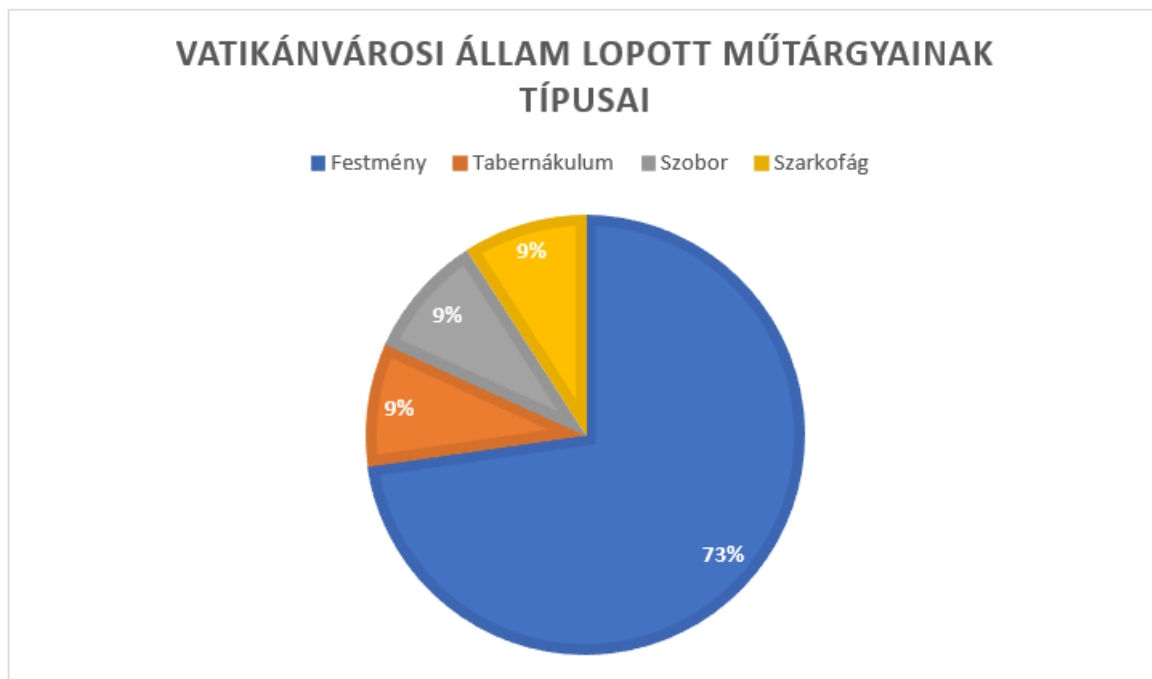
számban, így az adatbázis alapján ezek a tárgyak, amelyek legkevésbé érdekelték a lopások során. Érdekes, hogy a tárgyak között nem fedezhetőek fel szobrok, festmények, rajzok és karcolatok, melyek az olasz lopott műtárgyak során igen. A 38. ábrán a képzőművészeti tárgyak (festmények, rajzok és karcolatok) 45 százalékát tették ki a műtárgyaknak, míg a szobrok 14%-át és a könyv 4 százalékot. Ezen adatokhoz képest a vallási tárgyaknál nem található egyik sem, hiszen valószínűsíthető, hogy a vallási tartalommal bíró műtárgyakat nem választották el a többi alkotástól.

51. ábra: A lopott olasz vallási tárgyak típusai
 Forrás: Saját szerkesztés az ID-Artban fellelhető tárgyak alapján

Az állami lopott tárgyak mellett a Vatikánvárosi Állam kulturális javait is megvizsgáltam, amelyből összesen tizenegy darab található az Interpol ID-Art adatbázisában. Ennek számos oka lehet. A vatikáni biztonsági rendszerek és szolgálatok sikeres védelme is lehetne egy magyarázat, de valószínűbb, hogy az innen eltulajdonított tárgyak az olasz kulturális javak kategóriába lettek sorolva. A biztonságra visszatérve, számos helyszínen, mint például a Vatikáni Múzeumokban, a Santa Maria Maggiore-n vagy a Szent Péter bazilikánál csomagvizsgáló röntgen és fémdetektor kapu is van az ellenőrző pontokon,

amelyek csökkenthetik a lopott tárgyak számát. Ám a legtöbb templom nem rendelkezik hasonlóval és a nyitvatartási időben bárki ellenőrizetlenül besétálhat, mely a kulturális javak tekintetében veszélyfaktor, hiszen a számtalan látogató miatt nehezen visszakereshető a tolvaj kiléte. A vallási tárgyakkal ellentétben itt nyolc darab festményt tulajdonítottak el, mely a tárgyak 73%-a (52. ábra). A tabernákulumból, a szoborból és szarkofágból 1-1 darab fedezhető fel az adatbázisban. A csekély elemszám miatt nem lehet következtetéseket levonni a 44. ábra elemzéséből.

52. ábra: A Vatikánvárosi Államból eltulajdonított műtárgyak típusai
 Forrás: Saját szerkesztés az ID-Artban fellelhető tárgyak alapján

3.5.1. Kultúra Pápai Tanácsa

A Kultúra Pápai Tanácsa, eredeti nevén Pontificio Consiglio della Cultura, a tizenkét Pápai Tanács (Pontificio Consiglio) egyike.⁴⁴⁶ A kulturális javak kifejezés az egyházi nyelvezeten belül egyedül a jelenleg is használatos Kánonjogi Kódexbe került bele.⁴⁴⁷ A Pastor Bonus, azaz a lelkesi bonusban leírtak szerint a kulturális örökség magában foglal minden művészeti alkotást, legfőképp a múltból (de kortárs alkotásokat is, ha megfelelő

⁴⁴⁶ Világiak Tanácsa, Keresztény Egység tanácsa, Családok Tanácsa, Iustitia et Pax, Cor Unum Tanácsa, Migráció Tanácsa, Egészségügyek Tanácsa, A Szent Szövegek értelmezésének Tanácsa, A Vallások közötti dialógus Tanácsa, Non-credentibus, a Kultúra Tanácsa, Szociális kérdések Tanácsa. Gergely Jenő: A pápaság története. Kossuth Kiadó. Budapest, 1999. 397.

⁴⁴⁷ CIC / 1983 can. 1283, n. 2.

értékekkel bírnak), amelyet a legnagyobb gondossággal meg kell őrizni, valamint kiállítani ezen tárgyakat múzeumokban, hogy a közönség is láthassa és megismerhesse ezeket.⁴⁴⁸ A *Patrimonium, cura, custodiri et conservari, competentibus curatoribus committere*⁴⁴⁹ kulcsszavak ismétlődnek az Apostoli Alkotmány⁴⁵⁰ szövegében, melyek inspirálják a bizottság fellépéseit.⁴⁵¹

Szent II. János Pál 1988-ban hozta létre a bizottságot azzal a feladattal, hogy koordinálja az egész Egyház történelmi, valamint művészeti örökségének védelmét.⁴⁵² 1993-ban az Egyház Kulturális Örökségének Pápai Bizottsága⁴⁵³ nevet kapta, majd XVI. Benedek egyesítette a Kultúra Pápai Tanácsával, így a feladatait és előjogaikat is átruházva.⁴⁵⁴ Az egyházi kulturális javak áramlása Rómából már a korai időkben megkezdődött (Párizsba, Londonba, Münchenbe), így a pápák általában a camerlengo bíboroson keresztül szabályokat és felhívásokat kezdtek kiadni, melyek célja a műalkotások exportjának korlátozása volt (IV. Jenő 1437, II. Pius 1462, Aldobrandini 1624, Sforza (1646), Spinola 1704, 1717 ediktumai).⁴⁵⁵ Spinola pápa alatt két darab rendelkezés is született, mely arra enged következtetni, hogy az első ediktum nem volt sikeres és teljeskörű, így szükséges volt újításra. 1992-ben felhívta a Kultúra Pápai Tanácsa a figyelmet arra, hogy fontos a leendő papok képzésénél az egyházi kulturális javak védelme, valamint 1999-ben egy körlevelet adtak ki az egyházi kulturális javak leltárának és katalógusának szükségéről.⁴⁵⁶ Utóbbinál olvashatunk a leltározás és a katalogizálás közötti különbségről (a katalogizálás a műtárgy egészét és lényegi céljait veszi figyelembe, melynek első lépcsőfoka a leltározás), a módszerről, mely három részre osztható (1) a kulturális örökség azonosítása, amely leltárral zárul, 2) elemzési szakasz, a kulturális javak elemzésének és leírásának iktatása, 3) a katalógus kialakítása), a célokról (kulturális örökség megismerése, védelme gyarapítása), illetve ezen pontok részletes

⁴⁴⁸ Pastor Bonus. Art. 100.

⁴⁴⁹ Örökség, védelem, őrzés és karbantartás, hozzáértő kurátorokra bízni

⁴⁵⁰ Custituzione Apostolica

⁴⁵¹ Salvatore Settis: I beni culturali della Chiesa nella cultura contemporanea, in : F. Buranelli, F. Capanni, edd., Ventennale della Pontificia Commissione per i beni culturali della Chiesa, Libreria Editrice Vaticana, 2011. 39.

⁴⁵² cfr Cost. apost. Pastor bonus, art. 99.

⁴⁵³ Pontificia Commissione per i Beni Culturali della Chiesa

⁴⁵⁴ Lettera Apostolica in forma di "Motu Proprio" Pulchritudinis fidei con la quale la Pontificia Commissione per i Beni Culturali della Chiesa viene unita al Pontificio Consiglio della Cultura (30 luglio 2012).

⁴⁵⁵ Salvatore Settis: I beni culturali della Chiesa nella cultura contemporanea, in : F. Buranelli, F. Capanni, edd., Ventennale della Pontificia Commissione per i beni culturali della Chiesa, Libreria Editrice Vaticana, 2011. 41.

⁴⁵⁶ Lukács Dalma: Az egyházi kulturális javak védelme a Vatikánvárosi Állam és Olaszország területén. Tavasz Szél. III. kötet. 2019. 485.

ismertetése.⁴⁵⁷ Folyóiratuk a Culture e Fede, amely laponként eltérő témákat dolgoz fel (digitalizáció, sport, zene, kultúra, ökológia, valamint földrészek kultúrája, mint Afrika vagy Ázsia és a kultúra viszonya). Tevékenyégi köre nem tartalmaz nyomozati vonatkozást: a Vatikánvárosi Csendőrség⁴⁵⁸ rendelkezik a lopott tárgyak vizsgálatával, melyet a Carabinieri TPC-nek ruháznak át, aki egészen eddig a pontig nem jogosult a vallási tárgyak nyomozására.⁴⁵⁹

3.5.2. BeWeB

A BeWeB⁴⁶⁰ egy online katalógus az egyházi kulturális örökségről, mely egyszerre nyújt segítséget a rendészeti szektornak és a kutatóknak egyaránt.⁴⁶¹ Létrejöttének legfőbb célközönsége az egyházmegyék és a kulturális intézetek voltak, hogy felhívják a figyelmüket a probléma súlyosságára, valamint tájékoztassák őket az örökségvédelem ezen eszközére.⁴⁶² Az egyházi ingó és ingatlan kulturális javak katalógusba foglalását az 1990-es években az Ufficio Nazionale per i beni culturali ecclesiastici e l'edilizia di culto⁴⁶³ kezdeményezte, akik azóta is kezelik a BeWeB felületét.⁴⁶⁴ A kezdeti stádiumban (1990-es években) szembesültek a Magyarországon ma is fennálló jelentős problémával, miszerint félnek az ingó és ingatlan kulturális javaikat dokumentálni és egy online adatbázisba feltölteni, hiszen így nagyobb eséllyel mérik fel a tolvajok az eltulajdonítható portékákat.⁴⁶⁵ Azonban a katalógusok (jelen esetben egyfajta házi katalógus, ami egy nemzetközi adatbázisban elérhető) megkönnyítik

⁴⁵⁷ Lettera circolare sulla necessità e urgenza dell'inventariazione e catalogazione dei beni culturali della chiesa. Città del Vaticano, 8 Dicembre 1999. In: https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_commissions/pcchc/documents/rc_com_pcchc_19991208_catalogazione-beni-culturali_it.html (2021.12.10)

⁴⁵⁸ Corpo della Gendarmeria dello Stato della Città del Vaticano, továbbiakban Gendarmeria vaticana.

⁴⁵⁹ Köszönettel tartozom az információért Mons. Fabrizio Capanninak, a Kultúra Pápai Tanács tisztviselőjének, valamint a Szentszék történelmi és művészeti emlékeinek védelméért felelős állandó bizottság tagjának!, Lukács Dalma: : Műtárgylopások Magyarországon a Psyche project tükrében. Haza Szolgálatában konferenciakötet. 2019. 137.

⁴⁶⁰ Beni Ecclesiastici in web, továbbiakban BeWeB. Ford: Egyházi javak az Interneten.

⁴⁶¹ Lukács Dalma: Az egyházi kulturális javak védelme a Vatikánvárosi Állam és Olaszország területén. Tavasz Szél. III. kötet. 2019. 487.

⁴⁶² Silvia, Mattina: Digital Historytelling su BeWeb: la narrazione digitale della storia per la valorizzazione dei beni ecclesiastici. In: Storie fuori serie. Gli archivi storici ecclesiastici in una nuova prospettiva condivisa. Roma, 2017. 2.

⁴⁶³ Egyházi kulturális örökség és a vallási épületek nemzetközi irodája.

⁴⁶⁴ Lukács Dalma: Az egyházi kulturális javak védelme a Vatikánvárosi Állam és Olaszország területén. Tavasz Szél. III. kötet. 2019. 487.

⁴⁶⁵ Az információért köszönettel tartozom Dott.ssa Laura Gavazzinek, aki az Ufficio Nazionale per i beni culturali ecclesiastici e l'edilizia di culto munkatársának.

lopás esetén a nyomozást, hiszen a rendőrség kezében már jól dokumentált tárgyak találhatóak. Az egyház egy speciális jogi úton keresztül kezdte rávenni az érintetteket, hogy az adatbázis létrehozása nem csupán fontos, de a tulajdonosok érdeke is, hogy létrejőjön. Ez a módszer egy szerződés volt, melyben rögzítik, hogy a műtárgyak helyét csupán régiók szintjén láthatja az adatbázisban böngésző, a pontos honlétéhez a Kulturális Minisztérium (ők szolgáltatják az anyagi keretet az adatbázis fenntartásához), a Carabinieri TPC (ők végzik a nyomozást) és az Ufficio Nazionale per i beni culturali ecclesiastici e l'edilizia di culto (adatbázist kezelik) kapnak hozzáférést.⁴⁶⁶ A Carabinieri hozzáféréssel gyorsan történik az információcsere, hiszen a BeWeB adatait csupán importálniuk kell a Leonardo adatbázisba, aminek köszönhetően nyomozás felgyorsulhat és a képösszehasonlító funkció eredményességének aránya növekedhet.⁴⁶⁷ Jelenleg 4.135. 442 történelmi és művészeti örökséget vizsgálhatunk a BeWeB adatbázisában.⁴⁶⁸ A keresőfunkción belül kifejezésre, helyszínre és kategóriára is kereshetünk. Utóbbi alatt 14 variáció sorakozik fel, melyek alapján keresést indíthatunk:

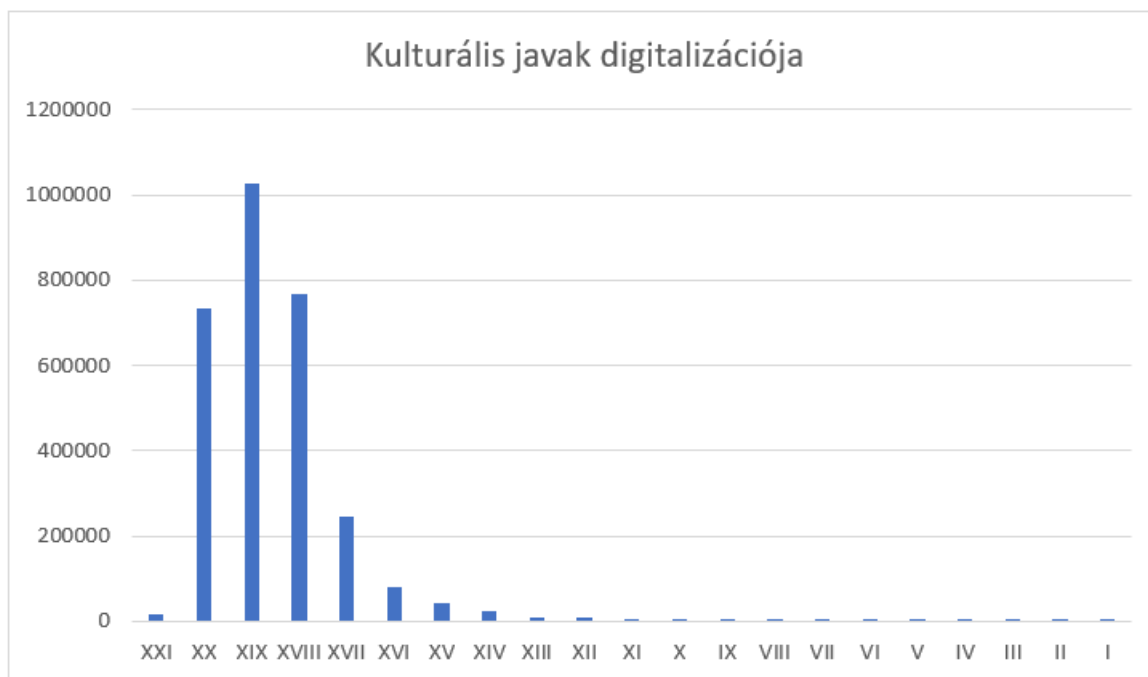
- Az összes kategória;
- Építészeti eszközök;
- Történelmi és művészeti örökség;
- Könyv áruk;
- Levéltári eszközök;
- Kulturális intézetek;
- Kéziratok;
- Emberek;
- Családok;
- Entitások;
- Hírek;
- Utak és meglátások;
- Egyházi régiók;
- Egyházmegye.

⁴⁶⁶ Lukács Dalma: Az egyházi kulturális javak védelme a Vatikánvárosi Állam és Olaszország területén. Tavasz Szél. III. kötet. 2019. 487.

⁴⁶⁷ Az információért köszönettel tartozom Dott.ssa Laura Gavazzinek, aki az Ufficio Nazionale per i beni culturali ecclesiastici e l'edilizia di culto munkatársának.

⁴⁶⁸ Az adatok 2021.12.10-re értendőek.

Az egyszerű keresés mellett lehetőség nyílik a részletes verzióra is, ahol a történelmi és művészeti örökség kategóriát elemeztem tovább. Két csoportra különülnek a tárgyak: polgári és egyházi régiókban fellelhető darabokra. Előbbinél régió és provincia szerint lehet keresni, míg az utóbbinál régió és egyházmegye kategóriák találhatóak. Továbbá évszázadokra bontva I-XXI. század lehetőségünk nyílik válogatni, valamint 8-2020 közötti évszámperiódusok beállításával találatokat szűrni. A századonként történő lebontás elemzésénél (53. ábra) a XIX. század kimagasló ugrása 1 028 027 kulturális örökséget takar, mely az adatbázis legmagasabb értéke. A XVIII. századi tárgyak 767 325 darabban, majd a XX. századi tárgyak 734 221 darabban következnek a sorban. Ez a három kategória a leggyakrabban előforduló típus az adatbázisban, azonban a XXI. századból származóak (16 501) értelemszerűen nem tudnak olyan nagy számú értéket produkálni, hiszen a periódus elején tartunk csak. A XVII. század (245 314 db) után csökkenés következik be, 100 ezer alatt találhatóak a számok az első századig. 524 darab digitalizált tárgy található az első századból, mely leginkább edényeket és sírfeliratokat tartalmaz. A II. századi (787 db) kulturális javaknál az oszlop és a sírfelirat, míg a III. századnál (600 db) az előző századhoz hasonló római eredetű műtárgyak dominálnak. a VII. századi kulturális javak találhatóak a legkevesebb számban (213 db) az adatbázisban. A IV. században már (417 db) a művészetekben is fellelhető kora kereszténység ikonográfiája visszaköszön az adatbázis tárgyain is, hiszen a bibliai jelenetekkel tarkított freskók és szarkofágok is megjelennek az adatbázisban. Az V- X. század között 388-tól 588 darabig fedezhetőek fel a kulturális javak, mely után a XI. századból 2061, a XII. századból 7541 és a XIII. századból pedig 8249 tárgyat digitalizáltak az adatbázisba.

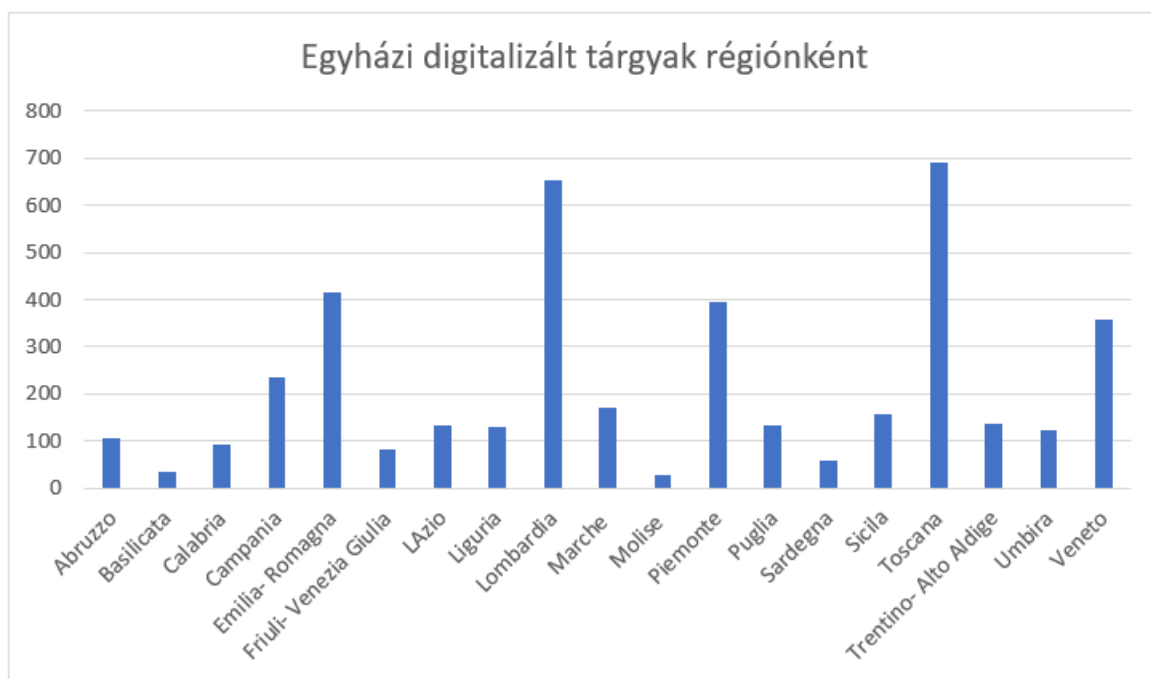

53. ábra: Az egyházi kulturális javak digitalizációjának száma századonként
 Forrás: Saját szerkesztés. A BeWeB adatbázisában fellelhető adatok alapján

Az adatbázis szerkesztéséhez ma már Olaszország és a Vatikánvárosi Állam nagy része kapcsolódott: egyházmegyékként oktatáson vesznek részt művészettörténészek és történészek, hogy elsajátítsák a katalógus készítésének eljárását, használatát és működését, valamint a dokumentáció készítés folyamatát, majd hazatérve a közösségén belül alkalmazzák a tanultakat.⁴⁶⁹ A tudásuk hasznosításának gyümölcse a tárgyak magas számú digitalizálását jelentik. Toscana (691 053 db) és Lombardia (652 762 db) régiói emelkednek ki digitalizáció terén leginkább. Emilia-Romagna (414 890 db), Piemonte (394 615 db) és Veneto (356 306 db) régiói közel azonos szinten következnek a rangsorban. Molise (27 850 db), Basilicata (34 050 db) és Sardegn (58 805 db) a legkevesebb számmal bíró digitalizált műtárgyat tudhatja magáénak. A középmezőny körülbelül egyenlő felosztásban következnek 100 és 200 ezer közötti műtárggyal. A 32. ábrán látható 2017 és 2020 közötti lopott műtárgyaknál Lombardia és Toscana szintén kiemelkedő adatokat hozott, így valószínűsíthető, hogy ezen régiók magas számú digitalizációja a lopások megelőzése, valamint a nyomozás gyorsítása céljából terjedt el. Az ábra további elemzése során kirajzolódott a régiók hasonló aránya: Basilicata, Molise, Sardegn mindkét statisztika alapján a sor végén helyezkedik el, sőt Valle D’Aosta az egyházi régiók csoportjában helyet se kapott, míg a lopásoknál minimális darabszámmal a sor végén

⁴⁶⁹ Lukács Dalma: Az egyházi kulturális javak védelme a Vatikánvárosi Állam és Olaszország területén. Tavasz Szél. III. kötet. 2019. 487.

kullog. Ezen adatokból arra következtettek, hogy azon régiók, melyek kevés lopott tárgyakkal rendelkeznek, nem érintettek eléggé a kulturális javak védelmében, így a digitalizálás száma sem érdekük. Az érintett területek azonban akár prevenció céljából is magasabb számban készítene az adatbázishoz katalógust, mely lopás esetén a Carabinieri TPC Leonardo adatbázisába integrálható könnyen és azonnal. A későbbi vizsgálatok során célszerű lenne elemezni a felderített tárgyak arányát régióként, hogy megállapíthassuk a digitalizáció mértékének nagyságát. Sajnálatos módon a felderített tárgyak között nem található régiók szerinti bontás, csupán a tárgytípusok darabszámát szokták bemutatni, valamint az előkerülés helyét tüntetik fel, de a Carabinieri TPC sem az éves beszámolójában, sem egyéb kiadványában nem szerepelnek helyrajzi adatok, csupán a lopott tárgyak tekintetében.

54. ábra: Az egyházi kulturális javak digitalizációjának száma régióként (ezerben értendőek az eredmények)

Forrás: Saját szerkesztés. A BeWeB adatbázisában fellelhető adatok alapján

A BeWeB honlapján a tárgykereső funkciónál a művészekre keresve a műtárgyak listászerűen megjelennek. A kiválasztott kulturális örökségre kattintva megjelennek az adatok: a tárgy típusa, mérete, időszak, művész, anyag és technika, a mű címe és felirat. A keresés végén egy Olaszország térképen azt a régiót és egyházmegyét jelölték meg, amelyikben a műtárgy fellelhető. Ennek oka a felek közötti szerződésben rejlik, hiszen a tárgyak pontos kilétét, illetve a tulajdonost védik ezzel a lépéssel, azonban lehetősége nyílik

az embereknek a honlapon keresztül üzenetet küldeni a tulajdonosoknak, aki eldöntheti, hogy a tárgy helyszínét megosztja-e és a láthatóságát engedélyezi-e.⁴⁷⁰ A honlap további lehetőségeket kínál angol, olasz, német, francia és spanyol nyelven. A felületen építészeti, művészettörténeti, könyv, levéltár és kulturális intézetek szerepelnek. Hírek és cikkek egyaránt megtalálhatóak minden fülön belül a kereső funkció mellett. Az ingó kulturális javakkal ellentétben az ingatlan darabok pontos leírása és helyszíne is fel van tüntetve, többek között az objektumok periódusa és fontosabb művészeti elemei (például a freskó vagy oromzat).⁴⁷¹

3.6. A fejezet összefoglalása, következtetések

Az olaszországi kultúra sokszínű, széles spektrumú csak úgy, mint a rendészeti védelmük. Bár az ország speciális helyzetű, hiszen a katolikus egyház központja külön államként helyezkedik el az ország szívében, továbbá országszerte külön épületek húzódnak (például templomok), melyek a Vatikánvárosi Állam részei, mégis kiemelkedő védelmi mechanizmust tudtak kiépíteni. Az olasz műkincsvédelem első speciális egysége a Guardia di Finanza volt, mely a második világháború alatt speciális részleget létrehozva igyekezett az olasz műtárgyakat megmenteni, valamint a háború után visszaszerezni. Az idők során egyre több funkciót a Carabinieri TPC egysége vett át 1969-es megalakulása után, így a pénzügyi nyomozással kapcsolatos ügyeken kívül (például pénzmosás) az esetek többségét a Carabinieri kezeli. Részt vesznek nemzeti és nemzetközi eseményeken: kiállításokat szerveznek, oktatásokat tartanak civil és rendészeti szervezeteknek, valamint az UNESCO Univerzális Örökség mozgalmaán belül kialakították a Task Force munkacsoportot, amely szintén a Carabinieri TPC munkatársaiból tevődött össze. A Leonardo és iTPC adatbázisukban elsőként alkalmazták a MI adta lehetőségeket, amelyet később az Interpol is átvett és az olasz módszer alapján frissítették módszereiket és eszközeiket.

A 2020-as év speciálisnak tekinthető pandémia okozta lezárások és karanténok miatt, így a Carabinieri tevékenységi köre is korlátok közé szorult. Ebben az időszakban az online katalógusok és aukciósházak értékesíteni kívánt tárgyait ellenőrizték, továbbá a Leonardo

⁴⁷⁰ Lukács Dalma: Az egyházi kulturális javak védelme a Vatikánvárosi Állam és Olaszország területén. Tavasz Szél. III. kötet. 2019. 488.

⁴⁷¹ Lukács Dalma: Az egyházi kulturális javak védelme a Vatikánvárosi Állam és Olaszország területén. Tavasz Szél. III. kötet. 2019. 488.

adatbázisát fejlesztették. A lopott tárgyak statisztikái ebben az évben átalakultak, például a helyszíneket tekintve. A magántulajdonban lévő ingatlanokból eltulajdonított tárgyak száma csökkent a 2019-es számokhoz képest 32 százalékkal, míg az egyházi helyszínekről történő lopások száma 18%-ot növekedett. A vizsgált négy év (2017-2020) adatai alapján 2020-ban tulajdonították el a legtöbb egyházi helyszínről a műtárgyakat.

A statisztikák elemzése során megfigyelhető, hogy a tárgytipusok aránya és száma teljesen eltérő mind a négy évben (2017-2020), továbbá a Leonardo adatbázisban, valamint az Interpol adatbázisában. A lopott tárgyak adatbázisa csupán a még fel nem derített tárgyakat takarja, amíg az éves jelentésekben az összes tárgy megtalálható, ám ezek közül időközben megtalált műtárgyak így eltűnnek a Leonardoból. Az eltérő adatbázisok információi alapján, továbbá csak a négy év lopott tárgytipusait vizsgálva sem tudunk megállapítani olyan egyértelmű tárgytipust, mely a legkelendőbb lenne az olasz műtárgyak között. Kisebbségi nagyobb kilengéseket okozott például a gyűjtemények eltulajdonítása (például numizmatikai érmék vagy könyvek), melyek akár 6819 darabból is állhatnak egyetlen lopás során (35. ábra). Az ide vonatkozó hipotézis a következő: *„Megállapíthatóak azok a műtárgytipusok, amelyek a legkelendőbbek a kulturális javak illegális kereskedelme során, így ajánlásokat tehetünk a konkrét tárgytipusok koncentrált védelmére. Az olaszországi és magyar tárgytipusok megoszlására következtethetünk az európai lopott műtárgytipusok arányaiból.”* A hipotézis olaszországi részét mindenképpen elvetem az adatbázisban fellelhető eltérések megindoklása okán, amelyet a 38-tól a 44. ábráig elemzések is igazolnak. Általánosságban felállítható egy olyan olaszországi sorrend, mely nem tükrözi a pontos arányokat, illetve nem minden évi statisztikára húzható rá. Eszerint a régészeti típusú leletek a legkevésbé veszélyeztetettek, ám ezek a számok nem tükrözik az illegális ásatásokból származó leleteket. Az Interpol Európára vonatkozó adatai már itt eltérnek, hiszen négy tárgytipusnál is kevesebb a lopások száma, mint a régészeti leleteknél.

Az egyházi kulturális javak védelme során a Carabinieri TPC szintén fontos szerepet tölt be, hiszen a vatikáni csendőrség rendszerint átadja nekik az eseteket, továbbá BeWeb katalógushoz is hozzáféréssel rendelkeznek. Ez a katalógusrendszer azért is nagyon fontos, mert sikerült elérnie az egyháznak, hogy magas számban készítsenek online házi katalógusokat (digitalizálva a műtárgyakat), így lopás esetén gyorsabban és gördülékenyebben folyhat a nyomozás. A katalógusból elemzéseket készítettem, hogy milyen típusú tárgyak, milyen periódusból kerültek rögzítésre, továbbá azt, hogy melyik régióból. A

lopott tárgyak nagysága régiókra bontva (32. ábra) összhangban van a digitalizált tárgyakéval (54. ábra): Toscana és Lombardia régiói készítik a legtöbb házi katalógust a BeWeBen keresztül, továbbá a lopott tárgyak száma is a legmagasabbak közé tartozik. Megállapítható tehát, hogy a digitalizációra és házi katalógus készítésre sokkal fogékonyabbak azokon a területeken, ahol a lopások is nagyobb számban előfordulnak. Az elemzések során az is világossá vált, hogy az adatbázisokban az egyházi tárgyak között nem sorakoztatnak fel képzőművészeti alkotásokat, továbbá a lopás helyszínét vizsgálva Olaszországból sokkal több vallási tárgyat tulajdonítottak el, (721 tárgy az ID-Artban, mely közel 1000 kulturális örökséggel kevesebb, mint a Leonardo adatbázisban szereplők, 51. ábra), mint Vatikánból (10 darab tárgy az ID-Artban, 44. ábra), ahol viszont 73% a tárgyaknak festmény. A vallási tárgyak többsége így az olasz állami adatokhoz lesz besorolva, mely fals képet ad az elemzések során.

A fejezetre vonatkozó kutatási kérdés: *„Melyek azok a szervezeti megoldások, amelyek sikeressé tették Olaszországot az illegális műtárgykereskedelem megfékezésében?”* A kérdésre nem lehet csupán egyetlen meghatározott választ adni, hiszen a rendszerük komplex, sokrétűen összetett. Talán a legfontosabb dolog, hogy elsőként képesek reagálni minden lépésre nemzetközi szinten. Az UNESCO 1970-es ajánlása előtt már létrehozták speciális műtárgyvédelmi egységüket, továbbá elsőként alkalmazták a MI technológiáját lopott tárgyakat tartalmazó adatbázisukban. Nem csupán a rendészeti szervek részére készültek ezek az adatok, de applikáció formájában (iTPC) a civil lakosság is felhasználhatja. Ezzel a lépéssel nem csupán a lakosság tudja szűrni műtárgyvásárlás esetén a portékákat, de a nyomozás megkönnyítése és gyorsítása is egyszerre történik. Ehhez szükséges az oktatás mind civil, mind rendészeti szinten, továbbá nemzeti és nemzetközi területeken egyaránt. A civil lakosság érzékenyítése már általános iskolás korban megtörténik, ahol többek között az applikációt is ismertetik. Az oktatás mellett fontos kiemelni a tömegtájékoztatás egyéb formáit, mint a külföldi és olasz kiállításokat, valamint kiadványokat a lopott és felderített tárgyak tekintetében. A publikációk napi/heti és havi lapokban is megjelennek az állami és független újságokban, azonban saját kiadványai is vannak a Carabinieri TPC-nek, mint például az évenkénti jelentések, ahol részletes információkat olvashatunk az adott év lopott és felderített tárgyairól, továbbá a szervezet működéséről. Az együttműködésük magas szinten működik mind olasz, mind nemzetközi szervezetekkel. Az olasz rendészeti, katonai és civil szervezetek kiveszik a részüket a kulturális javak védelmében, ám rendezetten, feladataikat

elkülönítve és mégis összedolgozva. A Carabinieri TPC munkatársai szerint ez a sikerük gyümölcse: az együttműködés.

4. Magyarország

4.1. Bevezetés

Magyarország Európa szívében, nyugat és kelet találkozásánál található. Földrajzi elhelyezkedését figyelembe véve eltér Olaszországtól, nincsenek különálló szigeteink, sem tengereink. A nemzetközi vízi kereskedelem a Dunán történhet, de a légi, valamint a szárazföldi közlekedés és kereskedelem elterjedtebb. Hazánk az Európai Unió része 2004. május elsejétől.⁴⁷² Egyik intézménye az Európai Tanács, amelynek egy 2016-os közleményében a kulturális örökség területén való együttműködésről a következőket fejtette ki: *„A kulturális örökség a kulturális sokféleség egyik fontos megnyilvánulása, melyet védeni kell. A kulturális örökség helyreállítása és előmozdítása vonzza a turizmust és fellendíti a gazdasági növekedést. A kulturális örökség területén való együttműködés fontos szerepet játszik a nemzetközi kapcsolatokban és a fejlesztési politikákban, ahogy az „A kulturális örökség integrált európai megközelítése felé” című bizottsági közleményben szerepel. Tekintettel arra, hogy a világon egyre nagyobb a szakértelm iránti igény és sok tagállam készen áll megosztani a szakértelmét, lehetőségek nyílnak a partnerországokkal együttes fellépésekre, melyek a fenntartható örökségvédelmi stratégiák kidolgozását célozzák képzések, készségfejlesztés és tudástranszfer révén.”*⁴⁷³

A kulturális javakkal kapcsolatos intézkedéseik között megtalálható a vámszakértők oktatása a Horizont 2020 program keretén belül a kutatás és innovációfejlesztés, továbbá az éghajlatváltozás és fegyveres konfliktusok okozta kulturális örökség veszélyeztetettségének kezelése érdekében.⁴⁷⁴

Az illegális műtárgykereskedelem elleni fellépés szempontjából fontos másik európai intézmény az Európa Tanács, amelynek alapokmányát 1949. május 5-én írták alá a tagok, amely a mai napig fennáll: legfőbb tevékenységi körük az emberi jogok, a kultúra, a média, a

⁴⁷² Teperics Károly, Rózsa Péter: Az Európai Unió bővítése és a csatlakozni vágyók szándékai a népszavazások tükrében. Tér és Társadalom 18. évf. 2004/4. 137.

⁴⁷³ EUR- Lex 52016JC0029. Közös Közlemény az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak. A nemzetközi kulturális kapcsolatokra vonatkozó európai uniós stratégia felé. 3.3

⁴⁷⁴ EUR- Lex 52016JC0029. Közös Közlemény az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak. A nemzetközi kulturális kapcsolatokra vonatkozó európai uniós stratégia felé. 3.3

környezetvédelem, a sport és az ifjúságpolitika mellet a kulturális örökségvédelem.⁴⁷⁵ Ma 47 tagállammal büszkélkedhet, köztük Magyarország is csatlakozott 1990-ben.⁴⁷⁶

A nemzetközi kereskedelem kapcsán már szóba jött, hogy hazánk a schengeni övezet része. Az övezet egyik határa Magyarország, amely miatt egy plusz teher is „nyomja a vállunkat”, hiszen az államhatáron átlépve a szabad kereskedelem jogán egyszerűbben, akár ellenőrzés nélkül is lehet utazhatni a schengeni térségben. 1993. január 1 óta ugyanis megszűnt a tagállamok közötti határ és vámellenőrzés, szabaddá téve az áru és a személyek forgalmát.⁴⁷⁷ Ezen kívül nehézséget jelent még, hogy SIS nem tartalmaz műtárgyakra vonatkozó adatokat, továbbá a gazdasági válság okán 10 éve kezdődött egy folyamat, amikor csökkentették az uniós határőrizeti szervek (Frontex) költségvetését, továbbá a szervezett bűnözői ágak is összefonódtak bizonyos esetekben, mint az embercsempészet és a műtárgykereskedelem.⁴⁷⁸

A kulturális örökségvédelemmel kapcsolatosan gyakran azzal a jelenséggel találkoztam, hogy „Magyarországon nincsenek sem illegális feltárások, sem régészeti lelőhelyek, a kulturális javak illegális kereskedelme pedig egyenesen elkerüli Magyarországot”, így ez a téma nem releváns kutatásra. Ennek oka az oktatás, kutatás és a társadalmi érzékenyítés hiánya. Vizsgálataim során rendészeti és civil emberek egyaránt ezen az állásponton vannak, azon kevesek kivételével, akik örökségvédelemmel és a kulturális javak illegális kereskedelme ellen fellépnek. Itthon természetesnek vélik, hogy Olaszországban a műkincsvédelmet magasfokon üzik, hiszen az ország tele van kulturális javakkal, azonban sokan elfelejtik, hogy Magyarország a történelmi korszakait tekintve sokszínű, számos népcsoport kulturális örökségét őrizzük múzeumokban és a föld alatt. A történelmi események befolyással lehetnek a kulturális örökségvédelemre, így A BeWeB mintájára készített magyar adatbázis létrehozása nehézségekbe ütközne, mert bizalmatlanok a tulajdonosok egy online nemzeti adatbázissal szemben amelybe érzékeny adataikat, a tulajdonukban lévő műtárgyakat és azok értékét is meg kellene adni. Ennek hátterében a

⁴⁷⁵ Arató Krisztina, Koller Boglárka: Az európai integráció rövid története. In: (Arató Krisztika, Koller Boglárka szerk.): Az Európai Unió Politikai rendszere. Dialóg Campus. Budapest, 2019. 13.

⁴⁷⁶ Arató Krisztina, Koller Boglárka: Kislexikon. In: (Arató Krisztika, Koller Boglárka szerk.): Az Európai Unió Politikai rendszere. Dialóg Campus. Budapest, 2019. 245.

⁴⁷⁷ Kármán Gabriella: Az illegális műtárgy-kereskedelem a büntetőjog-gyakorlatban Magyarországon. In: Kriminológiai Tanulmányok 56. Budapest, 2019. 50-51.

⁴⁷⁸ Varga János: A hattárrendészeti kutatások új kihívásai. In: (Hautzinger Zoltán, Gaál Gyula szerk.) Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. XII. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja. Pécs, 2011. 195.

történelmünk olyan évtizedei állhatnak, amikor a megszállások és a politikai hatalom elvette az emberek tulajdonát. A probléma kiküszöbölésére az olasz és vatikánvárosi állam mintájára fontos lenne a probléma fontosságának hangsúlyozása kiállítások, könyvek, cikkek és a sajtó által. Továbbá az oktatás is egy elengedhetetlen pont lenne a civil és a rendészeti emberek számára. A politikai támogatás szükségszerű a fejlesztésekhez és a nemzetközi együttműködésekhez, amelyek szintén lendítenének az illegális kereskedelem megfékezésében.

A probléma természetesen Magyarországon is fennáll: a rendészeti szakemberek több ízben találkozhatnak lopott műtárgyakkal: a határszakaszon, betöréses lopások nyomozásakor vagy akár a fekete kereskedelemben. Az Európai Unióba irányuló illegális migráció fő áramaiba eső Magyarország államhatárai a schengeni terminológia szerint három kategóriába sorolhatók:

- schengeni külső határral rendelkezik Ukrajna és Szerbia irányában;
- a Romániával és Horvátországgal közös határ schengeni külső, de uniós belső határnak számít;
- közös schengeni belső határ van Szlovéniával, Ausztriával és Szlovákiával.⁴⁷⁹

A rendőrség, ezen belül a Nemzeti Nyomozó Iroda Műkincsvédelmi Alosztálya, a NEBEK⁴⁸⁰ a nemzetközi irodákkal, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal és a Miniszterelnökség azok a szervek, amelyek hazánkban a kulturális javak illegális kereskedelme ellen lépnek fel.

4.2. Rendőrség

Az illegális műtárgykereskedelemmel számos módon találkozhat egy rendőr, legyen járőr vagy akár nyomozó. Vizsgálataim során nemzetközi szinten is az a tendencia figyelhető meg, hogy más lopott árucikkek, esetleg egyéb szervezett bűnözői ág nyomozása során (mint például Olaszországban a Camorra maffia kábítószer ellenes rajtaütés esetében megtalált két darab Leonardo festményénél) véletlenül műtárgyakat is találnak, amelyek lopás vagy illegális ásatás útján kerültek a tulajdonoshoz. Magyar vonatkozásban a szakmai beszélgetések alapján és a Bűnügyi Statisztikai Rendszert elemezve az a benyomás képződik, hogy a magyar nyomozó hatóságok a kulturális javak védelméről kevés információval

⁴⁷⁹ Varga János: Integrált határigazgatás. Nordex Nonprofit Kft. – Dialóg Campus Kiadó. Budapest, 2018. ISBN: 9786155877353. 35 p. 22.

⁴⁸⁰ Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ (továbbiakban NEBEK)

rendelkeznek, amelyből kifolyólag az érdeklődésük is csökkenhet ennek irányába. A Bűnügyi Statisztikai Rendszerben fellelhető adatok szerint eszkimók voltak az elkövetők néhány lopott tárgy esetében, továbbá a szent koronát is eltulajdonították. A fals adatok rögzítésének oka az is lehet, hogy a túlterhelt állomány házkutatás során nem gondolja, hogy az ott talált műtárgy lopott vagy nem tartozik a bűncselekmény tárgyához, továbbá a lefoglalási jegyzőkönyv írásánál lényeges a tárgytípus meghatározása, mert később a szakértői elemzésnél nem szerencsés, ha eltérés mutatkozik a tárgytípus meghatározásánál, így sokszor általános megfogalmazást alkalmaznak, amelyet bűnjeles fotóval látnak el és erre hivatkozva készítik a jelentést.⁴⁸¹ A mélységi ellenőrzés során a határszakaszon átjutó járművek átvizsgálásának fontossága megmutatkozik a Nemzeti Adó- és Vámhivatal 2016-os Kecskeméti fogása során, ahol 160-200 millió forint értékű Kr. e. 9-7. századi 101 darab műtárgyat foglaltak le.⁴⁸²

Az 1940-es évek végén a háborúból megmaradt tárgyakat felgyűjtötték bizonyos csoportok (fegyvereket, teherautókat), majd ellenük megalakult a Razzia csoport (R-csoport)⁴⁸³, akik az 1970-es évekre már a Keleti pályaudvaron félmillió üzletet kötő luxuscikkkel kereskedő szervezett bűnözők felszámolását hajtották végre.⁴⁸⁴ 1992 és 1994 között a GDP-hez viszonyított aránya a feketekereskedelemnek 22-ről 28-30 százalékra növekedett az infláció, munkanélküliség, továbbá a jogilag lefedhetetlen területek kezelhetetlensége miatt, melyre válaszul jogszabályokat hoztak létre, valamint megszületett a vámjog, büntetésjog és az adózás újraszabályozása is.⁴⁸⁵ Napjainkban a szervezett bűnözés ellen az Információs Hivatal, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, a Terrorrelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ, a Nemzeti Adó és Vámhivatal, a Nemzeti Nyomozó Iroda és a NEBEK iroda lépnek fel.

A Nemzeti Nyomozó Iroda⁴⁸⁶ Műkincsvedelmi Alosztályának első formációja a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, valamint a Belügyminisztérium és az Országos

⁴⁸¹ Ezúton szeretnék köszönetet mondani a rendészeti szervek szíves szóbeli közléséért.

⁴⁸² Lukács Dalma: A kulturális javak védelmének rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5. 116.

⁴⁸³ 1945-ben a Gazdasági Rendészeti Osztályhoz (GRO), 1947-től a Gazdasági rendészeti ügyosztályhoz (GRÜ), 1984-től a Budapesti Rendőr főkapitányságon belül Gazdasági rendészetként működött tovább. Bezsenyi Tamás: A szervezett bűnözésre rászervezett a média- avagy mi történik, amikor a magyar alvilág prominensei megszólalnak. Médiakutató, 2015. XVI. évf. 4. szám. 25.

⁴⁸⁴ Bezsenyi Tamás: A szervezett bűnözésre rászervezett a média- avagy mi történik, amikor a magyar alvilág prominensei megszólalnak. Médiakutató, 2015. XVI. évf. 4. szám. 28- 31.

⁴⁸⁵ Bence József: A feketegazdaság elleni fellépés eredményei és lehetőségei. Statisztikai Szemle. 1999. 933.

⁴⁸⁶ Továbbiakban NNI

Rendőrfőkapitányság⁴⁸⁷ együttműködéséből született 1997-ben, melyet egy évvel később már Vagyon és Műkincsvédelmi Alosztály névvel tevékenykedett, ahol a profil, a műtárgyvédelem fontos szerepkört játszott.⁴⁸⁸ 2004-ben a jelenleg is ismert nevet kapta az NNI-n belül, ahol feladata olyan nyomozások és felderítések végzése, amelyek szorosan kapcsolódnak a kulturális javak illegális kereskedelméhez.⁴⁸⁹ Vukán Béla 1996-ban, még az alosztály létrejötte előtt Rómában egy Carabinieri által szervezett kulturális javak védelméről szóló képzésen vett részt, amely meghatározó értékekkel bírt számára a későbbi munkássága során, amikor az alosztály vezetője lett.⁴⁹⁰ Az NNI feladatköre a büntetőeljárás szabályainak megfelelően két felé ágazik: az első, amikor a bűncselekmény gyanúja felmerül, akkor veszi kezdetét a felderítés, ahol az elkövető kiléte nem ismert, többek között adatgyűjtés, helyszíni szemle, tanúkihallgatások és a körözés elrendelése is ilyenkor történik.⁴⁹¹ A következő lépcsőfok, amikor az elkövető kiléte már kirajzolódni látszik: ilyenkor a bizonyítási eljárás és a kivizsgálás folytatódik egészen az elkövető azonosításáig, amikor is vádemelési javaslatot tesznek az Ügyészségnek, így az NNI munkája véget ér.⁴⁹² Feladatuk közé tartozik a műkincsekkel kapcsolatos kiemelt bűncselekmények felderítése, nyomozása és a tárgyak felkutatása, melyek nem a kizárólagos feladatköreik, ugyanis orgazdasággal és egyéb visszaélésekkel is foglalkoznak.⁴⁹³

A 2000-es évek elején nem csupán Magyarországról kerültek külföldre műtárgyak, hanem a volt Szovjetunió országaiból, Romániából, Szlovákiából és a volt Jugoszláviából is érkeztek csempészek az adott ország portékáit értékesíteni Magyarországon.⁴⁹⁴ A határon átnyúló bűnözés leküzdésének egyik leghatásosabb eszköze a már sokszor említett lopott tárgyak adatbázisa. Magyarországon a rendészeti szervek nem rendelkeznek még ilyen rendszerrel, az egykori Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, illetve jogutódjai kezelik és tartják

⁴⁸⁷ Továbbiakban ORFK

⁴⁸⁸ Lukács Dalma: Kulturális javak védelmi típusai Magyarországon. In: Belügyi szemle. 2018/12. 122.

⁴⁸⁹ Lukács Dalma: A kulturális javak védelmének rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5. 114.

⁴⁹⁰ Béla Vukán: L'Unità per la Tutela delle opere d'arte in Ungheria. In: Bollettino di Numismatica Supplemento al n. 38 2002. 43.

⁴⁹¹ Lukács Dalma: A kulturális javak védelmének rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5. 114.

⁴⁹² Lukács Dalma: A kulturális javak védelmének rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5. 114.

⁴⁹³ Az alacsony és magas kárértékű bűncselekmény meghatározhatja akár azt is, hogy a megyei főkapitányságok vagy az NNI kapja-e az ügyet. Lukács Dalma: A kulturális javak védelmének rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5. 114.

⁴⁹⁴ Béla Vukán: L'Unità per la Tutela delle opere d'arte in Ungheria. In: Bollettino di Numismatica Supplemento al n. 38 2002. 45.

nyilván a lopott műtárgyakat.⁴⁹⁵ A nyomozó hatóság kezében csak azok az információk vannak, amit az adatbáziskezelők megosztanak velük, így teljes képet nem tudnak kapni a lopott tárgyról, amely a Carabinieri nyitottságával teljes mértékben ellentétes.⁴⁹⁶ Az olasz minta alapján a rendészeti szakemberek kezében lévő adatok fontosak lennének a teljes kép elemzéséhez, hiszen nem csupán az adatbázis kezelés miatt, de az online katalógusok böngészése és az itt fellelhető tárgyak ellenőrzése az adatbázisban, továbbá a statisztikák készítése is alapvető munkaköri feladatuk lehetne. Ennek fényében jó kapcsolatot ápolnak többek között az egykori Kulturális Örökségvédelmi Hivatal jogutódjaival, a NEBEK-kel, a galériákkal és aukciósházakkal (az aktuális trend megismerése miatt is) és a Nemzeti Adó- és Vámhivatallal.⁴⁹⁷ 2012-ben egy európai uniós pályázati támogatás során lehetőség nyílt számukra, hogy kiállítást szervezzenek a felderített tárgyakból, nemzetközi konferenciát rendezzenek, rendészeti szakemberek számára továbbképzést biztosítsanak és a fiatalok számára játékos alkalmazáson keresztül mutassák be a házi leltárkészítés módját, illetve a kulturális örökség védelmére felhívják a figyelmet alternatív eszközökkel.⁴⁹⁸ Sajnálatos módon ezek a társadalmi érzékenyítéshez és a szakemberek képzéséhez szükséges lépések csupán rövid időre voltak biztosítottak a pályázat keretein belül, habár az olasz modell alapján rendszeresíteni kellene ezen eseményeket. A házileltár készítésének fontosságát szem előtt tartva próbálnak lépéseket tenni, azonban kevés magánygyűjtőhöz jut el ténylegesen az információ vagy érdektelen fülekre találnak csupán még akkor is, ha komoly gyűjteménnyel rendelkeznek. Csók István magyar festőnek például az összesen 50 millió forint értékű festményállományát lopták el és sajnálatos módon a művész nem tudott sem házi leltárat sem katalógust felmutatni, így dokumentáció hiányában már „hátránnyal indul” a nyomozás.⁴⁹⁹ A műtárgyfelügyelet oldalán található word és pdf formátumban is egy minta házi leltár leírásához kitöltési útmutatóval. Az Object ID részletességétől messze elmaradt listáról beszélhetünk, pedig a papír szerkesztésnél figyelembe vették a honlapon olvasható egyik bekezdés alapján.⁵⁰⁰ A leltár a következőket tartalmazza az útmutató alapján:

⁴⁹⁵ Lukács Dalma: Kulturális javak védelmi típusai Magyarországon. In: Belügyi szemle. 2018/12. 122.

⁴⁹⁶ Ezúton szeretnék köszönetet mondani az információért Vukán Bélának.

⁴⁹⁷ Lukács Dalma: A kulturális javak védelmének rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5. 114.

⁴⁹⁸ Lukács Dalma: A kulturális javak védelmének rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5. 114-115.

⁴⁹⁹ Béla Vukán: L'Unità per la Tutela delle opere d'arte in Ungheria. In: Bollettino di Numismatica Supplemento al n. 38 2002. 45.

⁵⁰⁰ <https://oroksegvedelem.kormany.hu/vagyonvedelem-mutargyak-biztonsaga3> (2021.12.18.)

- a fénykép helye;
- a tárgy műfaja (például szobor, könyv, stb);
- a tárgy neve, címe;
- a tárgy alkotója és kora;
- a tárgy anyaga és készítési technikája;
- a tárgy jelzése;
- a tárgy becsértéke és az értékmeghatározás alapja;
- a tárgy védési, illetve leltári száma;
- a tárgy különös ismertető jegyei (például sérülés);
- a tárgy részletes leírása.

Az iTPC-n belül megtalálható Object- ID csupán a tárgykategóriákon belül sokkal szélesebb körű lehetőségeket nyújt. A digitalizált világban könnyen készíthetnénk olyan házi katalógus alapot a kulturális örökségvédők, hogy a terjedelmes választékok között tudjanak a műgyűjtők válogatni, ne ők írják le az adatokat, hiszen így eltérések is adódhatnak akár az értelmezési problémákból fakadóan is. A fénykép készítése helyett a bemutatott kulturális javak digitalizációs applikációi alapján készíthetnénk egy forgatható és minden irányból vizsgálható tárgyat pár perc alatt, amelyek a későbbi azonosítás gyorsításához és pontosításához járulna hozzá.

A rendészeti szervek munkája hatékonyabb és célratörőbb lenne, ha a statisztikai elemzések mellett nem csupán a legkelendőbb tárgytípusokat állapítanák meg, hanem a térinformatika segítségével további összefüggéseket is vizsgálnának.⁵⁰¹ A már említett Bűnügyi Statisztikai Rendszer információiból az adatokat egy magyarországi térképre vetettem, ahol a kulturális javakra elkövetett bűncselekmények tárgytípusait, illetve az esetszámokat megyénként vizsgáltam (55. ábra). A bűncselekmények között szerepelt lopás, orgazdaság, védett kulturális javakkal visszaélés, költségvetési csalás és sikkasztás. A BSR tanulmányozása és az információk térinformatikai elemzése egy kutatás keretén belül zajlott, így a vizsgálat 2012 és 2016 közötti elemzései azzal indokolhatóak, hogy a kutatás során ezek

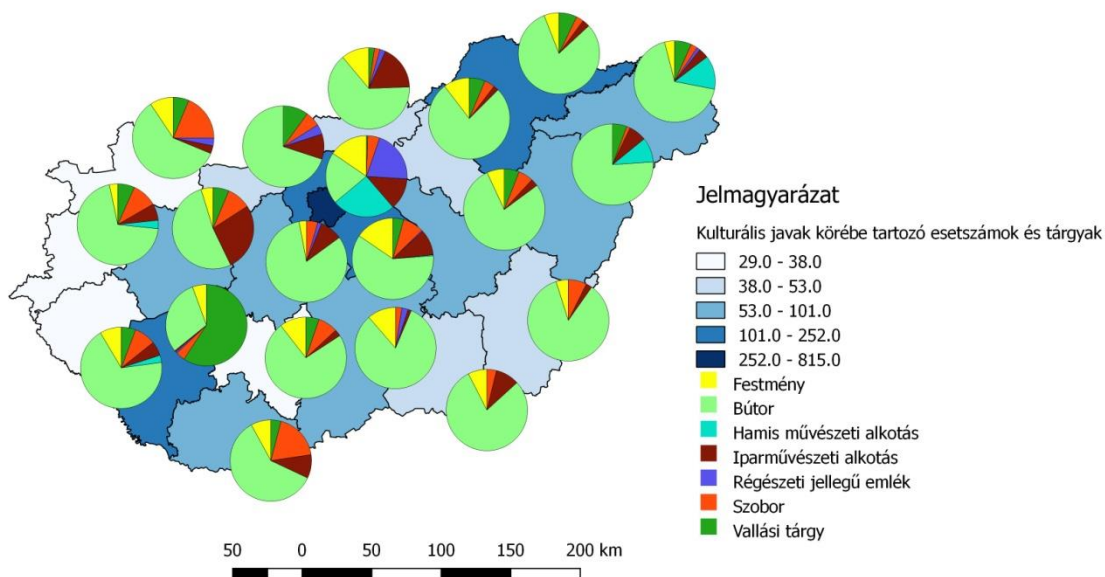
⁵⁰¹ Mátyás Szabolcs: A térinformatika a hazai rendvédelmi szervek gyakorlatában. In.: Balázs Boglárka (szerk.): Az elmélet és a gyakorlat találkozása térinformatikában VIII. Debreceni Egyetemi Kiadó, 2017. 217-222, ISBN: 978-963-318-638-1.; Mátyás Szabolcs (2017): A térinformatika rendészettudományi alkalmazásának lehetőségei. Boda József-Felkai László-Patyi András (szerk.): Ünnepi kötet a 70 éves Janza Frigyes tiszteletére. Dialóg Campus, Budapest, 2017. 371-377.

voltak a felhasználható friss adatok. A rendszer tanulmányozása során azonban világossá vált, hogy a pontosabb értékek eléréséhez új adatbázist kell keresnem (így esett a választásom a WOA-ra), tehát a BSR frissebb adataiból már nem készült elemzés. A térkép elkészítéséhez a QGIS térinformatikai programot alkalmaztam. Ha a kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények esetszámát vizsgáljuk meg, akkor a budapesti 815 darab eset a legkiemelkedőbb a 2012-es évet tekintve. Pest megye 252, Borsod- Abaúj Zemplén megye 168 és Somogy megye 162 esettel a második leginkább érintett kategória a lopott tárgyak esetszámainak elemzése során. Az öt kategória közül a harmadikba tartozik Jász- Nagykun- Szolnok 101, Bács- Kiskun 79, Szabolcs- Szatmár- Bereg és Baranya 75- 75, Hajdú- Bihar 71, Fejér 67 és Veszprém megyék 63 esettel. Csongrád- Csanád 53, Komárom- Esztergom 50, Heves 48, Nógrád 45, Békés 41 esettel a második kategóriába esik, míg az elsőbe azok a megyék kerültek, ahol a legkevesebb esetben fordultak elő bűncselekmények 2012-ben: Tolna 38, Zala 36, Győr- Moson- Sopron 32 és Vas megye 29 esettel. Tárgytípusokat tekintve (56. ábra) hét kategóriát különítettem el: festmény, bútor, hamis művészeti alkotás, iparművészeti alkotás, Régészeti jellegű tárgyak, szobrok és vallási tárgyak. Budapest és Somogy megye kivételével a bútorok kapcsán elkövetett bűncselekmények emelkednek ki magasan. A zalai esetek több, mint felénél a vallási tárgyakkal kapcsolatos bűncselekmények száma a legmagasabb, míg ez a tárgytípus elenyésző a többi megyében. Budapesten ezen túl a hamis művészeti alkotások is nagyobb számban jelentek meg, míg Szabolcs- Szatmár- Bereg és Hajdú- Bihar bár kevesebb arányban, de tartalmazznak hamis művészeti alkotásokat. Veszprém és Nógrád megyében az iparművészeti tárgyak, míg Győr- Moson- Sopron és Baranya megyékben a szobrok ellen elkövetett bűncselekmények száma magasabb a többi megyéhez képest.

Győr-Moson-Sopron megye	32
Vas megye	29
Zala megye	36
Somogy megye	162
Veszprém megye	63
Tolna megye	38
Fejér megye	67
Baranya megye	75
Komárom-Esztergom megye	50
Pest megye	252
Bács-Kiskun megye	79
Nógrád megye	45
Heves megye	48
Jász-Nagykun-Szolnok megye	101
Csongrád-Csanád megye	53
Békés megye	41
Hajdú-Bihar megye	71
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	168
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	75
Budapest	815

55. ábra: A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2012-ben a BSR alapján
 Forrás: Saját szerkesztés a BSR alapján

A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2012-ben

56. ábra: A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2012-ben a BSR alapján
Forrás: Saját szerkesztés a BSR alapján

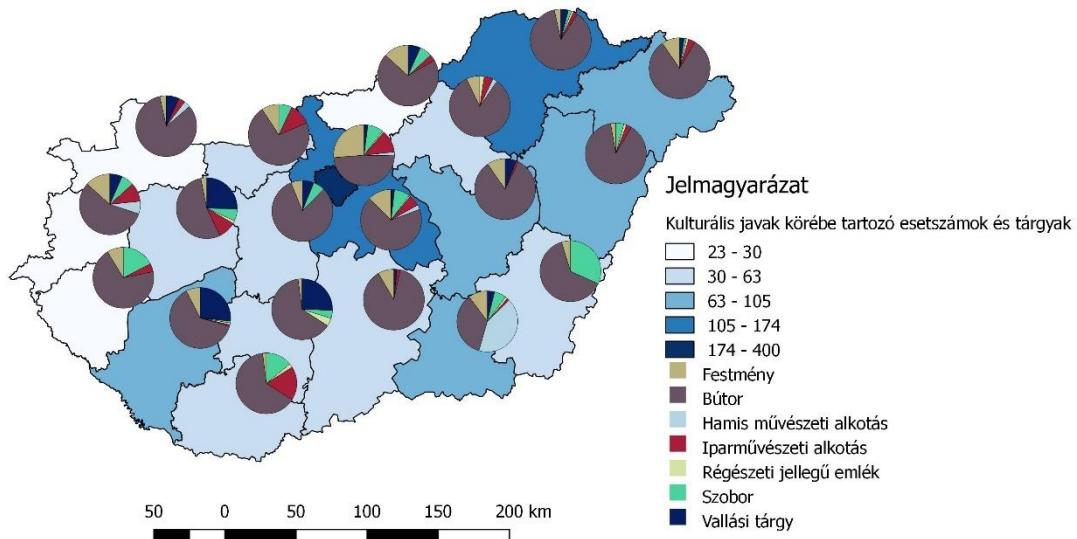
A 2013-as évben apróbb változások történtek, például a budapesti bűncselekmények száma közel fele annyira, 400 esetre csökkent (57. ábra). Amíg Pest megye kulturális javakkal kapcsolatos bűncselekmények száma kevesebb lett (166 eset), addig a Borsod- Abaúj- Zemplén megyei esetek száma növekedésnek indult (174). 57 esettel lett kevesebb Somogy megye, 20-szal Bács- Kiskun, 18-cal Jász- Nagykun- Szolnok, 25-tel Baranya. 18-cal Fejér megye, 7-tel Komárom- Esztergom és 6-tal Heves megye. Hajdú- Bihar és Veszprém megye esetszámai változatlanok maradtak az évben, amíg 22 esettel Békés, 26-tal Csongrád- Csanád, Borsod- Abaúj- Zemplén 6, Tolna 9 és Vas megye egy esettel növelte a statisztikát a 2012-es évhez képest. A tárgytipusokat tekintve (58. ábra) a bútorok még mindig dominálnak, illetve a hamis műtárgyak súlypontja Budapest helyett Csongrád- Csanád megyére helyeződtek át. Veszprém, Somogy és Tolna megyékben a vallási tárgyak aránya körülbelül megegyező, mely 2012-es évhez annyi változást hozott, hogy a somogyi nagyobb mértékű esetek csökkentek, míg Tolna és Veszprém esetei növekedtek. A békési szobrok arányának növekedése is szembetűnő változás a korábbi évhez képest. Budapest a 2012 -es évben arányosan

megosztotta a tárgytipusokat, amíg 2013 -ban a bútorok körülbelül felét tették ki az eseteknek, majd ezt követik a festmények, amelyek szintén nagyobb arányban rajzolódnak ki.

Győr-Moson-Sopron megye	29
Vas megye	30
Zala megye	23
Somogy megye	105
Veszprém megye	63
Tolna megye	47
Fejér megye	49
Baranya megye	50
Komárom-Esztergom megye	43
Pest megye	166
Bács-Kiskun megye	59
Nógrád megye	30
Heves megye	42
Jász-Nagykun-Szolnok megye	83
Csongrád-Csanád megye	79
Békés megye	63
Hajdú-Bihar megye	71
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	174
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	83
Budapest	400

57. ábra: A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2013-ban a BSR alapján
Forrás: Saját szerkesztés a BSR alapján

A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2013-ban

58. ábra: A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2013-ban a BSR alapján
Forrás: Saját szerkesztés a BSR alapján

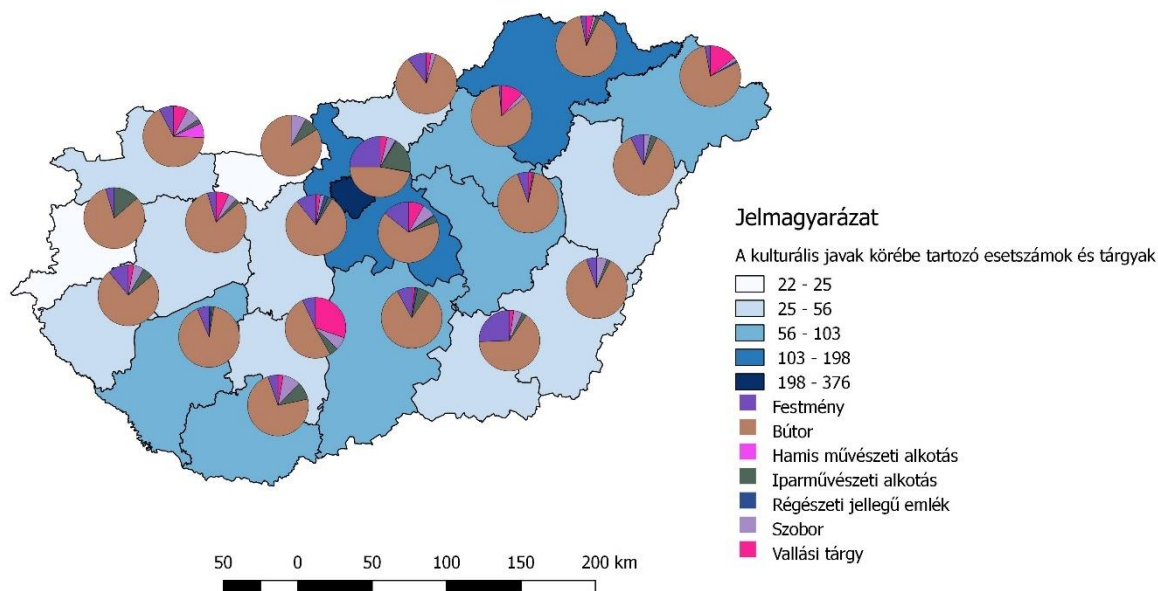
A 2014-es adatok (59. ábra) szerint a budapesti esetszámok szintén csökkentek 24 esettel, azonban Pest megye 30, Borsod- Abaúj- Zemplén megye pedig 24 esettel növelte a statisztikát. A három év alatt ez a három egység végig nagy számban hozta a kulturális javakkal kapcsolatos bűncselekmények számát, így a Bűnügyi Statisztikai Rendszer⁵⁰² adatai alapján erre a két megyére és a fővárosra kellene nagyobb hangsúlyt fektetni védelem tekintetében. 2012, 2013 és 2014 -ben is folyamatos esetszámnövekedést mutatott Borsod- Abaúj- Zemplén mellett Szabolcs- Szatmár- Bereg megye, csökkenést azonban Komárom- Esztergom, Fejér és Somogy megye mutatott csupán a három évben folyamatosan. A többi megye egyik évben csökkenést, majd növekedést mutat. A tárgytipusok tekintetében (60. ábra) még mindig a bútorok dominálnak, Budapesten azonban az iparművészeti tárgyak mellett a festmények is nagy számban emelkednek ki. A festmények még Csongrád- Csanád, Pest és Fejér megyékben találhatóak meg nagyobb számban, míg a vallási tárgyak Tolna, Heves és Szabolcs- Szatmár- Bereg megyében.

⁵⁰² A regisztrált bűncselekmények számát tartalmazza, azaz a hatóságok tudomására jutott bűncselekmények számát.

Győr-Moson-Sopron megye	39
Vas megye	22
Zala megye	36
Somogy megye	78
Veszprém megye	44
Tolna megye	43
Fejér megye	46
Baranya megye	74
Komárom-Esztergom megye	25
Pest megye	196
Bács-Kiskun megye	63
Nógrád megye	39
Heves megye	76
Jász-Nagykun-Szolnok megye	88
Csongrád-Csanád megye	43
Békés megye	54
Hajdú-Bihar megye	56
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	198
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	103
Budapest	376

59. ábra: A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2014-ben a BSR alapján
 Forrás: Saját szerkesztés a BSR alapján

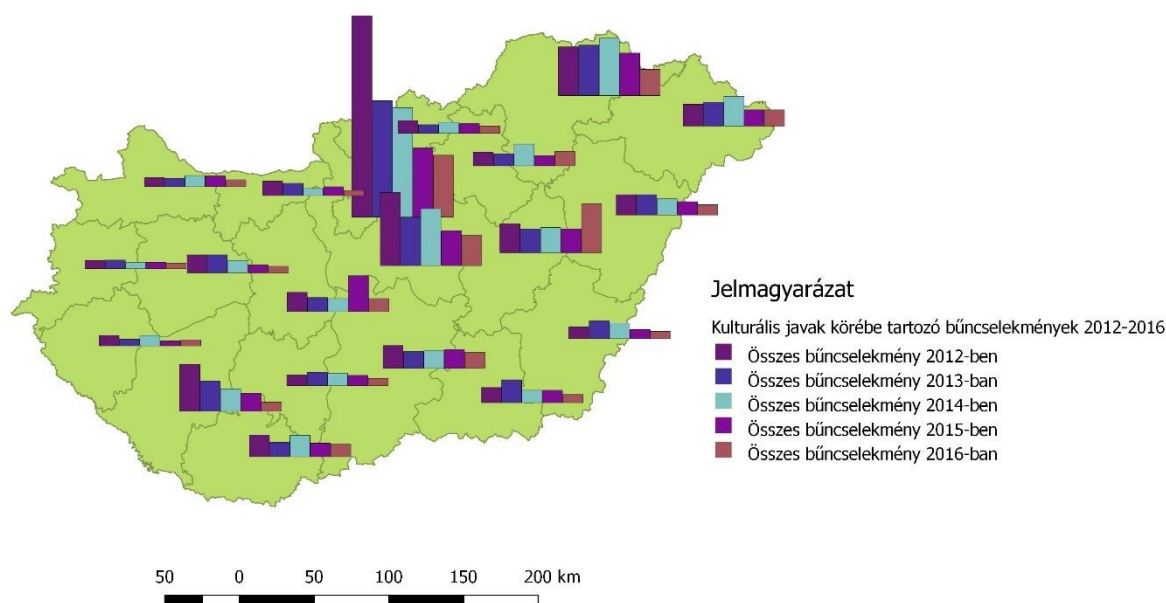
A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2014-ben

60. ábra: A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2014-ben a BSR alapján
 Forrás: Saját szerkesztés a BSR alapján

A 2012 és 2016 közötti (61. ábra) kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények száma általánosságban csökkenést mutat. A budapesti esetek kimagaslóak országszerte, míg Pest megye, Borsod- Abaúj- Zemplén és Jász- Nagykun- Szolnok szintén nagyobb számban emelkedik ki. Vas, Zala, Győr- Moson- Sopron és Nógrád a legkisebb számban érintett területek. Az északkeleti és délnyugati sávban húzódik az a vonal, amely leginkább érintett a kulturális javakkal kapcsolatos bűncselekmények során. Az 56,58 és a 60. ábra összevetése alapján változatosak a kulturális javak összetételének tárgytípusai, nem mutatnak egyértelmű tendenciát, így az olasz kulturális javak lopásához hasonlóan, Magyarországon sem vélem felfedezni a tudatosságot a lopások során.

Kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2012-2016

61. ábra: A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2012 – 2016 között a BSR alapján

Forrás: Saját szerkesztés a BSR alapján

A BSR alapján készített statisztikánál nem csupán a kulturális javak kifejezés alatt fellelhető információkat használtam fel, hanem olyan tárgytypusokat is ide soroltam, amelyek szintén ebbe a tárgycsoportba valók, azonban a fogalmi tisztázatlanságok miatt nem kerültek bele, mint például a bútorok vagy az iparművészeti alkotások. A térképek alapján megállapítható, hogy 2012 és 2016 között az északnyugati területek a legkevésbé érintettek kulturális javakkal kapcsolatos bűncselekmények elkövetésével, míg a főváros messze kiemelkedik az esetszámokkal. Az északkelet-délnyugat vonalban nagy számban fordulnak elő bűncselekmények, melyek között a bútorok a leggyakoribb „áldozatok”.

A 2012 és 2016 közötti (61. ábra) időszakhoz tartozó bűncselekmények elemzését Kármán Gabriella végezte el, aki az Egységes Nyomozó-hatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika⁵⁰³ alapján 359 ügyet különített el ebben az időszakban, amelyből 273 ügyben folyt eljárás lopás, rablás, orgazdaság, visszaélés kulturális javakkal és költségvetési csalással

⁵⁰³ továbbiakban: ENYÜBS.

kapcsolatban.⁵⁰⁴ A 273 ügyből ténylegesen kulturális javak csoportjába tartozó műtárgyak ellen elkövetett esetek száma 132 lett.⁵⁰⁵ Itt szeretném megemlíteni, hogy bár mindkettőnk kutatása ugyanazt az időszakot öleli fel, két hasonló tartalmú adatbázis adatait dolgoztuk fel, mégis eltérések mutatkozhatnak, Kármán Gabriella az ENYÜBS alapján válogatta le az illegális műtárgykereskedelem szempontjából leginkább jellemző bűncselekményeket, és az ezek miatt folytatott, jogerős ügydöntő határozattal befejezett ügyek részleteit vizsgálta bűnügyi iratok alapján. Többek között megállapította, hogy sok esetben kulturális javak körébe tartozó tárgyként jelölnek meg a hatósági szakemberek olyan tárgyakat is, amelyek a valóságban nem sorolhatóak közéjük.⁵⁰⁶ Az ügyek tüzetesebb vizsgálata során, Kármán Gabriella arra a következtetésre jutott, hogy a lopások (ügyek 83 % -a) között 32 % irányult kifejezetten a kulturális javak körébe tartozó tárgyra, míg 51 % -a az ügyeknek olyan lopást takar, ahol csupán valamilyen értéktárgyat kívántak eltulajdonítani (62. ábra).⁵⁰⁷ Ez az eredmény alátámasztja a korábban megfogalmazott álláspontomat, miszerint Magyarországon (csak úgy, mint Olaszországban) az évenként eltulajdonított tárgytipusok alapján nem fedezhetünk fel tendenciát, ami arra utal, hogy nincs egy bizonyos tárgytypus sem amelyik leginkább kelendő a piacon, továbbá a műtárgylopások nagy része valószínűleg nem tudatos és célirányos indíttatás alapján történik.

⁵⁰⁴ Kármán Gabriella: Az illegális műtárgy-kereskedelem a büntetőjog-gyakorlatban Magyarországon. In: Kriminológiai Tanulmányok 56. Budapest, 2019. 53-54.

⁵⁰⁵ Kármán Gabriella: Az illegális műtárgy-kereskedelem a büntetőjog-gyakorlatban Magyarországon. In: Kriminológiai Tanulmányok 56. Budapest, 2019. 54.

⁵⁰⁶ Kármán Gabriella: Az illegális műtárgy-kereskedelem a büntetőjog-gyakorlatban Magyarországon. In: Kriminológiai Tanulmányok 56. Budapest, 2019. 54.

⁵⁰⁷ Kármán Gabriella: Az illegális műtárgy-kereskedelem a büntetőjog-gyakorlatban Magyarországon. In: Kriminológiai Tanulmányok 56. Budapest, 2019. 56.

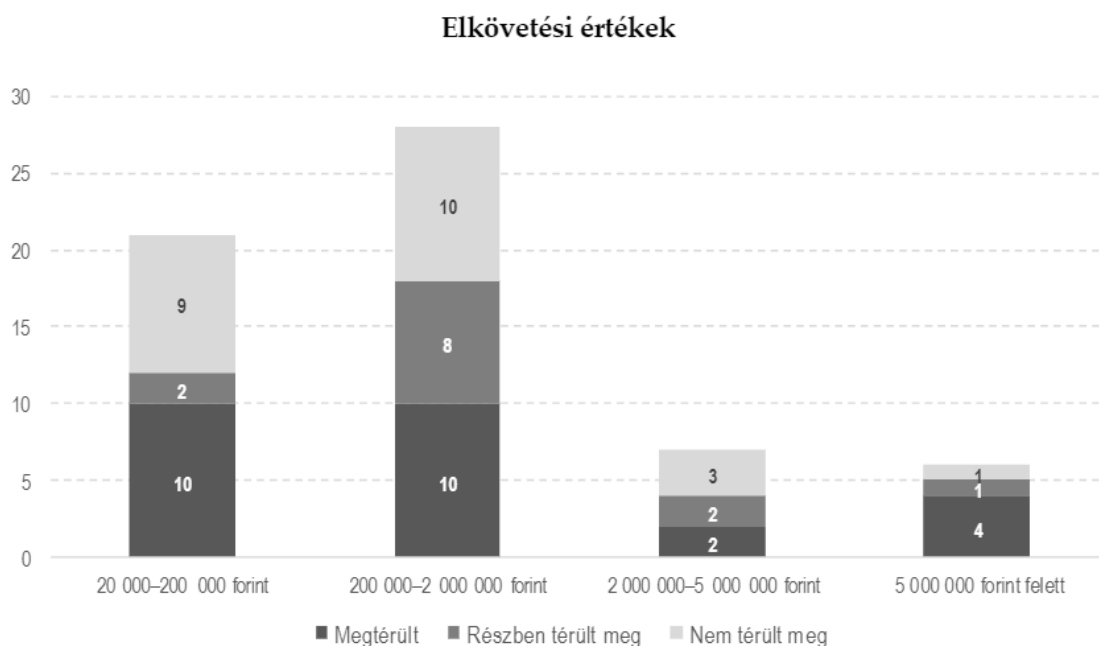
Az ügyek megoszlása bűncselekményfajtánként

Bűncselekménytípus	%
Lopás	83
ebből	
– kulturális javakra irányul	32
– nem kifejezetten kulturális javakra irányul	51
Védett kulturális javakkal visszaélés	13
Orgazdaság	2
Költségvetési csalás	1
Rablás	1
Összesen	100

62. ábra: Az ügyek megoszlása bűncselekményfajtánként
 Forrás: Kármán Gabriella: Az illegális műtárgy-kereskedelem a büntetőjog-gyakorlatban Magyarországon. In: Kriminológiai Tanulmányok 56. Budapest, 2019. 54. 1. ábra.

A bűncselekményeket tekintve 2012 és 2016 között a vizsgált adatok alapján a lopások 83 százalékban, a védett kulturális javakkal visszaélés 13 százalékban, az orgazdaság 2 százalékban, a költségvetési csalás 1 százalékban és a rablás szintén 1 százalékban volt jelen Magyarországon (62. ábra).

Az elemzések során az elkövetési értéket is vizsgálta Kármán Gabriella, ahol a megtérült, részben megtérült és egyáltalán nem történt megtérülés kategóriákat megalkotva osztotta szét a bűncselekmények során feltüntetett értékeket (63. ábra). Az értékek 20 000 és 200 000 ft, 200 000 és 2 000 000 ft, 2 millió és 5 millió forint között, valamint 5 000 000 forint felett mozognak. A legtöbb esetben (28) a 200 ezer és 2 millió forint közötti értékek dominálnak, míg 21 esetben történt ennél a kategóriánál alacsonyabb bűncselekmény. A 2 és 5 millió forint között 7, míg az ötmillió feletti kulturális javakkal kapcsolatos bűncselekményeknél összesen 6 eset történt 2012 és 2016 között. Az első kategóriánál 21 esetből 10 teljes mértékben, 2 részben, 9 semmilyen mértékben sem térült meg, míg a második kategóriánál 10 teljes, 8 részben és 10 egyáltalán nem térült meg. Ezekhez képest a következő két kategória elemszámai már kevesebbek: a harmadik kategóriánál 2 teljes, 2 részben, 3 egyáltalán nem megtérült eset volt, míg a legdrágább kategória során 4 teljes mértékben, 1 részben és 1 semmilyen mértékben sem térült meg.

63. ábra: Elkövetési értékek
 Forrás: Kármán Gabriella: Az illegális műtárgy-kereskedelem a büntetőjog-gyakorlatban Magyarországon. In: Kriminológiai Tanulmányok 56. Budapest, 2019. 65. 3. ábra.

4.3. NEBEK

A Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ, azaz NEBEK 2015 nyaráig az Országos Rendőr-főkapitányság keretein belül helyezkedett el, azóta pedig országos hatáskörrel felruházott területi jogállású szerv.⁵⁰⁸ Három nagy szervezeti egységre osztozik, amelyeken belül osztályok és irodák találhatóak:

- Nemzetközi Bűnügyi Igazgatóság⁵⁰⁹
 - Nemzetközi Stratégiai Osztály⁵¹⁰
 - Europol Magyar Összekötő Iroda
 - NEBEK NBI Bűnügyi Együttműködési Osztály
 - Interpol Magyar Nemzeti Iroda
 - SIRENE⁵¹¹ Iroda

⁵⁰⁸ Deák József, Nagy Ivett, Csaba Zágon: Együttműködés nemzetközi bűnüldöző szervezetekkel: orosz és magyar rendőrségi példák. In: Belügyi szemle. 2021/5. 862.

⁵⁰⁹ NBI

⁵¹⁰ Europol Nemzeti Iroda

⁵¹¹ Supplementary Information Request at the National Entry, melynek jelentése: kiegészítő információ kérése a nemzeti bevétel szintjén. Ezen irodák a schengeni térségben jöttek létre, amelyek az Interpol Információs

- Nemzetközi Információs Osztály
- NEBEK NBI Körözési Nyilvántartó és Szakirányító Főosztály
- Bűnügyi Ellátó Igazgatóság⁵¹²
 - Műveleti Főosztály
 - Ellátó Osztály
- Titkársági Osztály.⁵¹³

A disszertáció kapcsán a Nemzetközi Bűnügyi Igazgatóság kiemelendő, ahol az Europol⁵¹⁴ és Interpol⁵¹⁵ magyar irodái is felfedezhetőek. A magyar bűnüldöző szervek a külföldi hatóságokhoz a NEBEK-en keresztül jutnak el⁵¹⁶, illetve fordítva, a külföldi megkereséseket is ők továbbítják a magyar szervek felé.⁵¹⁷ Szemléltetésképpen a korábban bemutatott Interpol és a Carabinieri viszonyát szükséges bemutatni, miszerint, ha a Leonardo adatbázis segítségével kiszűrnak egy lopott tárgyat külföldön, akkor az Interpallal kell felvenniük a kapcsolatot, aki a lopott tárgy találati országában lévő rendészeti szervvel veszi fel a kapcsolatot. A NEBEK feladatköréhez tartozik továbbá, hogy a külföldi megkeresések kérésére tájékoztatást adhat a magyar jogszabályokkal kapcsolatban.⁵¹⁸ Az adatkezelés fontos feladata a NEBEK-nek és ezen tevékenységét egy külső szerv, a NAIH ellenőrzi.⁵¹⁹ A NEBEK-ről végül elmondható, hogy háttértámogató és ellátó tevékenységet is folytat.⁵²⁰

1995. június 26-27. Cannes-ban létrejövő megegyezés alapján egy hónap múlva Brüsszelben aláírták (15 Európai tagállam) az Europol létrehozására szolgáló egyezményt,

rendszer (IIS) és a SIS II-t kezeli, továbbá információkat cserél más államokkal. In: Varga János, Lukács Dalma: A schengeni információs rendszer lehetőségei az illegális műkincs kereskedelem elleni fellépésben In: Határrendészeti Tanulmányok XVI. Budapest, 2017. 46.

⁵¹² BEI

⁵¹³ <http://www.police.hu/a-rendorsegrol/testulet/teruleti-szervek/nemzetkozi-bunugyi-egyuttmukodesi-kozpont> (2021.12.21.)

⁵¹⁴ The European Union Agency for Law Enforcement Cooperation. ford.: Bűnüldözési Együttműködés Európai Unió Ügynöksége. Továbbiakban Europol.

⁵¹⁵ The International Criminal Police Organization. Nemzetközi Bűnügyi Rendőrség Szervezete. Továbbiakban Interpol.

⁵¹⁶ 2002. évi LIV. törvény 5. § (1)

⁵¹⁷ 2002. évi LIV. törvény 6. § (1)

⁵¹⁸ 2002. évi LIV. törvény 6. § (3)

⁵¹⁹ Nagy Klára: Az Európai Unió keretében megvalósuló bűnmegelőzési célú adatkezelések – a rendőrségi együttműködésadatvédelmi összefüggései. Doktori értekezés. Győr, 2013. 240.

⁵²⁰ Deák József, Nagy Ivett, Csaba Zágon: Együttműködés nemzetközi bűnüldöző szervezetekkel: orosz és magyar rendőrségi példák. In: Belügyi szemle. 2021/5. 863.

amely után végül 1999. július 1-én megkezdte működését az Europol.⁵²¹ Legfőbb feladatai közé tartozik:

- a terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni fellépés;
- az Európai Unió tagállamai közötti együttműködés és szolidaritás fejlesztése a rendőrségeken keresztül;
- a tagállamok közötti folyamatos információcsere;
- a tagállamok közötti két vagy többoldalú együttműködések tiszteletben tartása;
- a személyes adatok jogainak tiszteletben tartása.⁵²²

Jelentéseik a súlyos és szervezett bűnözés veszélyének felmérésére készültek, melyeket SOCTA⁵²³ néven adnak ki. A 2017-es beszámolójuk során kiemelt figyelmet kapott a kulturális javak illegális kereskedelme.⁵²⁴ A 2021-es jelentésben csupán két oldalon kapott szerepet az illegális műtárgykereskedelem. Egy 23 fős nemzetközi szervezett bűnözői csoport illegális ásatásból származó régészeti leletekkel kereskedett 2019-ben, melynek forrása Calabria (Olaszország) volt.⁵²⁵ A becslések szerint a kulturális javak illegális kereskedelme egy stabil tevékenység marad vagy potenciálisan növekedhet is a jövőben, melynek egyik oka az online kereskedelem, ahol a vevőköröket bővítik is.⁵²⁶ Az Europol térképet készített, ahol a kulturális javak illegális kereskedelmét vázolták fel a legfőbb országokkal (64. ábra). Eszerint Magyarország nagyobb része az illegális ásatás körébe tartozik, azonban a műtárgylopások körébe is „bebelóg”), valamint feltételezhető, hogy a Törökországból származó tárgyakat hazánkon keresztül csempészik át Angliába, Franciaországba, Spanyolországba és Németországba is. Ennek fényében különösen indokolt az államhatárokon történő ellenőrzés fokozása és kockázatelemzés megfelelő használata, hogy kiszűrjük az illegális csempészni kívánt árucikkeket. A térkép alapján Észak-Afrika, a Közel-Kelet és Dél-Európa régiói esetében a régészeti leletek kereskedelme kiemelkedőbb, míg Közép és Észak-Európára a

⁵²¹ Braun Zsolt Zoltán: Az Európai Rendőrségi Hivatal. In: Jog- és Politikatudományi folyóirat VI. évf. 2012/1-2. szám. 5.

⁵²² Braun Zsolt Zoltán: Az Európai Rendőrségi Hivatal. In: Jog- és Politikatudományi folyóirat VI. évf. 2012/1-2. szám. 5-6.

⁵²³ Serious and Organized Crime Threat Assessment.

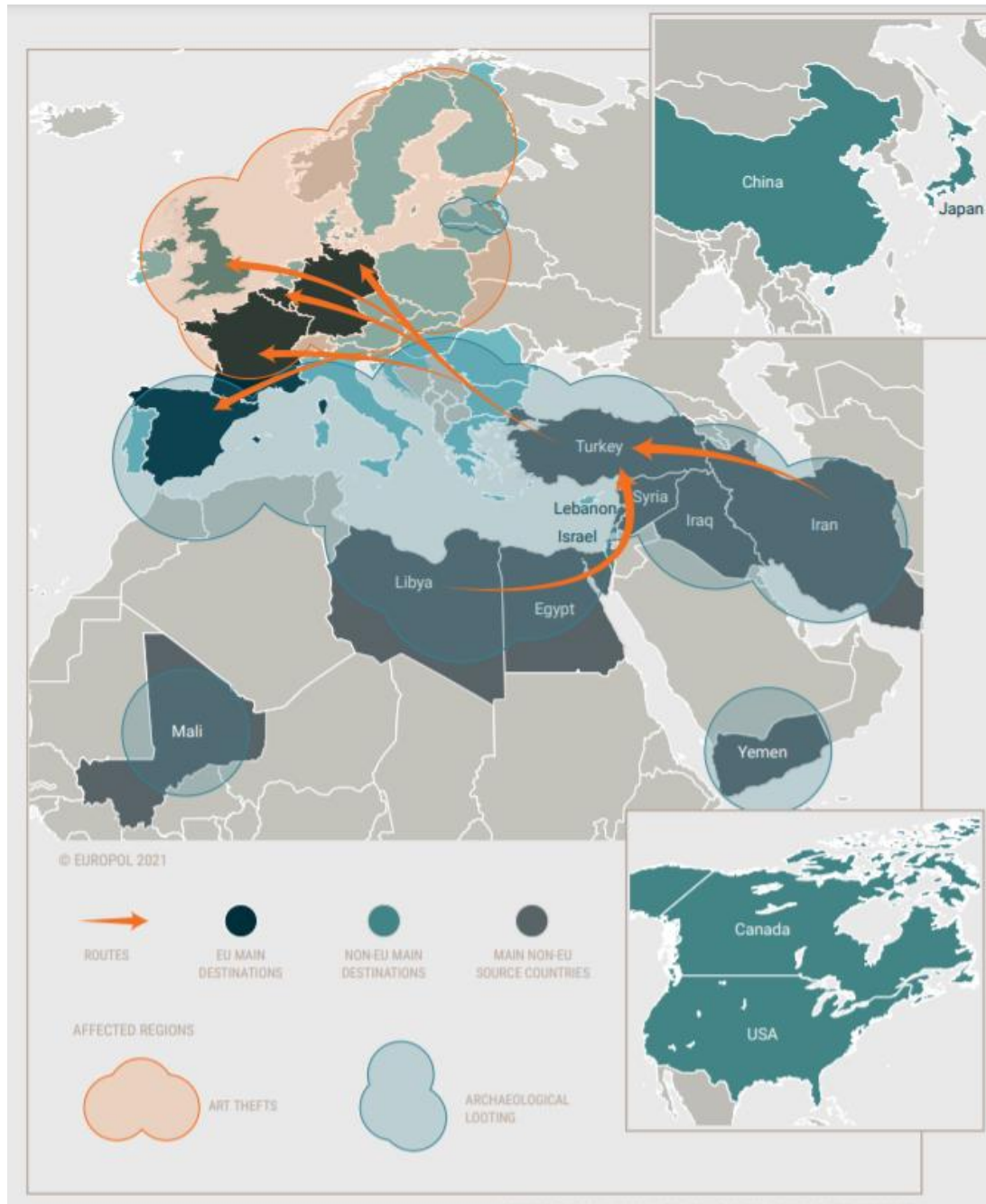
⁵²⁴ Hudák Krisztina, Csaba Zágon: A brief Survey of Illicit Art Trade of Archaeological Finds in Hungary – in the Context of Customs Control. In: (Csaba Zágon, Szabó Andrea szerk.) Közös kihívások akkor és most. 2020. 136.

⁵²⁵ Europol SOCTA jelentése. In: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/socta2021_1.pdf (2021.12.22.) 88.

⁵²⁶ Europol SOCTA jelentése. In: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/socta2021_1.pdf (2021.12.22.) 88.

műtárgyak lopása jellemzőbb. Az Európához nem tartozó államok között Kanada, az Amerikai Egyesült Államok, Kína és Japán is célország az Europol felmérései szerint.

A fent említett példa is mutatja, hogy a nemzetközi együttműködés mellett Magyarország nem csupán forrás, hanem tranzitország is, aminek következtében az adatbázisok és technológiai fejlesztések meghatározóak lennének a műtárgykereskedelem visszaszorításához.

64. ábra: A kulturális javak illegális kereskedelme az Europol alapján

Forrás: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/socta2021_1.pdf (2021.12.22.)

Az Europol mellett az Interpol irodája is meghatározó a NEBEK-en belül. Az Interpol éves kimutatásai alapján az elmúlt időszakban évenként 4-6 billió dollár értékben történik a kulturális javak illegális kereskedelme.⁵²⁷ Az Interpol munkásságát már a nemzetközi fejezetben vizsgáltam, azonban a Magyarországra vonatkozó adataikat még nem. A WOA adatbázis új, a már korábban ismertetett Psyche Project keretén belül létrejött (olasz modell alapján átalakított és a Leonardoval összekapcsolt) lopott tárgyakat tartalmazó adatbázis információi alapján dolgoztam. Az Interpol adatbázishoz történő hozzáférés után a Magyarországra vonatkozó adatok kigyűjtése következett Excel formában, ahol 944 hazánkból eltulajdonított műtárgy adatait elemeztem, majd QGIS segítségével az információkat térképre vetettem. A műtárgylopások vizsgálata során a hipotézisemben megfogalmazottak szerint arra keresem a választ, hogy van-e tendencia a tárgytipusok, továbbá a lopások helyszíne között, illetve összefüggésben vannak-e a lopott tárgytipusok arányai az Interpol Európára vonatkozó adataival?

Az adatok ismertetése előtt fontosnak tartom megemlíteni, hogy egy rögzített tárgy mellett a megjegyzés rovatban tüntették csupán fel, hogy egyéb műtárgy is tartozott a lopások közé, amiket nem jegyeztek az adatbázisban egyesével, így a 944 tárgy valójában magasabb számot takar.⁵²⁸ A műtárgylopások az adatbázis alapján 23 településen történtek (65. ábra). Budapesten a WOA adatai szerint 790 esetben történt lopás, amely az összes eset 83%-t teszi ki.⁵²⁹ Terény, Kiskérpuszta nagy különbséggel, összesen 42 lopással követi a fővárost, majd Szentendre 20, Sopron 13, Egercsehi 12, Szeged 10, Érd és Eger 9-9, Kőszeg 8, Vép- Forró- Béalátpfalva és Esztergom 3, Szigetvár- Sümeg- Leányfalu és Hódmezővásárhely 2, Békéscsaba- Debrecen, Komárom, Székesfehérvár és Tápé 1 lopással került be az Interpol adatbázisába.⁵³⁰ A térkép (66. ábra) alapján megállapítható, hogy a fővárosi lopások mellett északnyugat, észak és délkelet a leginkább érintett a lopásokat tekintve.⁵³¹ Az államhatárokat

⁵²⁷ Hudák Krisztina: A vámszakmai munka szerepe és fejlesztési lehetőségei a kulturális javak védelme érdekében. In: Czene- Polgár Viktória, Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes (szerk.): Innováció, elektronizáció, tudásmenedzsment. Budapest, 2018. 132.

⁵²⁸ Dalma Lukács: Criminal geographical research of the stolen cultural properties from Hungary – based on the Psyche Project. In: Criminal Geographical Journal. 3-4 (2020). 21.

⁵²⁹ Lukács Dalma: Műtárgylopások Magyarországon a Psyche project tükrében. Haza Szolgálatában konferenciakötet. 2019. 139.

⁵³⁰ Dalma Lukács: Criminal geographical research of the stolen cultural properties from Hungary – based on the Psyche Project. In: Criminal Geographical Journal. 3-4 (2020). 22.

⁵³¹ Lukács Dalma: Műtárgylopások Magyarországon a Psyche project tükrében. Haza Szolgálatában konferenciakötet. 2019. 139.

tekintve Szlovákia, Ausztria, Románia, Szerbia és Horvátország azok a térségek, amik a legközelebb állnak a lopott tárgyak származási helyéhez.⁵³²

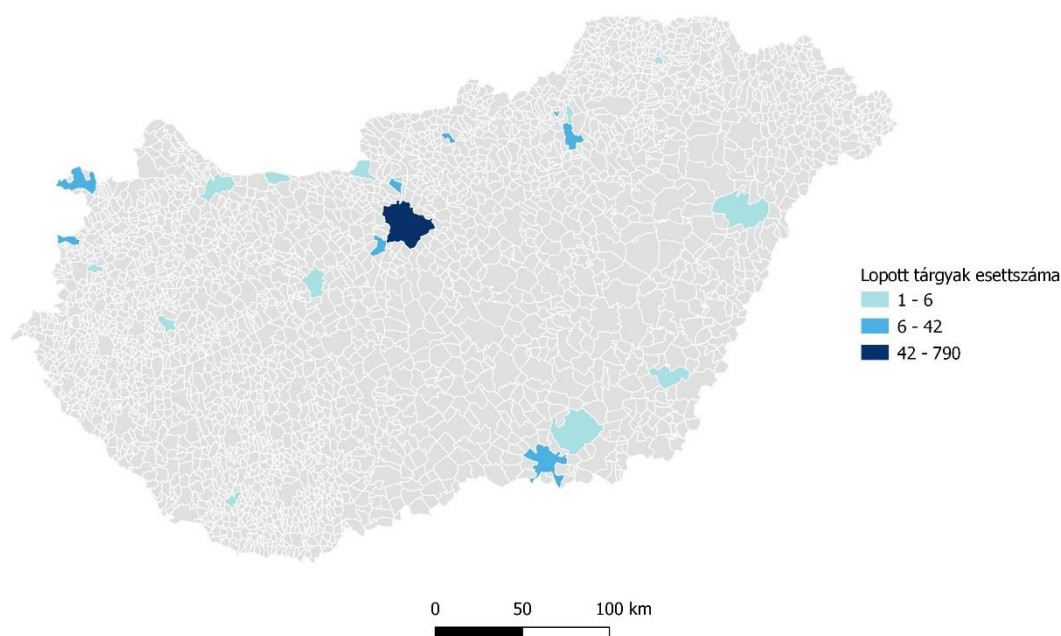
Város	Műtárgylopások száma
Békéscsaba	1
Bélapátfalva	3
Budapest	790
Debrecen	1
Eger	9
Egercsehi	12
Érd	9
Esztergom	3
Forró	3
Győr	6
Hódmezővásárhely	2
Komárom	1
Kőszeg	8
Leányfalu	2
Sopron	13
Sümeg	2
Szeged	10
Székesfehérvár	1
Szentendre	20
Szigetvár	2
Tápé	1
Terény, Kiskérpuszta	42
Vép	3
Összesen	944

65. ábra: Eltulajdonított kulturális javak város szerinti eloszlása

Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján. In: Lukács Dalma: Műtárgylopások Magyarországon a Psyche project tükrében. Haza Szolgálatában konferenciakötet. 2019. 139. I. Tábla.

⁵³² Dalma Lukács: Criminal geographical research of the stolen cultural properties from Hungary – based on the Psyche Project. In: Criminal Geographical Journal. 3-4 (2020). 22.

Eltulajdonított kulturális javak város szerinti eloszlása

66. ábra: Eztulajdonított kulturális javak város szerinti eloszlása
Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján

A települések szintje után mélyebbre ásva, megvizsgáltam, hogy honnan lopták el a kulturális javakat (67-68. ábra). Nyolc kategóriát hoztam létre a vizsgálat során: könyvtár, lakás, múzeum, nagykövetség, szabadtér, templom, üzlet, nem ismert. A lopások legnagyobb százaléka (85%) magántulajdonú ingatlanokból származnak, pontosabban a 944 esetből összesen 802-nél.⁵³³ Ezek Budapest és környékén a jellemzőek leginkább. A második leggyakoribb kategória a „nem ismert” 41 darabbal, majd ezt követi a templom 39 esettel.⁵³⁴ A templomoknál a leginkább megfigyelhető, hogy a legtöbb város között megtalálható kategória, melyek elhelyezkedése leginkább a határ mentén látható délen, nyugaton és északon.⁵³⁵ A könyvtárak, mint célpontok csupán két városban fordultak elő észak-

⁵³³ Lukács Dalma: Műtárgylopások Magyarországon a Psyche project tükrében. Haza Szolgálatában konferenciakötet. 2019. 141.

⁵³⁴ Dalma Lukács: Criminal geographical research of the stolen cultural properties from Hungary – based on the Psyche Project. In: Criminal Geographical Journal. 3-4 (2020). 22.

⁵³⁵ Lukács Dalma: Műtárgylopások Magyarországon a Psyche project tükrében. Haza Szolgálatában konferenciakötet. 2019. 141.

Magyarországon és 30 esetben.⁵³⁶ 24 esetben múzeumból, 5 lopásnál nagykövetségről és kettőnél szabadtérről tulajdonították el a tárgyakat.⁵³⁷ Múzeumok -mint lopások helyszínei- északnyugaton és északkeleten fedezhetőek fel a térképen. Egy korábbi fejezetben elemeztem (45-48. ábra) az olasz kulturális javak eltűnésének helyszíneit 2017 és 2020 között. A statisztikákból szintén kitűnik a magántulajdonú ingatlanok magasabb száma.

Város	Könyvtár	Lakás	Múzeum	Nagykövetség	N e m ismert	Szabadtér	Templom	üzlet	össz.
Békéscsaba							1		1
Bélapátfalva							3		3
Budapest	25	723	5	5	31	1			790
Debrecen								1	1
Eger							9		9
Egercsehi		12							12
Érd		9							9
Esztergom							3		3
Forró			3						3
Győr	5		1						6
Hódmezővásárhely							2		2
Komárom						1			1
Kőszeg					8				8
Leányfalu					2				2
Sopron			12				1		13
Sümege			2						2
Szeged							10		10
Székesfehérvár							1		1
Szentendre		16	1				3		20
Szigetvár							2		2
Tápe							1		1
Terény, Kiskérpuszta		42							42
Vép							3		3
Összesen:	30	802	24	5	41	2	39	1	944

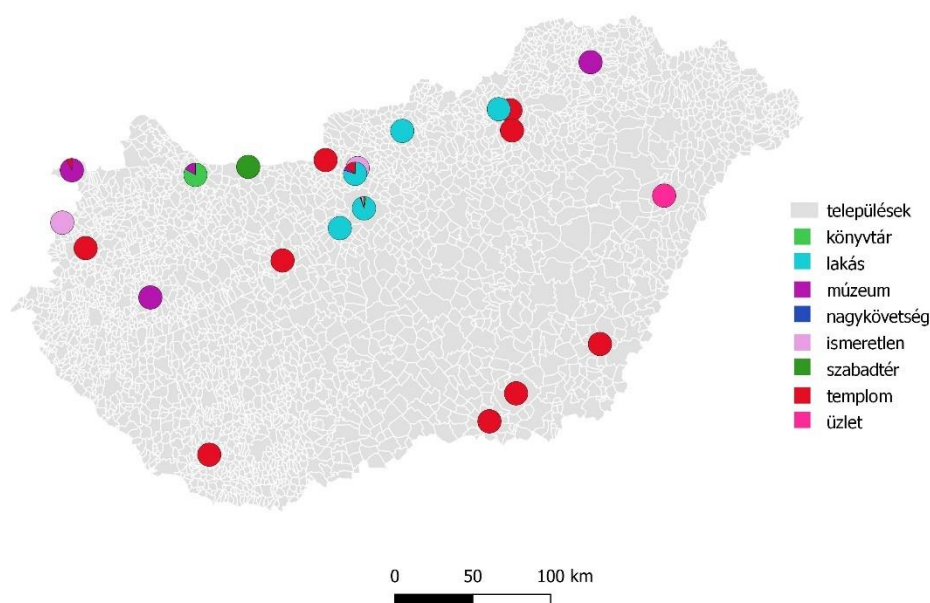
67. ábra: Lopott kulturális javak helyszín szerinti meghatározása

Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján. In: Lukács Dalma: Műtárgylopások Magyarországon a Psyche project tükrében. Haza Szolgálatában konferenciakötet. 2019. 140. II. Tábla.

⁵³⁶ Dalma Lukács: Criminal geographical research of the stolen cultural properties from Hungary – based on the Psyche Project. In: Criminal Geographical Journal. 3-4 (2020). 22.

⁵³⁷ Lukács Dalma: Műtárgylopások Magyarországon a Psyche project tükrében. Haza Szolgálatában konferenciakötet. 2019. 141.

Lopott kulturális javak helyszín szerinti meghatározása

68. ábra: Lopott kulturális javak helyszín szerinti meghatározása

Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján

A település és helyszín mellett érdekes lehet az eltulajdonított kulturális javak történelmi korszakok szerinti megoszlása (69-70. ábra). Az elemzés előtt érdemes megemlíteni két problémát. Az első az illegális ásatásokból származó régészeti leletek látenciája, amelyet nem tartalmaz a WOA, így a térképen se láthatóak.⁵³⁸ A második jelenség a kulturális javak korának meghatározása az adatbázisban, ugyanis néhány helyen fel van tüntetve az évszázad, azonban olyan tárgyak is voltak, ahol csak az évszám olvasható ki, így ezt kellett átváltani évszázadra.⁵³⁹ A nem ismert korú tárgyak 505 esetben fordultak elő, majd a 20. századi tárgyak lopása 165 ügyben történt.⁵⁴⁰ Megfigyelhető, hogy a századok múlásával -a római kortól egészen a 20. századig- folyamatosan emelkedtek a lopások számai is. A 14. század kivételével 11. századtól a 20. századig fellelhető lopott műtárgy, amely kiegészül a

⁵³⁸ Dalma Lukács: Criminal geographical research of the stolen cultural properties from Hungary – based on the Psyche Project. In: Criminal Geographical Journal. 3-4 (2020). 24.

⁵³⁹ Lukács Dalma: Műtárgylopások Magyarországon a Psyche project tükrében. Haza Szolgálatában konferenciakötet. 2019. 141.

⁵⁴⁰ Dalma Lukács: Criminal geographical research of the stolen cultural properties from Hungary – based on the Psyche Project. In: Criminal Geographical Journal. 3-4 (2020). 24.

római kori (Kr.e. 8. század- Kr. u. 5. század) javakkal.⁵⁴¹ A római korból csupán 2 tárgy, a 11. századból 1, a 12. századból 2, a 13. századból 1, 15. századból 14, a 16. századnál 3, a 17. századból 47, a 18. századból 82 és a 19. századból 112 tárgy fordult elő a lopások során.⁵⁴² A római kori tárgyak északon fordulnak elő, csak úgy, mint a nem ismert korú kategória. A 18. századi tárgyak Budapesten, délen, északnyugaton és északkeleten fordulnak elő, leginkább a templomból eltulajdonított helyekről. Ebből arra következtethetünk, hogy a lopott vallási tárgyak nagy része 18 és 19. századra datálható. Budapest a legsokszínűbb település, 20, 19, 18, 17, 16 és 15. századi tárgyak is előfordulnak, míg a többi település csupán 1-2 századi tárgyakat ölel fel.

Század	Összesen
római kor	2
11. század	1
12. század	2
13. század	1
15. század	14
16. század	13
17. század	47
18. század	82
19. század	112
20. század	165
nem ismert	505

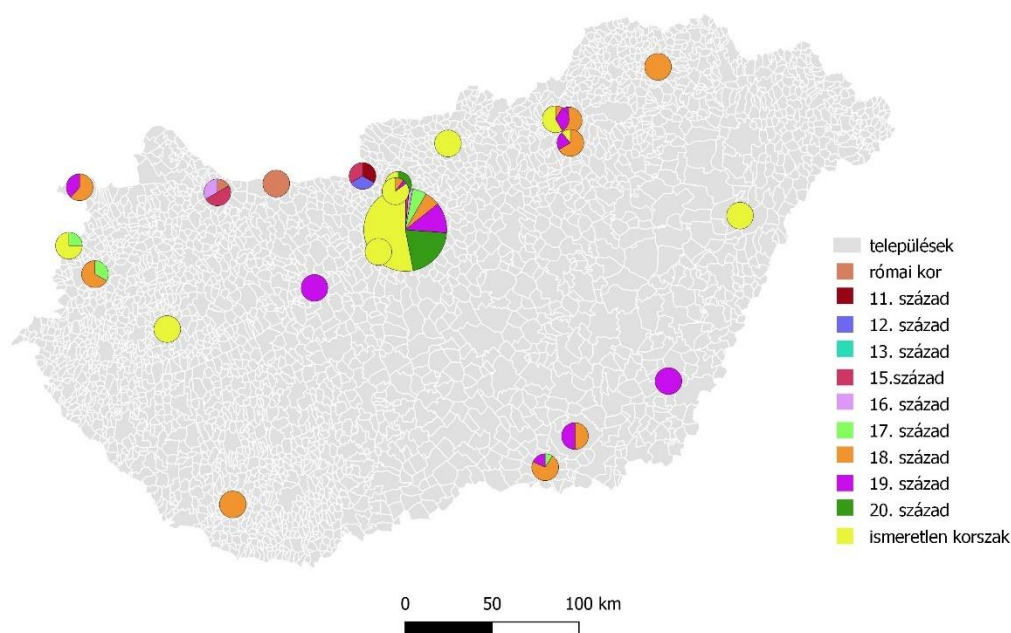
69. ábra: Eltulajdonított kulturális javak korszakok szerinti megoszlása

Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján. Lukács Dalma: Műtárgylopások Magyarországon a Psyche project tükrében. Haza Szolgálatában konferenciakötet. 2019. 142. III. Tábla.

⁵⁴¹ Lukács Dalma: Műtárgylopások Magyarországon a Psyche project tükrében. Haza Szolgálatában konferenciakötet. 2019. 141.

⁵⁴² Dalma Lukács: Criminal geographical research of the stolen cultural properties from Hungary – based on the Psyche Project. In: Criminal Geographical Journal. 3-4 (2020). 24.

Eltulajdonított kulturális javak korszakok szerinti megoszlása

70. ábra: Etlulajdonított kulturális javak korszakok szerinti megoszlása
Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján

A lopott tárgyak helyszíne és dátuma mellett a tárgytipusokat is elemeztem (71-72. ábra). Összesen 11 kategóriát különítettem el: bútor, csontművészet, faművészet, képzőművészet, kerámia, könyv, ötvösművészet, régészeti leletek, szobrok, textil és vallási tárgyak. A kategóriák megalkotásánál figyeltem az olasz fejezetben kiemelt jelenségre, miszerint a vallási tárgyaknál csupán a liturgikus eszközöket sorolják fel és a festmények, szobrok és egyéb vallási témájú tárgyak nem fedezhetőek fel ebben a kategóriában. A probléma kiküszöbölése érdekében a templomokból eltulajdonított tárgyakat egytől egyik a vallási tárgyakhoz soroltam, legyen az szobor, festmény vagy könyv.⁵⁴³ Ezek mellett a képzőművészeti kategóriába a karcolatokat, festményeket és rajzokat, míg a nemesfémből készült kulturális javakat az ötvösművészethez kapcsoltam.⁵⁴⁴

⁵⁴³ Lukács Dalma: Műtárgylopások Magyarországon a Psyche project tükrében. Haza Szolgálatában konferenciakötet. 2019. 142.

⁵⁴⁴ Dalma Lukács: Criminal geographical research of the stolen cultural properties from Hungary – based on the Psyche Project. In: Criminal Geographical Journal. 3-4 (2020). 25.

A képzőművészeti tárgyak 746 alkalommal kerültek eltulajdonításra Budapesten és környékén, valamint az északnyugati részen az adatbázis szerint.⁵⁴⁵ A könyvek 62 esetben voltak a tolvajok célpontjai Budapesten és északnyugaton, az ötvösművészeti tárgyak 45 esetben északon és északnyugaton, míg a vallási tárgyak (43) északon és délen is megjelennek.⁵⁴⁶ Szobor (26) északon és keleten, bútor (12), textilművészet és kerámia 3-3 esetben, a faművészet, valamint a csontművesség és a régészet 1-1 esetben fordult elő a WOA adatbázisában.⁵⁴⁷

Kategória	Osszesen
Bútor	12
Csontművesség	1
Faművészet	2
Képzőművészet	746
Kerámia	3
Könyv	62
Ötvösművészet	45
Régészet	1
Szobor	26
Textilművészet	3
Vallás	43

71. ábra: Eltulajdonított kulturális javak tárgytypus szerinti megoszlása

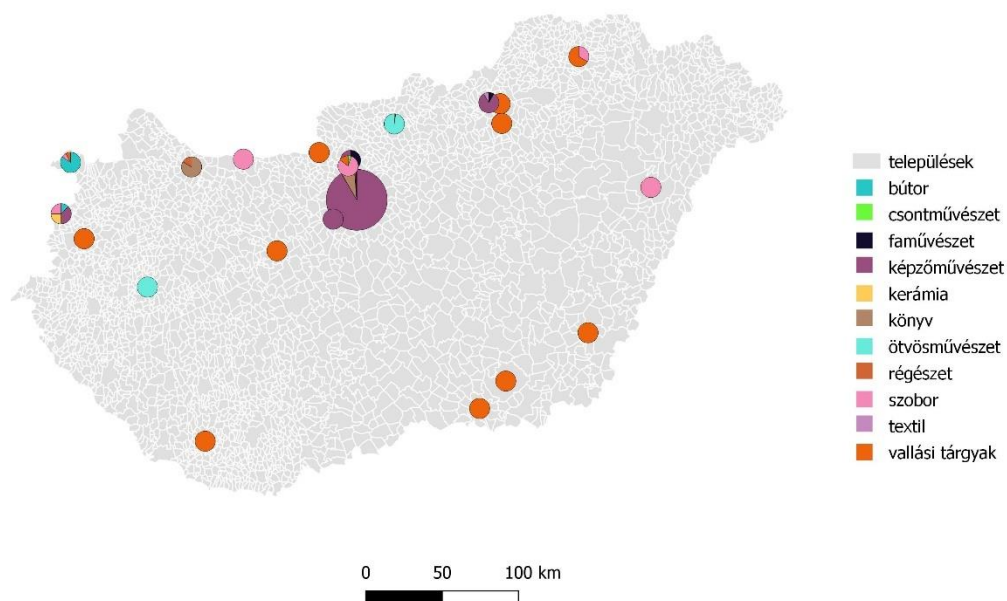
Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján. Lukács Dalma: Műtárgylopások Magyarországon a Psyche project tükrében. Haza Szolgálatában konferenciakötet. 2019. 142. III. Tábla.

⁵⁴⁵ Lukács Dalma: Műtárgylopások Magyarországon a Psyche project tükrében. Haza Szolgálatában konferenciakötet. 2019. 142.

⁵⁴⁶ Dalma Lukács: Criminal geographical research of the stolen cultural properties from Hungary – based on the Psyche Project. In: Criminal Geographical Journal. 3-4 (2020). 25.

⁵⁴⁷ Lukács Dalma: Műtárgylopások Magyarországon a Psyche project tükrében. Haza Szolgálatában konferenciakötet. 2019. 142.

Magyarországról eltulajdonított kulturális javak

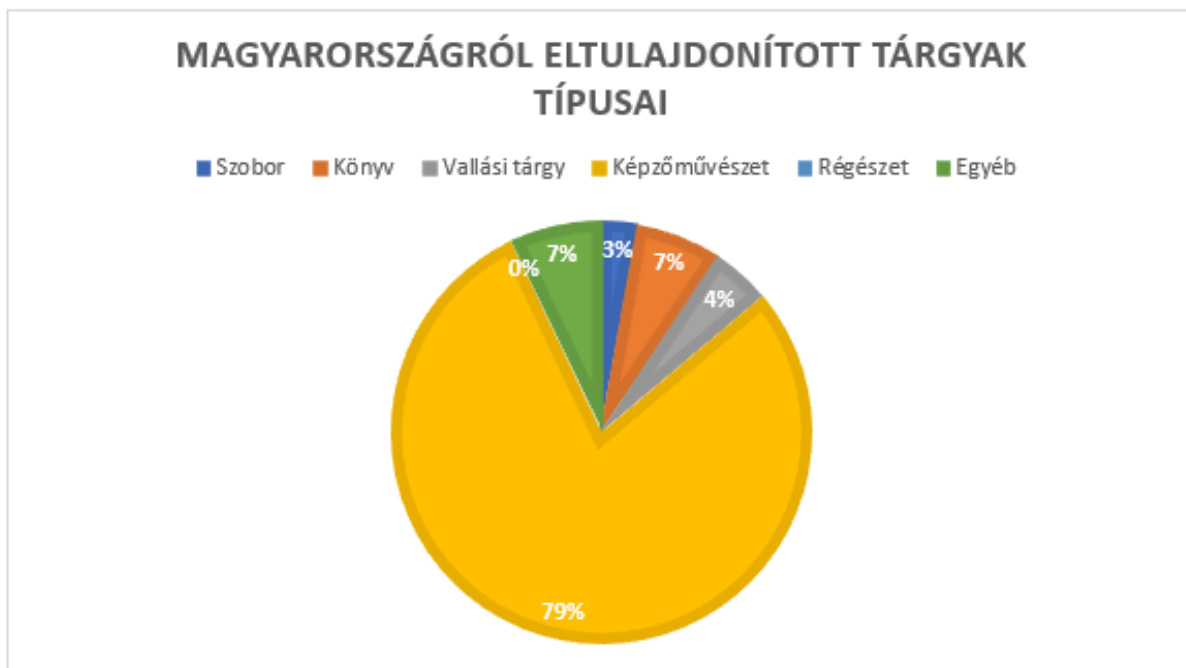

72. ábra: Magyarországról eltulajdonított kulturális javak

Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján

A tárgykategóriákat az Interpol Európára (39. ábra), illetve Olaszországra vonatkozó (44. ábra ID- Art, 38. ábra Leonardo adatbázis) statisztikákat összevetve eltérés mutatkozott. Míg a magyar adatoknál (73. ábra) a képzőművészeti alkotások emelkednek ki magas arányban (79%), addig az európai tárgy típusoknál csupán 13%, az olaszoknál pedig 45% a Leonardo és 58% az ID- Art alapján a képzőművészeti tárgyak aránya. Az európai statisztika alapján a numizmatikai tárgyak (35%) találhatóak a legnagyobb arányban, addig Magyarországon az egyetlen numizmatikai tárgyat a régészeti leletek közé soroltam, hiszen ebbe a korszakba tartozó lelet. Olaszországban a Leonardo adatbázisban 2% és az Interpol adatai között 1% numizmatikai lelet található. Egyéb és könyv 7-7%, 4% vallási tárgy és 3% szobor fedezhető fel a magyar adatok között. Ezzel párhuzamosan az európai adatokban 15% egyéb, 14% régészet, 13% könyv, 6% vallási tárgy, 4% szobor és a paleontológiai leletek elenyésző számban fordulnak elő. Az olasz adatok alapján (Leonardo) 26% egyéb 14% szobor, 8% vallási tárgy, 4% könyv, 2% numizmatika és 1% régészet; (Interpol) 14% egyéb, 13% szobor, 10% vallási tárgy, 4% könyv és 1% numizmatikai tárgy található az

adatbázisokban. A magyar és olasz diagrammokon a képzőművészeti tárgyak rendelkeznek a legnagyobb számmal, míg az európai adatokból ez a kategória csupán a középmezőnyben helyezkedik el. A magyar 3% és az európai 4% szobor aránya van összefüggésben, mely Olaszországban magasabb (14-13%). Összességében a három kategóriánál nem található azonosság, csupán 1-1 térség kategóriája van összhangban, azonban ez a harmadik esetben már eltérést mutat.

73. ábra: Magyarországról eltulajdonított kulturális javak típusai
 Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján

A magyar lopott tárgyak szándékos eltulajdonításának vizsgálata során megfigyeltem a tárgyakon található szöveget. A műtárgyak azonosítása ugyanis a feliratok alapján is történhet akár egy szignó vagy egyéb írás alapján.⁵⁴⁸ A WOA adatbázisban fellelhető eltulajdonított magyar kulturális javak esetében 286 esetben volt felirat és 658 tárgynál semmilyen jelzés nem volt megfigyelhető.⁵⁴⁹ A számadatokból arra a következtetésre jutottam, hogy a tárgyak eltulajdonítása során nem meghatározó szempont a műtárgyak azonosítására szolgáló felirat, csupán az értéknek gondolt tárgyak lopása a cél. Ezt támasztja

⁵⁴⁸ Dalma Lukács: Criminal geographical research of the stolen cultural properties from Hungary – based on the Psyche Project. In: Criminal Geographical Journal. 3-4 (2020). 26.

⁵⁴⁹ Lukács Dalma: Műtárgylopások Magyarországon a Psyche project tükrében. Haza Szolgálatában konferenciakötet. 2019. 143.

alá a tárgytypusok alapján tett megfigyelésem, valamint Kármán Gabriella empirikus kutatásának következtetése is.

A tárgyak vizsgálata során a méretüket is vizsgáltam magasság (74. ábra) és szélesség (75. ábra) tekintetében. Mind a két esetben 8 kategóriát alkottam meg (0-7. kategória), ahol a 0. kategóriába soroltam azokat a tárgyakat, amelyek adatai nem ismertek.⁵⁵⁰ A kategóriák 49 centiméterenként növekedett, így az első 1-50 cm, a második 51- 100 cm és így tovább.⁵⁵¹ A magasság tekintetében egy 302 cm magas és 177 cm széles szőnyeg került az élre, amelyet egy budapesti magántulajdonú ingatlanból loptak el.⁵⁵² Szállítás szempontjából a szőnyeget és festményeket könnyen össze tudják tekerni, mely csökkenti a tárgyak méreteit és szállíthatóbb állapotot teremt.⁵⁵³ A táblázatokat tanulmányozva megállapíthatjuk, hogy minél kisebb a tárgy mérete, annál nagyobb számban történt a lopás.⁵⁵⁴ Ez is alátámaszthatja, hogy nem feltétlenül a kulturális javak tudatos lopása történt, hanem a könnyű szállítás és elrejtés volt az elsődleges céljuk az elkövetőknek. Az illegális műtárgykereskedelem fogalom meghatározásánál is felmerült, hogy különböző bűncselekményekkel hozható kapcsolatba, mint például a sikkasztás, védett kulturális javakkal visszaélés, rongálás vagy a lopás. Ezeket az illegális műtárgykereskedelem részselekményeiként is meghatározhatjuk.⁵⁵⁵ A disszertációban a lopás mértéke kiemelkedik a többi bűncselekmény közül, ugyanis az adatbázisok elemzésénél a rendészeti szervez tudomására jutott lopások

⁵⁵⁰ Dalma Lukács: Criminal geographical research of the stolen cultural properties from Hungary – based on the Psyche Project. In: Criminal Geographical Journal. 3-4 (2020). 27.

⁵⁵¹ Lukács Dalma: Műtárgylopások Magyarországon a Psyche project tükrében. Haza Szolgálatában konferenciakötet. 2019. 144.

⁵⁵² Dalma Lukács: Criminal geographical research of the stolen cultural properties from Hungary – based on the Psyche Project. In: Criminal Geographical Journal. 3-4 (2020). 27.

⁵⁵³ Lukács Dalma: Műtárgylopások Magyarországon a Psyche project tükrében. Haza Szolgálatában konferenciakötet. 2019. 144.

⁵⁵⁴ Dalma Lukács: Criminal geographical research of the stolen cultural properties from Hungary – based on the Psyche Project. In: Criminal Geographical Journal. 3-4 (2020). 27.

⁵⁵⁵ Lars Korsell, Göran Hedlund, Sofia Elwér, Daniel Vesterhav, Anita Heber: Cultural Heritage Crime: The Nordic Research. The Swedish National Council for Crime Prevention, Information and Publication https://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f1800024778/1371914734096/2006_2_cultural_heritage_crime_nordic_dimension.pdf (2022.01.18.); Kármán Gabriella: Az illegális műtárgy-kereskedelem a büntetőjoggyakorlatban Magyarországon. In: Kriminológiai Tanulmányok 56. Budapest, 2019. 52.

0. kategória	83 db
1. kategória	557 db
2. kategória	267 db
3. kategória	22 db
4. kategória	10 db
5. kategória	3 db
6. kategória	1 db
7. kategória	1 db

74. ábra: Magyarországról eltulajdonított kulturális javak magasság adatai

Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján. In: Lukács Dalma: Műtárgylopások Magyarországon a Psyche project tükrében. Haza Szolgálatában konferenciakötet. 2019. 145. VII. Tábla.

0. kategória	120 db
1. kategória	541 db
2. kategória	248 db
3. kategória	25 db
4. kategória	9 db
5. kategória	1 db
6. kategória	0 db
7. kategória	0 db

75. ábra: Magyarországról eltulajdonított kulturális javak szélességi adatai

Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján. In: Lukács Dalma: Műtárgylopások Magyarországon a Psyche project tükrében. Haza Szolgálatában konferenciakötet. 2019. 145. VIII. Tábla.

4.4. Nemzeti Adó- és Vámhivatal

Az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal,⁵⁵⁶ valamint a Vám- és Pénzügyőrség⁵⁵⁷ közös szervezetté olvadásából született meg a Nemzeti Adó- és Vámhivatal⁵⁵⁸. A NAV fontos szerepet lát el, hiszen az államhatárokon történő áruvizsgálatot, valamint a jogtalan kiviteli és behozatali cselekmények szűrését végzik a határszakaszokon és a mélységi ellenőrzések során egyaránt.⁵⁵⁹ A jogszabályban megfogalmazottak szerint:

⁵⁵⁶ Továbbiakban APEH.

⁵⁵⁷ Továbbiakban VP.

⁵⁵⁸ Továbbiakban NAV.

⁵⁵⁹ Lukács Dalma: A kulturális javak védelmének rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5. 116.

- „Az állami adó- és vámhatóság jár el törvény vagy kormányrendelet által hatáskörébe utalt végrehajtási eljárásokban;”⁵⁶⁰
- Az állami adó- és vámhatóság hatáskörébe tartozik a fémkereskedelemről szóló törvényben meghatározott bírság és egyéb költség végrehajtása;”⁵⁶¹
- Az állami adó- és vámhatóság jár el - jogszabályban meghatározott eltéréssel - az adózás rendjéről szóló 2017. évi CL. törvény (a továbbiakban: Art.) hatálya alá tartozó fizetési kötelezettség elszámolásával kapcsolatos eljárásban, ide nem értve azokat a fizetési kötelezettségeket, amelyek az önkormányzati adóhatóság hatáskörébe tartoznak.”⁵⁶²
- Az állami adó- és vámhatóság hatáskörébe tartozik a lefoglalás és a büntetőeljárás során lefoglalt dolgok kezelésének, nyilvántartásának, előzetes értékesítésének és megsemmisítésének szabályairól, valamint az elkobzás végrehajtásáról szóló miniszteri rendeletben meghatározott Központi Bűnjelnyilvántartó Rendszer üzemeltetése és felügyelete.”⁵⁶³

Feladatkörük a Guardia di Finanzához hasonló, azonban a hatáskörük a kulturális javak illegális kereskedelmét illetően a felderítésig tart és a nyomozást már a rendőrség végzi.⁵⁶⁴ Az illegális műtárgykereskedelem fellépése elleni küzdelemben a NAV a rendőrséghez hasonlóan nem rendelkezik saját adatbázissal, a Miniszterelnökségtől kapott információk alapján készítene saját „gyűjteményt”.⁵⁶⁵ Képzés tekintetében a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karán belül elhelyezkedő Vám- és Pénzügyőr Tanszéken az illegális műtárgykereskedelem például a kettős felhasználású tárgyak⁵⁶⁶ témakörénél, továbbá a régiségismeret tantárgynál is előkerül.⁵⁶⁷ Az illegális kereskedelem elleni küzdelemben a szakemberek képzése fontos feladat, melynél az egyetemi oktatás

⁵⁶⁰ 485/2015. (XII. 29.) Korm. rendelet. 3/A. §- (3)

⁵⁶¹ 485/2015. (XII. 29.) Korm. rendelet. 3/A. §- (5)

⁵⁶² 485/2015. (XII. 29.) Korm. rendelet. 3/A. §- (7)

⁵⁶³ 485/2015. (XII. 29.) Korm. rendelet. 3/A. §- (8)

⁵⁶⁴ 485/2015. (XII. 29.) Korm. rendelet. Lukács Dalma: A kulturális javak védelmének rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5. 116.

⁵⁶⁵ Lukács Dalma: A kulturális javak védelmének rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5. 116.

⁵⁶⁶ Harnberger György (2015): A kettős felhasználású termékek vámhatósági ellenőrzése. In Szabó Andrea – Zsámbokiné Ficsovsky Ágnes szerk.: Az adó- és vámhatóságok aktuális kihívásai. Konferencia és tanulmánykötet. 83–93. Forrás: <https://rtk.uni-nke.hu/document/rtk-uni-nke-hu/azado-es-vamszolgalatok-aktualis-kihivasai.original.pdf> (2019. 01. 01.); Harnberger György (2012): Kettős felhasználású termékek és technológiák. Vám-Zoll. 8–17.

⁵⁶⁷ Lukács Dalma: A kulturális javak védelmének rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5. 116.

mellett⁵⁶⁸ a már említett NNI Műkincsvédelmi Alosztálya és a Hamisítás Elleni Nemzeti Testület⁵⁶⁹ együttműködésének eredményeként a határszakaszokon állomásozó vám- és pénzügyőr szakembereket is képezték. Azonban az utóbbi kezdeményezés sajnálatos módon nem nyújt állandó képzést, így sem a korszerűsítés, sem az aktuális vagy általános információk sem épülnek be az itt állomásozó szakemberek munkájába.

Ahogy az Europol által készített térképen is megfigyelhettük (64. ábra), Magyarország tranzitországnak tekinthető, így az államhatárokon történő ellenőrzéseknek kulcsfontosságú szerep jut. A képen továbbá felfedezhető, hogy régészeti leletek tekintetében forrásország is hazánk, így a Magyarországról előkerült leleteket kétféle módszerrel is értékesíthetik:

- gyors értékesítés, amikor az azonnali haszon érdekében történik a betöréses lopás;
- hosszabb ideig pihentetik a tárgyakat, akár 30-50 évig is.⁵⁷⁰

Az áru ellenőrzése a NAV hatásköréhez tartozik, valamint:

- a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozásának megelőzése és felszámolása⁵⁷¹;
- a vámhatárokon történő áru és utasforgalom ellenőrzése, valamint a vámeljárásokhoz tartozó érték meghatározása és kiszabása⁵⁷²;
- az áruk besorolásának (adózási szempontból) vizsgálata, illetve ellenőrzése.⁵⁷³

Az államhatáron történő ellenőrzés során a rendőrök és a pénzügyőrök is egyszerre vannak jelen, azonban azonosítási eljárásuk máshogy történik. A buszok egy megállásos ellenőrzés alá esnek, ami annyit jelent, hogy a rendőrök és vámosok egyszerre ellenőrzik a járművet, továbbá eldönthetik kockázatelemzés segítségével, hogy egy vagy több csomagot vizsgálnak-e át, illetve használják-e az üregvizsgáló berendezést.⁵⁷⁴ Kockázatelemzés alatt a lehetséges kockázatok azonosítását, csoportosítását és értékelését értik, amelynek lényege, hogy a napi több száz, esetleg ezer áthaladó járműforgalom ellenőrzését olyannyira lecsökkentsék, hogy a leszűkített ötven jármű között már fellelhető legyen az illegális áru.⁵⁷⁵

⁵⁶⁸ Hudák Krisztina: A vámaszakmai munka szerepe és fejlesztési lehetőségei a kulturális javak védelme érdekében. In: Czene- Polgár Viktória, Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes (szerk.): Innováció, elektronizáció, tudásmenedzsment. Budapest, 2018. 140.

⁵⁶⁹ Továbbiakban HENT.

⁵⁷⁰ Hudák Krisztina, Csaba Zágon: A brief Survey of Illicit Art Trade of Archaeological Finds in Hungary – in the Context of Customs Control. In: (Csaba Zágon, Szabó Andrea szerk.) Közös kihívások akkor és most. 2020. 138.

⁵⁷¹ 2010. évi CXXI. törvény 13 § (2) j).

⁵⁷² 2010. évi CXXI. törvény 13 § (5) b).

⁵⁷³ 2010. évi CXXI. törvény 13 § (5) c).

⁵⁷⁴ Lukács Dalma: A kulturális javak rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5.117.

⁵⁷⁵ Ritecz György: A migráció kockázatai. In: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. XVI. Pécs, 2013. 258.

Lényege, hogy tudatosan emeljenek ki ellenőrzésre járműveket, ne szűrőpróba szerűen, hiszen a gördülékeny utasforgalom áramlása fontos.⁵⁷⁶ A módszer nem nyújt teljes pontosságot és megelőzést, azonban a tévedés lehetőségét csökkentheti.⁵⁷⁷ Jay S. Albanese 10 faktoros modellt állított fel a kockázatelemzéshez:

- termék vagy szolgáltatás objektív elérhetősége;
- könnyű mozgás / értékesítés;
- könnyű piaci lét (szabályozás/ készségek);
- bűnüldözési képesség és kompetencia;
- az önkormányzati korrupció szintje;
- a szervezett bűnözés története a piacon;
- a jövedelmezőség;
- a kár;
- a jelenlegi ügyféligény a termékre;
- a kereslet jellege, legyen az rugalmas vagy rugalmatlan.⁵⁷⁸

A tehergépjárművek ellenőrzésénél először a rendőrök vizsgálják át a jármű utas- és rakterét a személy, okmány és jármű fókuszában, majd, ha mindent rendben találnak, akkor következnek a pénzügyőrök, akik az adóhoz köthető ellenőrzés mellett csempészett árukat is keresnek.⁵⁷⁹ Ekkor történik meg a mérlegelés folyamata is, ahol a jármű bruttó tömegéből kivonják a nettót, valamint összevetik az okmányokon feltüntetett súllyal, mely nem csupán a csempészett áruk miatt történik, hanem azért is, mert magasabb súlynál megsérülhet a járművek tengelye is.⁵⁸⁰ Ezután történik a röntgenvizsgálat, amelyet személygépjárművek mellett a buszokon is kevés esetben alkalmaznak, azonban a teherautók rakterét előszeretettel világítják át két fázisban:

- a járműről felvétel készül, ahol a forgalmi rendszám alapján egyedi azonosítót kap, majd maximum 5 km/h sebességgel elindul, hogy elkészüljön a felvétel;

⁵⁷⁶ Lukács Dalma: A kulturális javak rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5.117.

⁵⁷⁷ Csonka Károly, Gulyás Zsolt, Tornyai Miklós: Határrendészeti kockázatelemzés alapelvei. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények X. Tanulmányok A rendészet kultúrája – kulturált rendészet című tudományos konferenciáról. 2009. 315.; ⁵⁷⁷ Lukács Dalma: A kulturális javak rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5.118.

⁵⁷⁸ Jay S. Albanese: Risk Assessment in Organized Crime : Developing a Market and Product-Based Model to Determine Threat Levels. In: *Journal of Contemporary Criminal Justice*. 2008. 270.

⁵⁷⁹ Lukács Dalma: A kulturális javak rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5.117.

⁵⁸⁰ Lukács Dalma: A kulturális javak rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5.117.

- felvétel elemzése, amelyen különböző színskálák segítségével értelmezik a látottakat.⁵⁸¹

A szomszédos országok is rendelkeznek ilyen technológiával, így kétszeres átvilágításon esnek át a járművek a schengeni külső határon.⁵⁸² Az adatokat nyolc évig tárolják, továbbá három havonta fórumon megtárgyalják a röntgen módszerével kapcsolatos tapasztalataikat.⁵⁸³

Ha a pénzügyőrökben felmerül, hogy másodlagos vizsgálatot is szükséges végezni, akkor ezt egy erre a célra kialakított helyiségben vihetik véghez, ahol a gépjármű és a csomagok tüzetesebb vizsgálata is megtörténik.⁵⁸⁴ Ha tiltott áruval vagy be nem jelentett vámköteles tárggyal rendelkeznek, akkor a pénzügyőrök lefoglalják azt, fényképes dokumentációt készítenek, majd a Miniszterelnökséggel felveszik a kapcsolatot.⁵⁸⁵ A lefoglalt kulturális javakat minden esetben szakértő vizsgálja meg, amelyet vagy a helyi múzeum munkatársa biztosít vagy az Emberi Erőforrások Minisztériuma⁵⁸⁶ által feltüntetett intézmények szakértői közül választanak vagy igazságügyi szakértőt rendelnek ki.⁵⁸⁷ A tárgyakról készült fotókat az azonosítás gyorsítása érdekében elküldik a szakembereknek, akik megállapítják a tárgy korát, értékét és egyéb tulajdonságait, amely után a tárgyakat bűnjelszámmal látják el és felkerülnek az elektronikus bűnjelnyilvántartásba.⁵⁸⁸ A tárgyakat páncélszekrényben őrzik⁵⁸⁹ mindaddig, míg a nyomozóhatóságok vagy a Szépművészeti Múzeum át nem veszi őket.⁵⁹⁰

A csempészeti módszerek vizsgálata előtt fontosnak tartom megemlíteni, hogy a műtárgyak szállításánál örökérvényű tényező, miszerint a tárgyak minél épebb állapotban

⁵⁸¹ Lukács Dalma: A kulturális javak rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5.117.

⁵⁸² Lukács Dalma: A kulturális javak rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5.117.

⁵⁸³ Lukács Dalma: A kulturális javak rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5.117.

⁵⁸⁴ Lukács Dalma: A kulturális javak rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5.118.

⁵⁸⁵ Lukács Dalma: A kulturális javak rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5.118.

⁵⁸⁶ Továbbiakban: EEM.

⁵⁸⁷ 14/2010. (XI. 25.) NEFMI rendelet 2. melléklet.; Lukács Dalma: A kulturális javak rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5.118.

⁵⁸⁸ Továbbiakban EBR.

⁵⁸⁹ Lukács Dalma: A kulturális javak rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5.118.

⁵⁹⁰ Lukács Dalma: A kulturális javak rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5.118.

vannak, annál nagyobb a piaci értékük.⁵⁹¹ Ezzel a jelenséggel az illegális kereskedelemben résztvevő emberek között az értékesítő és a vevők tisztában vannak, azonban aki a tárgyakat szállítja már nem feltétlenül van tisztában ezzel.⁵⁹² Leggyakrabban házilag tárolt vagy a gépjármű gyári üregeiben történik a csempészés zokniban, egyéb ruhadarabban vagy zacskóban szigetelőszalaggal körbetekert „burokban” szállítják a tárgyakat, azonban az is előfordul, hogy ezeket a műtárgyakat egy másik tárgyban rejtik el vagy éppen fordítva, a műtárgyakban rejtik el kábítószert vagy illegálisan szállított egyéb árut.⁵⁹³ Hudák Krisztina és Csaba Zágon tanulmányukban a repülőket és az autókat jelölik meg, mint szállító eszközöket, amelyeket később szabadkereskedelmi kikötőkben (főleg svájci és német) konténeraktárakban tárolnak adóelkerülés céljából.⁵⁹⁴ A NAV reptéri szerveinek munkatársaival, illetve a röszkei határállomáson végzett interjúk alapján Magyarországon ellenkezője rajzolódott ki: a reptéren évek óta nem találtak illegálisan szállított műkincset⁵⁹⁵, valamint a határszakaszon átvizsgált dokumentációk során kulturális javakat buszon, személygépjárműben szállítják inkább,⁵⁹⁶ azonban van példa másra is: a már korábban említett Kecskemét melletti mélységi ellenőrzés során teherautóban találtak meg a több, mint 100 műtárgyat. A röszkei leletek között római és bizánci érmék, edények, kisebb szobrok, fibulák és festmények (hamis és eredeti egyaránt) is előfordultak a lefoglalt műtárgyak között.⁵⁹⁷ „Olyan eset is felmerült, amikor a NAV Bevetési Főigazgatóságának járőrei állampolgári bejelentés alapján ellenőriztek egy személyt, akit a határtól 150 méterre 45 kulturális örökséggel találtak meg. A műtárgyak tulajdonosa azt állította, hogy a tárgyakat fotózni szeretne volna saját magának, azután Bécsbe indult egy ikont vásárolni és elfelejtette, hogy a tárgyak a hátsó ülésen vannak, a vámósok hívták fel rá a figyelmét. A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Műtárgyfelügyeleti Irodának vezetője elmondta, hogy a tárgyak

⁵⁹¹ Lukács Dalma: A kulturális javak rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5.118.

⁵⁹² Lukács Dalma: A kulturális javak rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5.118.

⁵⁹³ Lukács Dalma: A kulturális javak rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5.118.

⁵⁹⁴ Hudák Krisztina, Csaba Zágon: A brief Survey of Illicit Art Trade of Archaeological Finds in Hungary – in the Context of Customs Control. In: (Csaba Zágon, Szabó Andrea szerk.) Közös kihívások akkor és most. 2020. 139.

⁵⁹⁵ Ez természetesen nem azt jelenti, hogy nem is történik légi úton való szállítás Magyarországon, csupán az ellenőrzés során nem figyeltek fel a tárgyra.

⁵⁹⁶ Lukács Dalma: A kulturális javak rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5.118.

⁵⁹⁷ Lukács Dalma: A kulturális javak rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5.119.

értékük miatt vámkötelesek lettek volna. További vizsgálatok során A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat⁵⁹⁸ okmányszakértői megállapították, hogy 45 térkép közül öt darabnál mechanikai behatás nyomai fedezhetőek fel, miszerint széleik gyenge minőségű kézi vágással lettek kialakítva. Forgalmi értékük 59 157 600 forintban határozták meg, míg a megrongált atlaszok értékét 242 679 500 forintra becsülték. A gyanúsított Franciaországban már előzetes letartóztatásban szerepelt. A vádlottat Magyarországon elsőfokon felmentették, majd fellebbezést követően másodfokon az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasították, ahol már a vádlottat három évre próbára bocsátották, mivel kiviteli engedély nélkül próbált kulturális javak körébe tartozó tárgyakat kivinni.”⁵⁹⁹ A kulturális javak külföldre viteléhez a Miniszterelnökség engedélye elengedhetetlen a 2001. évi LXIV. törvény 1. számú mellékletében foglaltak szerint:

- *„A földből és a víz alól előkerült, a 7 § 19. pontja szerinti régészeti leletnek nem minősülő egyéb tárgyak (legalább 50 évnél régebbi/ forgalmi érték nincs);*
- *Művészeti, történelmi, illetve vallási emlékekből származó, azok szerves részének számító részek és elemek (legalább 50 évnél régebbi/ forgalmi érték nincs);*
- *Bármilyen alapra, bármilyen alap használatával, teljesen kézzel készített képek és festmények, amelyek nem tartoznak a 4. és az 5. kategóriába, valamint nincsenek alkotójuk tulajdonában (legalább 50 évnél régebbi/ forgalmi érték legalább 100.000 forint);*
- *Bármilyen alapra vízfesték, gouache és pasztell használatával, teljesen kézzel készített képek és festmények, amelyek nincsenek alkotójuk tulajdonában (legalább 50 évnél régebbi/ forgalmi érték legalább 50.000 forint);*
- *Az 1., 2. és 4. kategóriába nem tartozó, bármilyen alapra, bármilyen anyag használatával, teljesen kézzel készített mozaikképek és rajzok, amelyek nincsenek alkotójuk tulajdonában (legalább 50 évnél régebbi/ forgalmi érték legalább 50.000 forint);*
- *Eredeti metszetek, nyomatok, szita- és könyomatok a hozzájuk tartozó nyomólemezekkel, valamint eredeti plakátok, amelyek nincsenek alkotójuk tulajdonában (legalább 50 évnél régebbi/ forgalmi érték legalább 50.000 forint);*

⁵⁹⁸ Továbbiakban NBSZ.

⁵⁹⁹ Kármán Gabriella: Az illegális műtárgy-kereskedelem a büntetőjog-gyakorlatban Magyarországon. In: Kriminológiai Tanulmányok 56. Budapest, 2019. 62-63.

- *Az 1. kategóriába nem tartozó eredeti szobrok, illetve szoborművek és az eredetivel azonos eljárással készült másolataik, amelyek nincsenek alkotóik tulajdonában (legalább 50 évnél régebbi/ forgalmi érték legalább 100.000 forint);*
- *Fényképek, filmek és negatívjaik, amelyek nincsenek alkotójuk tulajdonában (legalább 50 évnél régebbi/ forgalmi érték legalább 50.000 forint);*
- *Ősnyomtatványok és kéziratok, beleértve a kézírásos bejegyzéssel ellátott könyveket, a térképeket és zenei partitúrákat egyenként vagy gyűjteményes formában, amelyek nincsenek alkotójuk tulajdonában (legalább 50 évnél régebbi/ forgalmi érték nincs);*
- *A 9. kategóriába nem tartozó könyvek egyenként vagy gyűjteményes formában (legalább 100 évnél régebbi/ forgalmi érték legalább 100.000 forint);*
- *Nyomtatott képek (legalább 100 évnél régebbi/ forgalmi érték legalább 50.000 forint);*
- *Iratok, irategyüttesek, valamint irat- és tervtári anyagok, kép- és hang archívumok anyagai, bármilyen adathordozón (legalább 50 évnél régebbi/ forgalmi érték nincs);*
- *a) Természettudományos gyűjtemények: zoológiai, botanikai, paleontológiai, ásványtani vagy anatómiai gyűjtemények, illetve azok egyes darabjai (korhatár nincs/ forgalmi érték legalább 100.000 forint);*
- *b) Történeti jellegű gyűjtemények: történelmi, néprajzi vagy numizmatikai jelentőségű gyűjtemények (legalább 50 évnél régebbi/ forgalmi érték legalább 100.000 forint);*
- *Közlekedési eszközök (legalább 50 évnél régebbi/ forgalmi érték legalább 100.000 forint);*
- *Az 1-14-ig terjedő kategóriák egyikébe sem tartozó minden egyéb antik darab, különösen (legalább 50 évnél régebbi/ forgalmi érték legalább 100.000 forint):*
 - *Játékok, játékszerek;*
 - *üvegtárgyak;*
 - *arany- és ezüstnemű;*
 - *bútorok;*
 - *optikai, fotó- és kinematográfiai berendezések;*
 - *hangszerek;*
 - *órák és alkatrészeik;*
 - *fából készített műtárgyak;*
 - *kerámia;*
 - *kárpit,*

- *szőnyegek;*
- *tapéta;*
- *fegyverek;*
- *numizmatikai tárgyak (érmek, jelvények stb.).*⁶⁰⁰

A 100 évnél régebbi műtárgyak exportja engedélyköteles, ha ásatásból származik (százazföldi vagy víz alatti) az Európai Unió közös Vámtarifája alapján, míg Magyarországon 50 évnél régebbi, régészeti leletnek nem minősülő tárgyakkal fedezhető ez fel, továbbá a magyar jogszabályok általános szabályt fogalmazznak meg, miszerint az 1711-nél régebbi tárgyak a régészeti leletek.⁶⁰¹ Itt újra visszakanyarodhatunk az illegális műtárgykereskedelem fogalmához, ahol a tárgyak exportálása, mint fogalmi elem szintén megjelenik.

Olaszországban a Carabinieri TPC munkatársai elmondták, hogy a tárgyakat nem csupán elrejtteni próbálják, hiszen szarkofág és egyéb nagy lelet szállítása is történik. Ilyenkor hamis papírokkal próbálják a tárgyakat csempészni, ahol vagy a tárgy típusát/ korát hamisítják meg, (mint a SHERLOC adatbázisban ismertetett esetről, ahol régészeti leleteket kézzel készített csempeként szállítottak) vagy hamis adásvételi és eredetiségi igazolással rendelkeznek. A magyar határszakaszon történő interjúk során a pénzügyőrök azt nyilatkozták, hogy itthon csupán nem jelentik be, ha bármilyen vámköteles áruval kelnek át a határon, hamis papírról ilyen esetben nem is hallottak.⁶⁰² Véleményem szerint az olasz és nemzetközi példák alapján hazánkban is valószínűleg alkalmazzák a műtárgyak hamis papírjait szállítás közben, csupán a megfelelő képzés hiányában ilyen eshetőséggel nem számolnak a szakemberek.

4.5. A Miniszterelnökség és az Egységes Műtárgytár

A kulturális javak védelmével foglalkozó állami szerv az évek során számos átalakuláson ment át hatáskör, név és szétagoltság tekintetében. 1998 és 2001 között

⁶⁰⁰ 2001. évi LXIV. törvény 1. számú melléklete; Lukács Dalma: Kulturális javak védelmi típusai Magyarországon. In: Belügyi szemle. 2018/12 125-126.

⁶⁰¹ Hudák Krisztina, Csaba Zágon: A brief Survey of Illicit Art Trade of Archaeological Finds in Hungary – in the Context of Customs Control. In: (Csaba Zágon, Szabó Andrea szerk.) Közös kihívások akkor és most. 2020. 134-135.

⁶⁰² Lukács Dalma: A kulturális javak rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: Magyar Rendészet. 2018/5.119.

Kulturális Örökség Igazgatósága,⁶⁰³ 2001 és 2012 között Kulturális Örökségvédelmi Hivatal,⁶⁰⁴ 2012 és 2016. december 31 között Forster Központ, majd 2017. január elsejétől három részre szakadt, amelyből a műtárgyfelügyeleti hatóság a Miniszterelnökségen belül jött létre, ahol a kiviteli és behozatali engedélyekkel, műtárgyak védetté nyilvánításával és megszüntetésével is foglalkozott.⁶⁰⁵ A jogi immunitási szabály lényege, amely a 2012. évi XCV. törvénnyel lépett hatályba, hogy a külföldi műtárgyakat biztonságosan szállíthassák Magyarországról, továbbá eredeti állapotukban vissza is szolgáltatassák őket.⁶⁰⁶ A kulturális hatóság feladatkörei alapján másik két „ágazat” a Magyar Művészeti Akadémián belül működő Műemléki Tanácsadó Testület, illetve a Budavári Ingatlanfejlesztő és Üzemeltető Nonprofit Kft-n belül működő régészeti feltárások ellenőrzését és koordinációját végzi, valamint a pályázatokat és fejlesztéseket kezeli.⁶⁰⁷ A Kulturális Javak Bizottsága egy külső tanácsadói szervezet, amelynek tagjait a Kulturális örökség védelméért felelős miniszter kéri fel.⁶⁰⁸ „(14) A Kulturális Javak Bizottsága a kulturális javakkal kapcsolatos hatósági és egyéb szakmai döntések előkészítésében segíti a kulturális javak hatóságának munkáját és a miniszter egyéb szakmai feladatait. A Kulturális Javak Bizottsága nyolctagú testület, amelynek egy- egy tagját

a) a Magyar Tudományos Akadémia,

b) a Magyar Művészeti Akadémia,

c) a Magyar Nemzeti Múzeum,

d) az Országos Széchényi Könyvtár,

e) a Szépművészeti Múzeum,

f) a Magyar Nemzeti Levéltár, valamint

g) a Magyar Műkereskedők és Galériák Országos Szövetsége

javaslata alapján két évre a miniszter kéri fel, további egy tagját két évre a miniszter kéri fel.

(14) A Kulturális Javak Bizottsága vizsgálja a védetté nyilvánításra vagy más, a megkeresésben foglalt intézkedésre vonatkozó javaslat megalapozottságát.”⁶⁰⁹

⁶⁰³ Továbbiakban KÖI.

⁶⁰⁴ Továbbiakban KÖH.

⁶⁰⁵ Lukács Dalma: Kulturális javak védelmi típusai Magyarországon. In: Belügyi szemle. 2018/12. 122.

⁶⁰⁶ Lukács Dalma: Kulturális javak védelmi típusai Magyarországon. In: Belügyi szemle. 2018/12. 122.

⁶⁰⁷ Lukács Dalma: Kulturális javak védelmi típusai Magyarországon. In: Belügyi szemle. 2018/12. 122.

⁶⁰⁸ 5/2020. (IV. 27.) MvM rendelet. 2. § (1)

⁶⁰⁹ 68/2018. (IV.9). Korm. Rendelet. 4. Örökségvédelmi Tanácsadói Testületek. (13)-(14).

A Miniszterelnökség által kezelt felület az Egységes Műtárgytár,⁶¹⁰ amely egy nyilvános kereső, ahol műtárgykereskedők, tulajdonosok, gyűjtők és vásárlók egyaránt hozzáférhetnek minden olyan műtárgyhoz, amely tulajdonjogával, megszerzésével különleges kötelezettségek és következmények is járhatnak.⁶¹¹ Az oldal lehetőséget nyújt egyszerű és összetett keresésre egyaránt.⁶¹² A védetté nyilvánított és lopott tárgyakat tartalmazó adatbázis azonban a keresési eredmények csupán tájékoztató jellegűek, melyre a weboldal is felhívja a figyelmet.⁶¹³ Az egyszerű keresés során négy mezőben tudunk szöveges keresést indítani: (alkotó név, megnevezés, műtárgy-nyilvántartási azonosító és gyűjtemény-nyilvántartási azonosító). A keresés során egy-egy műtárgy, például festmény vegyesen van ellátva jelzőkkel, például berendezési tárgy, alkotás, használati tárgy, grafikai alkotás stb. Ezekre egyesével rákeresve azonban a keresési találok száma nagyban csökkent. A „festmény” szóra 83 db találat esett, míg a „művészeti alkotásra” két tárgy csupán. A szűrésre így sajnálatos módon nincs egyéb lehetőség, nem áll rendelkezésre legördülő menü, mint az Interpol és a Carabinieri TPC adatbázisában, továbbá a megnevezések és a találatok megjelenítése sem következetes. Elemzésre sajnálatos módon nem alkalmas ez a keresőfunkció. A második lehetőség a részletes keresés, amely már regisztrációhoz kötött. A vizsgálatot sajnos ebben az esetben sem tudtam elvégezni, mert sem a regisztrációt, sem a bejelentkezést nem tette lehetővé a rendszer hibaüzenet miatt. Ennél a felületnél lehetőség nyílna a szöveges keresés mellett fénykép feltöltésére is, amely az olasz modellhez hasonló elgondolással készült, azonban itt a találati eredményeknél az első 100 műtárgyat tölti be a rendszer, amely hasonlóságot mutat, ezeknek azonban csupán a számadata látszódik, továbbá ebből 12 tárgyat leválogatva blokkokra osztva megmutat a rendszer részletes leírással.⁶¹⁴ A rendszer bár alapjaiban tartalmazza az olasz alapötletet, mint a kép összehasonlítását, azonban több pontban is eltér és elmaradott is attól. Például a felületet nem a rendészeti nyomozóhatóság kezeli, továbbá a Leonardo, iTPC és ID- Art előnyét nem használja ki maradéktalanul: a felhasználók számára nem teszi elérhetővé az adatokat, amelyeket vizsgálhatnak szöveges és fényképes formátumban regisztráció nélkül. A keresési felület ezek mellett nem részletes, így, míg az Interpol és a Carabinieri TPC adatbázisában külön kereshetünk tárgytípusokra, addig

⁶¹⁰ Továbbiakban EMT.

⁶¹¹ Az EMT elérhető a Miniszterelnökség honlapján: <https://mutargy.kormany.hu/> (2022.01.27.)

⁶¹² <http://mutargy.kormany.hu/>. (2021.12.27.)

⁶¹³ <http://mutargy.kormany.hu/> (2021.12.27.)

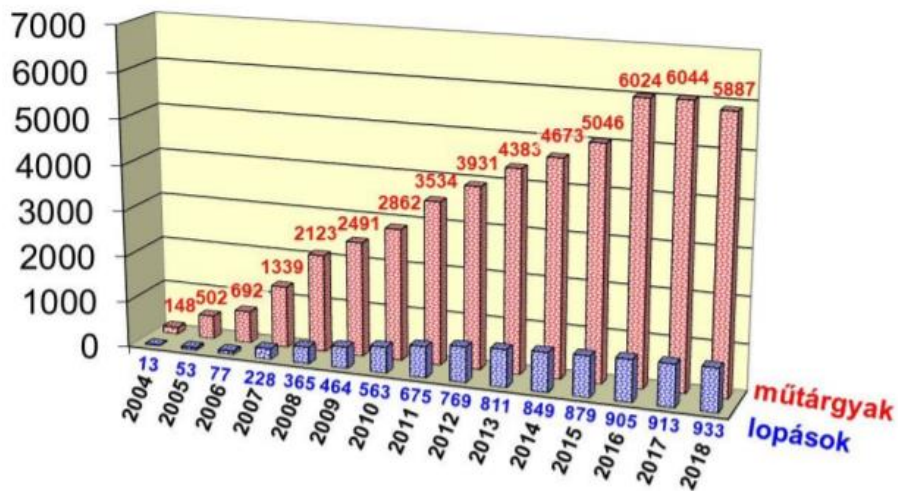
⁶¹⁴ Buzinkay Péter: Egységes Műtárgytár. In: Képtár. Demax Művek Nyomdaipari Kft. 10. In: <https://docplayer.hu/2302258-A-fem-zarocsatos-kisse-megkopott-aranyozasu-borkotesben-levo-konyvecskeben-a-nemzeti-arczkepalumban-otven-fenykep-szerepel-12-oldal.html> (2021.12.27)

itt az EMT találatai között nincs összhang a vegyes szöveges adatbevitel és az egységes tárgytypus között. Véleményem szerint átláthatóbb lenne a rendszer, ha egy festmény bevitelénél csupán a festmény megnevezést alkalmaznák, nem pedig művészeti alkotást, festői alkotást, használati tárgyat, berendezési tárgyat stb. A könnyebben kezelhető keresési felület, továbbá az elérhetőbb adatok előlendítenék a civil lakosság bevonását az illegális műtárgykereskedelem megfékezésében. Az olasz modell mind a Leonardo, mind az iTPC alkalmazással ezt is hivatott elérni: ahová nem jut el a rendészeti ellenőrzés, ott a civil lakosság tud segíteni a lopott tárgyak megtalálásában. Ehhez nem csupán az EMT -ben is használt módszerrel (a már meglévő képek feltöltésével) van lehetőség fotót az adatbázisba juttatni, hanem okoseszköztől lehetőség nyílik a programon keresztül képet készíteni, amely azonnal tud szűrést végezni. Ez azért is nagyon fontos, mert az EMT weblapról elérhető, még nem rendelkezik applikációs verzióval, így az elkészült képeket nem feltétlenül tudják helyben feltölteni például egy piaci vásárlás során.

A Miniszterelnökség 2005 és 2018 között készített éves statisztikákat, amelyekben többek között védési és védettség megszüntetéséről, az ideiglenes kiviteli engedélyekről, a végleges kiviteli engedélyekről, kivitelre engedélyezett műtárgyak számáról, jogi immunitás: tanúsítványok és műtárgyak számáról, az EMT-ben rögzített műtárgylopások és lopott műtárgyak számáról szóló grafikonokat osztottak meg.

A 76. ábrán a 2004 és 2018 közötti időszakban a lopott műtárgyak száma, valamint a lopások száma is felfedezhető. Mind a két esetben folyamatos növekedés figyelhető meg, csupán 2018-ban a műtárgyak száma csökkent 157 darabbal. A lopások számában történő legnagyobb ugrás 2006 és 2007 között történt, ahol 151 -el több esetet regisztráltak az előző évhez képest. Amíg kezdetben 13 lopás került bele az adatbázisba, addig 2018-ra már 933 esetet rögzítettek. Az esetszámoktól eltérően a lopott műtárgyak száma nagyobb arányban fordul elő, hiszen egy eset alkalmával több kulturális javaknak minősülő tárgyat is eltulajdonítanak. Amíg 2004-ben 13 esetenél 148 tárgyat loptak el, addig 2018-ban 933 esetenél már 5887-re növekedett az esetek száma. Az EMT adatbázisa nem csupán a lopott műtárgyak, hanem a védetté nyilvánított és kiviteli engedélyeket is tartalmazza. Az olasz modell alapján a lopott tárgyak adatbázisának kezelését az NNI Műkincsvédelmi Alosztályának kezébe helyezném, a védetté nyilvánítás és kiviteli engedélyek azonban megmaradhatnának a Miniszterelnökség kezében. A 2019 és 2021 közötti jelentések nem elérhetőek a honlapon.

**Az adatbázisban (EMT) rögzített
műtárgylopások és lopott műtárgyak száma (2004-2018)***

* (A kimutatásban az egyes éveknél szereplő számok a korábbi években nyilvántartásba vett adatokkal összegzett számadatot mutatják. Az adott év növekményét az előző évi számadat levonásával kaphatjuk meg. Az összesítés tartalmazza azon műtárgyakat és ügyeket is, melyek esetében (már) nincs folyamatban levő büntetőeljárás, de a jogellenes eltulajdonítás ténye bizonyítható.)

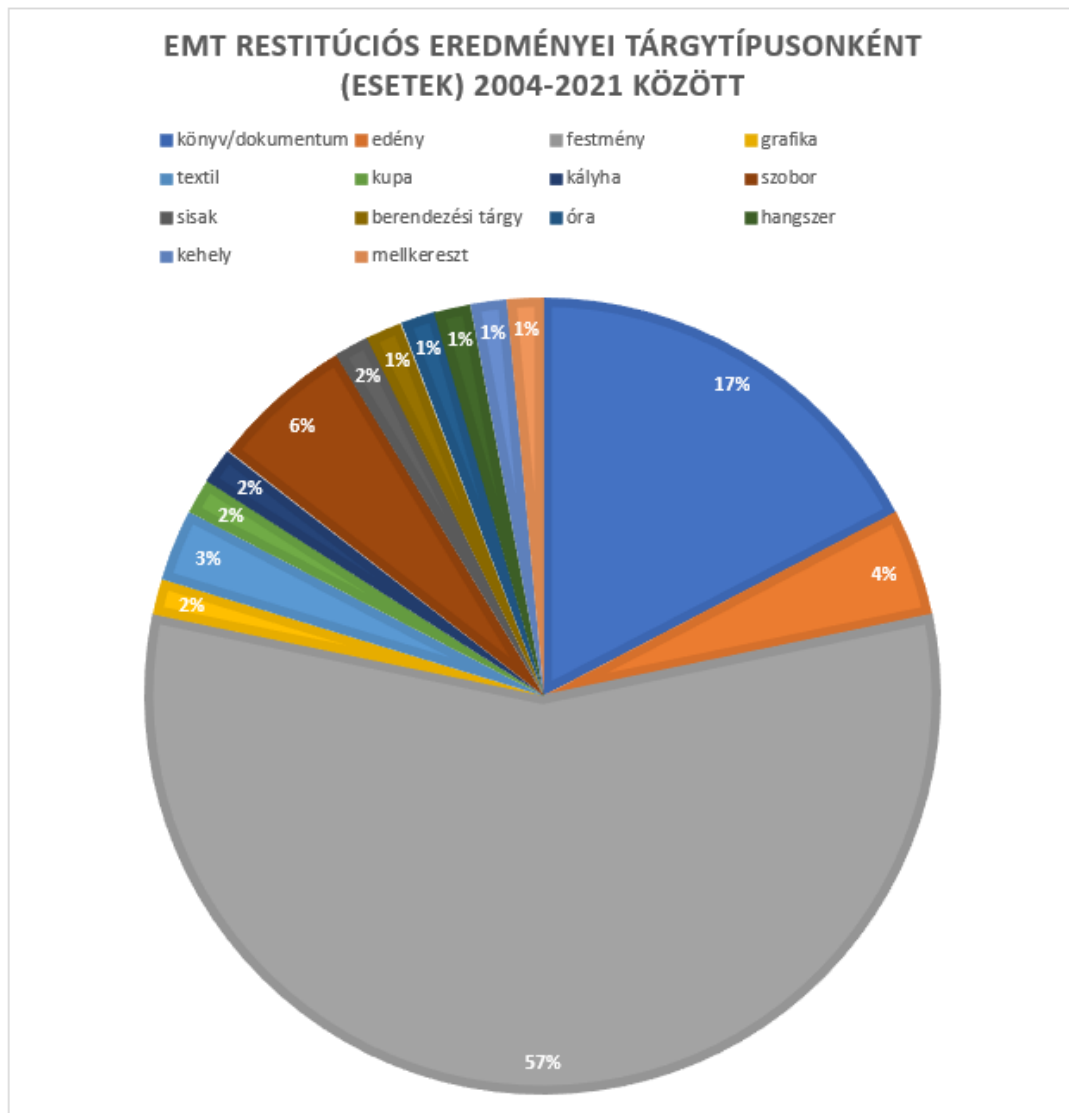
76. ábra: Az EMT-ben rögzített műtárgylopások és lopott műtárgyak száma (2004-2018)

Forrás: Miniszterelnökség Műtárgyfelügyelet 2018. évi munkája. In:

https://oroksegvedelem.kormany.hu/download/0/aa/62000/2018-jelentes-ME-MHO_2019_05_23a.pdf
(2021.12.27).

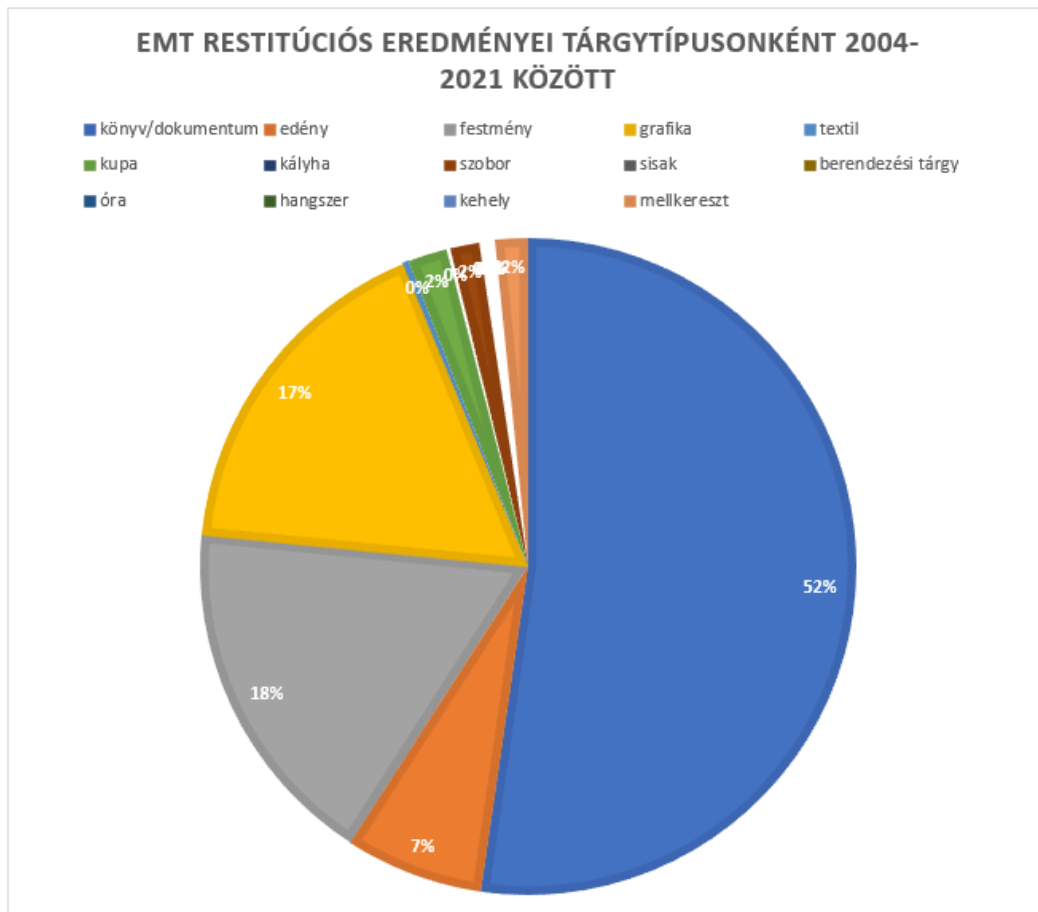
Az EMT 2004 és 2021 közötti restitúciós eredményeit vizsgálva egészíteném ki a BSR és az Interpol adatai alapján való elemzéseket. Összesen 69 ügyet elemeztem a vizsgálat során, amely a Miniszterelnökség által feltüntetett, válogatott ügyek listája, így szeretném kiemelni, hogy az elemzések nem a teljes hazai restitúciós ügyeket mutatják, mégis fontosnak tartom ezek vizsgálatát, hogy képet kaphassunk többek között a tárgyak típusáról, az előkerülés helyszíneiről és körülményeiről. Itt, a 2004-től visszaszerzett, lopott magyar kulturális javakat vizsgáltam, többek között az esetenként jegyzett tárgytipusok megoszlását (66. ábra). Fontosnak tartom megemlíteni az elemzések előtt, hogy a látencia szintén fent áll, csupán a Műtárgyfelügyeleti hatóság által közzétett adatokat tudtam alapul venni. Az előkerült műtárgyak így magukban nem, csupán a lopott tárgyak elemzésével közösen adnak ki egy képet a magyar illegális műtárgykereskedelemről. Az ábrán a festmények 57 százalékkal magasán kiemelkednek a tárgytipusok közül, amiket a könyvek és dokumentumok 17 százalékkal követnek. Az összesen 14 tárgy között a szobrok emelkedtek még ki, míg a többi tárgy elenyésző százalékban fordul elő a listában. Az elemzéshez

fontosnak tartom megemlíteni, hogy a diagram az eseteket számát mutatja, illetve a feltüntetett listában szereplő tárgyak számát, amelyek eltérnek a tényleges számadatoktól: - csak úgy, mint a többi adatbázisban, - az „egyéb információnál” tüntették fel, ha a tárgy egy gyűjtemény részeként vagy egyéb tárgyakkal került eltulajdonításra. Ezeket az „egyéb tárgyakat” is összegyűjtve elemzést végeztem, így az esetszámok mellett darabszámokkal is végeztem vizsgálatokat (78. ábra).

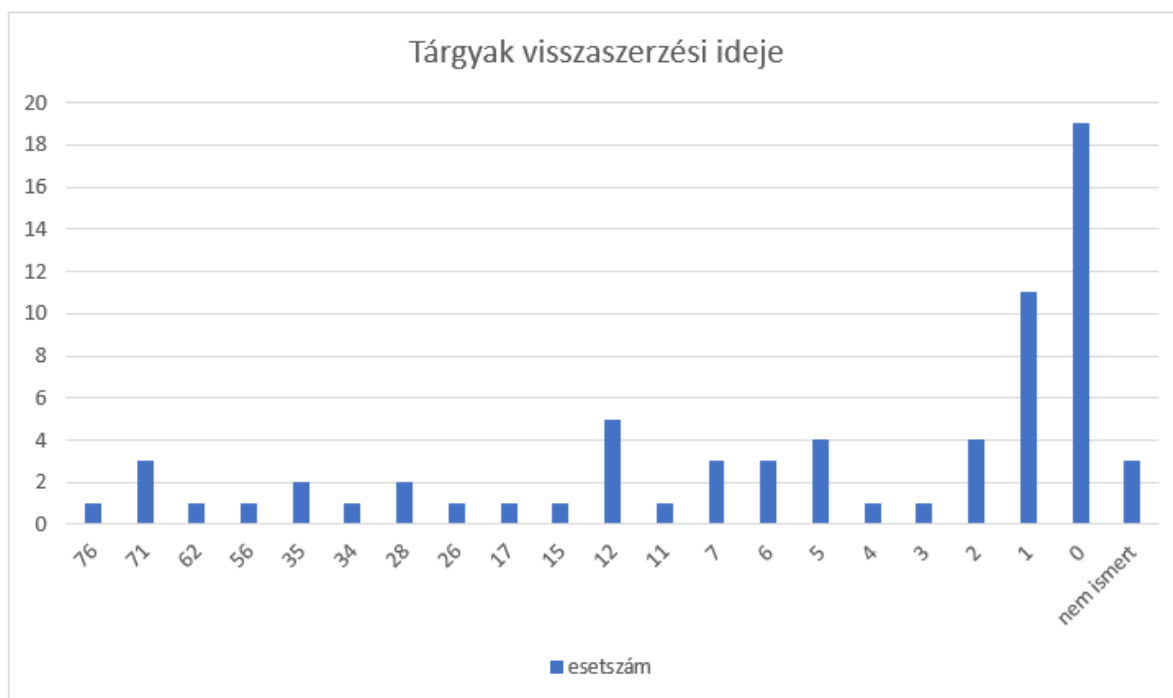
77. ábra: Az EMT restitúciós eredményei esetenkénti tárgytípusokra bontva (2004-2021)
 Forrás: Saját szerkesztés a Miniszterelnökség honlapján található adatok alapján. In:
https://oroksegvedelem.kormany.hu/akadalymentes/download/4/4e/d2000/ME-restitucios_eredmenyek_OSSZES_2021_12_20.pdf (2021.12.27).

A 78. ábrán láthatóak a tárgyak tényleges számai: a 69 eset 631 műtárgyat takar. Jól mutatja a különbség, hogy mennyire fontos az adatok rögzítésénél, hogy egyesével vagy esetenként viszik-e be az információkat. A 78. ábra alátámasztja a gondolataimat, miszerint az olasz tárgytípusok évenkénti elemzésénél (35. ábra több, mint 6000 numizmatikai tárgy növelte a statisztikát, valamint a 37. ábrán a könyvek aránya) a könyvek és numizmatikai tárgyaknál jellemző gyűjteményekben történő lopás miatt emelkednek ki néha a tárgytípusok arányai közül. A 78. ábrán a könyvek és dokumentumok 52%-a rajzolódik ki, míg a 77. ábrán csupán a tárgytípusok 17%-a. Így a festmények és a könyvek/dokumentumok aránya felcserélődött a két képen. A 78. ábrán a festmények mellett a grafikus tárgyak is 17%-ot tesznek ki, míg a korábbi elemzés során csupán 1%-t tette ki az eseteknek. Ez úgy lehetséges, hogy egy esetben találtak lopott grafikai műveket (77. ábra), azonban akkor egyszerre 109 darabot. Az edények 7%-ban fordultak elő, a többi tárgytípus azonban csak 1-2 %-os aránnyal. Az elemzések és leírások során kirajzolódott, hogy a magyar lopott leletegyütteseket együtt is próbálták értékesíteni, mert pár tárgy kivételével egyszerre kerültek elő a nyomozás során.

78. ábra: Az EMT restitúciós eredményei tárgytípusokra bontva (2004-2021)
 Forrás: Saját szerkesztés a Miniszterelnökség honlapján található adatok alapján. In: https://oroksegvedelem.kormany.hu/akadalymentes/download/4/4e/d2000/ME-restitucios_eredmenyek_OSSZES_2021_12_20.pdf (2021.12.27).

A tárgytípusok után elemzést végeztem a lopások és a tárgytípusok visszaszerzési ideje között (79. ábra). Az előkerülést követően 0-2 éven belül visszakerültek a műtárgyak a jogos tulajdonosukhoz, így az ügyeket lezárta a nyomozóhatóság. Ez az a pont, amit számításba vettem az ábra készítésénél. Az ügyek vizsgálata során, az előkerülést követően leggyakrabban egy éven belül le is zárták az eseteket. A 79. ábra elemzéséhez visszatérve meg kell említeni, hogy a II. világháború végén kimenekített magyar tárgyak visszaszerzési ideje az, amely a 76, illetve 71 évet mutat. A táblázat esetszámokat mutat, nem a tárgyak valós darabszámát, továbbá a visszaszerzés minden esetben 2004 és 2021 közé esik. A legtöbb esetben (19 db) egy éven belül megtörtént a tárgyak visszaszerzése, amelynek okait a 70. ábrán elemzem. A nem ismert kategóriába olyan esetek kerültek, ahol a lopás éve nem tisztázott, így nem volt lehetőségem a visszaszerzési időt kiszámolni. Az visszaszerzési idő és a tárgytípusok között nem találtam összefüggést.

79. ábra: Tárgyak visszaszerzési ideje (2004-2021)

Forrás: Saját szerkesztés a Miniszterelnökség honlapján található adatok alapján. In: https://oroksegvedelem.kormany.hu/akadalymentes/download/4/4e/d2000/ME-restitucios_eredmenyek_OSSZES_2021_12_20.pdf (2021.12.27).

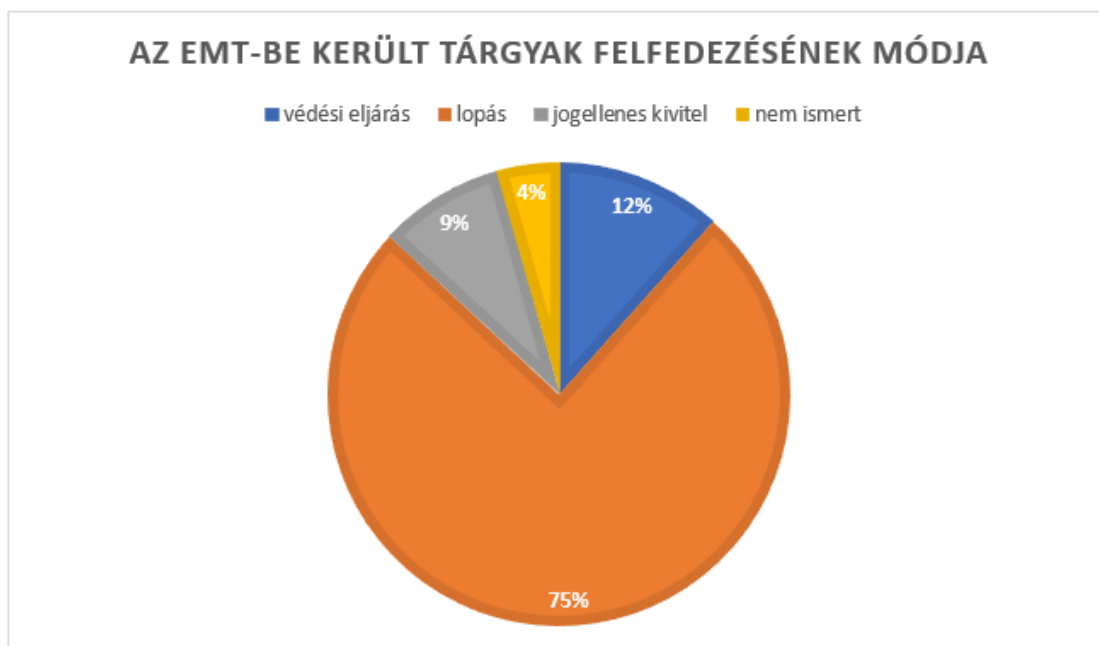
A Minisztérium Műtárgyfelügyeleti osztálya kezeli az EMT adatbázist. Nyomozási hatáskörrel nem rendelkezik, továbbá a bejelentett lopásokról is legtöbb esetben csupán a rendőrségen keresztül szereznek tudomást. A tárgyak felfedezésének módjait is vizsgáltam (80. ábra), miszerint az EMT-be került tárgyak 75 százaléka lopásból ered. Ezekben az esetekben a következő szöveggel került a tárgy a rendszerbe: „*lopást követően rendőrségi adatok alapján nyilvántartásba vette a Műtárgyfelügyeleti Iroda*”.⁶¹⁵ Így célszerűnek és indokoltnak tartom, hogy a rendőrség kezébe (főként az NNI Műkincsvédelmi Alosztályának) kerüljön az adatbázis lopott tárgyakra vonatkozó szerkesztési lehetősége. Az EMT-be a tárgyak 12%-a került védési eljárás következtében. Ezekben az esetekben főként szakértői segítséget nyújtott a Műtárgyfelügyeleti Iroda a nyomozóhatóságok számára. Ilyen esetekben a következő mondattal jelezték a beszámolóban a tárgyat: „*A tárgyak rendőrségi lefoglalása után a Műtárgyfelügyelet védési eljárás alá vonta az alkotásokat, biztosítva ezzel*

⁶¹⁵ https://oroksegvedelem.kormany.hu/akadalymentes/download/4/4e/d2000/ME-restitucios_eredmenyek_OSSZES_2021_12_20.pdf (2021.12.27.)

többek között a rendőrségi nyomozás során kiemelt helyzetüket is.”⁶¹⁶ A válogatott listán fellelhető tárgyak 9 százaléka került be az EMT-be jogellenes kivitel következtében vagy kiviteli engedélyeknél, amelyek megadása előtt az adatbázisban felfedezték, hogy lopott a tárgy. Az iroda továbbá közvetítői szerepet is ellát a jelenlegi tulajdonos és az eredeti birtokos között. „1949-1980 közötti 99 tervrajzot és iratot 2012. októberében kezdett vizsgálni a Műtárgyfelügyeleti Iroda, amikor dokumentációval nyilvántartásba vette a tárgye gyűjtést. A nyomozás során kirajzolódott, hogy a tárgyak csak jogellenes úton kerülhettek külföldre. 2013. tavaszán lezárták az ügyet, amikor láthatóvá vált a jogi úton való visszaszerzés lehetetlensége. A Műtárgyfelületi Iroda a szokásos közigazgatási eljárás következtében a lopott műtárgyakat tartalmazó adatbázisba listázta a kulturális javakat. Az iratok tulajdonosa és a dokumentumokat visszaszerezni kívánó vasúttársaság között a Műtárgyfelügyeleti Iroda közvetített, amely eredményeként a megegyezett összeg után 2015. szeptemberében visszakerültek a dokumentumok a jogos tulajdonosukhoz”.⁶¹⁷ Az esetek elenyésző, csupán 4 százaléknál nem derül ki pontosan, hogy milyen módon került a Műtárgyfelügyeleti Iroda tudomására, illetve az adatbázisba az adott tárgy.

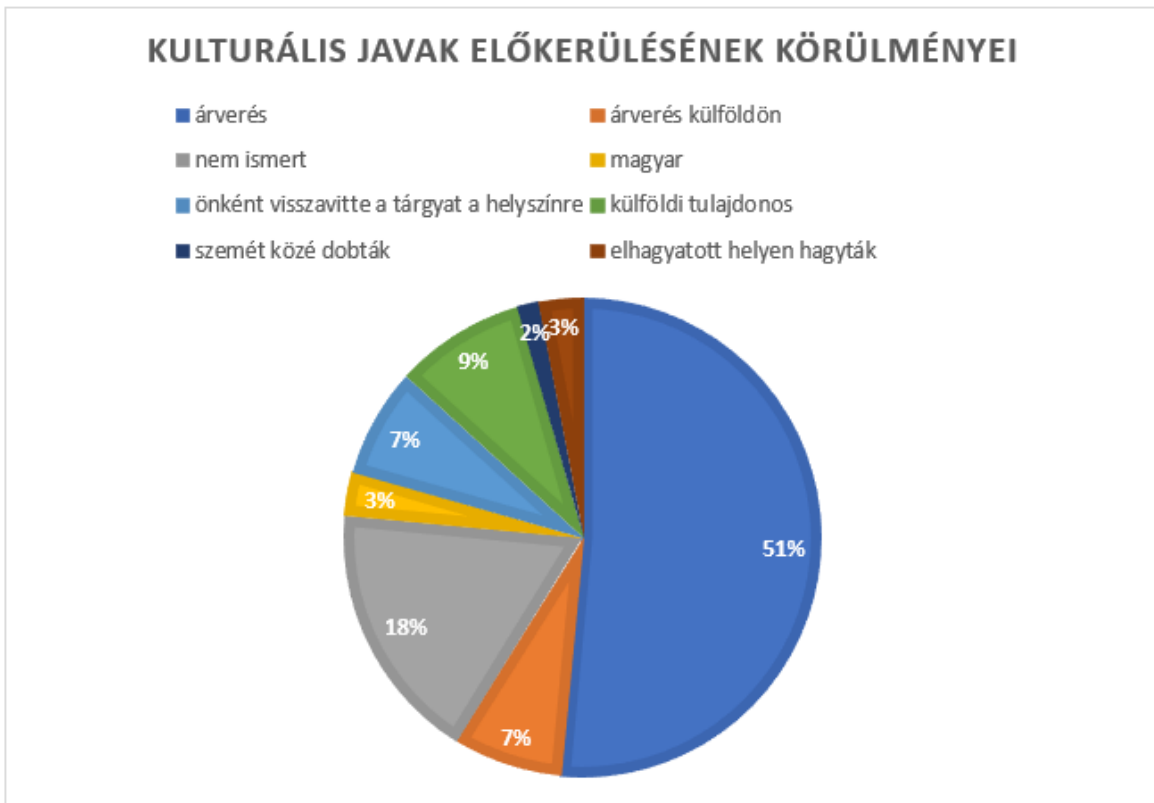
⁶¹⁶https://oroksegvedelem.kormany.hu/akadalymentes/download/4/4e/d2000/ME-restitucios_eredmenyek_OSSZES_2021_12_20.pdf (2021.12.27.)

⁶¹⁷ Restitúciós eredményeink- válogatás a hivatali Műtárgyfelügyelet közreműködésével 2004 óta visszaszerzett kulturális javak közül. 5. In: <https://oroksegvedelem.kormany.hu/visszaszerzett-mutargyak-restitucios-eredmenyek> (2021.12.28.)

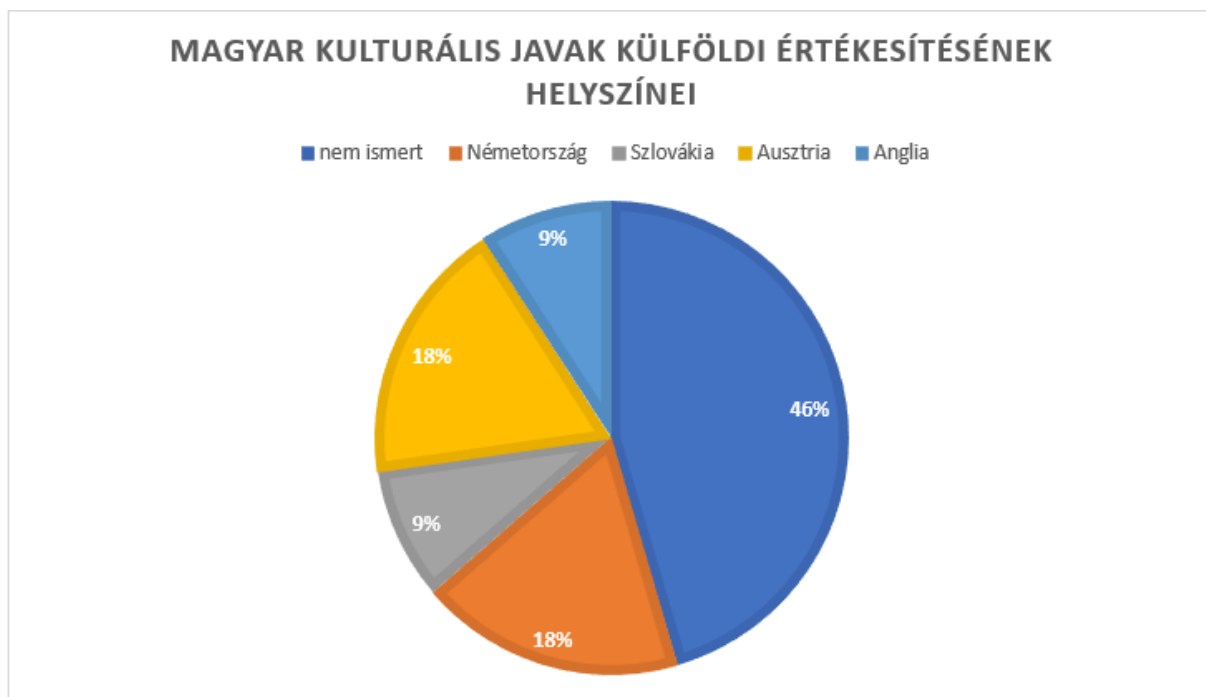
80. ábra: Az EMT-be került tárgyak felfedezésének módja
 Forrás: Saját szerkesztés a Miniszterelnökség honlapján található adatok alapján. In: https://oroksegyvedelem.kormany.hu/akadalymentes/download/4/4e/d2000/ME-restitucios_eredmenyek_OSSZES_2021_12_20.pdf (2021.12.27).

A kulturális javak előkerülési körülményeinek vizsgálata során 8 kategóriát hoztam létre (81. ábra). A lopott műtárgyak 51 százaléka magyar árverés következtében került azonosításra. Az árverés kategória alatt aukciósházak és galériák eladási katalógusai szerepelnek, továbbá a bolhapiacra történő árusítás. A Műtárgyfelügyeleti Hatósági Főosztály rendszeresen körlevélben értesíti a galériákat és az aukciósházakat, így az itt található lopott tárgyak értékesítése gyorsan meghiúsul, hiszen a katalógusokkal össze tudják vetni mind a galériatulajdonosok, mind a műtárgyfelügyeleti iroda a képeket. A 68. ábrán található kategóriák során az egy éven belül előkerült műtárgyak egyik oka ezen körlevelek létezése. A másik magyarázat összefüggésben lehet ezzel, ugyanis néhány esetben az elkövető visszaviszi a tárgyakat az eredeti helyükre (7%), szemét közé dobták (1%) vagy egy elhagyatott helyen hagyták (3%) a kulturális javakat. Valószínűnek tartom, hogy ilyen esetekben nem tudták értékesíteni a tárgyakat, így próbáltak minél előbb megszabadulni tőlük. 18 százalékban nem derült ki pontosan, hogy milyen módon került elő a tárgy. 3 százalékban található a „magyar” kategória, ahol hazai magángyűjtők és magyar szervezett bűnözői csoportok találhatóak. A hazai kategóriák mellett külföldön is találtak tárgyakat: 9 százalékban külföldi tulajdonosoknál és 7 százalékban határon túli árveréseken.

81. ábra: Kulturális javak előkerülésének következményei
 Forrás: Saját szerkesztés a Miniszterelnökség honlapján található adatok alapján. In: https://oroksegyvedelem.kormany.hu/akadalymentes/download/4/4e/d2000/ME-restitucios_eredmenyek_OSSZES_2021_12_20.pdf (2021.12.27).

A külföldi értékesítések helyszíneit vettem górcső alá (82 ábra). Az esetek 45 százalékában nem derült fény arra, hogy hol történt, Ausztria és Németország 18-18 százalékban jelenik meg, míg Szlovákia és Anglia 9 -9 százalékban. Az előkerülések alapján európai célpontok figyelhetőek meg, főként szomszéd és német anyanyelvi területekről. Az angliai eset egy londoni aukciósház árverésén történt, ahol a katalógus alapján azonosított hazánkban az értékesítésre szánt műtárgyat. Vallási tárgyak (mellkereszt, kupa), sisak, festmények és könyvek/dokumentumok is előfordultak a külföldi értékesítések során. Általában a festmények egyedül, míg a többi tárgykategória leletegyüttesként fordult elő a határon túl.

82. ábra: Magyar kulturális javak külföldi értékesítésének helyszínei
 Forrás: Saját szerkesztés a Miniszterelnökség honlapján található adatok alapján. In: https://oroksegvedelem.kormany.hu/akadalymentes/download/4/4e/d2000/ME-restitucios_eredmenyek_OSSZES_2021_12_20.pdf (2021.12.27).

4.6. A fejezet összefoglalása, következtetések

A fejezethez tartozó kutatási kérdés a következő volt: Milyen hatékonysággal valósul meg a kulturális javak védelme Magyarországon, különös tekintettel az alkalmazott eszközökre és módszerekre? A műtárgyvédelemben részt vevő szereplők között szerepel a rendőrség, amelyen belül a Nemzeti Nyomozó Iroda Műkincsvédelmi Alosztályának munkássága emelkedik ki. Mellettük részt vesz még a NEBEK, azon belül is az Europol és az Interpol magyar irodája, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, valamint a Műtárgyfelügyeleti Hatósági Főosztály. A BSR alapján 2012 és 2016 közötti (61. ábra) kulturális javak ellen elkövetett bűncselekményeket vizsgálva a QGIS segítségével térképet készítettem, ahol kirajzolódott, hogy az illegális műtárgykereskedelmet megvalósító bűncselekmények (lopás, orgazdaság, védett kulturális javakkal visszaélés, költségvetési csalás és sikkasztás) Budapesten emelkednek ki a legmagasabb esetszámokkal, továbbá az északkelet- délnyugati sávban több bűncselekmény történt, mint az ország többi területén. Kármán Gabriella tanulmányában az ENYÜBS 2012 és 2016 közötti eseteket (132 db) elemezte, amelyből kiderül, hogy az ügyek 83 százalékánál lopás történt, amelyből 32% irányult kifejezetten

kulturális javakra és 51 százaléka pedig olyan eseteket takar, ahol csupán értéktárgyat kívántak eltulajdonítani.

Bár a BSR adatainak elemzése a magyar illegális műtárgykereskedelem feltárásának alapjaihoz jó kiindulópont, azonban teljes egészében nem fedi le azt. A kiterjedtebb elemzéshez az Interpol WOA adatbázisából kigyűjtött adatait használtam, ahol a lopott tárgyakat térinformatika alkalmazásával vizsgáltam. A 944 esetből 802 darab magántulajdonú ingatlanból történő lopást takar, mely 85%-a az összes műtárgylopásnak. A legtöbb városban fellelhetőek a templomok, mint kulturális javak lopásának forrása, melyek a térképen (68. ábra) leginkább északon és délen a határ közelében fordultak elő. Északnyugaton és északkeleten a múzeumokból történő lopások szintén jelen vannak. Képzőművészeti tárgyak 746 alkalommal kerültek eltulajdonításra Budapesten és környékén, valamint az északnyugati országrészben (72. ábra). A lopott tárgyak méretét tekintve (74-75. ábra) megfigyelhető egy tendencia, miszerint a kisebb műtárgyakat nagyobb arányban tulajdonították el. A lopott kulturális javak eltulajdonításának tudatosságánál figyelembe vettem, hogy a műtárgyak tartalmaztak-e bármiféle szignót vagy feliratot, amely segítheti az elkövetőknek a tárgyak azonosítását és az értékének felmérését. Azonban 658 esetben semmiféle feliratot nem tartalmazott a tárgy, így csupán 286 ügynél lehetett az elkövetők számára segítség a szöveg a kulturális javakon.

Ennek fényében, a hipotézist, miszerint *„Megállapíthatóak azok a műtárgytípusok, amelyek a legkelendőbbek a kulturális javak illegális kereskedelme során, így ajánlásokat tehetünk a konkrét tárgytípusok koncentrált védelmére. Az olaszországi és magyar tárgytípusok megoszlására következtethetünk az európai lopott műtárgytípusok arányaiból.”* hamisnak vélem magyar vonatkozásban (73. ábra) is, így elvetem. A tárgykategóriákat (83. ábra) az Interpol Európára (39. ábra), illetve Olaszországra vonatkozó (44. ábra ID- Art, 38. ábra Leonardo adatbázis) statisztikákat összevetve eltérés mutatkozott. Míg a magyar adatoknál (73. ábra) a képzőművészeti alkotások emelkednek ki (79%), addig az európai tárgytípusoknál csupán 13%, az olaszoknál pedig 45% a Leonardo és 58% az ID- Art alapján. Amíg az európai Interpol statisztika alapján a numizmatikai tárgyak (35%) találhatóak a legnagyobb számban a lopott tárgyak között, addig Magyarország egyetlen numizmatikai tárgyát a régészeti leletek közé soroltam, hiszen ebbe a korszakba tartozó lelet. Olaszországban a Leonardo adatbázisban 2% és az Interpol adatai között 1% numizmatikai lelet található. Egyéb és könyv 7-7%, 4% vallási tárgy és 3% szobor fedezhető fel a magyar adatok között.

Ezzel párhuzamosan az európai adatokban 15% egyéb, 14% régészet, 13% könyv, 6% vallási tárgy, 4% szobor és a paleontológiai leletek elenyésző számban fordulnak elő. Az olasz adatok alapján (Leonardo) 26% egyéb 14% szobor, 8% vallási tárgy, 4 % könyv, 2% numizmatika és 1 % régészet; (Interpol) 14% egyéb, 13% szobor, 10% vallási tárgy, 4% könyv és 1% numizmatikai tárgy található az adatbázisokban. A magyar és olasz diagrammokon a képzőművészeti tárgyak rendelkeznek a legnagyobb számmal, míg az európai adatokból ez a kategória csupán a középmezőnyben helyezkedik el. A magyar 3% és az európai 4% szobor aránya van összefüggésben, mely Olaszországban magasabb (14-13%). Összességében a három kategóriánál nem található azonosság, csupán 1-1 térség kategóriája van összhangban, azonban ez a harmadik esetében már eltérést mutat.

	európai statisztika (Interpol adatai alapján) %	magyar statisztika (Interpol adatai alapján) %	olasz statisztika (Interpol adatai alapján) %	olasz statisztika (Leonardo adatai alapján) %
szobor	4	3	13	14
könyv	13	7	4	4
vallási tárgy	6	4	10	8
képzőművészet	13	79	58	45
régészet	14	0	0	1
numizmatikai tárgy	35	0	1	2
paleontológia	0	-	-	-
egyéb	15	7	14	26

83. ábra: A kulturális javak tárgytípusainak aránya európai, magyar és olasz adatokra bontva
 Forrás: Saját szerkesztés (38,39,44 és 73. ábra, valamint azok adatai alapján)

A 3. kutatási kérdés megválaszolására visszatérve meg kell jegyezni, hogy a statisztikai adatok mellett felmerül a szakemberek hiánya a területen, a kevés szakirodalom és a sajtóvisszhang. A Műtárgyfelügyelet által közzétett házileltár minta is bővítésre szorul, melynek online verzióját létrehozva, az Object- ID-hez hasonló rendszer megalkotása lenne célszerű. Magyarország az Europol adatai alapján (64. ábra) beleesik a régészeti és képzőművészeti forrásországok közé, továbbá tranzitország is, ami miatt az államhatár védelme megerősítésre és reformra is szorul. Ez is indokolja a megfelelő adatbázis kiépítésének szükségességét, amelyet a rendőrség kezel. Ez azért is nagyon fontos, mert Magyarországon a határszakaszon használatos SIS nem tartalmaz műtárgy adatokat és az NNI Műkincsvédelmi Alosztálya kezében sem található a Leonardohoz hasonló adatbázis. Az

olasz modell alapján létrehozott EMT használata során, -amit a Miniszterelnökség Műtárgyfelügyeleti Hatósági Főosztály kezel-, amelynél a szöveges keresés lehetősége kis túlzással „szinte lehetetlen” a bevitt leírások sokszínűsége miatt (például a festmények kategória alatt előfordul berendezési tárgy, művészeti alkotás, használati tárgy stb. kulcsszó, amik alapján az összes festmény adatait összegyűjteni bonyolult). Nem tartalmaz legördülő menüt az alkalmazás, ami alapján könnyebb lenne a szűrés, továbbá regisztrációhoz kötött a képes összehasonlítás lehetősége. Itt a rendszer az első 100 tárgyat választja ki, amely legjobban „egyezik a tárggyal”, majd 12-t ebből kiválasztva képpel és leírással ellátott táblázatot állít elő. Az EMT nem csupán a lopott műtárgyakat tartalmazza, hanem a védett és előkerült darabokat is. A lopott műtárgyak magyarországi helyzetéről úgy kaphatunk minél teljesebb képet, hogy az eltulajdonítás mellett az előkerült kulturális javakat is elemezzük, hiszen külön- külön csupán részeredményeket kapunk. A látenciával jelen esetben is számolni kell.

Az adatbázisban történő rögzítés során, illetve az elemzések értelmezésénél lényeges hangsúlyozni az ügyek és a tárgyak számának különbségét. A restitúciós eljárások alapján készítettem eset és darabszám alapján is elemzéseket (77-78. ábra). A 69 eset kapcsán 691 tárgyat vizsgáltam. A 69 esetnél 57 százalékban emelkednek ki a festmények, amíg a közel hétszáz műtárgynál már a könyvek és dokumentumok 52 százalékban. Az elemzések közötti különbségek jól láthatóak, amiket a nemzetközi vizsgálatokon is megfigyelhetünk egy- egy kiemelkedő értéknél. Itt is mérvadó az olasz fejezet végén megfogalmazott eredmény, miszerint a numizmatikai tárgyak és a könyvek/ dokumentumok leletegyüttesekben fordulnak elő, amelynek köszönhetőek ezen tárgytypusok kiemelkedően magas számokat produkálhatnak időszakosan, azonban hosszútávon nem jellemző ez a szint. Az előkerült magyar leletegyüttesek érdekessége, hogy nem csupán együtt lopták el őket, de egy- két kivételtől eltekintve közösen is kerültek elő.

A visszaszerzési idő a válogatott lista alapján legtöbb (19) esetben egy éven belülré tehető (79. ábra), amelynek oka az aukciósházak és galériák szoros együttműködése is lehet a Műtárgyfelügyeleti irodával. A lopott műtárgyakról körlevelet küldenek az aukciósházaknak és galériáknak, ami alapján könnyen azonosíthatják a tulajdonosok az eladásra kínált tárgyaikat. Ezzel is magyarázható, hogy az elkövetők (7 százaléka) visszaviszi a műtárgyakat az eredeti helyükre, de az is előfordult, hogy szemét közé dobták (1%) vagy elhagyatott területen hagyták (3%) a kulturális javakat. Ezekben az esetekben valószínűleg nem tudták

értékesíteni a kulturális javakat. A 19 darab egy éven belüli felderítés a legmagasabb érték a statisztikában, azonban, ha megfigyeljük a 2004 és 2008 közötti lopásokat (76. ábra), akkor megállapítható, hogy 933 lopás történt az öt év alatt. A 2004 és 2021 közötti előkerült tárgyak csupán 69 esetben fordultak elő, így még minimum 864 eset tárgyai keringenek a világon (amikről tudunk az adatbázis alapján, amely 2004-től tartja számon a lopásokat), amik minimum 5256 kulturális javak körébe tartozó műtárgyat jelentenek.

5. Összegzés: A kutatás eredményei

5.1. A kutatás eredményei

A kulturális javak körébe tartozó tárgyak meghatározása elengedhetetlen a műtárgyvédelemhez, legyen szó jogszabályok megalkotásához vagy adatbázis létrehozásához. A magyar 2001. évi LXIX. törvényben leírtak szerint a „*Kulturális javak*: az élettelen és élő természet keletkezésének, fejlődésének, az emberiség, a magyar nemzet, Magyarország történelmének kiemelkedő és jellemző tárgyi, képi, hangrögzített, írásos emlékei és egyéb bizonyítékai – az ingatlanok kivételével -, valamint a művészeti alkotások.”⁶¹⁸ A legkorábbi kulturális javak a felső paleolitikumban jöttek létre, ahol már kisplasztikai ábrázolások és barlangrajzok is megjelentek.⁶¹⁹ Ezen leletek egyértelműen szerves részét képezik a kulturális javak kategóriájának, azonban ahogy az elméleti keretben is kifejtettem Raymond Williams nézeteit a kulcsszó- módszerről: a kultúra fogalmának meghatározása mindig az adott kor politikai, gazdasági és szociális helyzetétől függ. A kultúra kereteinek meghatározásával közelebb kerülhetünk a kulturális javak fogalmához. William McGrew antropológiai és régészeti szempontból egyedülálló észrevételeket tett a csimpánzok eszközhasználatának megfigyelése közben, ugyanis a majmok által kreált tárgyak kísértetiesen hasonlítanak az ősember által használt eszközökhöz, amik szintén a műtárgyak kategóriájába sorolhatóak.⁶²⁰ Felmerül a kérdés, hogy ha nem ember alkotja a tárgyat akkor is illeszthetjük a műtárgykategória soraiba? Több eset is felmerült, amikor fogságban tartott állatok festenek (például elefántok vagy csimpánzok), amiket később értékesítenek a piacon. Congo csimpánz művei kiállításra kerültek a Mayor Gallerybe, valamint 3 festménye körülbelül 8,5 millió forintért kelt el. A műtárgypiacon így bizonyíthatóan van kereslete ezeknek az alkotásoknak, azonban két kérdés is megfogalmazódik az eset kapcsán. 1) Minden állat és ember által alkotott tárgy is kulturális javak körébe tartozik? A válasz természetesen nem. Itt különbséget kell tennünk a csimpánzok alkotta használati tárgyaktól és a fogságban betanított folyamatoktól. Ez kapcsolódik a második kérdéshez, miszerint mennyire etikus az állatok

⁶¹⁸ A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 7. § 10. bekezdés.

⁶¹⁹ T. Biró Katalin: Az ember megjelenése Magyarországon. In: Magyar régészet az ezredfordulón. Teleki László Alapítvány. Budapest, 2003. 77.

⁶²⁰ William McGrew: Chimpanzee material culture. Cambridge: University, 1992.; Colin Renfrew- Paul Bahn: Régészet elmélet, módszer, gyakorlat. Osiris Kiadó. Budapest, 2005. 297.

fogságban tartása és festésre tanítása? Hol húzódik meg a határ? A jogszabályi módosításokba mindenképpen megjeleníteném az ember, természet, illetve az állati élővilág alkotta kategóriákat, valamint a technológia segítségével és az által alkotott műtárgyakat. Az állati élővilág alkotta szabályozásoknál kiemelkedően fontosnak tartom az állatvédelemmel kapcsolatos határok szigorú keretbe foglalását és a természetes élőhelyükön történő, betanítás és idomítás nélkül alkotott eszközök és tárgyak hangsúlyozását. A technológiai fejlesztésekre térve, míg kezdetben a fénykép létrejötte is megkérdőjelezte a kulturális javak fogalmát (nem emberi kéz, hanem tárgy alkotta folyamat hozza létre), manapság elterjedt a fénykép, videó és audió egyaránt, mint kulturális javak kategória. 140 millió forintért kelt el egy aukción olyan alkotás, amelyet algoritmus készített, így az állatok alkotta tárgyak mellett a technológiai vívmányok (mint a MI) által készített műtárgyak piaci kereslete is megjelent. A kulcsszó-módszer alapján a fent említett, új piaci ágak megjelenésének figyelembevételével elengedhetetlen lenne a kulturális javak fogalmának nemzetközi és nemzeti szabályozóit frissíteni. A kulturális javak pontosabb nemzetközi definíciója elősegíthetné az illegális műtárgykereskedelem elleni küzdelemben történő fellépést, többek között a lopott tárgyakat tartalmazó adatbázis kezelés által, ahol a megfelelő tárgyak kerülnének pontosabb rögzítésre.

Az illegális műtárgykereskedelemről 1938 és 2010 között elvétele jelent meg nemzetközileg indexált tanulmány, majd végül az írások száma 2015 -ben tetőzött (3. ábra) a keleti háborúzásoknak köszönhetően. A fegyveres konfliktusok magukkal vonták a jogszabályi problémák és az egyezmények témáinak feldolgozását. Az idők során az illegális műtárgykereskedelem kapcsán általános témák feldolgozásától indulnak ki, majd átváltozott a saját országuk tanulmányozására, amely végül a kifelé tekintést eredményezte, ahol már egymást vizsgálták az országok. Végül egy kisebb részterület elemzésére térnek át a nemzetközi szakirodalomban. A „befelé néző” országok közé sorolhatjuk Svédországot, Angliát, Új- Zélandot, Ausztriát (5. ábra), míg a „kifelé tekintés” célpontjai Vietnám, Afrika, Irak, Szíria és Afganisztán.

A kultúra és a kulturális javak definíciója után említést kell tenni az illegális műtárgykereskedelem meghatározásáról is, ugyanis sokszor evidenciaként hivatkoznak erre a kifejezésre. Az adatbázisok és elemzések során illegális műtárgykereskedelem tárgycsoporttal nem találkozunk, csupán olyan bűncselekményekkel, szabálysértésekkel és jogellenes magatartásokkal, amelyek köthetőek ehhez a tevékenységhez. Az UNESCO, az UNIDROTIT egyezmény, a 2021. évi CXXV. törvény (amely a 2017. május 19-én Nikozában aláírt Európa

Tanács kulturális örökséggel kapcsolatos bűncselekményekről szóló egyezményt iktatta törvénybe) alapján, valamint Kármán Gabriella és a „Nordic Research” tanulmányait figyelembe véve gondoltam át az illegális műtárgykereskedelem fogalmát.

Véleményem szerint, az illegális műtárgykereskedelem egy olyan tevékenység, amelynek a motivációja haszonszerzés, ehhez pedig különböző büntetőjogi anomáliák kapcsolhatóak, mint például az engedély nélküli feltárás és eltávolítás; a lopás és a jogellenes eltulajdonítás egyéb fajtái; az orgazdaság vagy megszerzés; az illegális kivitel és behozatal; a műtárgyakhoz kapcsolódó okmányok hamisítása, az idegen dolog (műtárgy) felett sajátjaként való rendelkezés; a jogtalan átruházás és a védett műtárgy vagy védett gyűjteményhez tartozó tárgy elidegenítése.

Az illegális műtárgykereskedelem elleni fellépés eszközeit vizsgálva, a disszertáció során a lopás és a jogtalan kivitel több fejezetben is megjelent. Előbbi leginkább a lopott tárgyakat tartalmazó adatbázisok kapcsán figyelhető meg, mint a: SHERLOC, WOA, ID-Art, Leonardo, iTPC, BSR (egyéb bűncselekményeket is tartalmaz, mint például az orgazdaságot vagy a védett kulturális javakkal történő visszaéléseket) és az EMT. A SHERLOC és az EMT kapcsán felmerült a jogtalan kivitel tényállása is.

Kutatásom során négy kérdést fogalmaztam meg, amelyekre a kutatás során kerestem válaszokat.

- Milyen biztonsági kihívásokat rejt a kulturális javak illegális kereskedelme a 21. században?

A kihívások jelentős részére a SHERLOC adatbázis elemzése során bukkantam. Az egyik alapvető nehézség az eltérő fogalmi meghatározásokból is adódik, továbbá a nemzetek közötti eltérő jogi, politikai, társadalmi, gazdasági és vallási háttér különbségeiből. A SHERLOC adatbázisban az eljárások és nemzetek különböző jogi esetei kirajzolódtak: a lopott tárgyak értékeitől függetlenül kontrasztos a büntetés mértéke. Volt olyan nemzet, ahol pénzbüntetést szabtak ki, volt börtönbüntetés, figyelmeztetés és jogoktól való megfosztás egyaránt adatott az elkövetőknek. Számos eltérő körülmény játszhat szerepet a büntetések kiszabásánál, mint például elrettentés vagy megtorlás. Az orosz nemzetiségű elkövető kapcsán felmerült, hogy az orosz jogszabályok nem védettségi engedélyhez és évhez, hanem összértékhatárhoz szabják az illegális kereskedelem mivoltát. Ebben az ügyben a svájci

elfogatást követően a tárgyaláson nem történt értébecslés, így ennek hiányára és az orosz törvényekre hivatkozva fellebbezést kért a svájci bíróságtól.

A nemzetközi kihívások egyik pontja a pénzmosás, valamint az interneten történő vásárlás és értékesítés lehetősége. Az online lehetőséggel megnyílik a világ előttünk: pár kattintással rendelhetünk a világ másik végéből műtárgyakat, amelyet kérhetünk házhozszállítással, sőt még a fizetés is interneten keresztül zajlik. Ezzel a módszerrel a vásárlás felgyorsulhat, továbbá könnyen elérhetővé válik számos változatos tárgykategória a világ bármely pontjáról. Ez a műtárgypiac biztonságára is számos veszélyt jelent. Az illegális műtárgykereskedelemre szakosodott rendészeti szakemberek száma csekély nemzetközileg, így nincs lehetőségük a számtalan internetes katalógust és értékesítői oldalakat böngészni, azonban a nem speciális rendészeti egységek túlterheltsége miatt szintén nincs személy, aki rendszeresen analizálni tudja és kiszűrni a lopott tárgyak értékesítésének szándékát.

A harmadik kihívási pontként a kulturális javak értékét emelném ki. Csak úgy, mint a fogalmi meghatározásoknál, a politikai, jogi, gazdasági és társadalmi tényezők befolyása itt is felfedezhető. A műtárgyak értékének ingadozása függ a származási korszaktól, szerzőtől, az adott nemzetközi eseményektől és a sajtóvisszhangtól is egyaránt. Ezen változások miatt sem a lopott tárgyak adatbázisai, sem a megtalált tárgyak katalógusai nem tartalmazzak értékhatárt sok esetben, hiszen az eltulajdonítás pillanatában és a megtalálásában (ami akár 30 vagy több évvel később is lehet), nem feltétlenül fognak egyezni az értékhatárok. A Közel- Keleten történő harcok során a videókra rögzített kulturális javak rongálása és megsemmisítése miatt a nemzetközi sajtóvisszhang hatalmas méreteket öltött, ami a szír és palesztin műtárgyak értékét növelte a legális és az illegális piacon egyaránt.

A különböző adatbázisok vizsgálata során a tárgyakhoz társított információk alatt észrevehetőek az eltérő mértékegységek (lopott tárgyaknál fontos információ a műtárgy mérete), de a korszakhatárok és az időszámítás kezdete is. A jogalkotási és jogalkalmazási különbségek és anomáliák nemzetközi szinten nehézséget jelentenek az illegális műtárgykereskedelem elleni küzdelemben.

Végezetül a terrorizmus és a szervezett bűnözés összefonódását kell megemlíteni, ami egy olyan speciális helyzetet teremtett, amely a rendészeti és katonai erők részéről szintén speciális eszközöket igényel.

- Melyek azok a szervezeti megoldások és jó gyakorlatok, amelyek sikeressé tették Olaszországot az illegális műtárgykereskedelem megfékezésében?

Olaszország műtárgyvédelmi modellje egy sokrétűen összetett és komplex rendszert takar. Az illegális műtárgykereskedelem megfékezésében a Carabinieri TPC, a Guardia di Finanza és a Kulturális Minisztérium vesz részt Olaszországban, míg a Vatikánvárosi Állam területén a Kultúra Pápai Tanácsa és az Ufficio Nazionale per i beni culturali ecclesiastici e l'edilizia di culto mérvadóak. A műtárgyvédelmük történetét elemezve kirajzolódott egy tendencia, miszerint nemzetközi szinten az olaszok elsőként tudnak reagálni és lépéseket tenni a műtárgyvédelem fejlesztése érdekében. A speciális rendőrségük is ezt igazolja. A Carabinieri TPC egy évvel azelőtt alakult meg, minthogy az UNESCO 1970-ben ajánlást tett volna hasonló rendszerek kialakítására. Korukat megelőzve elsőként alkalmazták a MI technológiáját a lopott kulturális javakat tartalmazó adatbázisuk fejlesztéséhez, a Leonardohoz. Az adatbázist a Carabinieri TPC kezeli, de nem csupán nekik van hozzáférésük az adatokhoz, ugyanis a civil lakosság részére is elérhető az adatbázis és az applikáció (iTPC) egyaránt. Ennek a lépésnek az előnye, hogy egy esetleges műtárgy vásárlása esetén a vevő az applikáció használatával szűrni képes a kiszemelt portékát a lopott tárgyak között, így megkönnyítve és meggyorsítva a Carabinieri munkáját.

A műkincsvédelmi részleg sikerességéhez hozzátartozik az oktatás civil és rendészeti szinten, valamint nemzeti és nemzetközi területeken egyaránt. A lakosság érzékenyítése korán megkezdődik, már az általános iskola alatt megtörténik. Ekkor bemutatják a szervezetüket, a műtárgyak és védelmük fontosságát, valamint az applikációt is ismertetik velük. A tömegtájékoztató más formáit is alkalmazzák, mint a kiállításokat Olaszországban és a határaikon túl (37. ábra), továbbá kiadványok jelennek meg a lopott és a felderített tárgyakról. Kiadványaik mellett cikkek is megjelennek a napi, heti és havilapokban egyaránt. Ezek az újságok állami és független példányok, de a Carabinieri TPC rendelkezik saját kiadványokkal is. Ezek között találhatóak az éves jelentéseik, ahol részletes információt kapunk a lopott és felderített tárgyakról évente, továbbá a Carabinieri TPC szervezeti működéséről. Az éves beszámolók alapján a 2018 és 2020 közötti időszak vizsgálatánál kimutatható volt, hogy a pandémia 2020-ban nem hátráltatta a felderítések számát, több hónap statisztikája is megegyezett a korábbi évekével, sőt, a szeptemberi és decemberi adatok túl is szárnyalták a korábbi évek számait. (34. ábra).

Az Ufficio Nazionale per i beni culturali ecclesiastici e l'edilizia di culto által kezelt BeWeB adatbázis digitalizációs adatai alapján megállapítottam, hogy Toscana és Lombardia régiói készítik a legtöbb digitalizált adatot (54. ábra). Az információkat összevettem a lopott tárgyak régióira bontott elemzésével (32. ábra), ahol Toscana és Lombardia tartományok kiemelkedtek lopott tárgyak tekintetében. Tovább vizsgálatok során hasonlóságokat véltem felfedezni a két ábra között: Basilicata, Molise, Sardegna mind a két statisztika alapján a sor végén helyezkedik el, Valle D'Aosta az egyházi régiók csoportjában nem kapott helyett és a lopott tárgyak körében is csekély számot produkált. Az elemzések során arra a következtetésre jutottam, hogy Lombardia és Toscana magas számú digitalizációja a számos lopás miatt következett be, így a BeWeB magas számú adata ezekből a régiókból az eltulajdonítások megelőzése, valamint a nyomozások meggyorsítása érdekében. Megállapítható, hogy a digitalizációra és a házi katalógus készítésre sokkal fogékonyabbak azokon a területeken, ahol a lopások száma is magasabb.

Az olasz és a nemzetközi szervezetekkel egyaránt magas szinten együttműködést tartanak fent. A kulturális javak védelme során mindenki kiveszi a részét, legyen katonai, rendészeti vagy civil szervezet, azonban rendezetten, feladataikat elkülönítve végzik miközben össze is dolgoznak. A Carabinieri TPC munkatársai ezt az együttműködést tartják a sikerük kulcsának.

- Milyen hatékonysággal valósul meg a kulturális javak védelme Magyarországon, különös tekintettel az alkalmazott eszközökre és módszerekre?

A magyar műtárgyvédelemben részt vesz a rendőrség (leginkább a Nemzeti Nyomozó Iroda Műkincsvédelmi Alosztálya), a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, a NEBEK az Interpol és az Europol magyar irodáival, valamint a Műtárgyfelügyeleti Hatósági Főosztály. A magyar rendszer felméréséhez először a Bűnügyi Statisztikai Rendszerhez nyúltam, ami alapján a térinformatika segítségével térben elemeztem a 2012 és 2016 közötti kulturális javakkal kapcsolatos bűncselekményeket (61. ábra). A térképen kiemelkedik Budapest, ahol a legmagasabb esetszámok találhatóak. A további vizsgálatok során egy északkelet-délnyugati sáv rajzolódott ki a magasabb bűncselekményeknek köszönhetően. A műtárgytípusok vizsgálata során (55-60. ábra) nem mutatkozott egyértelmű tendencia, csak úgy, mint Olaszország esetében, így mindkét esetben azt a feltételezést tettem, hogy a műtárgyak lopása

során nem történt tudatosság az elkövetők részéről. Ezen megállapításom támasztja alá Kármán Gabriella tanulmánya is, ahol a 2012 és 2016 közötti 132 eset 83 százalékánál történt lopás, amelyből 32 százalék irányult csak kifejezetten a kulturális javak ellen és 51 százaléka ezeknek pedig olyan ügyeket takar, ahol az elkövető csupán egy értéktárgyat kívánt eltulajdonítani.

A BSR adatai alapján történt elemzés alapot nyújt a magyar kulturális javak illegális kereskedelmének feltárásához, azonban a fals adatok tompítják az eredményeket, mint például amikor kulturális javaknak tekintenek olyan tárgyakat, amik nem tartoznak ebbe a kategóriába, illetve fordítva. A realisabb adatok vizsgálatához az Interpol WOA adatbázisát használtam Magyarországra vonatkozóan, amiből szintén térinformatika használatával végeztem elemzéseket. Itt 944 eset volt összesen, amelyből 802 darab magántulajdonból történő lopást takar. Ez 85 százaléka az összes műtárgylopásnak. A lopás helyszíneit városokra bontva elemeztem, amelynél a templomok voltak azok a helyszínek, amelyekből majdnem minden listában szereplő városnál lopás történt (68-69. ábra). A vallási kulturális javak leginkább északon és délen, a határ közelében kerültek eltulajdonításra. A múzeumokból történő lopásokat északnyugaton és északkeleten lehet megfigyelni. A tárgytipusok között a leggyakrabban 746 alkalommal eltulajdonított kulturális javak a képzőművészeti tárgyak, amelyek leginkább Budapesten és környékén, valamint az ország északnyugati részén kerültek el eltulajdonításra (72. ábra). Az elemzések során arra is kíváncsi voltam, hogy mennyire tudatosan történnek a lopások műtárgyak kapcsán. Ehhez többek között a műtárgyakon fellelhető írásokat vizsgáltam, amelyek segíthetnek a tárgy értékének meghatározásában. A vizsgálat alapján 658 esetben semmilyen szignót vagy feliratot nem tartalmazott a tárgy, így csupán 286 esetben segíthette az elkövetők számára a tárgy azonosítását a felirat.

A kulturális javak védelmének hatékonysági felmérése mellett említést kell tenni a szakemberek hiányáról a területen, valamint a kevés szakirodalomról és sajtóvisszhangról. A Műtárgyfelügyeleti Iroda által közétett házikatalógus minta bővítésre szorul. Ennek applikációs, vagy online felületű verzióját megalkotva, az Object-ID-hez hasonló, komplexebb házikatalógus minta hozható létre. Bár a rendőrség kezében nincs lopott tárgyak adatbázisa, az olasz modell alapján a Műtárgyfelügyeleti Iroda kezelése alá került az EMT, amely nem csupán lopott tárgyakat, hanem védelem alá eső és előkerült tárgyakat is magában foglalja. Az adatbázisban a szöveges keresés nem megfelelő felépítésű, a bevitt leírások

sokszínűsége miatt (például festmények kategóriánál berendezési tárgy, művészeti alkotás, használati tárgy stb kulcsszó) a teljes festmény állomány felderítése az adatbázisban körülményes. A keresés könnyítésére a legördülő menü alkalmazása előnyösebb lenne. A Leonardo alapján a képes összehasonító funkció itt is elérhető, azonban regisztrációhoz kötött a használata. A rendszer a feltöltött képhez leginkább hasonló 100 tárgyból válogat le 12-t, majd táblázat formájában reprezentálja a kutatónak azokat. A lopott műtárgyak teljes helyzetéről nem elég az adatbázisokat vizsgálni, hiszen a felderített tárgyakat már nem tartalmazzák. Így a pontosabb és átfogóbb kép érdekében az előkerült tárgyak elemzése is elengedhetetlen, bár még ezután is számolni kell a látenciával.

Az adatbázisok elemzése közben nagymértékű kiugrásokat figyeltem meg. Ezek oka az ügyek és a tárgyak rögzítésének variálása. Az értelmezés mellett az adatok rögzítésénél is figyelembe kell venni ezt a szempontot. Az EMT restitúciós ügyeinél 2014 és 2021 között 69 ügyet vizsgáltam (77. ábra), amik leírásában feltüntették, hogy hány másik tárggyal együtt lopták el a feltüntetett tárgyat. Ezen plusz információkkal a tárgyak száma 69-ről 691-re nőtt (78. ábra). A pontos adatbáziskezelés fontosságának szemléltetésére jó összehasonlítás a 77 és 78. ábra. A 69 tárgynál 57 százalékban a festmények emelkednek ki, amíg a 691 tárgy esetében 52 százalékában a könyvek és dokumentumok. Az olasz tárgytypusok vizsgálata során is figyelemreméltó kiugrásokat produkáltak a könyvek és a numizmatikai leletek, amelynek oka, hogy leletegyüttesekben történik a lopás. A magyar restitúciós ügyek tanulmányozása során azonban kiderült, hogy ezek a tárgyakat legtöbb esetben együtt tulajdonították el és egy- két kivételtől eltekintve együtt is kerültek elő.

A lopott tárgyak visszaszerzési ideje a 19 esetben egy éven belül bekövetkezett (79. ábra), amely a legnagyobb számot produkálta. Ennek oka lehet a galériák és aukciósházak szoros együttműködése a Műtárgyfelügyeleti Irodával, ugyanis a lopott tárgyakról körlevelet küldenek körbe, hogy az eladásra kínált tárgyaikat szűrni tudják. Az előkerült tárgyak 51 százaléka magyar aukciósházakból és galériákból került elő katalógus vagy árverés által (81. ábra). Az elkövetők 7 százaléka a tárgyakat eredeti helyükre viszi vissza, 3 százalékuk a szemétkébe dobta és 1 százalék elhagyatott területen hagyta a műtárgyat. Ebből azt a következtetést lehet levonni, hogy a kulturális javakat nem tudták értékesíteni, így minél előbb megszabadultak tőle. A már említett leggyakoribb előkerülési idő egy éven belül volt 19 esetben, azonban, ha a 2004 és 2008 közötti lopásokat (76. ábra) megvizsgáljuk, akkor megfigyelhetjük, hogy 933 lopás történt ebben az időszakban. A 2004 és 2021 között 69

esetben kerültek elő tárgyak, így még minimum 864 esetből származó lelet kering a világon (amikről tudunk az adatbázis alapján, amely 2004-től tartja számon a lopásokat). A 864 eset minimum 5256 műtárgyat foglal magában a Műtárgyfelügyelet által megosztott válogatott lista alapján.

A kulturális javak adatbázisba kerülésének 75 százaléka ered lopásból (80. ábra). A restitúciós ügyek vizsgálata során ilyenkor „*lopást követően rendőrségi adatok alapján nyilvántartásba vette a Műtárgyfelügyeleti Iroda*” szöveg kíséretében kerülnek a tárgyak rögzítésre. Eszerint a tárgyak 75 százaléka a rendőrségen keresztül jut el az EMT-be, mégisincs hozzáférésük és szerkesztési jogosultságuk az adatbázishoz, továbbá a nyomozás is rajtuk keresztül történik. Így az NNI Műkincsvédelmi Alosztályának kezébe helyezném az adatbázis kezelését, továbbá a védési eljárás alá eső tárgyakhoz engedély nélküli teljes hozzáférést kaphassanak.

- Melyek azok a tudományos elméletek és információtechnológiai alkalmazások, amelyek felhasználhatóak a magyar és az egyetemes kulturális javak hatékony védelméhez?

A mai mindennapokban is használatos módszerek alkalmazásával hatékonyabb eszközök kerülhetnek a kezünkbe, amelyek fokozhatják a professzionális megoldásokat. Ilyen program a háromdimenziós szkennelés, valamint az okostelefonra letölthető applikáció segítségével megelevenedő tárgyak 4D kirajzolása (mint például a 4D smarty card) vagy a hologram és a VR szemüveg. Utóbbinál a lopott tárgyat tartalmazó adatbázishoz csatlakoztatva, az államhatáron a szakemberek 3 dimenziós verzióban tudják figyelni a beszkennelt tárgyat, míg a képernyő másik oldalán az adatbázisban fellelhető tárgyakat. Találat esetén a tárgyakat egymás mellett forgathatják háromdimenzióban, valamint közelíthetnek is rájuk. A program létrejöttéhez szükség van a MI és a gépi tanulás alkalmazására. Végezetül pedig a személyleírás alapján történő adatbázis kezelését a műtárgyak tipológiájával és anyagismeretével vegyítve létrehozhatunk egy olyan adatbázist, amely nem csupán megkönnyíti a tárgyleírást, de a kulturális javak és azok tipológiai besorolását is elvégzi a rendszer automatikusan akár egy töredék alapján. Ennek részletesebb ismertetése, illetve a kutatási kérdésre adott válaszok hosszabb bemutatása a harmadik hipotézis alatt olvasható.

A kutatási kérdések mellett három hipotézist is megfogalmaztam, amelyek igazolására vagy elvetésére a disszertáció keretein belül végeztem vizsgálatokat.

1) A kulturális javak védelmi problémájának megértése és megoldása mindig az adott korban jelentkező biztonsági kihívások pontos ismeretében, s a kihívások hatékony kezelésével az adott kor társadalmi, tudományos és technikai színvonalának megfelelő komplex problémamegoldásokkal lehetséges. Ezek kritikus eleme a lopott műtárgyak nemzetközileg egységes adatbázisának létrehozása.

A szakirodalom feldolgozása közben ötlött fel bennem ezen hipotézis megfogalmazása. Számos tanulmány említi az egységes nemzetközi lopott tárgyakat tartalmazó adatbázis létrehozását, valamint a közös szabályozás megalkotását. Azonban ennek elméleti síkban történő felvázolása közben számos kérdés merült fel, mint például az eltérő kulturális, jogi és nyelvi háttér is. Ezen tényezők megnehezítik az egységes adatbázis alkalmazását, ahol azonos időszámítással és mértékegységgel lenne szükséges dolgozni. Az adatbázisok elemzése után azonban találtam olyan pontokat, amelyek kiindulópontként szolgálnak az egységes adatbázis elméleti kereteinek felállításához. Bár a Leonardo adatbázis olaszul, a WOA angolul és a SHERLOC adatbázis ügynként eltérő nyelvezettel bír (például arab, angol, francia stb), mégis úgy vélem, hogy az egységes nemzetközi nyelvként az angol képes ilyen nagy, egységes adatbázist lefedni. Ahogy az Interpol irodáinál is működik a rendszer, úgy az adatbáziskezelőknek angol nyelvtudás szükségessége mellett szintén kezelhető lenne az egységes adatbázis. A lopott tárgyak mérete fontos adat, melyet az egyes adatbázisok más-más mértékegységgel jelölnek, mint például az inch vagy a cm. A nemzetközi SI rendszer alkalmazásával jönne létre a központilag használt mértékegység, majd ezek mellett országonként másodmértékegységként megjelenhetne az automatikusan átváltott adott ország által használt mértékegység. A tárgyak keletkezési idejének feltüntetése szintén eltérő módon valósul meg az adatbázisokban. Van, ahol évszám, gyakran század, de történelmi korszakolás is megjelenik az adatbázisokban. A történelmi periódusok megjelölésénél őskor és római kor szerepel leggyakrabban. Az egységes nemzetközi adatbázis szempontjából az évszám és az évszázad kategóriák lennének szükségszerűek. Az évszám ismeretében a század automatikusan kitölthető, azonban fordított esetben már más a helyzet.

Az évszázad ismeretéből nem tudunk következtetni az évszámra, így a nem ismert jelző feltüntetése szükséges ilyenkor vagy abban az esetben, ha az alkotót ismerjük, akkor a születésétől haláláig tartó periódust érdemes feltüntetni. Az időszámítás kezdete több országban is eltér, így például Ázsia egyes részein és Európában különböző kezdeti pont is lehetséges. Az egységes adatbázis érdekében a nemzetközileg is leginkább elterjedt időszámításunk előtt és után kifejezéseket lenne szükséges alkalmazni, amelyet a mértékegységhez hasonlóan ki lehetne egészíteni az adott ország időszámításának feltüntetésével. A nemzetközileg egységesített adatbázis ezekkel a feltételekkel létre tudna jönni, azonban, ha jogi vonatkozású adatokat is tartalmazna az adatbázis, akkor véleményem szerint a mai szabályozások mellett nem tudna megalakulni. A kulturális javak illegális kereskedelmének jogi szabályozása eltérő nemzetenként, amire a SHERLOC adatbázisban történt elemzések és leírások is tükrözik ezt. A gazdasági, politikai és szociális háttér befolyásolja a nemzet és a műtárgyak közötti viszonyt, így ezek jogi szabályozását is. A lopott tárgyakat tartalmazó adatbázisnak azonban nem szükségképpen eleme a SHERLOC-féle jogi információk gyűjtése, így ennek a kategóriának a mellőzését javaslom az egységes nemzetközi adatbázis tartalmából.

A hipotézist az említett feltételek mellett igaznak vélem.

2) Megállapíthatóak azok a műtárgytípusok, amelyek a legkelendőbbek a kulturális javak illegális kereskedelme során, így ajánlásokat tehetünk a konkrét tárgytípusok koncentrált védelmére. Az olaszországi és magyar tárgytípusok megoszlására következtethetünk az európai lopott műtárgytípusok arányaiból.

A hipotézis első felének vizsgálatához Olaszország esetében a Carabinieri TPC jelentéseit vettem alapul, ahol a 2017 és 2020 közötti műtárgylopások tárgytípusait elemeztem (40-43. ábra). Az elemzések során eltérő arányok rajzolódnak ki minden évben: a könyv kategória 2017-ben 23, 2018-ban 33, 2019-ben 3, majd 2020-ban újra 33 százalékban jelenik meg az ábrákon. A legnagyobb variációt talán a numizmatikai leletek adják: 2017-ben 3, 2018-ban 11, 2019-ben 69 és 2020-ban 10 százalékot tettek ki. A képzőművészeti tárgyak 2017-ben (22%) és 2018-ban (25%) sokkal nagyobb értékben lettek eltulajdonítva, mint 2019-ben (9%) vagy 2020-ban (10%).

Az adatok kiértékelése után megállapítható, hogy nem fedezhető fel egyértelmű tendencia a lopott tárgytipusok körében az éves arányok változása miatt, így véleményem szerint a piac nem rendelkezik egy állandó olaszországi típuskörrel, amelyet később akár a feketepiacon is értékesíthetnek.

Magyar vonatkozásban 2012 és 2014 között (50-56. ábra) elemeztem a BSR adatbázisban fellelhető kulturális javaira vonatkozó bűncselekmények tárgytipusait megyékként. A bűncselekmények között szerepelt lopás, orgazdaság, védett kulturális javakkal való visszaélés, költségvetési csalás és sikkasztás, így az olaszországi vizsgálatokkal szemben, magyar vonatkozásban szélesebb spektrumban vizsgáltam a műtárgyakra elkövetett bűncselekményeket. Az elemzések során az olasz vizsgálatokhoz hasonlóan itt sem fedezhető fel tendencia, egyedül a „bútor” tárgycsoportja emelkedett ki minden évben, azonban ezt sem tekinthetjük legfőbb „célpontnak”, hiszen Kármán Gabriella szintén ebben a 2012 és 2014 közötti intervallumban a jogerős ügydöntő határozattal befejezett ügyek részleteit vizsgálta bűnügyi iratok alapján, amikben már a festmények száma emelkedett ki.

A hipotézis második felének a vizsgálatához az Interpol adatbázisát használtam, majd a tárgykategóriák kialakítását összehangoltam mind a három esetben. Az adatokat Európa (39. ábra), Olaszország (44. ábra Interpol, 38. ábra Leonardo adatbázis) és Magyarország (73. ábra) hármására elemeztem (83. ábra). Az olasz tárgytipusok ábrái kiegészítését a Leonardóban fellelhető adatok alapján végeztem el, így az olasz értékeknél kétféle információt is feltüntetek. Ennek szükségességét abban láttam, hogy bár az Interpol információi alapján készültek az elemzések és a WOA összeköttetésben is van a Leonardoval, mégis az Interpol csupán 7309 darab tárgyat jegyzett Olaszországra vonatkozóan, míg a Carabinieri TPC adatbázisában 17.787 darab műtárgy figyelhető meg. Az olaszok nagymértékű adathalmazát így szükségszerűnek láttam külön is vizsgálat alá vetni.

A magyar adatok közötti legmagasabb értéket a képzőművészeti alkotások adják (79%), ami az európai adatok csupán 13 százaléka, az olasz Leonardóban 45% és az Interpol adatbázisában 58%-ban található meg. Európában a numizmatikai tárgyak kerültek legnagyobb számban eltulajdonításra (35 százalék), Magyarországon azonban a lopott tárgyakat tartalmazó Interpol adatbázisban 1 darab érme volt, ami római kori mivolta okán a régészeti leletek közé lett sorolva. A Leonardo adatbázisban csupán 2 százaléka volt a lopott kulturális javaknak numizmatikai lelet, míg az Interpol adatai között csupán 1 százalékot adott ki ez a szám. Az egyéb kategória Magyarországon 7 százalékot, az olaszoknál 26 százalékot

(Leonardo) és 14 százalékot (Interpol), az európai adatoknál 15 százalékot tesz ki. A könyvek Magyarországon az egyéb kategóriához hasonlóan 7 százalékban fordulnak elő, Európában 13 százalékban és Olaszországban 4 (Leonardo)- 4 (Interpol) százalékban. Magyar viszonylatban továbbá 4 százalék vallási tárgy és 3 százalék szobor került eltulajdonításra, továbbá kis számban régészeti lelet. Ezzel párhuzamosan Európában 14 százalék régészeti, 6% vallási tárgy, 4 százalék szobor, valamint elenyésző számban paleontológiai leletek fordulnak elő. Az olasz adatoknál a Leonardo adatbázisban 14 % szobor, 8 % vallási tárgy és 1 % régészeti lelet található. Az Interpol adatbázisában körülbelül megegyeznek ezek a százalékok: 13 százalék szobor és 10 százalék vallási tárgy fedezhető fel az adatbázisban.

Az olasz és magyar statisztikákban a képzőművészeti tárgyak kerültek legnagyobb számban eltulajdonításra, míg az európai adatok között ez a tárgykategória csupán a középmezőnyben helyezkedik el. Hasonlóságot az európai (4%) és a magyar (3%) szobor arányok mutatnak, azonban Olaszországban már 14% és 13 százalékban kerültek eltulajdonításra. Egyszerre a három kategóriánál nincs egyezés, csupán 1-1 térségnél egyidejűleg.

A hipotézist a fenti elemzések alapján hamisnak vélem, így elvetem.

3) A korszerű információtechnológiai alkalmazások Magyarországon is megteremtik a lehetőségét olyan adatbázis és eszköz létrehozásának, amely a kulturális javak védelmének minden releváns területén alkalmazható. Súlyponti területnek tekinthető a nemzeti örökségvédelem hatékonyságának fejlesztése és a határon átnyúló illegális műkincskereskedelem elleni fellépés.

A jelenleg is használt lopott kulturális javakat tartalmazó adatbázisok közül az olasz Leonardo emelkedik ki, amelyik kép képpel való összehasonlítást is képes végezni. Az olasz modell előnyét már nemzetközi szinten is felismerték, így az Interpol is a segítségüket kérte. Végül a Psyche Projekt keretén belül létrehozták az olasz modell alapján a WOA új formációját, így a szöveges keresés mellett a MI felhasználásával képesek képeket összehasonlítani. Ennek a lépésnek előnye a gyorsabb és pontosabb szűrés, azonban itt is felmerülnek még problémák. A nagyméretű festmények könnyebb szállítása és eladása céljából felszabdalják az alkotásokat a képeket, majd néhány esetben kisebb módosításokat végeznek a festményeken. Ezután az adatbázis algoritmusai nem feltétlenül képesek a

változtatásokkal ellátott festményt azonosítani, így egy manapság is használt alkalmazás, a Google Arts & Culture egy újdonságát emelném át a találatok pontosabb szűrése érdekében. Ennél az alkalmazásnál lehetőség nyílik fényképet készíteni magunkról, majd az adatbázisba feltöltve több ezer festmény közül százalékos meghatározással mutatja be azokat a művészeti alanyokat, akikre leginkább hasonlítunk a vásznon. A százalékos meghatározás fontosságát így elengedhetetlennek tartom a lopott kulturális javakkal kapcsolatban is alkalmazni, hogy a módosított műtárgyakat nagyobb valószínűséggel azonosítsuk be. A program felismerését szintén nehezíti, ha az adatbázisban fellelhető fotó másik szögben készült, mint amit feltöltünk. Ez főként szobrok és díszes vázák esetében lehet nehezített eljárás. A probléma megoldása lehet, ha háromdimenziós verzióink van a tárgyról minél jobb minőségben. Ehhez a házi katalógus gyártásánál is törekednünk kell a minél pontosabb dokumentáláshoz. A háromdimenziós hatást legegyszerűbb módon telefonra letölthető alkalmazással végezhetjük (például a Photogrammetry, Capture 3D vagy az Scandy Pro). Ennél a módszernél érdemes megemlíteni, hogy nem minden esetben pontos a mesh háló által meghatározott pontfelhők letapogatása, továbbá az árnyékok és a csúcspontok használatával érik el csupán a háromdimenziós hatást (28. ábra). A fényképezőgép használata már élesebb, részletesebb és pontosabb képet ad a műtárgyról, amely készülhet egy kamerával, amikor a tárgyat minden oldalról ezzel digitalizáljuk, továbbá egyszerre több géppel is, amikor egyszerre készül számos szögből kép. A fényképezőgéppel való dokumentáció során a következőkre érdemes figyelni:

- A megvilágítás során néhány tárgyon, mint a festmény, ékszerek és a fém fényes csillogás jön létre. Ennek kiküszöbölésére port ajánlatos használni, ami csökkenti a vaku és a lámpa tükröződését, továbbá a művelet után könnyedén, roncsolásmentesen eltüntethető a tárgyról. A csillanás eltüntetése azért lényeges, mert a fényképezőgép színmélységek alapján számítja ki a modell mélységét és csillanás esetén a területet fehér színtartománynak fogja érzékelni.
- A jó megvilágítás eléréséhez érdemes két különböző oldalról megvilágítani a tárgyat. Az egyik vaku softbox legyen. Amennyiben nincs, pauszpapírral tompítsuk a fényt.
- Használjunk derítőt az árnyékok elkerülése érdekében.
- A rekeszidőt állítsuk minél nagyobbra, hogy a tárgy minden pontja éles legyen.
- Ajánlott állványt használni a képek készítéséhez.
- Háttérként használjunk fehér vagy szürke színeket a tárgy kiemeléséhez.

Az elkészült képeket szerkesztőprogramokkal tökéletesíthetjük. Ilyen program a Photoshop vagy a Lightroom.

A fényképezőgép mellett lézerszkennel és CT használatával érhetjük el a legpontosabb képet a kulturális javakról. A CT és MR gépek használatához radiológus szakértelme szükséges és az elkészült felvételeken nem csupán a tárgy felszíne, hanem a belső struktúra is megelevenedik, így lehet a műtárgy keresztmetszetét vizsgálni. A lézerekkel a tárgy méretei is megállapíthatóak.

A tárgyak digitalizációjának ismertetése után fontos az otthoni leltár készítése mellett az állami digitalizációról is szót ejteni. A vatikánvárosi állam katalógusát a 90-es években az Ufficio Nazionale per i beni culturali ecclesiastici e l'edilizia di culto kezdeményezte, illetve a mai napig ők is kezelik azt. Itt az egyházmegyékből küldenek embereket, akik a rendszer elsajátítása után a saját egyházmegyéjében elkezdik az objektumok és leletek digitalizálását. A BeWeB online katalógus teljes állományához az Ufficio Nazionale per i beni culturali ecclesiastici e l'edilizia di culto-nak, a Carabinieri TPC-nek és a Kulturális Minisztériumnak van hozzáférése. Az adatbázisban a templomok digitalizációjánál fel vannak tüntetve a tárgyak pontos elhelyezései, így egy esetleges természeti katasztrófa vagy fegyveres konfliktus esetén rögtön látják, hogy milyen tárgyakat honnan kell kimenekíteni. A tárgyak eltűnésének esetén a műtárgyról készült dokumentáció automatikusan felkerül a Leonardo adatbázisba.

A tárgyleírás szintén megkönnyítheti a műtárgyak megismerését és rögzítését. A disszertáció keretén belül a nemzetközi fejezetben helyet kapott a régészeti korú kerámiák elemzése nyak, test, váll és peremtípusok alapján (24-27. ábra). A módszer kidolgozásához a ma is ismert személyleírás, a tipológiai típusok és a régészet is hozzájárult.

A hipotézist a vizsgálatok alapján igaznak vélem.

5.2. Új tudományos eredmények

1) Több releváns nemzeti és nemzetközi adatbázis adatainak, és konkrét eseteinek összehasonlító elemzése, értékelése során bizonyítottam, hogy az illegális műkincskereskedelem elleni fellépés nemzetközi gyakorlatában több ponton és területen is vannak eltérések, illetve hiányosságok. Bizonyítottam, hogy ezek korrigálására a modern

információtechnológiai eljárásoknak a műtárgyvédlem terén való szakszerű alkalmazása új lehetőségeket nyújt, illetve hatékonyságnövelő tényezőként rendelkezésre áll.

2) A rendészeti tevékenység során széleskörűen alkalmazott személyleírás és a régészeti ismereteim alapján kidolgoztam a műtárgyleírás célszerű szempontrendszerét. Ez alapján lehetségessé válik a műtárgyak pontosabb meghatározása, kategorizálása, szakszerű digitalizációja, összehasonlítása és azonosítása. A rendészeti és műtárgyvédelmi szakemberek egyszerű felületen és átlátható pontok alapján képessé válnak tárgyleírást készíteni, valamint adatokat elemezni és értelmezni műtárgyak tekintetében

3) A harmadik kutatási kérdés alapján bizonyítottam, hogy a kulturális javak hatékony rendészeti védelme indokolja az EMT lopott tárgyakat tartalmazó adatbázisát a rendőrség, azon belül is a Nemzeti Nyomozó Iroda Műkincsvédelmi Alosztályának kezébe helyezni.

4) A Bűnügyi Statisztikai Rendszer és az Interpol Works of Art adatok feldolgozása eredményeként meghatároztam a Magyarországon eltulajdonított képzőművészeti tárgyak területi eloszlását, mely szerint Budapesten és környékén kerültek a képzőművészeti tárgyak legnagyobb számban eltulajdonításra, míg a vallási tárgyak az északi és déli határszakasz mentén. A második hipotézis vizsgálata során, valamint a harmadik kutatási kérdésnél került elemzésre a megállapítás.

5) A második kutatási kérdés vizsgálata során megállapítottam, hogy Olaszországban a lopásra hajlamosabb régiók fogékonyabbak a kulturális javak digitalizálására is. Az olaszországi lopott tárgyak száma régiókra bontva összefüggést mutat a BeWeB digitalizált kulturális javainak számával. Ennek értelmében Toscana és Lombardia régiói vannak leginkább kitéve a lopásoknak, így megelőzés, illetve a felderítés gyorsítása érdekében ők készítették a legtöbb digitalizált műtárgyat.

6) Az illegális műkincskereskedelem elleni küzdelem olasz modelljének elemzése, értékelése alapján megállapítottam, hogy a siker legfontosabb összetevője a probléma komplex kezelése. Bizonyítottam, hogy az egyes elemek közül különösen hatékony:

- a kor szakmai és tudományos technológiai szintjén álló adatbázisok létrehozása és alkalmazása;
- műtárgyvédelemben érdekelt szakhatóságok és szervezetek széleskörű együttműködése;
- a széleskörű és kellően differenciált megelőző tevékenység, amely kiterjed az oktatásra, a tömegtájékoztatásra és a social médiára is;
- a jogsértést észlelő szervek gyors, kellő erővel való fellépése, a tevékenységet végrehajtó személyek magasszintű speciális szaktudása és különösen tárgyazonosító képessége.

Ezek érvényesítése Magyarországon is indokolt lenne, az eredményesebb fellépés érdekében. A megállapításhoz tartozó vizsgálatokat a második kutatási kérdés kapcsán végeztem.

5.3. Ajánlások

5.3.1. Ajánlások nemzetközi szinten

A kulturális javak fogalmának újragondolását és pontosítását javaslom a dolgozatban vizsgált elemek felhasználásával. A mindennapjainkat körülvevő technológiai fejlődés a művészetben is megjelenik, alkotás szintjén is és ezekre a tárgyakra a műtárgypiac is igényt tart. Így, figyelembe véve Raymond Williams gondolatait, miszerint a kultúra fogalmát is periodikusan újra kell értelmezni az adott kor gazdasági, politikai és társadalmi szintjéhez mérten

A fogalmak újragondolása mellett a nemzetközileg egységes lopott tárgyakat tartalmazó adatbázis megalkotását is szorgalmazom, amelynek elméleti kereteit lefektettem a disszertációban. Az adatbázis alapjai már a Leonardo mintájára létrejött, azonban a háromdimenziós digitalizálás elősegítheti a lopott tárgyak azonosítását és szűrését. Az elemzések könnyítéséhez olyan eszközök használata javasolt, mint a VR szemüveg vagy a hologram.

A tárgyleíráshoz minden műtárgytípusnál külön kidolgozott szempontrendszer szerint történő, külső jegyek által csoportosított osztályozást javaslak.

Az adatok és technológiai újítások mellett a szakemberek képzése és az oktatás jelentősége lép előtérbe. A tömegtájékoztatás egyik formája az olaszoknál az ismeretterjesztő

oktatás, ami már általános iskolában megkezdődik. Ennek nemzetközi szintű bevezetését fontosnak találom a kulturális javak illegális kereskedelmének megfékezése érdekében.

5.3.2. Ajánlások Olaszországra vonatkozóan

A Leonardo adatbázis bár korát meghaladva nemzetközi szinten egy olyan informatikai vívmány, amely nagyban elősegíti a kulturális javak védelmét, mégis modernizálásra és fejlesztésre szorul. Ennek érdekében többek között a Google Arts & Culture adatbázisban fellelhető, százalékos meghatározás adaptálását javaslom, amelynek köszönhetően az átalakított tárgyak is könnyebben szűrhetőek lesznek.

Lombardia és Toscana régiók magas számú műtárgylopása alapján ezekre a területekre fokozottabban ajánlott a célirányos fellépés.

5.3.3. Ajánlások Magyarországra vonatkozóan

Kutatásaim során a téma rendészeti vonatkozásainak súlya miatt a lopott tárgyakat tartalmazó adatbázist indokoltnak tartom a rendőrség, pontosabban a Nemzeti Nyomozó Iroda Műkincsvédelmi Alosztályának kezébe helyezni. Az adatbázist fejlesztését és az állomány bővítését szintén elengedhetetlennek tartom a kulturális javak illegális kereskedelmének megfékezése érdekében.

Olasz mintára nem csupán az adatbázis fejlesztését, de a szervezeti struktúrát is hasznosnak tartanám megújítani. Ehhez a Carabinieri TPC által régióként létrehozott irodák helyzetét venném alapul, így Magyarországon megyék szintjén is minimum pár főből álló speciális részleg létrehozását javaslom. A térinformatika felhasználásával könnyen megfigyelhető, hogy a műtárgyakra elkövetett bűncselekmények például északnyugaton kevés esetet rajzolnak ki, így ezekben az esetekben indokolt lenne megyéket összevonni. Az olasz régióknál Abruzzo tartomány kivételével a legkevesebb lopást azokban a régiókban követték el, ahol nincs Carabinieri TPC Iroda (Molise, Trentino A. A., Basilicata, Valle D'Aosta). Az alacsony értékek következtében más régiók is át tudják vállalni a nyomozati feladatokat, de az a lehetőség is felmerül, hogy mivel nincs helyi kontrollált szervezet, a látencia növekedhet és a tényleges esetszámok magasabbak a kimutatásban szereplő adatoktól.

A Vatikánvárosi Állam által létrehozott BeWeB katalógushoz hasonló digitalizáció szorgalmazását javaslom, ami meggyorsítaná a műtárgyak azonosítását lopás esetén, továbbá a műemlékek helyreállítását. Természeti katasztrófa, fegyveres konfliktus és egyéb események történésével a rendőrség azonnal digitalizált dokumentumokhoz jutna az ingatlanban fellelhető tárgyakról és elhelyezkedésükről, ami elősegíti a hatékony helyzetfelmérést és a gyors reagálóképességet.

Az olasz modell alapján szintén fellendülést idézne elő a műtárgyvédelemben, ha az adatbázis mellett applikáció is létesülne, illetve a tömegtájékoztatás minden formája megvalósulna hazánkban, amit a Carabinieri TPC végez. Ezen folyamatok között kiemelkedik a kiállítások, tanulmányok és éves jelentések elérhetővé tétele és az oktatás fejlesztése.

Az oktatás a rendészeti szakemberek és a civil lakosság számára egyaránt indokolt, hiszen az olasz modell alapján az illegális műtárgyvédelemben mindkét fél szervesen kiveszi részét. A rendészeti szakemberek képzése az olasz Carabinieri munkatársak segítségével is megvalósulhat, hiszen tanulmányútjaim során kiépített kapcsolatrendszer által felajánlották, hogy Magyarországra térvén segítenek a diákok és állományban álló rendészek képzését megvalósítani.

A kutatás lezárásának ideje 2022.01.15.

Lukács Dalma

sk.

Felhasznált irodalom

- [1] A magyar nyelv értelmező szótára. Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézet (szerk.).1959-1962 Akadémia Kiadó In: <https://mek.oszk.hu/adatbazis/magyar-nyelv-ertelmezo-szotara/elolap.php> (2020.04.17)
- [2] A. C. O'Dell, R. B. K. Stevenson, T. N. Brown, H. J. Plenderleith and R. L. S. Bruce-Mitford: The St Ninian's Isle Silver Hoard. In: *Antiquity*. 33 (132) 1959. 241-268.
- [3] Adam Kuper: *Culture*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1999.
- [4] Aikaterini P. Apostolopoulou, Luís Miguel Carvoeiras, Aikaterini Klonari: Cultural heritage and education. Integrating tour maps in a bilateral project. In: *European Journal of Geography* Volume 5, number 4. (2014). 67-77.
- [5] Alex Barker: Looting, the Antiquities Trade, and Competing Valuations of the Past. In *Annual Review of Anthropology* 47(1). 2018. 455- 474.
- [6] Alpár Vera: Accessibility of cultural values for children & youth: Az érzékeny és sérülékeny társadalmi rétegek- Különösen a gyerekek és fiatalok segítsége a kulturális javak hozzáféréséhez. Budapest, Nemzetközi Gyerekmentő Szolgálat. 2012.
- [7] Anastasia Strati: Deep seabed cultural property and the common heritage of mankind. *International and Comparative Law Quarterly*. 40 (4). 1991.859-894.
- [8] András Markó, Alfréd Dulai, Viola Dobosi: ‘...Finding a smoother pebble or prettier shell than ordinary’- Non-utilitarian artefacts in the Upper Palaeolithic- A case study from Mogyorósbánya (Transdunibia, HungaryI. In: *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, (69).2018. 227-252.
- [9] Andrea Ragusa: *I giardini delle muse. Il patrimonio culturale ed ambientale in Italia dalla Costituente all’istituzione del Ministero (1946-1975)*. Franco Angeli. Milano, 2014.
- [10] Anne Laure Bandle: *The Sale of Misattributed Artworks and Antiques at Auction*. Edward Elgar Publishing. Northampton, 2016.
- [11] Anne McC. Sullivan: Law and diplomacy in cultural property matters. In: *Museum Management and Curatorship*. 10 (3). 1991. 219-243.
- [12] Antonio Di Lascio, Silvia Ortolani: *Istituzioni di diritto e legislazione dello spettacolo. Dal 1860 al 2010, i 150 anni dell'Unità d'Italia nello spettacolo*. Franco Angeli. Milano, 2010.

- [13] Bányász Péter, Bóta Bettina, Csaba Zágón: A social engineering jelentette veszélyek napjainkban. Biztonság, szolgáltatás, fejlesztés, avagy új irányok a bevételi hatóságok működésében. 2019.12-37.
- [14] Béla Vukán: L'Unità per la Tutela delle opere d'arte in Ungheria. In: Bollettino di Numismatica Supplemento al n. 38 2002. 43-48.
- [15] Besenyei Fruzsina Tünde: A nemzetközi kulturális örökség- és műkincsvédelem terrorizmus általi fenyegetettsége az Iszlám Állam példáján keresztül. In: Diskurzus. 5. évf. különszám.
- [16] Boda József (szerk.): Rendészettudományi szaklexikon. Dialóg Campus. Budapest, 2019. https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/14690/743_Rendeszettudomanyi_Szaklexikon_e.pdf?sequence=1 (2020.04.16.)
- [17] Boda Zsolt: Homo Politicus, avagy egy politikai cselekvés- és motivációelmélet vázlatja. Politikatudományi Szemle. 2012. (4). 53-80.
- [18] Bruce P. Montgomery: Rescue or Return: The Fate of the Iraqi Jewish Archive. In: International Journal of Cultural Property .20(2). 2013. 175-200.
- [19] Buzinkay Péter: Egységes Műtárgytár. In: Képtár. Demax Művek Nyomdaipari Kft. 10. In: <https://docplayer.hu/2302258-A-fem-zarocsatos-kisse-megkopott-aranyozasu-borkotesben-levo-konyvecskeben-a-nemzeti-arczkepalbumban-otven-fenykep-szerepel-12-oldal.html> (2021.12.27)
- [20] Chang-Ryun Han, Robert Ireland: A Survey of Customs Administration Approaches to Money Laundering. In: WCO Research Paper No. 36. 2016. http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/research/research-paper-series/36_han_money_laundering_en.pdf?la=en (2021.10.07)
- [21] Charles Cronin: 3D Printing: Cultural Property as Intellectual Property, 39 Columbia Journal Law & Arts 1 (2015). 1-40.
- [22] Chiara Mercuri: Il mestiere delle armi: Guida ai sacrari e ai musei militari. Guida ai sacrari e ai musei militari. 2020.
- [23] Christián László: A rendészet alapvonalai, önkormányzati Rendőrség. UNIVERSITAS-Győr, Nonprofit Kft. Győr, 2011.

- [24] Clemency Chase Coggins: [United States Cultural Property Legislation: Observation of a Combatant](#). In: [International Journal of Cultural Property](#). 7 (1). 1998. 52-68.
- [25] Colin Renfrew- Paul Bahn: Régészeti elmélet, módszer, gyakorlat. Osiris Kiadó. Budapest, 2005.
- [26] Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.): Attività Operativa 2020. Róma, 2020. In: <https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivita%20operativa-2020c.pdf> (2021.11.28.)
- [27] Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.): L'arma per l'arte e la legalità. Storie di recuperi e di beni culturali: operazioni del Comando Carabinieri per la Tutela del Patrimonio Culturale. Róma, 2016.
- [28] Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale: Arte in Ostaggio- Bollettino Delle Opere D'Arte Trafugate. 2020.
- [29] Constantinovits, Milán: *A kulturális javak nemzetközi piaca – nemzetközi kereskedelme* In: Daubner, Katalin; Horváth, Sándor; Petró, Katalin (szerk.) *Kultúra-gazdaságtani tanulmányok*. Aula Kiadó. Budapest, 2000. 209-221.
- [30] Czemplé Antónia Mária: A pedagógus új funkciója, megújuló szerepei az eszmények, értékek, kulturális javak átadása kapcsán, különös tekintettel a művészeti iskolákban tanuló 14-16 éves tanulók körében. 2018.
- [31] Czene- Polgár Viktória – Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes (szerk.): Innováció, elektronizáció, tudásmenedzsment. Tanulmánykötet. A Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata, Budapest, 2018. 299-304.
- [32] Csonka Károly, Gulyás Zsolt, Tornyai Miklós: Határrendészeti kockázatelemzés alapelvei. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények X. Tanulmányok A rendészet kultúrája – kulturált rendészet című tudományos konferenciáról. 2009. 315-330.
- [33] Damir Hodžić, Adi Pandžić, Ismar Hajro, Petar Tasić: Strength Comparison of FDM 3D Printed PLA Made by Different Manufacturers. In: TEM Journal. Volume 9, Issue 3. 2020. 966-970.
- [34] Dante A. Urbina, Alberto Ruiz-Villaverde: A Critical Review of Homo Economicus from Five Approaches. The American Journal of Economics and Sociology. 2019. volume 78. (1). 63-93.

- [35] Deák József, Nagy Ivett, Csaba Zágón: Együttműködés nemzetközi bűnüldöző szervezetekkel: orosz és magyar rendőrségi példák. In: Belügyi szemle. 2021/5. 851-867.
- [36] *Derek Fincham*: [Rejecting Renvoi for Movable Cultural Property: The Islamic Republic of Iran v. Denyse Berend](#). *International Journal of Cultural Property* .14(1). 2007. 111-120.
- [37] *Derek Fincham*: [The syrian conflict and the proposed “protect and preserve international cultural property act”](#). In: *Santander Art and Culture Law Review*. 2015(2). 63-82.
- [38] Déry Attila: A műemlék épületek és köztéri szobrok védelmének lehetőségei rendkívüli állapot körülményei között. In: Sipos Enikő, Gál István (szerk.): Ajánlás a kulturális javak megóvásához rendkívüli körülmények között. Magyar Nemzeti Múzeum. Budapest, 1995. 76-80.
- [39] Desmond Morris: *The Artistic Ape. Three million years of art*. Red Lemon Press. London, 2013.
- [40] *Domenico Amirante*: *Permessa. Nozione di attività culturali: questioni interpretative*. In: *Alessandro Catelani, Salvatore Cattaneo: I beni e le attività culturali*. Cedam. Padova, 2002. 761-777.
- [41] Dr. Anti Csaba László (Szerk.): *A személyleírás*. Semmelweis Kiadó. Budapest, 2017.
- [42] Dr. Neil Brodie, Dr. Donna Yates: *Illicit trade in cultural goods in Europe Characteristics, criminal justice responses and an analysis of the applicability of technologies in the combat against the trade. Final report*. European Commission. 2019. In: <http://openarchive.icomos.org/id/eprint/2341/1/NC0219066ENN.en%20%281%29.pdf> (2021.11.15)
- [43] *Eleanor Mattern*: [The Role of Photography in the Protection, Identification, and Recovery of Cultural Heritage](#). In: *International Journal of Cultural Property* .19(2). 2012. 133-151.
- [44] *Erik Nemeth*: *Collecting cultural intelligence: The tactical value of cultural property*. In: [International Journal of Intelligence and CounterIntelligence](#). 24(2). 2011. 217-238.

- [45] Erik Nemeth: [Conflict art: Scholars develop the tactical value of cultural patrimony](#). In: [Cambridge Review of International Affairs](#). 23(2). 2010. 299-323.
- [46] Farkas Krisztina: *A kulturális javak büntetőjogi védelmének büntetőjogi megközelítése Olaszországban*. In: *Kriminológiai Tanulmányok*. 2019. 69-87.
- [47] Farkas Krisztina: A kulturális javak nemzetközi szintű büntetőjogi védelmének perspektívája. In: *Ügyészek lapja*. 2018/25. 19-30.
- [48] Florin Curta: New remarks on Christianity beyond the 6th and early 7th century frontier of the Roman Empire. In: Hinrich – Tamáska Orsolya (szerk.): *Keszthely-Fenekpuszta Im Kontext spätantiker Kontinuitätsforschung zwischen noricum und Moesia*. *Dissertationes Pannonicae* . Vol. 2. Budapest, Leipzig, Keszthely, Rahden, Westf, 2011. 303-321.
- [49] Gergely Jenő: *A pápaság története*. Kossuth Kiadó. Budapest, 1999.
- [50] Gill Stein: The War- Ravaged Cultural Heritage of Afghanistan: An Overview of Projects of Assessment, Mitigation, and Preservation. In *Near Eastern Archaeology* 78(3). 2015. 187-195.
- [51] Giuseppina Vacca, Monica Deidda, A. Dessi, M. Marras: Laser Scanner survey to Cultural Heritage Conservation and Restoration. In: [International Archives of the Photogrammetry Remote Sensing and Spatial Information Sciences](#). vol. XXXIX. 2012. 589-594.
- [52] Gombocz István: Az UNESCO könyvtári munkája. In: *Magyar Könyvszemle*, (1957)73. évf.5. foly. 3.sz. 209-222.
- [53] Gönczöl Katalin, Kerecsi Klára, Korinek László, Lévay Miklós (szerk.) (2016). *Kriminológia - szakkriminológia*. Budapest, 2006.
- [54] Greg Borgstede: Cultural Property, the Palermo Convention, and Transnational Organized Crime. In: *International Journal of Cultural Property* (2014) 21. 281-290.
- [55] Guardia di Finanza: *Symposium a tavola tra mito e cultura. Recupero archeologico della Guardia di Finanza*. DeBOOKs llc. 2016.
- [56] Héra Gábor, Ligeti György: *Módszertan. A társadalmi jelenségek kutatása*. Budapest, 2014.
- [57] Hudák Krisztina, Csaba Zágon: A brief Survey of Illicit Art Trade of Archaeological Finds in Hungary – in the Context of Customs Control. In: (Csaba Zágon, Szabó Andrea szerk.) *Közös kihívások akkor és most*. 2020. 133-144.

- [58] Hudák Krisztina: A vámaszakmai munka szerepe és fejlesztési lehetőségei a kulturális javak védelme érdekében. In: Czene- Polgár Viktória, Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes (szerk.): Innováció, elektronizáció, tudásmenedzsment. Budapest, 2018. 131-149.
- [59] Hudák Krisztina: Néhány megjegyzés a Nemzeti Régészeti Stratégia rendészeti koncepciójával kapcsolatban. In: (Baráth Noémi Emőke, Mezei József szerk.) Rendészet- Tudomány- Aktualitások. A rendészettudomány a fiatal kutatók szemével. Doktoranduszok Országos Szövetsége, Rendészettudományi Osztálya. Budapest, 2019. 141-148.
- [60] Hugo Grotius: On the Law of War and Peace. Batoche Books. Kitchener, 2001.
- [61] Hugues de Varine: [The rape and plunder of cultures: An aspect of the deterioration of the terms of cultural trade between nations](#). In: Museum International. 35 (3). 1983. 152-158.
- [62] Irving Pfeffer: Fine Art: A Problem in Risk Management. In: California Management Review. 15 (2). 1972. 117-127.
- [63] Ismeretlen szerző: Booty! (a digest from Stolen Art Alert). In: Museum International. 37(1). 1982. 52-60.
- [64] Ivan Lindsay: The History of Loot and Stolen Art from Antiquity until the Present Day. Unicorn Publishing Group. London, 2014.
- [65] J. Chatelain: International conventions on illicit traffic in cultural property. In: International Criminal Police Review. 45 (425). 1990. 9-14.
- [66] Jacek Dworzecki: The practical use of police databases of stolen works of art in the protection of national heritage in selected European Union countries. In: Muzeológia a kultúrne dedičstvo. Volume 9. Issue 2. 2021. 91-101.
- [67] James O. Finckenauer: Problems of Definitions: What is Organized Crime? In: Trends in Organized Crime 8. no3. (2005) 63-68.
- [68] Jane C. Desmond: Can Animals make art? In: Julie A. Smith, Robert W. Mitchell (szerk.): Experiencing Animal Minds: An Anthology of Animal-Human Encounters. Columbia University Press. New York, 2012. 95-109.
- [69] Jean- Pierre Jouanny: The role of Interpol in Countering the traffic in Cultural Property. In: International Preservation News; The Hauge. 45 (2008). 7-12.

- [70] Jessica Dietzler: On 'Organized Crime' in the illicit Antiquities Trade: Moving Beyond the Definitional Debate. In: Trends in Organized Crime 16. no3. (2013.) 329-342.
- [71] Jody Patt: The need to revamp current domestic protection for cultural property. In: [Northwestern University Law Review](#) .96(3). 2002. 1207-1237.
- [72] John F. Burns: Qing Dynasty Relic Yields Record Price at Auction. In: New York Times, 2010. november 12. <https://www.nytimes.com/2010/11/13/world/europe/13vase.html> (2020.04.16.)
- [73] John Michael Montias: Art at Auction in 17th Century Amsterdam. Amsterdam University Press. Amsterdam, 2002.
- [74] Kármán Gaabriella, Kiss Anna: A hamis és meghamisított festmények azonosítása. In: Kriminológiai Tanulmányok. (48). Budapest, 2011. 196-212.
- [75] Kármán Gabriella, Kiss Anna, Kriston László: *A kulturális javak védelmének jogi eszközei (Különös tekintettel a büntetőjogi kérdésekre)*. Kriminológiai Tanulmányok. 2001. 337-356.
- [76] Kármán Gabriella, Mészáros Ádám, Tilki Katalin: Pénzmosás a gyakorlatban. In: Ügyészségi szemle. 2016/03. • I. ÉVFOLYAM 3. SZÁM. 82-97.
- [77] Kármán Gabriella: Az illegális műtárgy-kereskedelem a büntetőjog-gyakorlatban Magyarországon. In: Kriminológiai Tanulmányok 56. Budapest, 2019. 48-68.
- [78] Kelly Elisabeth Yasaitis: Object ID: A model of global collaboration. In: [Museum Management and Curatorship](#).20(1). 2005. 21-39
- [79] Kovácsné Gögös Ágota: Aba- Novák Vilmos festményeinek restaurátori vizsgálata és ennek szerepe a hamisítványok felismerésében. In: Műtárgyhamisítás magyar szemmel. Ocsút a Búzától. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, Országos Kriminológiai Intézet. Budapest, 2019. 100-111.
- [80] Lányi Vera: Die spätantiken Gräberfelder von Pannonien. ActaArchHung 24 (1972) 53–213.
- [81] Lars Korsell, Göran Hedlund, Sofia Elwér, Daniel Vesterhav, Anita Heber: Cultural Heritage Crime: The Nordic Research. The Swedish National Council for Crime Prevention, Information and Publication
- [82] https://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f1800024778/1371914734096/2006_2_cultural_heritage_crime_nordic_dimension.pdf (2022.01.18.)

- [83] Laurie Rush- Luisa Bennedettini Millington: The Carabinieri Command for the Protection of Cultural Property. Saving the World's Heritage. The Boydell Press. Woodbridge, 2015.
- [84] Leila Amineddoleh: The role of museums in the trade of black market cultural heritage property. In: *Art Antiquity and Law*, 18 (2). 2013. 227-254.
- [85] Leila Alexandra Amineddoleh: Protecting Cultural Heritage by Strictly Scrutinizing Museum Acquisitions. In: *Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal*. vol.24.n3. 2014. 731-781.
- [86] Mangai Natarajan-Mathieu Belanger: Varieties of drug trafficking organizations: A typology of cases prosecuted in New York City. *Journal of Drug Issues*, 28, 1005-1025.
- [87] Maria Alessandra Sandulli: Codice dei beni culturali e del paesaggio. II. ed. Giuffrè Editore. 2012, Milano.
- [88] Marie Cornu: [About sacred cultural property: The Hopi masks case](#). In: [International Journal of Cultural Property](#). 20(4). 2013. 451-466.
- [89] Marjanucz László: Értettek ahhoz, mi a jó kép: Tárgyi kultúra és művelődési szokások Szegeden a beszolgáltatott zsidó javak tükrében. In: Szeged: A város folyóirata: Várostarténeti és kulturális magazin. 1993. 35-37.
- [90] Mark Durney: [Reevaluating Art Crime's Famous Figures](#). In: [International Journal of Cultural Property](#). 20(2). 2013. 221-232.
- [91] Martos Gábor: Hogyan lehet csomót keresni a cápán?, avagy a műkereskedelem, mint értékkepző. Budapest, 2011. In: <http://doktori.btk.elte.hu/phil/martosgabor/diss.pdf> (2021.10.31.)
- [92] Mátyás Szabolcs (2017): A térinformatika rendszertudományi alkalmazásának lehetőségei. Boda József-Felkai László-Patyi András (szerk.): Ünnepi kötet a 70 éves Janza Frigyes tiszteletére. Dialóg Campus, Budapest, 2017. 371-377.
- [93] Mátyás Szabolcs, Mészáros Bence, Szabó Imre: Predikív rendszer. In: Ruzsonyi Péter (szerk.): Közbiztonság (Fenntartható biztonság és társadalmi környezet tanulmányok, 3) Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2020. 1895-2064.
- [94] Mátyás Szabolcs: A bűnelemzés kartográfiai lehetőségei- avagy a bűnözési térképek alkalmazása a mindennapi rendőri munka során. In: *Pro Publico Bono*. 2017/2. 158-175.

- [95] Mátyás Szabolcs: A térinformatika a hazai rendvédelmi szervek gyakorlatában. In.: Balázs Boglárka (szerk.): Az elmélet és a gyakorlat találkozása térinformatikában VIII. Debreceni Egyetemi Kiadó, 2017. 217-222, ISBN: 978-963-318-638-1.
- [96] Mátyás Szabolcs: GIS and predictive policing as new tools in the law enforcement. In: Cajner, Mraovic Irena; Kondor-Langer, Mirjana (szerk.) 6th Zagreb Police college research days – „Keeping Pace with Security Challenges – Where Do We Stand?” : International Scientific and Professional Conference, 2020. 11-17.
- [97] Maximiliaan P.J. Martens: Some Aspects of the Origins of the Art Market in Fifteenth-Century Bruges. In: *Marchés de L'art, 1400-1800* 3 (1998).
- [98] Mimma Gallina: *Ri-organizzare teatro. Produzione, distribuzione, gestione.* Franco Angeli. Milano, 2016.
- [99] Monica L. Udvardy, Linda L. Giles, John B. Mitsanze: [The Transatlantic Trade in African Ancestors: Mijikenda Memorial Statues \(Vigango\) and the Ethics of Collecting and Curating Non-Western Cultural Property.](#) *American Anthropologist* 105(3). 2003. 566-580.
- [100] Nagy Levente: *Pannóniai városok, mártírok, ereklyék. Négy szenvedéstörténet helyszínei nyomában.* Kronosz Kiadó. Pécs, 2012.
- [101] Neil Brodie: [Syria and its Regional Neighbors: A Case of Cultural Property Protection Policy Failure?](#) In: [International Journal of Cultural Property](#). 22(2-3). 2015. 317-335.
- [102] Paolo Cignoni & Roberto Scopigno, *Sampled 3D Models for CH Applications: A Viable and Enabling New Medium or Just a Technological Exercise?*, 1 ACM J. ON COMPUTING & CULTURAL HERITAGE. 2008. 21-23.
- [103] Paolo Foradori , Serena Giusti, Alessandro Giovanni Lamonica: *Reshaping Cultural Heritage Protection Policies at a Time of Securitisation: France, Italy, and the United Kingdom.* In: *The International Spectator*. Vol 50/3. 2018. 86-101.
- [104] Pásztor Adrienn: *A nagyharsányi avarkori temető értékelése.* JPMÉ 35 (1990) 77–98.
- [105] Pawel Zur, Alicja Kolodziej, Andrzej Baier, Grzegorz Kokot: *Optimization of Abs 3D-Printing Method and Parameters.* In: [European Journal of Engineering Science and Technology](#) 3(1) 2020. 44-51.
- [106] Peter Armstrong: *Avant-garde: the Legacy of Paul Durand- Ruel.* In: *International Journal of Literature and Art (IJLA)* Volume 1 Issue 2, November 2013. 15- 21.

- [107] Polányi Károly, Conrad Arensberg, Harry Pearson: Trade and Market in the Early Empires. *Economies in History and Theory*. Free Press. Glencoe, III. 1957.
- [108] Polina Levina Mahnad: Protecting cultural property in Syria: New opportunities for States to enhance compliance with international law? *International Review of the Red Cross* (2017), 99 (3), 1037–1074.
- [109] Prakhar Swarup: Artificial Intelligence. In: *International Journal of Computing and Corporate Research*. vol. 2 issue 4 July 2012. In: <http://www.ijccr.com/july2012/4.pdf> (2021.11.12)
- [110] Protection of Cultural Property. In: *Art Journal*. 31 (4). 1972. 488.
- [111] Puskás Anna: A kulturális javak fegyveres konfliktusokban való védelmének eszközei nemzetközi szinten. In: *Hadtudományi Szemle* 96/1. 2018. 427-439.
- [112] Puskás Anna: A kulturális javak pusztítása Maliban és a nemzetközi válaszreakciók. In: *Hadtudomány*. 2018/ 28. 49-63.
- [113] Puskás Anna: Kulturális javak ellen elkövetett támadások a közösségi média által közvetített terrorpropagandában. In: *Felderítő szemle* 2019/18. 161-178.
- [114] Raymond Williams: *Culture & Society, 1780-1950*. Columbia University Press. New York, 1960.
- [115] Raymonde Moulin: *The French Art Market: a Sociological View*, Translated by Arthur Goldhammer, New Brunswick. Rutgers University Press. 1987.
- [116] Rebecca Sawyer, Guo-Ming Chen: The Impact of Social Media on Intercultural Adaptation. In: *International Communication Studies* XXI: 2. 2012. 151-169.
- [117] Rechnitzer János: *(Mű)gyűjteni, de hogyan?* Régió Art Kiadó, Győr, 2002.
- [118] Rita Maria Commanducci :Produzione seriale e mercato dell'arte a Firenze tra quattro e cinquecento. In: Fantoni, M., Matthew, L.C., Matthews-Grieco, S.F. (Eds.), *The Art Market in Italy*. Panini, Modena. 2003. 105–113.
- [119] Ritecz György: A migráció kockázatai. In: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*. XVI. Pécs, 2013. 255-264.
- [120] Robert Mrljić: [Unesco and the protection of cultural property in the event of armed conflict](#). In: [Zbornik Pravnog Fakulteta u Zagrebu](#).59(4). 2009. 785-822.
- [121] Roger O'Keefe: *The Protection of Cultural Property in Armed Conflict*. Cambridge University Press, 2006.

- [122] Rózsa Dávid: Kulturális javak Virtuáliában: A közgyűjtemények és a digitális tér. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. 2012/ 21. 33-36.
- [123] Sajó István: Az anyagtudomány lehetőségei festmények eredetvizsgálatában. In: Műtárgyhamisítás magyar szemmel. Ocsút a Búzától. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, Országos Kriminológiai Intézet. Budapest, 2019. 112-137.
- [124] Salvatore Settis: I beni culturali della Chiesa nella cultura contemporanea, in : F. Buranelli, F. Capanni, edd., Ventennale della Pontificia Commissione per i beni culturali della Chiesa, Libreria Editrice Vaticana, 2011. 39-51.
- [125] Samereh Pormordian, Omid Salek Farrokhi, Seyedeh Yasamin Hosseini: Museum Visitors' Interest on Virtual Tours in COVID-19 Situation. Journal of Environmental Management and Tourism. 2021. 877-885.
- [126] Sipos Enikő, Gál István (szerk.): Ajánlás a kulturális javak megóvásához rendkívüli körülmények között. Magyar Nemzeti Múzeum. Budapest, 1995. 76-80.
- [127] Szabadváry Ferenc: A kulturális javak biztonságáról. In: Múzeumi Közlemények. 1978. 80-82.
- [128] Szabó Annamária Eszter: [A kulturális javak védelmével összefüggő jogi szabályozás értékelése](#) In: Veres, László (szerk.) A Herman Ottó Múzeum Évkönyve. Miskolc, 2009. 380-393.
- [129] Szabó Annamária Eszter: *Az ingó kulturális javak nemzetközi védelme és annak árnyoldalai.* In: Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Jurdica et Politica. 2008/ 26. 449-464.
- [130] Szabó Annamária Eszter: Az ingó kulturális javak védelme, különös tekintettel az illegális műtárgy-kereskedeleme. In: Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Jurdica et Politica. 2006/ 24. 329-348.
- [131] Szabó Eszter: A kulturális örökség joga. Bíbor Kiadó. 2013.
- [132] Szabó Sarolta: A kulturális javak (és a lopott dolgok) speciális védelme az új nemzetközi magánjogi törvényben. In: Berke Barna, Nemessányi Zoltán (szerk.): Az új nemzetközi magánjogi törvény alapjai: Kodifikációs előtanulmányok. Hvg Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2016. 160-172.
- [133] Szabó Sarolta: A kulturális javakkal kapcsolatos restitúciós perek és a külföldi állammal szembeni végrehajtás: a Chabad v. Orosz Föderáció ügy tanulságai. In:

- Fekete Balázs, Horváthy Balázs, Kreisz Brigitta (Szerk.): A világ mi magunk vagyunk...: Liber Amicorum Imre Vörös. Budapest, 2014. 462-477.
- [134] T. Biró Katalin: Az ember megjelenése Magyarországon. In: Magyar régészet az ezredfordulón. Teleki László Alapítvány. Budapest, 2003.
- [135] Teperics Károly, Rózsa Péter: Az Európai Unió bővítése és a csatlakozni vágyók szándékai a népszavazások tükrében. Tér és Társadalom 18. évf. 2004/4. 135-148.
- [136] Titus Livius: Roman History. 1. könyv. William Durell & co. George Forman, Printer New York, 1836.
- [137] Ujházi Lóránt: „Scientia rerum rei publicae salus” Az olasz nemzetbiztonsági szolgálatok újjászervezése öt éves távlatból. In: Szakmai Szemle. A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat tudományos- szakmai folyóirata. 3-4. szám. 2012. 132-152.
- [138] Vadász Vanda: A jogellenesen külföldre vitt kulturális javak visszaszolgáltatása Nagy-Britanniában. In: Pogácsás Anett, Szilágyi Pál, Lános Petra, Kovács Krisztián (szerk.): 'De lege ferenda': Válogatott tanulmányok jogi hallgatók tollából. Budapest, 2016. 437-451.
- [139] Vadász Vanda: A kulturális javak fogalma. In: Polgári jog. 11-12/2020. In: <https://jogaszvilag.hu/szakma/vadasz-vanda-a-kulturalis-javak-jogi-fogalma/> (2021.04.05.)
- [140] Vadász Vanda: A kulturális javakkal kapcsolatos jogvitákra irányadó jog a magyar jogrendszerben. In: Jogi melléklet 2020/3-4. 21-41.
- [141] Vadász Vanda: A Seuso eset tanulságai a jogellenesen külföldre vitt kulturális javak visszaszolgáltatása kapcsán. In: Magyar Jog. 2017/ 64. 38-47.
- [142] Vadász Vanda: Lessons of Sevso Vase- Restitution Challenges of the Illegally Exported Cultural Property. In: Marcel Szabó: Petra Lea Lánkos, Réka Varga (Szerk.): Hungarian Yearbook of International Law and European Law 2016. The Hague, Hollandia: Eleven International Publishing, 2017. 39-58.
- [143] Vágó Eszter, Bóna István: Die Gräberfelder von Intercisa I. Der spätrömische Südostrfriedhof. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1976.

- [144] Váli Zsuzsanna: Műtárgyvizsgálati eljárások a műtárgyhamisítások leleplezésének szolgálatában. In: Műtárgyhamisítás magyar szemmel. Ocsút a Búzától. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, Országos Kriminológiai Intézet. Budapest, 2019. 88-99.
- [145] Varga János: A hattárrendészeti kutatások új kihívásai. In: (Hautzinger Zoltán, Gaál Gyula szerk.) Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. XII. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja. Pécs, 2011. 195- 204.
- [146] Varga János: A schengeni eszme uniós biztonsági rendszerré válásának kiteljesedése és távlatai. In: Doc Dr Jozef Balga PhD (szerk.) Zbornik z medzinárodnej vedeckej konferencie. Postavenie Schengenského acquis v systéme politik Európskych spoločností.. Konferencia helye, ideje: Bratislava, Szlovákia, 2008.02.27 Bratislava: Akadémia Policajného zboru Bratislave, 2008. pp. 77-90. (ISBN:978-80-8054-431-7)
- [147] Varga János: Az Integrált Határigazgatás európai uniós rendszere. Hadtudományi Szemle (eISSN: 2060-0437) 2015/3. 170-176.
- [148] Varga János: Integrált határigazgatás. Nordex Nonprofit Kft. – Dialóg Campus Kiadó. Budapest, 2018. ISBN: 9786155877353.
- [149] Várnai Ibolya: A hazai műkereskedelem tipológiája és térbeli jellegzetességei Budapest példáján. In: Tér és Társadalom. 31. évf, 2. szám. (2017).
- [150] Vida Tivadar: Heidnische und christliche Elemente der awarenzeitlichen Glaubenswelt, Amulette in der Awarzeit. Zalai Múzeum 11, 2002, 179-209.
- [151] Virág Judit Kata: Az illegális műkincskereskedelem nemzetközi vonatkozásai- különös tekintettel a fegyveres konfliktusok okozta speciális körülményekre. In: Pécsi Határőr Tudományos közlemények. XIII. 2012. 197-205.
- [152] William McGrew: Chimpanzee material culture. Cambridge: University Press, 1992.
- [153] Yu Fukuda: [Three-dimensional measurement for revitalization of intangible cultural properties after disasters](#). Journal of Disaster Research. 14 (9). 2019. 1329-1335.

Egyezmények:

- [154] Hága, 1954. május 14. UNESCO- Egyezmény a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelméről

- [155] 1970. november 14. UNESCO – Egyezmény a kulturális javak jogtalan behozatalának, kivitelének és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozását és megelőzését szolgáló eszközeiről.
- [156] 1995. június 24. UIDROIT – Egyezmény a lopott vagy jogellenesen külföldre vitt kulturális javak nemzetközi visszaadásáról.
- [157] 2001. évi UNESCO Egyezmény a víz alatti kulturális örökség védelméről.
- [158] Párizs 2003. szeptember 29- október 17. UNESCO- Egyezmény a szellemi kulturális örökség védelméről.
- [159] Nikózia, 2017. május 19.- Európa Tanács kulturális örökséggel kapcsolatos bűncselekményekről szóló egyezménye.

Jogsabályok:

- [160] 191/2001. (X.18.) Korm. Rendelet az örökségvédelmi bíróságról
- [161] 1957. évi 14. törvényerejű rendelet a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában Hágában, 1954. évi május hó 14. napján kelt nemzetközi egyezmény, valamint az ahhoz csatolt jegyzőkönyv (a kulturális javak háború idején megszállott területről való kivitelének tilalma tárgyában) kihirdetéséről
- [162] 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről
- [163] 2001. évi LXXX. törvény a jogellenesen kivitt kulturális javak visszaszolgáltatásáról
- [164] 2006. évi XXXVIII. törvény a szellemi kulturális örökség megőrzéséről szóló, Párizsban, 2003. év október hó 17. napján elfogadott UNESCO Egyezmény kihirdetéséről.
- [165] *2010. évi CXXI. törvény.* az ügyészségi szolgálati viszonyról és az ügyészségi adatkezelésről
- [166] 2012. évi C. Törvény a Büntető Törvénykönyvről
- [167] 2012.évi XCV törvény a kulturális javak különleges védelméről
- [168] 2017. évi XXVIII. törvény a nemzetközi magánjogról
- [169] 5/2020. (IV. 27.) MvM rendelet a Kulturális Javak Bizottságáról
- [170] 2021. évi CXXV. törvény az Európa Tanács kulturális örökséggel kapcsolatos bűncselekményekről szóló, Nikóziában, 2017. május 19-én kelt egyezménye kihirdetéséről.

- [171] 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet. a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról
- [172] A tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról szóló 2014. évi LXXVI. törvény
- [173] cfr Cost. apost. Pastor bonus
- [174] CIC / 1983 can. 1283
- [175] D. Lgs. 42/2004
- [176] D. lgs. del 5 marzo 1992
- [177] D.Lgs. 6 luglio 2002
- [178] Pastor Bonus. Art. 100.

Honlapok:

- [179] <http://tpcweb.carabinieri.it/SitoPubblico/search> (2021.12.02)
- [180] <http://www.carabinieri.it/multilingua/en/the-carabinieri-tpc> (2021.12.01.)
- [181] <http://www.police.hu/a-rendorsegrol/testulet/teruleti-szervek/nemzetkozi-bunugyi-egyuttmukodesi-kozpont> (2021.12.21.)
- [182] http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/enforcement-and-compliance/activities-and-programmes/illicit-trade-report/itr_2019_en.pdf?db=web (2021.11.09)
- [183] <https://dgspatrimonioculturale.beniculturali.it/attivita-direzione-generale-sicurezza-del-patrimonio-culturale/securart-web/> (2021.12.28.)
- [184] <https://icom.museum/en/resources/red-lists/?material=&type=&country=> (2021.07.29.)
- [185] <https://oroksegvedelem.kormany.hu> (2021. 12. 18.)
- [186] <https://www.beniculturali.it/carabinieriipc> (2021.12.01.)
- [187] https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/socta2021_1.pdf (2021.12.22.)
- [188] <https://www.fbi.gov/investigate/violent-crime/art-theft/national-stolen-art-file?q=&Subject=> (2021.08.04.)

A szerző témával kapcsolatban megjelent publikációi

- [1] Lukács Dalma: A kulturális javak hatékony rendészeti eszközei Olaszországban az adatbázisok és a tömegtájékoztatás tükrében. In: *Belügyi Szemle* (2020).68. évf. 4. szám. 37-48.
- [2] Lukács Dalma: A kulturális javak védelmének rendészeti eszközrendszere Magyarországon. In: *Magyar Rendészet*. 2018/5. 113-123.
- [3] Lukács Dalma: Az olasz műkincsrendőrség a komplex műtárgyvédelmi projekt. In: *Belügyi Szemle*. 67. évf. 5/ 2019. 71-81.
- [4] Lukács Dalma: Criminal geographical research of the stolen cultural properties from Hungary - based on the Psyche Project. *Criminal Geographical Journal*, 2020,2.szám. 19-30.
- [5] Lukács Dalma: Kulturális javak védelmi típusai Magyarországon. In: *Belügyi szemle*. 2018/12. 120-133.
- [6] Lukács Dalma: Műtárgylopások Magyarországon a Psyche project tükrében. Haza Szolgálatában konferenciakötet. Budapest, 2019. 136-146.
- [7] Lukács Dalma: Recenzió Luciano Luciani: A Guardia di Finanza munkássága a nemzeti művészeti örökségek védelmében az első és második világháború után. In Czene-Polgár Viktória, Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes (szerk.): *Innováció, elektronizáció, tudásmenedzsment. Tanulmánykötet. A Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata, Budapest, 2018. 229-304.*
- [8] Lukács Dalma: Az egyházi kulturális javak védelme a Vatikánvárosi Állam és Olaszország területén. *Tavaszi Szél*. III. kötet. 492-496.
- [9] Lukács Dalma: Régészeti lelőhelyek rendészeti védelme. In: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIX*. Pécs, 2017. 93-99.
- [10] Lukács Dalma: The Italian Law Enforcement system used to protect cultural properties with particular reference to database and mass media. In: *Criminal Justice Issues Journal of Criminal Justice and Security Year XVIII, Issue 5-6, 2018. p. 243-250 ISSN 1512-5505*
- [11] Varga János, Lukács Dalma: A Schengeni Információs Rendszer lehetőségei az illegális műkincskereskedelem elleni fellépésben. In: *Határrendészeti tanulmányok*. 2017/14. 42-52.